

องค์ความรู้ว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
: คู่มือและแนวทางปฏิบัติ

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๒๕๕๘

ได้รับทุนสนับสนุนจาก
องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	ง
ภาค ๑: การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: เป้าหมายใหม่ของการท่องเที่ยวไทย	๑
บทที่ ๑ พัฒนาการและแนวโน้มของการท่องเที่ยว	๓
๑.๑ การเดินทางและการท่องเที่ยว: ภาพรวมโดยสังเขป	๓
๑.๒ ทิศทางการท่องเที่ยวไทยภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ ๔-๑๑)	๗
๑.๓ สถานการณ์และแนวโน้มของการท่องเที่ยวไทย	๑๐
บทที่ ๒ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทิศทางใหม่ของการท่องเที่ยว	๑๔
๒.๑ นิยามและความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)	๑๔
๒.๒ การท่องเที่ยว (Tourism) และนักท่องเที่ยว (Tourist): นิยามและความหมาย	๒๒
๒.๒.๑ การท่องเที่ยว (Tourism)	๒๒
๒.๒.๒ นักท่องเที่ยว (Tourist)	๒๘
๒.๓ ประเภทของนักท่องเที่ยวและวัตถุประสงค์ของการเดินทางท่องเที่ยว	๒๙
๒.๓.๑ กลุ่มนักท่องเที่ยวพิจารณาจากเกณฑ์ตาม “จำนวน”	๒๙
๒.๓.๒ กลุ่มนักท่องเที่ยวพิจารณาจากเกณฑ์ตาม “จำนวน” และ “การปรับตัวในพื้นที่”	๒๙
๒.๓.๓ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่แสวงหา “ความแปลกใหม่” และ “ความคุ้นเคย”	๓๐
๒.๓.๔ สาเหตุและแรงจูงใจของการเดินทางท่องเที่ยว	๓๑
๒.๔ กว่าจะเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	๓๔
- อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ (Creative industries)	๓๔
- เมืองสร้างสรรค์ (Creative cities)	๓๖
- เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative economy)	๓๗

เรื่อง	หน้า
๒.๕ ที่มาและฐานคิดของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	๓๙
- ทำไมจึงต้องเป็น “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์”	๔๑
- รูปแบบและแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	๔๔
- การเปลี่ยนผ่านสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	๔๕
๒.๖ ตัวอย่างและวิธีการของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	๕๑
- บทเรียนจากนิวซีแลนด์	๕๕
- ตัวอย่างกิจกรรมและค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	๖๐
- ใครคือนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ?	๖๕
บทที่ ๓ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย	๖๗
๓.๑ ที่มาและพัฒนาการของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในไทย	๖๗
๓.๒ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: ประเทศไทย	๗๑
(Creative Tourism Thailand: New Destinations)	
- ตราสัญลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ประเทศไทย	๗๑
- เกณฑ์คุณสมบัติของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	๗๒
- ๑๓ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	๗๔
ภาค ๒: แนวทางปฏิบัติ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรณีประเทศไทย	๑๐๐
๒.๑ วิธีการคัดสรรกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่พิเศษ	๑๐๓
๒.๒ การพัฒนาองค์ความรู้	๑๒๘
- การสร้างความรู้เฉพาะทาง	๑๒๙
- การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกิจกรรมและระหว่างพื้นที่	๑๓๐
- การศึกษาดูงานการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในต่างประเทศ	๑๓๐
๒.๓ การถอดองค์ความรู้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	๑๔๕

เรื่อง	หน้า
๒.๔ กระบวนการทดลองเที่ยวและประเมินผล	๒๐๗
- เกณฑ์ประเมินคุณสมบัติกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	๒๐๘
- เกณฑ์ประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว	๒๑๑
๒.๕ สู่เป้าหมายใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	๒๑๓
บทสรุป	๒๒๗

คำนำ

หนังสือ “องค์ความรู้ว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : คู่มือและแนวทางการปฏิบัติ” มีจุดมุ่งหมายที่จะรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทั้งในฐานะที่เป็นคู่มือเกี่ยวกับนิยาม ความหมาย และความเป็นมาของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ทั้งในต่างประเทศและกรณีประเทศไทย รวมถึงมุ่งหมายที่จะแสดงให้เห็นถึงวิธีคิด กระบวนการทำงานและแนวทางการปฏิบัติของคณะทำงานโครงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นับตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ “ต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ในปีพ.ศ. ๒๕๕๕ จนถึงการประกาศให้ ๑๓ กิจกรรมของพื้นที่ท่องเที่ยวในเขตพื้นที่พิเศษทั้ง ๖ พื้นที่ได้เป็นเป้าหมายใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (New destinations of Creative Tourism in Thailand) ของประเทศไทย ในปี ๒๕๕๘ โดยที่กระบวนการทำงานของคณะทำงานการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วางอยู่บนพื้นฐานของกรอบแนวความคิดหลักที่ว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์หมายถึง

“การท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจในคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของพื้นที่การท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง โดยผ่านประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของพื้นที่หรือเจ้าของวัฒนธรรม” (คณะทำงาน โครงการต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, ๒๕๕๕)

คณะทำงานฯ ถือว่าหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ประเทศไทย ประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญสี่ประการคือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม, การมีประสบการณ์ตรงในพื้นที่ท่องเที่ยว, มีความชื่นชมและเข้าใจจิตวิญญาณของพื้นที่ (Spirit of place) และพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพของตนเองอย่างไม่สิ้นสุด การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นการท่องเที่ยวที่นำพานักท่องเที่ยวไปสัมผัสความแท้จริง (Real) เป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์ผ่านการลงมือปฏิบัติที่จะได้เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเองในท้ายที่สุด

Creative Tourism Thailand :REAL

Reciprocating :แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

Experiencing : มีประสบการณ์ตรงในพื้นที่ท่องเที่ยว

Appreciating : ชื่นชมและเข้าใจจิตวิญญาณของพื้นที่

Lifelong Learning : เรียนรู้สิ่งใหม่เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพของตนเองอย่างไม่สิ้นสุด

หนังสือ “องค์ความรู้ว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : คู่มือและแนวทางการปฏิบัติ” มีเนื้อหาแบ่งออกเป็นสองภาคคือ

ภาค ๑ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : เป้าหมายใหม่ของการท่องเที่ยวไทย

ภาค ๒ แนวทางปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : กรณีประเทศไทย

โดยมีความประสงค์ที่จะรวบรวมและสังเคราะห์ความรู้ของคณะทำงานโครงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ผ่านประสบการณ์การทำงานตลอด ๔ ปีที่ผ่านมา ทั้งนี้เพื่อถอดบทเรียนในกรณีประเทศไทยอันจะนำไปสู่การเป็นพื้นฐานของการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้และข้อปฏิบัติสำหรับผู้ที่มีความสนใจเกี่ยวกับ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” (Creative Tourism) ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของทิศทางและแนวโน้มของการท่องเที่ยวใหม่ในปัจจุบัน

ผู้เขียนและคณะทำงานฯ มีความคาดหวังว่า หนังสือ “องค์ความรู้ว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : คู่มือและแนวทางการปฏิบัติ” จะได้แสดงให้เห็นถึงพลังและข้อจำกัดของการท่องเที่ยวที่จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและการปฏิบัติต่อไป

ผู้เขียนและคณะทำงานโครงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ขอแสดงความขอบคุณต่อองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) โดยการนำของผู้อำนวยการ พันเอก ดร.นาฬิกอติภัค แสงสนิท ที่ได้สนับสนุนอย่างเต็มที่และต่อเนื่องเพื่อให้การทำงานได้ดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์คือพัฒนาศักยภาพของพื้นที่ท่องเที่ยวในเขตพื้นที่พิเศษทุกพื้นที่ให้เป็นเป้าหมายใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทั้งในระดับประเทศและนานาชาติตามที่ท่านได้มีดำริ ให้คำนิยามและทิศทางเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไว้ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการฯ และรองศาสตราจารย์พรชัย ตระกูลวรานนท์ รองอธิการบดีฝ่ายบริหารศูนย์ลำปางและศูนย์พัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ให้คำแนะนำปรึกษาและมีส่วนสำคัญต่อการริเริ่มทำความร่วมมือเชิงวิชาการระหว่างองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) กับ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ซึ่งเปิดโอกาสให้อาจารย์และนักศึกษาในมหาวิทยาลัยได้ผสมผสานความรู้และการปฏิบัติผ่านการวิจัย

ผู้เขียนและคณะทำงานฯ ขอขอบพระคุณในความอนุเคราะห์และเอื้อเฟื้อของท่านผู้จัดการพื้นที่พิเศษ ท่านรองผู้จัดการ ท่านผู้อำนวยการในแต่ละพื้นที่พิเศษและเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานในเชิงปฏิบัติการทุกท่านที่ร่วมให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อคณะทำงานฯ จนสามารถดำเนินงานตามแผนงานและบรรลุเป้าประสงค์ตามที่กำหนดไว้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณธนฤต ภัทร์ธราธร หัวหน้างานท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และเจ้าหน้าที่จากส่วนกลาง ที่ได้ทุ่มเทความคิด ความเห็น ร่วมเดินทางในพื้นที่กับคณะทำงานตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการทบทวนเกี่ยวกับ บทบาท สถานะและทิศทางของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย

คณะทำงานฯ ขอแสดงความขอบคุณเจ้าของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในทุกกิจกรรมที่ได้ทำงานร่วมกันมาอย่างแข็งขันนับตั้งแต่เริ่มแรกของโครงการต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้วยความทุ่มเท การเล็งเห็นถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่ทุกท่านเป็นเจ้าของ มีส่วนอย่างสำคัญยิ่งที่จะทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ได้พัฒนาร่วมกันมาได้เกิดขึ้นจริง ผลงานและประสบการณ์ของการทำงานร่วมกันหลายปีที่ได้ผ่านมานั้น มีส่วนสำคัญยิ่งต่อหนังสือเล่มนี้ ซึ่งจะเป็นการส่งต่อฐานความรู้เพื่อการสนทนาแลกเปลี่ยนกับกิจกรรมอื่นๆ พื้นที่อื่นๆ รวมถึงผู้สนใจต่อไป

สุดท้ายนี้ผู้เขียนขอแสดงความขอบคุณ คณะทำงานโครงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ร่วมทำงานนี้มาอย่างแข็งขันประกอบด้วยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิเชฐ สายพันธ์ ,อาจารย์อรอุมา เตพละกุล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระ สนิเตชรักษ์ รวมถึงนักศึกษาคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ที่ได้ร่วมลงพื้นที่ทำวิจัยในภาคสนามมาตั้งแต่แรกเริ่ม และมีส่วนสำคัญยิ่งที่ช่วยให้สามารถประมวลความรู้และประสบการณ์จนกระทั่งหนังสือ “องค์ความรู้ว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : คู่มือและแนวทางปฏิบัติ” เล่มนี้สำเร็จลงได้ ด้วยมีความมุ่งหวังร่วมกันว่าจะสามารถส่งต่อความรู้และประสบการณ์เพื่อการแลกเปลี่ยนสนทนากับผู้ที่มีความสนใจต่อไปในอนาคต

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภาค ๑

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : เป้าหมายใหม่ของการท่องเที่ยวไทย

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท.เป็นหน่วยงานที่ริเริ่มบุกเบิกเกี่ยวกับ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ขึ้นในประเทศไทยโดยเริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๕๔ ภายใต้ความร่วมมือทางวิชาการกับคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

“โครงการต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” มีเป้าหมายที่จะรวบรวมข้อมูล ศึกษาวิจัยและรูปแบบของ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” (Creative Tourism) ขึ้นเพื่อกำหนดความหมายและคุณสมบัติของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จากนั้นได้ดำเนินการสืบค้น และเลือกสรรกิจกรรมที่มีศักยภาพและสอดคล้องกับคุณสมบัติของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่พิเศษ ๔ (อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร) และเขตพื้นที่พิเศษ ๕ (จังหวัดเลย) เพื่อพัฒนาให้เป็น “ต้นแบบ” ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของประเทศไทย ต่อมา (ทุนงบประมาณประจำปี ๒๕๕๗) คณะทำงานโครงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ขยายการคัดสรรกิจกรรมในพื้นที่พิเศษจนครบทุกแห่ง ตามหลักเกณฑ์คุณสมบัติของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทั้งในเชิงพื้นที่และกระบวนการรวมถึงได้ร่วมพัฒนาศักยภาพกับเจ้าของกิจกรรมในกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ของแต่ละพื้นที่ และในท้ายที่สุด องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและคณะทำงานได้ร่วมกันประกาศให้ ๑๓ กิจกรรมในเขตพื้นที่พิเศษเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของประเทศไทย และถือเป็นเป้าหมายใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ คือ

พื้นที่พิเศษหมู่เกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยง (สพพ.๑)

เรียนรู้วิถีชีวิตมุสลิมจาม บ้านน้ำเชี่ยว อ.แหลมงอบ จ.ตราด

พื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง (สพพ.๓)

เรียนรู้วิถีชีวิตประมงชายฝั่ง บ้านบางละมุง อ.บางละมุง จ.ชลบุรี

พื้นที่พิเศษอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร (สพพ.๔)

เรียนรู้นาฏศิลป์สุโขทัย วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย อ.เมือง จ.สุโขทัย

เรียนรู้งานปั้นและเขียนลายสังคโลก สุเทพสังคโลก ต.เมืองเก่า อ.เมือง จ.สุโขทัย

เรียนรู้พระเครื่องเมืองสุโขทัย บ้านพระพิมพ์ลักษณศิลป์ ต.เมืองเก่า อ.เมือง จ.สุโขทัย

เรียนรู้เขียนลวดลายสังคโลกลงผืนผ้า บ้านปริตภิรมย์ ต.เมืองเก่า อ.เมือง จ.สุโขทัย

เรียนรู้งานปั้นและเขียนลายสังคโลก โหมทนาเซรามิค ต.เกาะตาเลี้ยง อ.ศรีสำโรง จ.สุโขทัย

เรียนรู้เชรามิคสุโขทัย ภาณุจิร บัญชุ่ม ต.บ้านหลุม อ.เมือง จ.สุโขทัย

เรียนรู้สังคโลกบ้านเกาะน้อย เกศอนงค์ พุนดี ต.หนองอ้อ อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย

พื้นที่พิเศษจังหวัดเลย (สพพ.๕)

เรียนรู้การทำอาหารพื้นเมืองด่านซ้าย ต.นาดี อ.ด่านซ้าย จ.เลย

เรียนรู้การทำผ้าหม่นวมเชียงคาน ร้านสุณีย์พร ต.เชียงคาน อ.เชียงคาน จ.เลย

พื้นที่พิเศษเมืองเก่าน่าน (สพพ.๖)

เรียนรู้การทำ “ตุ๋นค่าคิง” วัดพระเกิด ต.โนนเวียง อ.เมือง จ.น่าน

พื้นที่พิเศษเมืองโบราณอุทอง (สพพ.๗)

เรียนรู้การทำลูกปัดแบบโบราณ สมนึก ทองรักษา ต.อุทอง อ.อุทอง จ.สุพรรณบุรี

โดยที่กิจกรรมทั้ง ๑๓ กิจกรรมนี้ นอกจากจะมีความสอดคล้องกับนิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามที่คณะทำงานฯ ได้ศึกษาและกำหนดไว้ว่า

“การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ คือ การท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจในคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของพื้นที่การท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง โดยผ่านประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของพื้นที่หรือเจ้าของวัฒนธรรม”ฯ (คณะทำงาน โครงการต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, ๒๕๕๕)

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทั้ง ๑๓ กิจกรรมในพื้นที่พิเศษทั้ง ๖ พื้นที่ขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท.ยังถือได้ว่าเป็นเป้าหมายของการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับทิศทางการท่องเที่ยวของโลกในปัจจุบัน ที่นักท่องเที่ยวมิได้ต้องการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น แต่นักท่องเที่ยวมีความประสงค์ที่จะใช้การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ ทำความเข้าใจจิตวิญญาณของพื้นที่ผ่านการเป็นส่วนหนึ่งของสถานที่ที่ตนไปเยือนและมุ่งหวังที่จะเพิ่มพูนศักยภาพของตนเองผ่านประสบการณ์ตรง

บทที่ ๑ พัฒนาการและแนวโน้มของการท่องเที่ยว

๑.๑ การเดินทางและการท่องเที่ยว: ภาพรวมโดยสังเขป

การเดินทางเกิดขึ้นมาพร้อมๆ กับมนุษย์ มนุษย์จำเป็นต้องเคลื่อนที่ โยกย้ายไปตามที่ต่างๆ ด้วยเหตุผลที่แตกต่างกัน ตามรอยสัตว์ แหล่งธัญญาหาร ก่อนที่จะตั้งถิ่นฐานและสร้างชุมชนและเมืองขึ้นมา การเดินทางในยุคดั้งเดิม เป็นการเดินทางที่ยากลำบากและแฝงไปด้วยอันตราย เพื่อแสวงหาอาหาร สงคราม การค้า การแสวงบุญ หรือเพื่อการศึกษาและการปกครอง เช่นรูปแบบการเดินทางของกลุ่มบุตรหลานขุนนางที่มั่งคั่งของยุโรปนับตั้งแต่ช่วงศตวรรษที่ ๑๗ ที่ใช้ระยะเวลาเดินทางยาวนานนับเดือนถึงหลายปีไปยังดินแดนต่างๆ เพื่อเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรม (Grand Tour) โดยการเดินทางในลักษณะเช่นนี้นอกจากจะถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาแล้วยังเป็นวิธีการของการสร้างเครือข่ายทางสังคมเพื่อผลประโยชน์ในทางการค้าและการต่อไป ซึ่งต่อมา ความนิยมในการเดินทางเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของศึกษาเรียนรู้และสร้างเครือข่ายทางสังคมนี้ ได้ขยายไปในหมู่ของบุตรหลานพ่อค้าผู้ร่ำรวย ซึ่งมีความจำเพาะเจาะจงโดยมีเส้นทางและระยะเวลาจำกัดกว่า (Petite Tour)

การเดินทางและท่องเที่ยว (Tourism) อย่างที่รู้จักและคุ้นเคยกันในปัจจุบันนั้น ถือเป็นประสบการณ์ใหม่ของมนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของการ “พักผ่อนหย่อนใจ” ที่เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ อันเป็นผลจากความเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ที่เริ่มต้นจากประเทศตะวันตก ภายหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙

ในช่วงเวลาดังกล่าว มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต สังคมเกิดการงานเฉพาะอย่าง (Specialization) และมีช่วงการทำงานเป็นช่วงเวลาที่เฉพาะเจาะจง เช่นในโรงงานอุตสาหกรรม รูปแบบการผลิตดังกล่าวทำให้เกิดเมืองใหญ่เพิ่มขึ้น ประชากรจากชนบทย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในเมืองเพื่อทำงานในระบบอุตสาหกรรม โดยเฉพาะในเมือง ทำให้เกิดความตึงเครียดอันเนื่องมาจากการงานและปัญหาด้านสุขภาพที่เป็นผลที่มาจากมลพิษของเมือง ประกอบกับการมีวันหยุดพักที่แน่นอนจึงต้องการแสวงหาการพักผ่อนหย่อนใจ (Recreation) ในที่อื่นซึ่งอยู่ห่างไกลออกไปจากเมืองที่พำนักอาศัย โดยมีจุดของการเดินทางประสงค์เพื่อพักผ่อนหาความสำราญทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพื่อเหตุผลทางสุขภาพและการเปิดโลกทัศน์ใหม่ ๆ ที่ไม่ซ้ำซากจำเจเช่นในชีวิตประจำวัน

การประดิษฐ์รถจักรไอน้ำ และการเปิดเส้นทางรถไฟ(อเมริกาปี ค.ศ.๑๘๒๗ ฝรั่งเศส ปี ค.ศ.๑๘๒๘ อังกฤษ ปีค.ศ.๑๘๓๐) และเรือกลไฟ (สามารถข้ามมหาสมุทรแอตแลนติกได้ในเวลา ๑๔ วันช่วยเร่งให้เกิดการเดินทางเป็นกลุ่มในราคาถูก ถือกันว่า โทมัส คูก (Thomas Cook๑๘๐๘-๑๘๙๒) ชาวอังกฤษได้ริเริ่มบุกเบิกธุรกิจนำเที่ยวและเป็นผู้สร้างรูปแบบ วิธีการและการดำเนินธุรกิจนำเที่ยวซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการเดินทางท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะและพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass tourism) ในสมัยต่อมา(ประภัทร สุทธาเวช , ๒๕๕๐)

กรณีสังคมไทย การเดินทางท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เริ่มต้นจากกลุ่มชนชั้นสูงที่เป็นผู้ริเริ่มการท่องเที่ยวตามอย่างแบบตะวันตก จากการยอมรับและปฏิบัติตามแนวคิดของแพทย์ให้ไปท่องเที่ยว “ตากอากาศ” และ “เปลี่ยนอากาศ” เพื่อรักษาสุขภาพการนำเอาเรือกลไฟมาใช้ในสมัยรัชกาลที่ ๔ นับเป็นยุคเริ่มแรกของการเดินทางเสด็จประพาส เกาะสีชัง อ่างศิลา ในสมัยรัชกาลที่ ๔ เสด็จประพาสต้น เสด็จประพาสไทรโยคในสมัยรัชกาลที่ ๕ เพื่อพักผ่อนตากอากาศรักษาสุขภาพตามคำแนะนำของแพทย์ การพัฒนาทางรถไฟสายใต้ที่ขยายเส้นทางจากสถานีเพชรบุรีถึงหัวหิน รวมถึงการเสด็จประพาสเมืองท่องเที่ยวตากอากาศหัวหินและชะอำ ในรัชกาลที่ ๖ และ ๗ (ปิ่นเพชร จำปา,๒๕๔๕)

ทัศนะของชนชั้นนำไทยในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ แสดงให้เห็นถึง “คุณประโยชน์” ของการท่องเที่ยวตามแบบที่เชื่อถือกัน (การได้ประโยชน์จากการได้พบผู้คนและบ้านเมือง) และทั้งที่ต่างไปจากเดิม โดยเฉพาะในเรื่องของผลดีที่มีต่อ “สุขภาพ” ซึ่งเป็นแนวความคิดใหม่ตามทางการแพทย์แผนตะวันตก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ดำรงราชานุภาพ ,๒๕๐๔) ได้ทรงอธิบายถึงประโยชน์ของการท่องเที่ยวตามแนวคิดตะวันตกไว้ว่านอกจากจะทำให้ประโยชน์ด้านความสุขสำราญแล้วยังเป็นการบรรเทาอาการเจ็บป่วยทั้งยังจะได้ประโยชน์จากการได้พบเห็นผู้คน สิ่งของ บ้านเมืองและภูมิประเทศในถิ่นที่ได้ไปท่องเที่ยวอีกด้วย

“...การท่องเที่ยวนี้ ประโยชน์ว่ารวบยอดก็มี ๒ ประการคือ ได้ความสุขสำราญประการ ๑ ที่ว่าความสุขสำราญนั้น ความสนุกสนานรื่นเริง ซึ่งได้ไปดูและพบเห็นภูมิประเทศและผู้คนสิ่งของที่ยังไม่เคยพบเห็นจะมีฉันใด...อันส่วนความสุขนั้นก็เป็นสิ่งซึ่งอนุโลมต่อกัน แม้แต่คนไข้ได้แปรสถานในเวลาอันสมควร หมอก็ย่อมถือว่าเป็นทางที่จะหายได้เร็ว ถึงคนที่ไม่มีอาการเจ็บป่วย เป็นคนที่ประจำการที่กิจธุระต่างๆ ย่อมมีเวลาเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า เมื่อได้ละกิจกังวลแปรสถานไปเที่ยวเตร่ตามอำเภอใจเสียครั้งหนึ่ง คราวหนึ่ง ก็ย่อมชื่นบานสำราญกายตลอดจิตใจ...ในข้อที่ได้ความรู้นั้น...ถ้าได้เที่ยวเตร่รู้ภูมิลำเนาทำเลที่เพาะปลูก และทำทางขึ้นล่องสินค้ามากมายหลายตำบล ก็อาจจะรู้เลือกสรรการอันควรลงทุนให้เกิดผลยิ่งขึ้นได้โดยลำดับ...”

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ทรงนิพนธ์อธิบายประโยชน์ของการท่องเที่ยวไว้อีกตอนหนึ่งว่า

“...ถ้าจะอธิบายคุณวิเศษในการเที่ยวก็มีหลายอย่าง...จะได้ลมอากาศเปลี่ยนแปลงผิดกว่าบ้านเรือนในกรุงเทพฯ ของตัว เพราะบ้านของตัวนั้นเป็นที่ยืนตัวอยู่มานาน และผู้คนของโสโครกก็มาก ลมอากาศที่บริสุทธิ์ก็ไม่มีใครจะได้เข้ามาถึงตัว...ถ้าไปเที่ยวแล้วก็คงได้ลมที่เย็นบริสุทธิ์สะอาดมาจากทะเลและป่าเขา ตามอากาศของเมืองนั้นๆ โรคภัยที่มีอยู่ก็จะค่อยระงับบรรเทาลง...ประการหนึ่งจะได้รู้จักชาติแห่งคนชาวบ้านชาวเมืองภูมิประเทศนั้นๆ...ถ้าเป็นคนแสวงหาอย่างจะรู้จะพบแล้ว เที่ยวต้นต้นไปในที่เงียบต่างๆ ก็จะได้พบหลายอย่างหลายพรรณ เป็นที่เจริญตา จรุงปัญญาของตนต่อไป...” (ภาณุรังษีสว่างวงศ์, ๒๕๑๐)

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงแนะนำสถานที่ควรท่องเที่ยวในเมืองไทยไว้ ๑๕ เส้นทาง ซึ่งแสดงให้เห็นถึง “พื้นที่ของการท่องเที่ยว” ในยุคแรกของไทยภายหลังของการรับอิทธิพลของความคิดเกี่ยวกับการเดินทางท่องเที่ยวอย่างตะวันตกซึ่งเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบที่จะสืบเนื่องต่อมาเป็นการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน(ดำรงราชานุภาพ ,๒๕๐๔)

“ทางที่ ๑ เที่ยวทางชายทะเลตะวันออก จับตั้งแต่เมืองชลบุรีลงไปจนเมืองประจันตคีรีเขต

ทางที่ ๒ เที่ยวทางชายทะเลปากซันใต้ จับตั้งแต่เมืองเพชรบุรีไปจนเมืองตรังกานู

ทางที่ ๓ เที่ยวชายทะเลตะวันตก จับตั้งแต่เมืองกระบี่ลงไปจนเมืองไทรบุรี

ทางที่ ๔ เที่ยวทางลำน้ำแม่กลอง จับตั้งแต่เมืองสมุทรสงครามขึ้นไปจนไทรโยคและศรีสวัสดิ์

ทางที่ ๕ เที่ยวทางลำน้ำท่าจีน จับตั้งแต่เมืองสาครบุรีขึ้นไปถึงพระปฐมเจดีย์ สุพรรณบุรี จึงออกเมืองชัยนาท

ทางที่ ๖ เที่ยวลำน้ำเจ้าพระยา จับแต่กรุงเทพฯ ขึ้นไปทางแควใหญ่จนเมืองฝางแล้วเดินบกมาสวรรคโลก สุโขทัยแล้วข้ามไปลงเรือล่องกลับลงจากเมืองตาก

ทางที่ ๗ เที่ยวลำน้ำสัก จับตั้งแต่กรุงเก่าขึ้นไปพระบาทผายจนเมืองหล่มสัก

ทางที่ ๘ เที่ยวลำน้ำบางปะกง จับแต่ฉะเชิงเทราไปจนนครนายก ปราจีนบุรี

ทางที่ ๙ เที่ยวนครราชสีมา ขึ้นทางสระบุรี ลงช่องตะโก

ทางที่ ๑๐ เทียบหัวเมืองลาวเฉียง จับแต่เมืองตากขึ้นไปกลับลงมาเมืองน่าน

ทางที่ ๑๑ เทียบหัวเมืองลาวพุงขาว จับขึ้นเดินแต่อุตรดิตถ์ไปปากลายแล้วล่องน้ำโขงลงมาหนองคาย

ทางที่ ๑๒ เทียบหัวเมืองเขตลาวพวน

ทางที่ ๑๓ เทียบหัวเมืองในเขตลาวกาว

ทางที่ ๑๔ เทียบหัวเมืองเขมร ขึ้นเดินแต่ปราจีน แล้วกลับลงเรือที่จันทะบุรี

ทางที่ ๑๕ เทียบกรุงเทพฯ ที่นับกรุงเทพฯไว้เป็นทาง ๑ ด้วยดังนี้ เพราะเชื่อได้แน่ว่าในบรรดาท่านผู้อ่าน ที่ใครจะได้เที่ยวในกรุงเทพฯนี้ทั้ง เห็นจะไม่มีเลยก็ว่าได้”

การขยายตัวของเส้นทางรถไฟในสมัยต่อมา ทำให้การเดินทางไปยังพื้นที่ต่าง ๆ สะดวกขึ้น จนถึง สหรัฐมลายู กรมรถไฟเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการบุกเบิกการท่องเที่ยวมวลชนของไทย ก่อนที่จะตั้งเป็นสำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ในปี พ.ศ.๒๔๖๗ ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “สำนักงานการท่องเที่ยว” และจัดตั้งเป็น “องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย” (อ.ส.ท.) ในปี พ.ศ.๒๕๐๒ และ “การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย” (ท.ท.ท.) ในปี พ.ศ.๒๕๒๒ และในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้จัดตั้งขึ้นเป็นกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา โดยรวมหน่วยงาน ๔ หน่วยงาน ได้แก่ กรมพลศึกษา ,การกีฬาแห่งประเทศไทย (กกท.) ,การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และสำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (สสปน.) เข้าด้วยกัน

๑.๒ ทิศทางการท่องเที่ยวไทยภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ ๔-๑๑)

การพัฒนาประเทศในช่วงทศวรรษที่ ๒๕๐๐ ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม การพัฒนาด้านคมนาคมและการศึกษาส่งผลให้การท่องเที่ยวขยายไปในกลุ่มประชาชนทั่วไปอย่างกว้างขึ้น รัฐบาลในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้นำอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเข้ามาใช้เป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยเน้นให้ชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยโดยเฉพาะ ตั้งแต่ปีพ.ศ.๒๕๐๓-๒๕๒๓ จากนั้นได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในกลุ่มคนไทยด้วย โดยจัดให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวไทยครั้งที่ ๑ ขึ้น ในปีพ.ศ.๒๕๒๓ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในฐานะเป็นหน่วยงานวางแผนแม่บทด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ได้ตระหนักถึงความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (ฉันทิช วรรณถนอม ,๒๕๕๒ หน้า ๓๔๘) โดยเริ่มกำหนดเป้าหมายด้านการท่องเที่ยวอย่างชัดเจนตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๔ (พ.ศ.๒๕๒๐-๒๕๒๔) โดยมีนโยบาย ให้ความสำคัญในการเพิ่มรายได้ในรูปแบบเงินตราต่างประเทศจากการท่องเที่ยวให้สูงขึ้น โดยมีเป้าหมายให้นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ ๑๑ ในปีพ.ศ.๒๕๒๔ ให้นักท่องเที่ยว ๒.๒ ล้านคน วันพักเฉลี่ย ๕.๕ วัน ทำให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ ๑๙ คิดเป็นเงิน ๑๑,๗๐๐ ล้านบาท และข้อมูลที่เกิดขึ้นจริง เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฉบับที่ ๔ มีจำนวนนักท่องเที่ยว ๒,๐๑๕,๖๑๕ คน วันพักเฉลี่ย ๔.๙๖ วัน ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อวัน ๒,๑๔๖ บาท รวมรายได้จากการท่องเที่ยว ๒๑,๔๕๕ ล้านบาท (มีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ ๔๙.๕๖) และนับจากนั้น การท่องเที่ยวก็ได้กลายมาเป็นส่วนสำคัญของแผนพัฒนาแห่งชาติในฉบับต่อๆ มา โดยเฉพาะเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ แห่งชาติฉบับที่ ๖ (พ.ศ.๒๕๓๐-๒๕๓๔) รายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างสูง เนื่องจากความสำเร็จของโครงการรณรงค์ปีท่องเที่ยวไทย พ.ศ.๒๕๓๐ (Visit Thailand Year ๑๙๘๗) โดยมีจำนวนนักท่องเที่ยว ๕,๐๘๖,๘๙๙ คน (อัตราเพิ่มเฉลี่ย ร้อยละ ๙.๓๒) วันพักเฉลี่ย ๗.๐๙ วัน ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อวัน ๒,๗๗๒,๘๒ บาท รายได้จากการท่องเที่ยว ๑๐๐,๐๐๔ ล้านบาท โดยรายได้จากการท่องเที่ยวอยู่ในอันดับสองของประเทศ รองจากผลิตภัณฑ์สิ่งทอ

เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ.๒๕๓๕-๒๕๓๙) รายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นมาเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ คือ ๒๑๙,๓๖๔ ล้านบาท (อัตราเพิ่มเฉลี่ย ร้อยละ ๑๕.๙๘) โดยมีจำนวนนักท่องเที่ยว ๗,๑๙๒,๑๔๕ คน (อัตราเพิ่มเฉลี่ย ร้อยละ ๘.๘๔) วันพักเฉลี่ย ๘.๒๓ วัน โดยมีค่าใช้จ่ายต่อคนต่อวัน ๓,๗๐๖.๐๒ บาท

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ (พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๔๔) ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศโดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม กำหนดให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” โดยในด้านการท่องเที่ยว ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยให้คงเป็นความเป็นผู้นำทางการท่องเที่ยวในภูมิภาค เพื่อก้าวสู่ความเป็น World Class Destination (พ.ศ.๒๕๔๓) และในปีต่อมาได้กำหนดให้ภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต้องได้รับความสำคัญและถือเป็นวาระแห่งชาติเพื่อให้ “การพัฒนาการท่องเที่ยวมีความยั่งยืน” ซึ่งสืบเนื่องมายังแผนพัฒนาฉบับที่ ๙ (พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๔๙) ที่กำหนดให้ “การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” เป็นวาระแห่งชาติ โดยให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์การเสริมสร้างสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยจะพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่การจ้างงาน การกระจายรายได้สู่ชุมชนและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้ยังถือเป็นแผนพัฒนาฉบับแรกที่เน้นพัฒนาการท่องเที่ยวสู่คุณภาพแทนการพัฒนาที่มุ่งเน้นเฉพาะการเพิ่มปริมาณเหมือนแผนพัฒนาที่ผ่านมา (ฉันทิช วรรณธอม ,๒๕๕๒ หน้า ๓๕๓) และภายในทิศทางดังกล่าวนี้ จึงได้มีการจัดตั้งองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท.ขึ้นเมื่อพ.ศ.๒๕๔๖ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๒๐ ตอนที่ ๔๙ ก. ลงวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๔๖ โดยได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ ๓ มกราคม ๒๕๔๗ เพื่อประสานงานการบริหารจัดการท่องเที่ยวระหว่างส่วนราชการร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้บริหารจัดการท่องเที่ยวไม่ว่าในระดับชาติ ภูมิภาคหรือท้องถิ่น ในพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและเกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่สูงขึ้น (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน :๒๕๕๔)

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ.๒๕๕๐-๒๕๕๔) แนวคิดพื้นฐานของแผนฯ ยังคงยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและกำหนดบทบาทในส่วนของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและการบริการไว้ในประเด็นของการพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคมและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการเพิ่มขึ้นของความต้องการแรงงานในภาคบริการ ในด้านของปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทย แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ยืนยันว่า ยังคงเป็นปัญหาของการบริหารแบบต่างคนต่างทำ ขาดการประสานงานและไม่มีการติดตามประเมินผล จึงทำให้ไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) ยังคงมุ่งกระบวนทัศน์ การพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และกำหนดทิศทางการพัฒนา ในการ “สร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่างๆ เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยการนำทุนของประเทศ ที่มีศักยภาพมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเพื่อเป็นรากฐานการ พัฒนาประเทศที่สำคัญได้แก่ การเสริมสร้างทุนสังคม (ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนวัฒนธรรม) ให้มีความสำคัญกับ การพัฒนาคนและสังคมไทยสู่คุณภาพ...มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็ง โดยใช้ภูมิปัญญา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและความคิดสร้างสรรค์...” โดยที่ยุทธศาสตร์ในหัวข้อ ๕.๔ การปรับโครงสร้าง เศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนให้ความสำคัญกับ “...พัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ซึ่งครอบคลุม ถึงการพัฒนาธุรกิจสร้างสรรค์ การพัฒนาเมืองสร้างสรรค์และการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์...” (ซึ่ง ทิศทางนี้จะมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับเรื่องของ การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ ดังต่อไปนี้) (สรุปสาระสำคัญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙ : ราชกิจจานุเบกษา ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๔)

กล่าวโดยสรุป แสดงให้เห็นว่า การท่องเที่ยวมีส่วนอย่างสำคัญในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติมาตั้งแต่ช่วงทศวรรษ ๒๕๒๐ เป็นต้นมา และทวีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นในแผนพัฒนาฉบับต่อมา ในฐานะที่เป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ต่อมา หลังจากความสำเร็จของการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวของประเทศให้เป็นแหล่งรายได้ ก็เริ่มตระหนักว่าการท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อสังคมและ วัฒนธรรมทั้งในด้านกายภาพ ทัศนียภาพและสิ่งแวดล้อม จึงได้เริ่มปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ของการสนับสนุน การท่องเที่ยวโดยคำนึงถึง “การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” ในปีพ.ศ.๒๕๔๔ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาการ ท่องเที่ยวในเชิงคุณภาพ มากกว่าที่จะพิจารณาเฉพาะด้านปริมาณและตัวเลขของรายได้เพียงอย่างเดียว

โดยทิศทางดังกล่าวนี้ การจัดตั้งหน่วยงานองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน (อพท.) ในปีพ.ศ.๒๕๔๖ จึงมีความสอดคล้องกับทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติที่กำหนดให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” มุ่งให้ประชาชนทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในการพัฒนาการ ท่องเที่ยวในทุกระดับและเกิดความสมดุลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

๑.๓ สถานการณ์และแนวโน้มของการท่องเที่ยวไทย

เพื่อตอบรับกับความท้าทายใหม่ๆ และแนวโน้มการแข่งขันที่จะรุนแรงขึ้นเป็นลำดับคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๕๒ ให้การท่องเที่ยวเป็นวาระแห่งชาติ (National Agenda)

ช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าประเทศเฉลี่ยปีละ ๙ ล้านคน ปีพ.ศ. ๒๕๕๒ ประเทศไทยมีรายได้จากนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศประมาณ ๕๒๗,๓๒๖ ล้านบาท หรือประมาณร้อยละ ๘.๕ ของมูลค่าส่งออกรวม หรือคิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ ๕.๘ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GDP) และธุรกิจท่องเที่ยวก่อให้เกิดการจ้างงานกว่า ๒ ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ ๖-๗ ของแรงงานทั้งระบบ ในปี พ.ศ.๒๕๕๓ รายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็น ๕๘๕.๙ พันล้านบาท ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อหัวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (จาก ๓,๑๗๒.๙๓ บาทในปี พ.ศ.๒๕๔๑ เพิ่มขึ้นเป็น ๓,๙๙๒.๖๐ บาทในปีพ.ศ.๒๕๕๓) จำนวนวันพักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น (จาก ๗.๗๗ วัน ในปีพ.ศ.๒๕๔๓ เป็น ๙.๒๒ วัน ในปีพ.ศ.๒๕๕๓) อัตราการเติบโตเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวเป็นอันดับที่ ๗ ของเอเชีย และในปีพ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นปีที่ประเทศไทยมีนักท่องเที่ยวสูงสุดที่จำนวน ๑๕.๘ ล้านคน

แต่ช่วงเวลาที่ผ่านมา ประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาวิกฤตและความเสี่ยงด้านการท่องเที่ยวและส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของจำนวนนักท่องเที่ยวลดต่ำลงอย่างเด่นชัด วิกฤตการณ์โรคซาร์ส (SARS) ส่งผลให้นักท่องเที่ยวลดลงถึงร้อยละ ๕๐ ภายใน ๓ เดือน เหตุการณ์สึนามิ (Tsunami) ส่งผลให้นักท่องเที่ยวลดลงร้อยละ ๓๐ ภายใน ๒ เดือน รวมไปถึงความไม่สงบในทางการเมือง การรัฐประหารวิกฤตราคาน้ำมัน โรคระบาดไข้หวัดสายพันธุ์ใหม่ ๒๐๐๙ ต่างส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวของประเทศ ซึ่งมีความจำเป็นต้องหาทางรับมือกับปัญหาดังกล่าวนี้อย่างเร่งด่วน เนื่องจากการท่องเที่ยวถือเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของประเทศ

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙ ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๔) ได้วิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบันว่า เป็นอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวสูง มีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมไทยเป็นอย่างมาก แต่เนื่องด้วยต้องเผชิญกับปัจจัยเสี่ยงเพิ่มขึ้นอีกหลายประการเช่น ความถดถอยของเศรษฐกิจโลก การปรับตัวเข้าสู่เศรษฐกิจโลกแบบหลายศูนย์กลาง การขยายตัวของชีวอำนาจทางเศรษฐกิจใหม่ๆ เช่น บราซิล รัสเซีย อินเดีย และจีน ย่อมส่งผลกระทบต่อเคลื่อนย้ายเงินทุน สินค้า แรงงานและการบริการเพิ่มมากขึ้น การท่องเที่ยวไทยจึงต้องเตรียมการให้พร้อมสำหรับการปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในอนาคต

องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : UNWTO) ได้พยากรณ์ไว้ว่า เมื่อถึงปี พ.ศ.๒๕๖๓ จะมีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศจำนวน ๑,๖๐๐ ล้านคน โดยภูมิภาคที่มีแนวโน้มเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม คือ ภูมิภาคเอเชียตะวันออกและแปซิฟิก โดยที่กลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะเป็นจุดหมายปลายทางแห่งใหม่ที่มีผู้นิยมเดินทางเข้ามาอย่างต่อเนื่อง โดยมีนักท่องเที่ยวเป็น ๑ ใน ๓ ของนักท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

UNWTO คาดการณ์ว่าในปี พ.ศ.๒๕๖๓ จีนจะเป็นตลาดส่งออกและนำเข้านักท่องเที่ยวที่ใหญ่ที่สุดในโลก โดยมีนักท่องเที่ยว ๑๐๐-๑๒๐ ล้านคน/ปีในอนาคต โดยกลุ่มประเทศในกลุ่ม BRIC (บราซิล รัสเซีย อินเดียและจีน) จะมีศักยภาพในการส่งออกนักท่องเที่ยวตามมาในอนาคตอันเนื่องจากการมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

เมื่อพิจารณาจากจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติของประเทศต่างๆ ที่เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวหลักของไทย พบว่า ในช่วงเวลา ๑๐ ปีที่ผ่านมา นักท่องเที่ยวจากกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกและยุโรปเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวหลัก นักท่องเที่ยวต่างชาติดังกล่าวครึ่งหนึ่ง (๘,๐๗๖,๔๙๓ คน) ในปี พ.ศ.๒๕๕๓ เป็นนักท่องเที่ยวจากกลุ่มเอเชียตะวันออก โดยมาเลเซีย ญี่ปุ่น จีน และเกาหลี เป็นกลุ่มที่มาท่องเที่ยวในไทยมากที่สุด สำหรับนักท่องเที่ยวจากยุโรป มีสัดส่วนประมาณร้อยละ ๒๗ ของนักท่องเที่ยวทั้งหมด โดยนักท่องเที่ยวจากสหราชอาณาจักร เยอรมัน สวีเดนและรัสเซียมาท่องเที่ยวในไทยมากที่สุด และน่าสนใจว่า นักท่องเที่ยวจากกลุ่มประเทศเอเชียใต้และตะวันออกกลางมีจำนวนเพิ่มขึ้นร้อยละ ๒๔.๙๘ และ ๒๓.๐๐ ตามลำดับ เมื่อพิจารณาจากรายได้พบว่านักท่องเที่ยวจากยุโรปเป็นกลุ่มที่มีการใช้จ่ายมากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ ๔๐ ของรายได้ นักท่องเที่ยวทั้งหมด และพบว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวจากยุโรปมีจำนวนวันพักนานกว่านักท่องเที่ยวจากเอเชีย

ในกรณีของนักท่องเที่ยวไทย พบว่านักท่องเที่ยวไทยมีแนวโน้มเดินทางภายในประเทศมากขึ้น โดยประมาณการได้ว่า ในปี พ.ศ.๒๕๕๓ มีการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศของคนไทยจำนวนประมาณ ๘๘ ล้านคน/ครั้ง และก่อให้เกิดรายได้หมุนเวียนภายในประเทศประมาณ ๔๑๓,๐๐๐ ล้านบาท เพิ่มจากปีพ.ศ. ๒๕๔๓ ที่มีนักท่องเที่ยวเพียง ๕๙.๗๔ คน/ครั้ง โดยแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวไทย ได้แก่ กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ ภูเก็ต พัทยา ระยองและกาญจนบุรี (สถิตินักท่องเที่ยว ,กรมการท่องเที่ยว ๒๕๕๓)

ในด้านของโครงสร้างการตลาดและแนวโน้มการท่องเที่ยวโลก แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๕๔) พยากรณ์ว่า นอกจากกลุ่มประเทศ BRIC ซึ่งประกอบด้วย บราซิล รัสเซีย อินเดียและจีน จะมีศักยภาพในการส่งออกนักท่องเที่ยวในอนาคตแล้ว การที่อัตราการเพิ่มของประชากรโลกโดยรวมลดลง ประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำของโลก เช่นเยอรมัน ญี่ปุ่น รัสเซีย เริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอันจะส่งผลให้กลุ่มนักท่องเที่ยวสูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีความพร้อมในทั้งด้านเวลา (พำนักรานานขึ้น) และงบประมาณ ขณะเดียวกันก็ต้องการแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมในด้านโครงสร้างพื้นฐานนอกจากนั้นในหลายประเทศได้ดำเนินมาตรการการกระตุ้นให้ประชากรเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น เช่นการลดอัตราภาษีนายจ้างการลดชั่วโมงการทำงานและสนับสนุนให้ประชาชนมีโอกาสพัฒนาประสบการณ์ของตนจากการเดินทางท่องเที่ยว ยิ่งไปกว่านั้นการเพิ่มบทบาทมากขึ้นของเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ต ส่งผลให้นักท่องเที่ยวรุ่นใหม่สามารถสืบค้น เปรียบเทียบราคาใน เรื่องของการเดินทาง ที่พักและบริการและเป็นช่องทางใหม่ที่จะสนับสนุนและส่งเสริมให้การตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปอย่างสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น

ด้วยโฉมหน้าใหม่ของโลกที่กำลังปรับเปลี่ยนไปอย่างสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมเช่นที่กล่าวมา จึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มนักท่องเที่ยวและพฤติกรรมการท่องเที่ยว

พฤติกรรมผู้บริโภคปรับเปลี่ยนไปตามสภาพเศรษฐกิจ ผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวคำนึงถึงความคุ้มค่าของเงินมากขึ้น ในขณะที่ตลาดการท่องเที่ยวหันมาใช้กลยุทธ์ด้านราคาเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวมีทางเลือกในจุดหมายปลายทางมากขึ้น ส่งผลให้เกิดพฤติกรรม การตัดสินใจในการท่องเที่ยวแบบนาทีสุดท้าย ภายใต้ความคิดเรื่องความคุ้มค่าในการบริโภค ดังกรณีของการ จัดโฆษณาจองราคาตั๋วเครื่องบินในราคาต่ำมาก ในช่วงเวลาจำกัด นักท่องเที่ยวเลือกจุดหมายปลายทางในการท่องเที่ยว จากราคาที่ต่ำที่สุด

นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางท่องเที่ยวในระยะใกล้ โดยอาจเลือกเดินทางภายในประเทศหรือในภูมิภาคเดียวกันมากขึ้น อันเนื่องมาจากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ และกรอบความร่วมมือเรื่องการท่องเที่ยวที่ช่วยลดอุปสรรคและข้อจำกัดในการท่องเที่ยว (ไม่ต้องใช้วีซ่า หรือให้เวลาพำนักระยะสั้นขึ้น) เช่น ASEAN, ACD, BISMTEC, GMS

นักท่องเที่ยวมีแนวโน้มสนใจการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Tourism) การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Spiritual Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและนิทรรศการ (MICE-Meeting, Incentive, Convention, Event/Exhibition) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) รวมถึงการที่นักท่องเที่ยวสนใจการทำกิจกรรมมากกว่าแหล่งท่องเที่ยวเอง เพื่อจะช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์และศักยภาพของตนเอง เช่น การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)

กล่าวโดยสรุป ทิศทางการท่องเที่ยวไทยในอนาคตมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับแนวโน้มของการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่อันเป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงของทิศทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มของนักท่องเที่ยวที่ขยายตัวในอนาคต (กลุ่ม BRIC เอเชียตะวันออก เอเชียใต้ ตะวันออกกลางและยุโรป ซึ่งมีรูปแบบและพฤติกรรมในการท่องเที่ยวแตกต่างกัน) รูปแบบของนักท่องเที่ยว (กลุ่มคนชราที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นและใช้เวลาในการพำนักรานานขึ้น และกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการรับข่าวสารและตัดสินใจเกี่ยวกับจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยว) เทียบบ่อยครั้งขึ้น แต่ใช้เวลาน้อยลงและเลือกเดินทางด้วยกำหนดการของตนเอง (FIT-Fixed Itinerary Tours) ขณะเดียวกันก็สนใจในเพิ่มพูนประสบการณ์ในการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองมากกว่าแค่เพียงการเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว

บทที่ ๒ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทิศทางใหม่ของการท่องเที่ยว

๒.๑ นิยามและความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)

คำว่า Creative Tourism (การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์) บัญญัติขึ้นเป็นครั้งแรกโดยโดยคริสปิน เรย์มอนด์ (Crispin Raymond) และ เกร็ก ริชาร์ด (Greg Richards) ในปีพ.ศ. ๒๕๔๓ ในความหมายที่เฉพาะเจาะจงว่าเป็นการท่องเที่ยวประเภทหนึ่ง

“การท่องเที่ยวซึ่งมอบโอกาสให้กับผู้เดินทางในการพัฒนาศักยภาพการสร้างสรรค์ของตน ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริง ที่เป็นไปตามลักษณะเฉพาะของพื้นที่เป้าหมายที่ได้ท่องเที่ยว” (“tourism which offer visitors the opportunities to develop their creative potential through active participation in courses and learning experiences which are characteristic of the holiday destination where they are undertaken”) (Richards and Raymond, ๒๐๐๐ : ๑๘)

โดยเรย์มอนด์ กล่าวว่าแนวความคิดดังกล่าวนี้ เกิดขึ้นมาจากแรงบันดาลใจหลังจากที่ได้ฟังบรรยายเกี่ยวกับปัญหาของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ในยุโรปที่มักให้ข้อมูลประเภทประวัติหรือวันเดือนปีของสถานที่สำคัญและเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ซึ่งไม่น่าสนใจกับนักท่องเที่ยวเอาเสียเลย (เช่น ห้องที่เข้าชมอยู่นี้ เป็นห้องที่ขุนนางเจ้าของสถานที่จัดงานแต่งงานขึ้นเมื่อเดือนสิงหาคม ในปี ๑๖๓๗) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวได้ “สร้างสรรค์” กว่านี้ผนวกกับที่ได้ยินเรื่องเล่าเกี่ยวกับประสบการณ์อันน่าประทับใจที่ได้รับจากนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ที่เดินทางท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือประเทศไทย อินโดนีเซีย และออสเตรเลียโดยเข้าเรียนการนวดแผนไทยที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นเวลาหลายสัปดาห์ ก่อนจะเดินทางไปท่องเที่ยวต่อที่เกาะบาหลิ ประเทศอินโดนีเซีย และเข้าไปมีส่วนร่วมฝึกหัดการทำอาหารมังสวิรัต จากนั้นเดินทางต่อไปเรียนรู้ช่วงสั้น ๆ ในการเป็นผู้ดูแลฝูงแกะและปศุสัตว์ (Jillaroo) ในฟาร์มที่ประเทศออสเตรเลีย

เกร็ก ริชาร์ด และ คริสปิน เรย์มอนด์ มองว่าน่าจะมีชื่อใหม่เพื่อที่จะใช้เรียกการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรมของพื้นที่ ที่ตนเองได้ท่องเที่ยว ซึ่งประสบการณ์ดังกล่าวนอกจากจะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้ทำความเข้าใจผ่านประสบการณ์ด้วยตนเองแล้ว นักท่องเที่ยวยังสามารถที่จะใช้ประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ใหม่นั้นมาใช้กับชีวิตหรือการงานของตนภายหลังที่กลับมาจากการท่องเที่ยวแล้วด้วย และในที่สุดทั้ง เกร็ก ริชาร์ด และ คริสปิน เรย์มอนด์ ก็พบว่าคำ **Creative Tourism** มีความหมายเหมาะสมที่จะใช้เรียกการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าว (Raymond : ๒๐๑๐)

ในปี พ.ศ.๒๕๔๔ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ออกคำประกาศว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม (The UNESCO Universal Declaration of Cultural Diversity) เพื่อยอมรับให้มีการกำหนดมาตรฐานนานาชาติเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการพิทักษ์รักษาและส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการสนทนาระหว่างวัฒนธรรมและได้ริเริ่มโครงการพันธมิตรนานาชาติเพื่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Global Alliance for Cultural Diversity) เพื่อให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมได้เกิดขึ้นจริงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และเพื่อดำเนินการสนับสนุนนโยบายส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมของโลก ในปีพ.ศ.๒๕๔๗ UNESCO จึงเสนอโครงการ “เครือข่ายเมืองสร้างสรรค์” (The Creative Cities Network) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industries) ที่จะนำไปสู่รูปแบบใหม่ของการร่วมมือในระดับนานาชาติ ในภาคประชาชนเอกชน สาธารณะ และประชาคม

ในโครงการเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ของ UNESCO นอกจากจะมีเป้าหมายที่จะสนับสนุนความร่วมมือระหว่างท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาในระดับนานาชาติและเพื่อตั้งหลักตอบรับกับผลกระทบในระดับโลกโดยความพยายามที่จะเชื่อมโยงเมืองต่าง ๆ เข้าด้วยกันแล้ว ยังได้กล่าวถึงความเป็นไปได้ในการสร้าง การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ (Creating New Tourism Opportunities) ที่นักท่องเที่ยวจะสามารถรับและเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเมืองนั้น ๆ ทั้งวัฒนธรรมในลักษณะที่จับต้องได้และเป็นนามธรรม (Tangible and Intangible Cultural) โดยผ่านประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวเอง

โครงการเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวแนวใหม่ของ UNESCO จึงเน้นถึงความผูกพัน (Engaged) ความจริงแท้ผ่านประสบการณ์ (Authentic Experience) ซึ่งเป็นการส่งเสริมกิจกรรมที่จะทำให้ นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในลักษณะทางวัฒนธรรมของเมืองที่ไปเยือน (Active understanding of the specific cultural features of a place) โครงการเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ จึงสนับสนุนให้มีรูปแบบของการท่องเที่ยวใหม่ ที่เน้นความผูกพันระหว่างผู้มาเยือนและเจ้าของบ้าน โดยผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในทางศิลปะและวัฒนธรรมของเมืองที่ไปเยือน เพื่อที่จะนำไปสู่ความเข้าใจอย่างแท้จริงในพื้นที่ที่ท่องเที่ยว ซึ่งมีความสอดคล้องกับทิศทางการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์”

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้กำหนดนิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไว้ว่า

“การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ คือการเดินทางที่มุ่งไปสู่ความผูกพันและประสบการณ์จริงแท้ที่เกิดจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ศิลปะ มรดกทางวัฒนธรรมหรือคุณลักษณะพิเศษของพื้นที่นั้น และนำมาซึ่งความเชื่อมโยงกับผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่และเป็นผู้รังสรรค์วัฒนธรรมที่มีชีวิตนั้น” (Creative Tourism istravel directed toward an engaged and authentic experience, with participative learning in the arts, heritage, or special character of a place, and it provides a connection with those who reside in this place and creat this living culture- UNESCO, ๒๐๐๖)

ในการประชุม Creative Cities Network ซึ่งจัดขึ้นในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ โดยมีจุดประสงค์เพื่อวางแผนเตรียมการประชุม Santa Fe International Conference on Creative Tourism ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้มีการหารือถึงคำนิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และการวางรูปแบบของการประชุมดังกล่าว ซึ่งให้ความสำคัญกับการนำเสนอประสบการณ์และการมีส่วนร่วม โดยคณะกรรมการวางแผนการประชุมได้ร่วมกันพัฒนานิยามความหมายให้กับ Creative Tourism ขึ้นใหม่ ว่า

“การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การท่องเที่ยวที่มุ่งไปสู่ความผูกพันและประสบการณ์อันแท้จริงซึ่งได้มาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้านศิลปะ มรดกทางวัฒนธรรมหรือคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่” (Creative Tourism is a tourism directed toward an engaged and authentic experience, with participative learning in the arts, heritage or special character of a place .)(Wurzburger, ๒๐๐๙)

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ภายหลังจากที่คริสปิน เรย์มอนด์ ได้มีประสบการณ์การนำแนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไปดำเนินงานกับโครงการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศนิวซีแลนด์ (ดูข้างหน้า) ได้ปรับนิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ขึ้นใหม่

“คือรูปแบบอันยั่งยืนของการท่องเที่ยวซึ่งมอบความรู้สึกที่แท้จริงของวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านการลงมือปฏิบัติและประสบการณ์เชิงสร้างสรรค์อย่างไม่เป็นทางการ โดยการลงมือปฏิบัตินั้นเกิดขึ้นในกลุ่มขนาดเล็กที่บ้านหรือสถานที่ทำงานของผู้สอน โดยพวกเขายินยอมที่จะให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ความสามารถเชิงสร้างสรรค์ของตนเองไปพร้อมๆไปกับได้ใกล้ชิดกับผู้คนที่อยู่ในท้องถิ่นที่ได้มาเยือน”

“A more sustainable form of tourism that provides an authentic feel for a local culture through informal, hands-on workshops and creative experiences. Workshops take place in small groups at tutors’ homes and places of work; they allow visitors to explore their creativity while getting closer to local people.” (Raymond : ๒๐๐๗))

เมื่อพิจารณาจากนิยามดังกล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่ตอบโต้กับ “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” (Cultural Tourism) ที่เคยมีบทบาทสำคัญในกระแสการท่องเที่ยวแบบเดิมซึ่งเผชิญกับข้อจำกัดสำคัญที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการใหม่ของนักท่องเที่ยวยุคใหม่ได้อย่างเต็มที่ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” มีฐานความคิดที่แตกต่างไปจาก “การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” ที่นักท่องเที่ยวเป็นเพียงแต่ผู้เฝ้าชมอยู่ห่าง ๆ แต่ไม่ได้ลงไปเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง

นิยามของ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้าไปมีส่วนร่วมในประสบการณ์ทางวัฒนธรรมอันเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีความจดจำประทับใจและในท้ายที่สุดจะมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ที่ได้ท่องเที่ยว ในนิยามขององค์กรยูเนสโก ได้เน้นย้ำถึงความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้าน (Hosts and Guests) ผ่านประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่แท้จริง โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ศิลปะ และมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ท่องเที่ยวและคนท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง อันเป็นการสนับสนุนส่งเสริมการสนทนาระหว่างวัฒนธรรมซึ่งจะช่วยพิทักษ์รักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้สืบเนื่องต่อไป

เมื่อประมวลคุณลักษณะต่าง ๆ โดยรวมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ก็พบว่า เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีคุณสมบัติซึ่งประกอบด้วย

- ผู้ท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านมีความผูกพันระหว่างกัน (Each engaging the other)
- มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน / ส่งผ่าน-ส่งต่อประสบการณ์ (Exchange information / transformation and transformative experiences)
- มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมหรือข้ามวัฒนธรรม (Cultural experience/ Cross-cultural engagement)
- ผ่านประสบการณ์จากการมีส่วนร่วม (Hands-on experience)
- เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าเป็นผู้ชม (More participate than observe)

- นักท่องเที่ยวมีโอกาสพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ของตนเองและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรียนรู้ประสบการณ์ (Co-creating tourism experience)
- มีความจริงแท้ทั้งในกระบวนการการผลิตและผลิตภัณฑ์, ประสบการณ์จริง (Authentic both process and product / genuine experience)
- มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทางวัฒนธรรมของพื้นที่ที่ท่องเที่ยว หรือชื่นชมและเข้าใจ “จิตวิญญาณของพื้นที่” (Spirit of place / Sense of Place/ deep meaning / understanding of the specific cultural of the place)
- การท่องเที่ยวแบบจัดเตรียมไว้อย่างจำเพาะเจาะจง (Tailor-made approach)

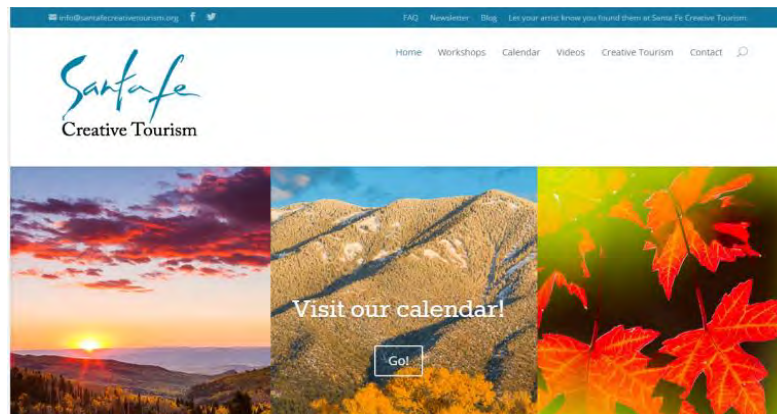
หลังจากที่แนวความคิดของ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” (Creative Tourism) ได้เป็นที่รู้จักและแพร่หลายมากขึ้น และได้นำไปปฏิบัติในหลายประเทศ ถึงแม้ว่าจะยังคงยึดถือในหลักการเบื้องต้นของนิยามที่ให้ความสำคัญกับ “การลงมือปฏิบัติ และความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้าน” ในแต่ละประเทศก็ได้ “สร้างสรรค์” ทิศทางและความหมายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างหลากหลาย เช่น

Creative Tourism New Zealand

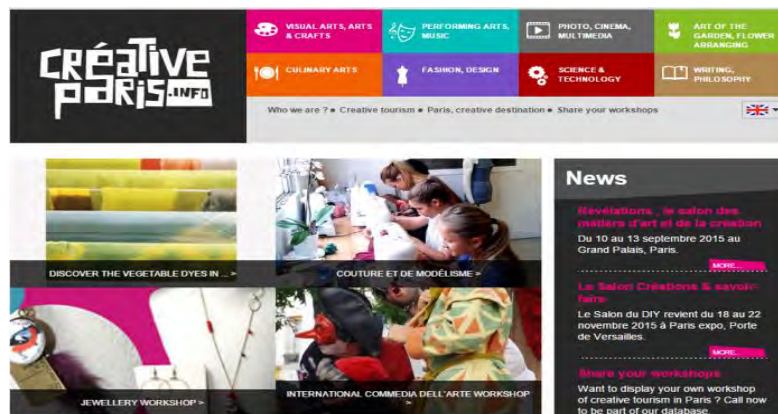
Website Creative Tourism New Zealand (ที่มา <http://www.creativetourism.co.nz/>)

‘DIY Santa Fe’ in New Mexico

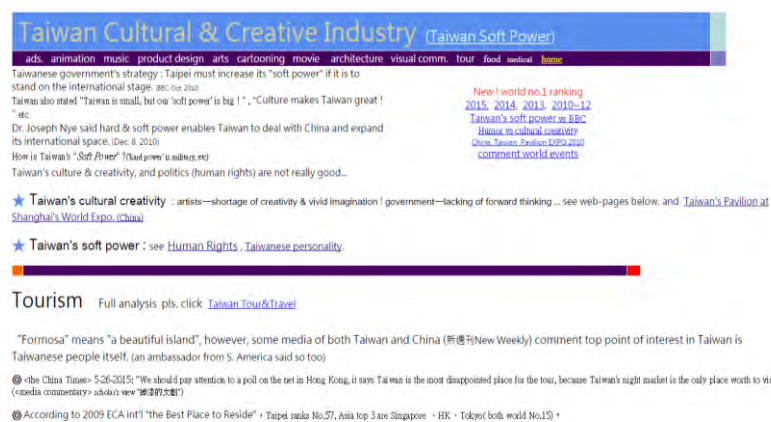
Website Creative Tourism Santa Fe USA (ที่มา <http://santafecreativetourism.org/>)

Creative Paris

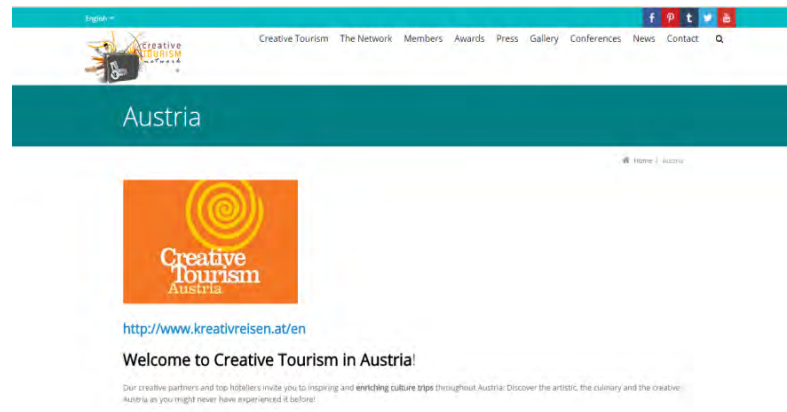
Website Creative Paris (ที่มา <http://www.creativeparis.info/en/>)

Creative Life Industry (CLI) Taiwan

Website Creative Life Industry (CLI) Taiwan
(ที่มา <http://intlhumanrights.com/TaiwanCulturalCreative.htm>)

Creative Tourism Austria

Website Creative Tourism Austria (ที่มา <http://www.creativetourismnetwork.org/autriche/>)

และ Creative Tourism Thailand.

Website Creative Tourism Thailand (ที่มา <http://ctthailand.net/>)

ในกรณีของประเทศไทย คณะทำงานต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยความร่วมมือของ องค์การการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ร่วมกับคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ให้นิยาม “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ไว้ดังนี้

“การท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจในคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของพื้นที่การท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง โดยผ่านประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของพื้นที่หรือเจ้าของวัฒนธรรม”ฯ (คณะทำงาน โครงการต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, ๒๕๕๕)

โดยคณะทำงานฯ ได้ใช้นิยามดังกล่าวเป็นกรอบในการทำงาน เพื่อเลือกเฟ้นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่พิเศษทั้ง ๖ พื้นที่ เพื่อพัฒนาให้เป็นเป้าหมายใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย

ก่อนที่จะทำความเข้าใจถึงหลักคิดและกระบวนการของ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” (Creative Tourism) ซึ่งถือเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ (New Travel Paradigm) และทิศทางใหม่ของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ซึ่งแตกต่างไปจากการท่องเที่ยวแบบเดิม เช่นการท่องเที่ยวมวลชน (Mass Tourism) หรือการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ที่กำลังมาถึงทางตันและกลายเป็นเหยื่อความสำเร็จของตนเอง (Richard : ๒๐๐๙) จึงจำเป็นต้องทบทวนและทำความเข้าใจเกี่ยวกับนิยามพื้นฐานของ การท่องเที่ยว (Tourism) และ นักท่องเที่ยว (Tourist) เป็นอันดับแรกเสียก่อน

๒.๒ การท่องเที่ยว (Tourism) และนักท่องเที่ยว (Tourist): นิยามและความหมาย

๒.๒.๑ การท่องเที่ยว (Tourism)

การท่องเที่ยวคืออะไร ? มีผู้นิยามความหมายไว้หลายแบบ การท่องเที่ยวจึงไม่ได้มีความหมายเดียวนักวิชาการที่ศึกษาด้านการท่องเที่ยวได้ชี้ให้เห็นถึงความหมายและคุณสมบัติของการท่องเที่ยวทั้งในทางทฤษฎีและการปฏิบัติว่า

การท่องเที่ยว (Tourism) คือ ความปรารถนาของมนุษย์อันลึกซึ้งที่มีอยู่ร่วมกันอย่างกว้างขวาง ที่สนใจทำความรู้จัก “คนอื่น” และคาดหวังว่าจะนำไปสู่ความเข้าใจ “ตนเอง” เป็นการตอบแทน...การท่องเที่ยวเป็นการสำรวจ ค้นหาและการผจญภัยที่จะ มองและอาจจะนำไปสู่ ความเข้าใจ โลกที่อาศัยอยู่ (A profound, widely shared human desire to know ‘others’ with the reciprocal possibility that we may come to know ourselves... a quest or an odyssey to see, and perhaps to understand, the whole inhabited earth. (Mckean, ๑๙๙๗)

“อย่างไร และทำไม? ผู้คนจึงเดินทางออกจากวิถีชีวิตการทำงานและที่พักอาศัยปกติของตนในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เพื่อไปบริโภคสินค้าและบริการซึ่งในบางกรณีก็มีค่าใช้จ่าย พวกเขาล่าหานั่นบริโภคเพื่อที่จะได้รับประสบการณ์ของความสำราญที่แตกต่างไปจากวิถีชีวิตปกติของพวกเขา (How and why for short periods people leave their normal place of work and residence. It is about consuming goods and services which are in some sense unnecessary. They are consumed because they supposedly generate pleasurable experiences which are different from everyday life.)(Urry, ๑๙๙๐)

ส่วนหน่วยงานการท่องเที่ยวโลกขององค์การสหประชาชาติ (UNWTO-United Nation of World Tourism Organization) ได้นิยามการท่องเที่ยว (Tourism) ไว้ว่า

การท่องเที่ยว คือกิจกรรมของบุคคลที่เดินทางไปและพำนักอาศัยอยู่ในสถานที่นอกเหนือจากสภาพแวดล้อมปกติในชีวิตประจำวัน ติดต่อกันไม่เกินหนึ่งปี ด้วยเหตุผลที่เกี่ยวข้องเนื่องกับ การพักผ่อนหย่อนใจ ธุรกิจ หรือจุดประสงค์อื่นใดซึ่งต้องไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ได้ค่าตอบแทนจากสถานที่แห่งนั้น

(**Tourism:** it comprises the activities of persons traveling to and staying in places outside their usual environment for not more than one consecutive year for leisure, business and other purposes not related to the exercise of an activity remunerated from within the place visited.)

ในปีพ.ศ.๒๕๕๑ การท่องเที่ยวโลกขององค์การสหประชาชาติ (UNWTO) ได้เสนอนิยามเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่เน้นให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเป็นปรากฏการณ์ซับซ้อนที่เชื่อมโยงหลายมิติ

“การท่องเที่ยวเป็นปรากฏการณ์ในทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายของผู้คนออกจากสถานที่พำนักอาศัยที่คุ้นเคยโดยมีความสำคัญเป็นแรงจูงใจสามัญ” (“Tourism is a social, cultural and economic phenomenon related to the movement of people to places outside their usual place of residence, pleasure being the usual motivation”, UNWTO : ๒๐๐๘)

สหพันธ์องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Union of Official Travel Organization ; IUOTO) ได้เสนอคุณลักษณะของการท่องเที่ยว ว่าต้องมีคุณสมบัติ ๓ ข้อ ต่อที่ประชุมขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการเดินทางและการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ที่กรุงโรม อิตาลีเมื่อปีพ.ศ.๒๕๐๖ ดังนี้ (สุวัฒน์ จุฑากรณ์และจริญญา เจริญสุขใส: ๒๕๔๕)

๑.ต้องเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปรกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว

๒.ต้องเป็นการเดินทางโดยสมัครใจ

๓.ต้องเป็นการเดินทางโดยวัตถุประสงค์ใดๆก็ตาม ที่มีใช้เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ในการนั้น

นอกจากนั้นยังขยายความเพิ่มเติมว่า “การท่องเที่ยว” เป็นการเดินทางเพื่อความบันเทิงรื่นเริงใจ เยี่ยมญาติ หรือการไปร่วมประชุม แต่มีใช้เพื่อการประกอบอาชีพเป็นหลักเป็นฐานหรือไปพำนักเป็นการถาวร” (นิตา ชัชกุล : ๒๕๕๗)

กล่าวโดยสรุปในเบื้องต้น กิจกรรม “การท่องเที่ยว” จึงประกอบด้วยเงื่อนไข ๓ ประการด้วยกันคือ

- เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนที่ออกไปจากสถานที่อันคุ้นเคยในชีวิตประจำวัน
- วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว เกี่ยวพันกับความสำราญใจ และจะต้องไม่เป็นไปเพื่อการหารายได้จากสถานที่ที่เดินทางไปเยือน
- ระยะเวลา กำหนดไว้ยาวนานที่สุดติดต่อกันไม่เกินหนึ่งปี

๒.๒.๒ นักท่องเที่ยว (Tourist)

ในวงการของการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยว (Tourism) มีวงศัพท์ที่ใช้เรียก “คนเดินทาง” หลายคำ คือ นักเดินทาง (Traveller) ผู้มาเยือน (Visitor) และนักท่องเที่ยว (Excursionist) ซึ่งมีความหมายซ้อนทับกันอยู่บ้าง การจำแนกความแตกต่างจะอยู่ที่ระยะเวลาของการพำนักอาศัย แต่ในบางกรณีก็จัดให้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน (ดังจะได้ขยายความต่อไป) แม้คำว่า “การเดินทาง/Travel” ทั้งในภาษาอังกฤษและภาษาไทยมีความหมายที่ซ้อนเหลื่อมกันอยู่บ้าง และมีนัยของความหมายแห่งคำที่ควรแก่การพิจารณา

ในองค์กรที่ดำเนินด้านการท่องเที่ยวบางแห่ง ใช้คำว่า “การท่องเที่ยว (Tourism) และคำว่า “การเดินทาง” (Travel) ในความหมายแบบเดียวกันเช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (Tourism Authority of Thailand) ในขณะที่หน่วยงานบางแห่งใช้ องค์กรส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (Pacific Asia Travel Association- PATA) หรือ องค์การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ซึ่งจัดตั้งขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ใช้ชื่อว่า International Union of Official travel Organization (IUOTO) ก่อนที่จะเปลี่ยนใหม่เป็นองค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization-WTO) ในปีพ.ศ. ๒๕๑๓ และใช้มาจนกระทั่งปัจจุบัน (สุวรรณ จุฑากรณ์และจริญญา เจริญสุขใส : ๒๕๔๕)

ในภาษาไทย คำว่า “เดินทาง” มีความหมายกลางๆ (ในขณะที่ภาษาอังกฤษคำ Travel มีรากศัพท์มาจากละติน Trepalium ซึ่งหมายถึง เครื่องทรมาน และถูกนำมาใช้ในภาษาฝรั่งเศสว่า Travail อันหมายถึงการทำงาน ซึ่งเป็นด้านตรงกันข้ามกับ การพักผ่อนหย่อนใจ) ในขณะที่คำว่า “เที่ยว” มีความหมายบางด้านเป็นทางลบ ใน อักษรธานศรีย ซึ่ง เป็นพจนานุกรมภาษาไทยที่รวบรวมขึ้นในช่วงปีพ.ศ. ๒๔๑๖ ให้ความหมายของคำว่าเที่ยวไว้ดังนี้

เที่ยว,เตร่,เเ่ร, คือการที่ไปในที่ทางต่างๆนั้น เช่น คนเที่ยวไปข้างโน้น,เที่ยวมาข้างนี้

เที่ยวเตร่,เที่ยวเล่น,คือการที่เที่ยวไปในที่ต่างๆนั้น เช่นคนเที่ยวเล่น

เที่ยวตายไป,เที่ยวรำไป เช่นพวกนักเลงเที่ยวเล่นไป

ส่วนคำว่า Tourism มาจากรากศัพท์ Tour ซึ่งหมายถึงการวนกลับมาที่เดิม และนำไปใช้กับคำ Grand Tour ซึ่งถือว่าเป็นการเดินทางที่สำคัญอันจะนำมาซึ่งความรู้และจำเป็นสำหรับลูกหลานของผู้ปกครองในยุโรป ส่วนคำว่า Tourism เป็นคำที่เพิ่งเริ่มใช้ในป.ศ. ๑๘๑๑ เมื่อศตวรรษที่ ๑๙ (Le Petit Robert : ๒๐๐๙) เพื่อหมายถึงการท่องเที่ยวที่เริ่มเฟื่องฟูขึ้นในช่วงศตวรรษที่ ๑๙ และทำให้ความหมายของนักท่องเที่ยว (Tourist) เริ่มมีนัยในทางลบ เมื่อเทียบกับความหมายของนักเดินทาง (Traveller)

นอกจากคำว่า “การท่องเที่ยว” (Tourism) และ “การเดินทาง” (Travel) ในบางกรณี จะใช้แทนกันได้แล้ว ยังมีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกับคำอีกสองคำคือ เวลาว่าง (Leisure) และการพักผ่อนหย่อนใจ (Recreation) การเดินทางหมายถึงการเคลื่อนที่จากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ส่วนเวลาว่างเป็นช่วงเวลาที่ผู้เดินทางไม่ได้ทำงาน และใช้ “เวลาว่าง” นั้นไปกับการพักผ่อน ส่วนการพักผ่อนหย่อนใจ ก็ถือเป็นกิจกรรมที่กระทำในช่วงเวลาว่าง ความหมายของเวลาว่างและการพักผ่อนหย่อนใจก็อาจใช้แทนกันได้เช่นกัน (Catibog-Sinha : ๒๐๑๒)

กล่าวกันว่า การท่องเที่ยวเป็นเรื่องของการเดินทาง ถ้าไม่มีการเดินทางก็ไม่มีการท่องเที่ยว ลอว์สัน และบอดด์ โบว์ (Lawson & Baud-Bovy) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า “การท่องเที่ยวเป็นนันทนาการ (Recreation) รูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในเวลาว่างที่มีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางจากที่หนึ่ง (ที่มักหมายถึงที่อยู่อาศัย) ไปยังอีกที่หนึ่งที่ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยว ส่วน อาร์ ดับบลิว แม็ค อินทอช (R.W.Mc Intosh) กล่าวว่า “การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยมีแรงกระตุ้นจากความต้องการในด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านปฏิสัมพันธ์และด้านสถานะหรือเกียรติคุณ”

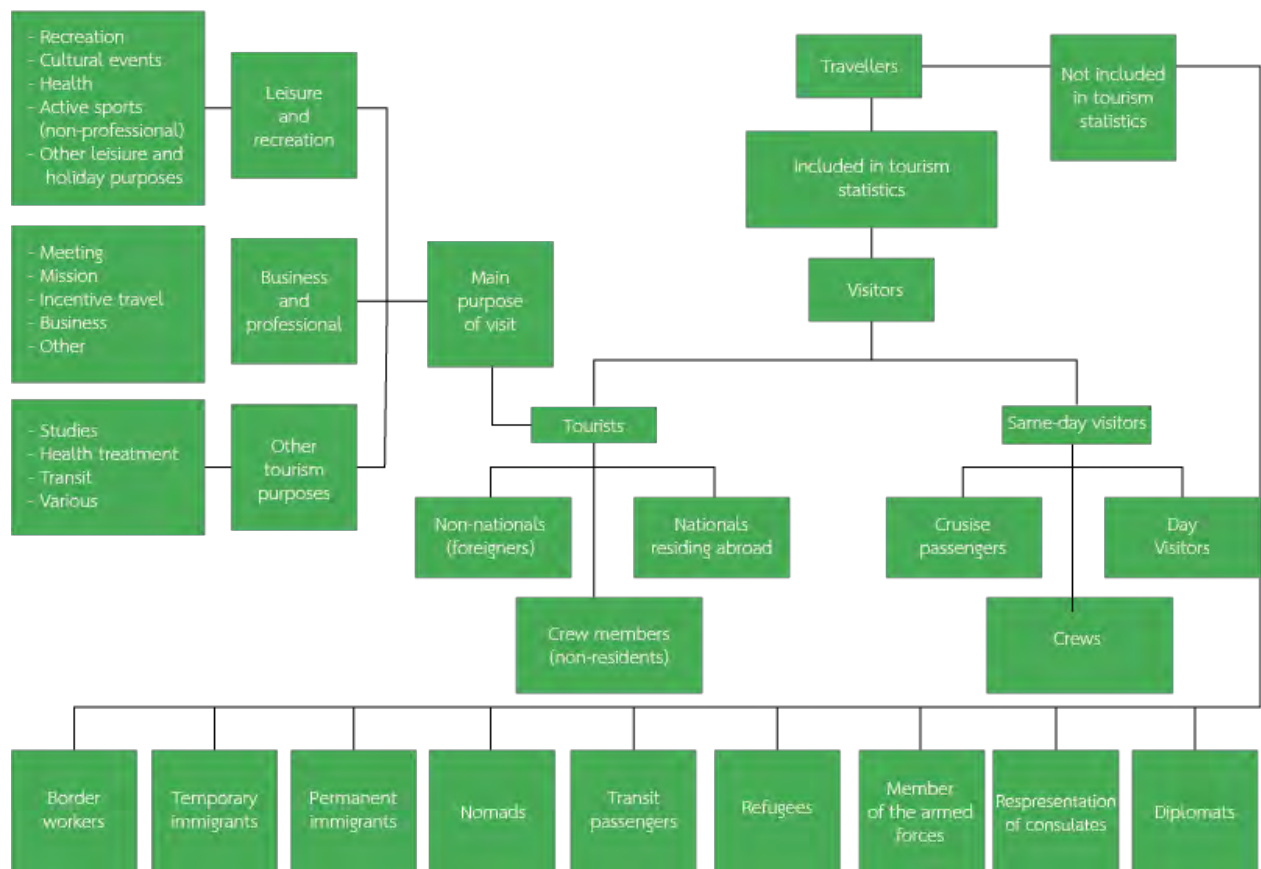
ในปีพ.ศ.๒๕๐๖ สหพันธ์องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Union of Official Travel Organization หรือ IUOTO ซึ่งต่อมาเป็นองค์การการท่องเที่ยวโลก หรือ UNWTO) ได้นิยามและแยกแยะความหมายของผู้เดินทางไว้ดังนี้ (นิศา ชัชกุล : ๒๕๕๗)

นักท่องเที่ยว (Tourist) คือผู้มาเยือนชั่วคราว ที่มาพักอาศัยอย่างน้อย ๒๔ ชั่วโมงในประเทศที่ไปเยือนและมีเหตุจูงใจในการเยือนเพื่อ การพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อความเพลิดเพลิน เพื่อสุขภาพ เพื่อการศึกษา การกีฬาและการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หรือ เพื่อการปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมาย การปฏิบัติเกี่ยวกับครอบครัวและการประชุมต่างๆ

นักทัศนาจร (Excursionist) คือ ผู้ที่เดินทางมาเยือนชั่วคราวที่เข้าไปอยู่ในประเทศเพียงวันเดียว (น้อยกว่า ๒๔ ชั่วโมง) และได้พักค้างคืน รวมทั้งผู้โดยสารพาหนะทางเรือประเภทเรือสำราญ (Cruise) ด้วย

ผู้มาเยือน (Visitors) เป็นคำทั่วไป หมายถึง บุคคลซึ่งมา (หรือไป) ยังประเทศหนึ่งซึ่งไม่ใช่การอยู่อาศัยอย่างถาวร ด้วยเหตุจูงใจใดก็ได้ซึ่งมิใช่เป็นการไปประกอบอาชีพที่ได้รับค่าจ้างตอบแทน และเข้ามาอยู่อย่างน้อย ๒๔ ชั่วโมงและอย่างมากไม่เกิน ๖ เดือน

องค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) ได้แบ่งแยกกลุ่มผู้มาเยือนระหว่างประเทศ (Classification of International visitors) โดยแบ่งออกเป็นสองประเภทคือกลุ่มที่รวมอยู่ในสถิติการท่องเที่ยว และกลุ่มที่ไม่รวมอยู่ในสถิติการท่องเที่ยว ข้อที่น่าสนใจก็คือ องค์การการท่องเที่ยวโลกกำหนดให้ นักท่องเที่ยว (Tourists) และผู้มาเยือน (Visitors) จัดเป็นกลุ่มย่อยภายใต้ ผู้เดินทาง (Travellers) และใช้คำว่า Same-day visitors แทน Excursionists

(Classification of international visitors: WTO ๒๐๐๐)

กลุ่มที่รวมอยู่ในสถิติการท่องเที่ยว คือ ผู้ที่เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ และด้วยวัตถุประสงค์ต่างๆ

- เพื่อใช้เวลาว่างและการพักผ่อนหย่อนใจ เช่น การเข้าร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรม (Cultural events) สุขภาพ การกีฬา (ที่มีใช้เพื่อการอาชีพ) การพักผ่อน
- เพื่อธุรกิจและอาชีพ เช่น เพื่อการประชุม เพื่อปฏิบัติภาระกิจ (mission-พักค้างคืนเพื่อเดินทางต่อไปยังเป้าหมายที่ประเทศอื่น) การท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะเพื่อเป็นรางวัลจากผลสำเร็จทางธุรกิจ (Incentive)
- เพื่อเป้าหมายการท่องเที่ยวอื่น เช่น เพื่อการศึกษา เพื่อการรักษาสุขภาพ การแวะพักก่อนเดินทางต่อไปยังปลายทาง (Transit) เพื่อเยี่ยมญาติ/มิตร เพื่อกิจกรรมทางศาสนา

โดย “กลุ่มผู้มาเยือน” (Visitor) แบ่งออกเป็น

กลุ่มนักท่องเที่ยว (Tourists) ที่มาพักอยู่ ณ สถานที่ไปเยือนอย่างน้อย ๒๔ ชั่วโมง แต่ไม่เกินหนึ่งปี เช่นผู้ที่ไม่มีถิ่นพำนักอยู่ในสถานที่ไปเยือน (nonresidents) ผู้ที่มีสัญชาติของประเทศนั้น แต่ไม่ได้มีถิ่นพำนักในสถานที่ไปเยือนนั้นแล้ว (คนมีสัญชาติไทยแต่ไปอาศัยอยู่ประเทศอื่นแล้วกลับมาเยี่ยมบ้าน) ผู้ที่เป็นลูกเรือ (พนักงานที่ปฏิบัติบนเครื่องบินและเรือโดยสาร)

กลุ่มนักท่องเที่ยว (Same-day visitors) หมายถึงผู้มาเยือนชั่วคราว ซึ่งพักอยู่ ณ สถานที่นั้นน้อยกว่า ๒๔ ชั่วโมงและไม่พักค้าง เช่น ผู้โดยสารเรือสำราญหรือเรือเดินสมุทร (Cruise passenger) ที่มาแวะเพียงชั่วคราว, ผู้มาเยือนที่จากสถานที่นั้นไปภายในวันเดียว (Same-day visitors) และผู้ที่เป็นลูกเรือซึ่งไม่ได้มีถิ่นที่อยู่อาศัย ณ ประเทศหรือสถานที่นั้น และแวะเพียงชั่วคราว ในเวลาไม่เกิน ๒๔ ชั่วโมง

กลุ่มที่ไม่รวมอยู่ในสถิติท่องเที่ยว คือ ผู้ที่เดินทางเพื่อประกอบอาชีพหรือแสวงหาผลประโยชน์ในสถานที่นั้นๆ ได้แก่ คนงานตามชายแดน (Border workers) ผู้เร่ร่อน (Nomads) ผู้อพยพ (Refugees) ทหารต่างชาติที่เข้ามาประจำการ (Member of the armed forces) เจ้าหน้าที่กงสุล (Representation of consulates) เจ้าหน้าที่ทางการทูต (Diplomats) ผู้ย้ายถิ่นชั่วคราว (Temporary immigrants) ผู้ย้ายถิ่นถาวร (Permanent immigrants) และผู้โดยสารรอเดินทางต่อ (Transit passengers) ที่ไม่ได้ออกนอกสนามบิน

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน อันเนื่องมาจากความสะดวกของการคมนาคม (การขยายตัวและแข่งขันของสายการบินราคาประหยัด, การลดข้อจำกัดในพิธีการตรวจคนเข้าเมือง (สามารถยื่นคำร้องขอวีซ่าเมืองได้เมื่อมาถึง-visa on arrival) การยกเว้นวีซ่าในกลุ่มทางเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ หรือการยืดเวลาการพำนักรของนักท่องเที่ยวให้นานขึ้น) ทำให้ความหมายและนิยามของ “นักท่องเที่ยว” ได้รับการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ (โดยเฉพาะกลุ่มที่องค์การท่องเที่ยวโลกจัดให้เป็น Same-day visitors /Excursionists-นักท่องเที่ยวที่มีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นมาก) นักท่องเที่ยวในปัจจุบันที่ได้รับการเจนนับให้อยู่ในสถิติของการท่องเที่ยว จึงหมายรวมถึงผู้เดินทางประเภทผู้โดยสารรอดินทางต่อที่ออกจากสนามบิน(Transit visit) ด้วย อันเนื่องมาจากความสะดวกของการคมนาคมและการเดินทางเข้ามาเที่ยวในเมือง แม้ว่าจะไม่ได้แวะพักค้างคืนก็ตาม

นอกจากมีความจำเป็นที่จะทำความเข้าใจ ความหมายของประเภทนักท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ของปัจจุบันที่มีอยู่อย่างหลากหลายแล้ว การทำความเข้าใจรูปแบบของนักท่องเที่ยวประเภทต่างๆ รวมถึงแรงจูงใจและเหตุผลของการเดินทางของผู้เดินทางจะช่วยให้ทำความเข้าใจถึงรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในปัจจุบัน รวมถึงเงื่อนไขและข้อจำกัดของการท่องเที่ยวปัจจุบัน และความจำเป็นของการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ที่จะสอดคล้องกับทิศทางของนักท่องเที่ยวยุคใหม่ที่เรียกร่องการท่องเที่ยวที่แตกต่างไปจากเดิม

๒.๓ ประเภทของนักท่องเที่ยวและวัตถุประสงค์ของการเดินทางท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวไม่ได้มีลักษณะแบบเดียวกันทั้งหมด นักท่องเที่ยวแต่ละคน แต่ละกลุ่มมีวัตถุประสงค์ ความคาดหวัง แรงบันดาลใจแตกต่างกันไปตามพื้นฐานทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม มีเกณฑ์หลายแบบ ในการแยกแยะประเภทของนักท่องเที่ยวออกเป็นกลุ่มต่างๆ ขึ้นอยู่กับการพิจารณาถึงขนาดของกลุ่ม นักท่องเที่ยว พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวทำปัจจัยดึงดูดและผลักดันของนักท่องเที่ยว หรืออาจมาจากการรอบคอบคิดทางทฤษฎีของผู้ศึกษา

ในที่นี้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของนักท่องเที่ยวในการจัดแบ่งโดยเกณฑ์แบบต่างๆ จึงขอ ยกตัวอย่างของการจัดกลุ่มนักท่องเที่ยวโดยใช้เกณฑ์สามแบบคือ พิจารณาจากจำนวนของนักท่องเที่ยว การปรับตัวของนักท่องเที่ยว และรูปแบบของการแสวงหา ซึ่งในแต่ละกลุ่มมีความคาดหวังเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และมีรูปแบบของพฤติกรรมในพื้นที่ท่องเที่ยวที่แตกต่างกันออกไป

๒.๓.๑ กลุ่มนักท่องเที่ยวพิจารณาจากเกณฑ์ตาม “จำนวน” ของผู้ท่องเที่ยว (Catibog-Singha : ๒๐๑๑)

- การท่องเที่ยวแบบกลุ่มจัดตั้ง (Package tourists) คือ การท่องเที่ยวเป็นกลุ่มใหญ่ที่มีบริษัทนำเที่ยว จัดการให้ ซึ่งนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มักจะเรียกร้องความสะดวกสบายแบบตะวันตก (เช่น สุขภัณฑ์, น้ำอุ่น, เครื่องปรับอากาศ)

- การท่องเที่ยวแบบส่วนบุคคล (Independent tourists) เดินทางเพียงลำพังหรือเป็นกลุ่มขนาดเล็ก โดยมากแล้วมีความพร้อมที่จะปรับตัวให้เข้ากับพื้นที่ที่ท่องเที่ยวได้ดี

๒.๓.๒ จัดกลุ่มนักท่องเที่ยวพิจารณาจากเกณฑ์ตาม “จำนวน” ของนักท่องเที่ยวและ “การปรับตัวในพื้นที่” (Smith : ๑๙๙๗)

- นักสำรวจ (Exploresr) : เป็นกลุ่มที่มีขนาดเล็ก ไม่ถือว่าตนว่าเป็น “นักท่องเที่ยว” มีความพร้อม และกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมหรือสังเกตการณ์ในกิจกรรมของคนท้องถิ่นที่ได้ไปเยือน เต็มใจที่จะปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตและกฎเกณฑ์ของชุมชน

- กลุ่มนักท่องเที่ยวระดับหัวแถว (Elite tourists) : เป็นกลุ่มขนาดเล็ก พบไม่บ่อยนักแต่เป็นกลุ่มที่มี การเตรียมการบริการไว้ล่วงหน้าเป็นอย่างดี สามารถปรับตัวเข้ากับพื้นที่ท่องเที่ยวได้ดีแต่ในระยะเวลา ชั่วคราว

- กลุ่มนักท่องเที่ยวนอกเส้นทาง (Off-beat tourists) : พบได้ไม่บ่อยนัก เป็นกลุ่มที่พยายามหลีกเลี่ยงไปจากกลุ่มนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปขณะเดียวกันก็เป็นกลุ่มที่ใช้ช่วงเวลาของการท่องเที่ยวเพื่อหาความสำราญอย่างเต็มเหนี่ยวผ่านกิจกรรมแหวกกฎเกณฑ์ สามารถปรับตัวได้ดีในพื้นที่ท่องเที่ยว

- กลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะทาง (Unusual tourists) : เป็นกลุ่มที่เดินทางโดยใช้บริษัทนำเที่ยว แต่อาจให้จัดการนำเที่ยวเป็นพิเศษในช่วงเวลาหนึ่งวันเพื่อการเยี่ยมชมชนกลุ่มน้อย มีความสนใจใน “วัฒนธรรมชนเผ่า” ที่อยู่ห่างไกลทุรกันดาร แต่จะเตรียมอาหารและน้ำที่ไปเอง โดยทั่วไปสามารถปรับตัวได้ตามสถานการณ์

- กลุ่มนักท่องเที่ยวมวลชนยุคแรก (Incipient mass tourists) : กลุ่มเริ่มแรกของนักท่องเที่ยวแบบมวลชน เรียกร้องความสะดวกสบายแบบตะวันตก

- กลุ่มนักท่องเที่ยวมวลชน (Mass tourists) : กลุ่มนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ของผู้มีรสนิยมและรายได้แบบชนชั้นกลาง เรียกร้องทั้งโรงแรมและบริษัทนำเที่ยวให้สนองตอบความต้องการในทุกเรื่อง โดยเฉพาะความสะดวกสบายแบบตะวันตกรวมถึงเรียกร้องความสะดวกในด้านการสื่อสารทางภาษาของนักท่องเที่ยวทั้งจากมัคคุเทศน์และเจ้าหน้าที่โรงแรม

- กลุ่มนักท่องเที่ยวแบบเหมาลำ (Charter tourists) : กลุ่มที่เดินทางพร้อมกันจำนวนมากและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนและวัฒนธรรมของพื้นที่ที่ท่องเที่ยวอย่างมาก และเรียกร้องความสะดวกสบายแบบตะวันตก

๒.๓.๓ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการแสวงหาทั้ง “ความแปลกใหม่และความคุ้นเคย” (Cohen : ๑๙๗๔ อ้างใน Burns : ๑๙๙๙)

- นักท่องเที่ยวมวลชนแบบจัดตั้ง (Organised mass tourists) กลุ่มนักท่องเที่ยวหลักในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่อาศัยการจัดเตรียมการของบริษัททัวร์เป็นอย่างดีทั้งการเดินทาง ที่พัก อาหาร

- นักท่องเที่ยวส่วนบุคคลแบบเตรียมการ (individual mass tourists) นักท่องเที่ยวที่เตรียมการเดินทางด้วยตนเองมาอย่างดีโดยผ่านระบบเช่นการจองที่พัก ตัวเครื่องบินก่อนการเดินทาง อาจมีเส้นทางการท่องเที่ยวไม่แตกต่างจากกลุ่มท่องเที่ยวมวลชน แต่ผ่านการจัดการด้วยตนเอง

- นักสำรวจ (Explorer) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจเส้นทางเดินทางที่แตกต่างไปจากการเดินทางทั่วไป โดยเป้าหมายการเดินทางอาจมาจากที่ได้อ่านบทความการเดินทางในหนังสือหรือนิตยสารมากกว่าจะเลือกจากแผ่นพับโฆษณา แม้ว่าสนใจปลายทางที่แตกต่าง แต่ก็ยังต้องการความสะดวกสบายและความคุ้นชิน

- นักท่องเที่ยวแบบบรอนเอร์ (Drifter) เป็นกลุ่มที่ต้องการความแปลกใหม่ แม้จะไม่สะดวกสบายหรือเสี่ยงภัย พยายามที่จะแยกตัวไปจากกลุ่ม “นักท่องเที่ยว” ทั่วไป ไม่มีเส้นทางการเดินทางที่แน่นอน ต้องการที่จะใช้ชีวิตแบบท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่า นักท่องเที่ยวมีหลายลักษณะ ซึ่งแตกต่างกันไปด้วยจำนวน พฤติกรรมของการท่องเที่ยว และความคาดหวังและในขณะเดียวกันพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวแต่ละแบบต่างก็ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ของการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไปด้วย สถานที่บางแห่งจึงเหมาะสมกับการท่องเที่ยวบางลักษณะ ดังนั้น การศึกษาถึงแรงจูงใจและวัตถุประสงค์ของนักท่องเที่ยวในแบบต่างๆ นอกจากจะช่วยให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ท่องเที่ยวแล้วยังจะชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นและข้อจำกัดของการท่องเที่ยวในแต่ละแบบ

๒.๓.๔ สาเหตุและแรงจูงใจของการเดินทางท่องเที่ยว

เหตุผลของการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวนั้นมีอยู่หลากหลาย แต่แต่ละเหตุผลย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมและการทำกิจกรรมของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ท่องเที่ยว โดยทั่วไปสาเหตุของการท่องเที่ยวไม่ได้มีเพียงประการเดียว แต่มักจะมีหลายสาเหตุผสมผสานกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับนักท่องเที่ยวเองเป็นสำคัญ

ไรอัน (Ryan : ๑๙๙๑ อ้างใน Burns : ๑๙๙๙) ประมวลแรงจูงใจทางจิตวิทยาที่มีส่วนกำหนดความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เดินทาง ว่าประกอบด้วย ๙ เหตุผล คือ การพักผ่อนหย่อนใจ (Relaxation) การหลีกหนี (Escape) ความปรารถนาที่จะเติมเต็มตนเอง (Self-fulfilment) เกียรติยศ (Prestige) จั๊ปปายใช้สอย (Shopping) สร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social interaction) ทำความปรารถนาให้เป็นจริง (wish-fulfilment) แรงจูงใจทางเพศ (Sexual opportunity) และ การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว (Strengthening family bonds)

ในขณะที่ โคเฮน (Cohen: ๑๙๗๙ อ้างใน Catibog-Singha : ๒๐๑๑) กล่าวถึงรูปแบบของประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวต้องการมีอยู่ใน ๕ ลักษณะคือ

๑. การพักผ่อนหย่อนใจ (Recreational) การท่องเที่ยวเป็นรูปแบบของความเพลิดเพลินที่ให้ความสดชื่นรื่นรมย์ที่จะช่วยรื้อฟื้นคืนความแข็งแกร่งทั้งทางร่างกายและจิตใจ

๒. การหันเหความสนใจ (Divertionary) การท่องเที่ยวเป็นรูปแบบของการเบี่ยงเบนหรือหลีกหนีออกจากโลกสามัญหรือน่าเบื่อหน่ายของชีวิตประจำวัน

๓. ประสบการณ์เป็นอื่น (Experiential) การท่องเที่ยวเป็นรูปแบบประสบการณ์แสวงหาความหมายของชีวิตในวิถีวัฒนธรรม “อื่น”

๔. การทดลอง (Experimental) การท่องเที่ยวเป็นรูปแบบของโอกาสที่จะทดลองเรียนรู้วิถีชีวิตที่แตกต่างไป เช่นการไปอยู่ในหมู่บ้านเพื่อแสวงหาความสงบหรือสภาวะทางจิตวิญญาณบางอย่าง

๕. การแสวงหาตัวตน (Existential) นักท่องเที่ยวพบว่าในบางสถานที่ที่อยู่ห่างไกลจากที่อาศัยของตนเองช่วยตอบสนองความปรารถนาและเป็นเสมือน “ที่พำนักทางจิตวิญญาณ” ส่วนตัว ที่จะต้องหาทางไปเยือนเมื่อมีโอกาส

อูรี (Urry : ๑๙๙๐ อ้างใน Catibog-Singha : ๒๐๑๑) กล่าวว่า “การท่องเที่ยวเป็นปรากฏการณ์แห่งประสบการณ์ นักท่องเที่ยวมุ่งมั่นที่แสวงหาประสบการณ์จำเพาะที่ให้ความสนุกสนานสำราญใจ แม้ว่าช่วงระยะเวลาดังกล่าวจะเป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆและชั่วคราว” นักท่องเที่ยวจับจ่ายเพื่อซื้อ “ประสบการณ์” มากกว่า “สิ่งของ” และด้วยความที่นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับ “ประสบการณ์ส่วนตัว” เพิ่มมากขึ้นในการท่องเที่ยว จึงส่งผลให้ การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ จึงต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มอบ “ประสบการณ์” ให้กับนักท่องเที่ยว

ตัวอย่างเช่น การท่องเที่ยวเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับความตาย ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เริ่มเป็นที่นิยมในกลุ่มผู้สูงอายุของญี่ปุ่น โดยบริษัทผู้จัดจะพา “ท่องเที่ยว” ไปตามสุสานหรือฌาปนกิจสถาน ก่อนที่จะพาไปรับประทานอาหารกลางวันที่ดีต่อสุขภาพจากนั้นพาไปขึ้นเรือล่องแม่น้ำหรือปากอ่าวซึ่ง “นักท่องเที่ยว” จะได้ทดลองการลอยอังคารโดยใช้เกลือเม็ดแทนเถ้ากระดูก นอกจากนั้นยังมีบริการทดลองสวมใส่ชุดและนอนในโลงศพเพื่อได้เรียนรู้ประสบการณ์ของ “ความตาย” มีบริการเสริมสวยและถ่ายภาพที่จัดเตรียมไว้เพื่อใช้ในงานศพ ซึ่งจะบ่งบอกถึง “ความเป็นตัวเอง” ให้มากที่สุด การท่องเที่ยวเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับความตาย จึงเป็นการ “ท่องเที่ยว” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนล่วงหน้าในการจัดการกับความตายเพื่อลดความกังวลและลดภาระให้กับลูกหลาน

หรือ “ทัวร์การเมือง” (Political Tour) ที่รับจัดทัวร์เฉพาะกลุ่มในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งสำคัญในทางการเมืองโดยเน้นบริการให้ความรู้และประสบการณ์ทางการเมืองโดยจัดทีมงานขึ้นเฉพาะในประเทศเป้าหมายพร้อมกับประสานงานให้พบกับนักการเมืองท้องถิ่นและองค์กรเอกชนในพื้นที่เพื่อสัมผัสความเป็นจริงมากกว่าที่เห็นในสื่อทั่วไป เช่นที่เกาหลีเหนือ ไอร์แลนด์เหนือ โคโซโว โดยเป็นการเดินทางไปพร้อมกับผู้เชี่ยวชาญโดยเฉพาะ เช่น North Korean- DPRK Tour ใช้เวลาเดินทาง ๑๐ วันผ่านปักกิ่ง เปียงยาง เขตปลอดทหาร(ฝั่ง

เกาหลีเหนือ) ชมโรงงาน อนุสาวรีย์ พิพิธกันท์ (<http://www.politicaltours.com/tours/north-korea-dprk-tour/>) หรือ Tour Putin's Russia ที่ใช้ระยะเวลา ๘ วัน เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาของประเทศรัสเซียและสถานการณ์ปัจจุบัน ในการเดินทางนอกจากจะมีการบรรยายสรุปเกี่ยวกับเรื่องการเมืองของรัสเซีย โดยนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญแล้วยังเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้พบและสนทนากับนักข่าวท้องถิ่น พบขบวนการเยาวชนผู้สนับสนุนประธานาธิบดีปูตินหรือรับประทานอาหารร่วมกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงเพื่อสนทนาเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศของรัสเซีย (<http://www.politicaltours.com/tours/tour-putins-russia/>)

หรือในกรณีการท่องเที่ยวภายในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนเองที่เรียกว่า Red Tourism ซึ่งได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนที่สนใจท่องเที่ยวย้อนรอยฐานที่มั่นของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ที่เมืองเหียนอาน เมืองทางตอนเหนือของมณฑลส่านซี สาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงในสงครามแห่งชัยชนะของพรรคปฏิวัติจีน นอกจากการเข้าไปมีประสบการณ์ในพื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ บนผืนโลกแล้ว นักท่องเที่ยวรุ่นใหม่อีกจำนวนหนึ่งมีความสนใจที่จะเดินทางออกไปสัมผัสประสบการณ์นอกโลก ผ่าน “การท่องเที่ยวอวกาศ (Space Tourism)” ซึ่งเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยนักท่องเที่ยวอวกาศคนแรกของโลกคือ เดนิส แอนโทนีโอ ดีโต (Dennis Anthony Tito) มหาเศรษฐีชาวอเมริกันที่ร่วมเดินทางไปกับกระสวยอวกาศ โซยูส ทีเอ็ม-๓๒ (Soyuz TM-๓๒) ของรัสเซีย ใช้เวลาโคจรรอบโลก ๒๘ รอบ นาน ๗ วัน ๒๒ ชั่วโมง ๗ นาที เสียค่าใช้จ่ายการเดินทางท่องเที่ยวครั้งนี้ประมาณ ๒๐ ล้านเหรียญดอลลาร์ สหรัฐ ต่อมาบริษัทเอกชน Virgin Galactic ได้เปิดเส้นทางบินอวกาศขึ้นเป็นครั้งแรก (The world's first Spaceline) และจัดเตรียมยานอวกาศเชิงพาณิชย์เพื่อที่จะตอบรับกับนักท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจกันจำนวนมากแม้ในกลุ่มชาวเอเชียโดยเฉพาะจากประเทศจีน (ประภัทร สุทธาเวช, ๒๕๕๐)

รูปแบบของการท่องเที่ยวในปัจจุบันจึงมีความหลากหลายมากขึ้น นักท่องเที่ยวมิได้ต้องการเพียงการจับจ่ายใช้สอย ถ่ายภาพ ชื่นชมพื้นที่ของการท่องเที่ยวด้วยการมองดูอยู่ห่างๆ เท่านั้น นักท่องเที่ยวมีแนวโน้มสนใจการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะ (Special interest tourism) สนใจตัวกิจกรรมมากกว่าตัวแหล่งท่องเที่ยวเองและสนใจที่จะเลือกกิจกรรมตามความต้องการและความสนใจ นักท่องเที่ยวปัจจุบันต้องการประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แปลกใหม่ และใช้ประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างอัตลักษณ์ของตนเอง

๒.๔ กว่าจะเป็น การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)

ที่มาของ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)” มีความเกี่ยวพันผูกโยงอยู่กับที่มาและความหมายของคำอีกจำนวนหนึ่ง คือ Creative industries (อุตสาหกรรมสร้างสรรค์) , Creative Cities (เมืองสร้างสรรค์) และ Creative economy (เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์) ซึ่งต่างเป็นส่วนหนึ่งของทิศทางและแนวโน้มอันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก การทำความเข้าใจถึงความเกี่ยวพันดังกล่าว จะช่วยให้เห็นถึงตำแหน่งแห่งที่ของ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ได้ชัดเจนขึ้น

คำว่า “Creative industries (อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์)” เริ่มต้นมาจากการที่ประเทศออสเตรเลียได้เสนอรายงาน “Creative Nation Report ๑๙๙๔” (พ.ศ. ๒๕๓๗) เพื่อชี้นำทิศทางการนโยบายของประเทศที่จะมุ่งสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม (Cultural Industry Development) ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มประเทศในเครือจักรภพ (The Commonwealth) ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมพัฒนาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้เป็นฐานสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยที่ประเทศอังกฤษได้นำเอาแนวคิดนี้ไปกำหนดนโยบายของประเทศในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยกระทรวงวัฒนธรรม สื่อและการกีฬา (Department of Culture Media and Sport) จัดตั้งทีมงานอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ (Creative Industries Task Force) ขึ้น จึงทำให้คำ “Creative Industries-อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์” เริ่มเป็นที่แพร่หลายออกไป โดยขยายความหมายให้มีขอบเขตที่กว้างขวางมากกว่า “อุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม” ให้ครอบคลุมไปถึงกิจกรรมเชิงพาณิชย์ที่มีศักยภาพอื่นๆที่แต่เดิมมองว่าเป็นกิจกรรมที่ไม่มีนัยยะในทางเศรษฐกิจด้วย (สมบัติ กุสุมาวสี : ๒๕๕๔)

กระทรวงวัฒนธรรม สื่อและการกีฬา (Department of Culture Media and Sport-DCMS) จัดให้ ๑๓ อุตสาหกรรมของอังกฤษเป็น อุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม (Cultural industries) ประกอบด้วย อุตสาหกรรมด้านการโฆษณา (Advertising) ด้านสถาปัตยกรรม (Architecture) ด้านศิลปะและตลาดของเก่า (Art and antique market) หัตถกรรม (Craft) การออกแบบ (Design) แฟชั่น (Fashion) ภาพยนตร์และวิดีโอ (Film and video) เพลง (Music) การแสดง (Performing arts) การพิมพ์ (Publishing) ซอฟต์แวร์ (Software) โทรทัศน์และวิทยุ (Television and radio) เกมส่วิดีโอและคอมพิวเตอร์ (Video and computer games) ซึ่งถือเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องใช้ทักษะและความสามารถที่โดดเด่น (Talent) ซึ่งจะก่อให้เกิดการสร้างงานและความมั่งคั่ง แต่ต่อมารัฐบาลอังกฤษได้เปลี่ยนมาใช้คำใหม่ว่า “อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์” (Creative industries) แทนคำเดิม (Cultural industries / อุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม) ด้วยเหตุผลที่ว่า ความหมายของคำ Cultural (เชิงวัฒนธรรม) ซึ่งมักจะถูกนำไปเชื่อมโยงกับคำ High Culture (วัฒนธรรมชั้นสูง) ซึ่งอาจจะทำให้สาธารณชนเข้าใจคลาดเคลื่อนไปว่าอุตสาหกรรมของอังกฤษเหมาะกับกลุ่มผู้บริโภคที่ต้องการเสพวัฒนธรรมชั้นสูงเท่านั้น

ในปีพ.ศ. ๒๕๔๗ ในการประชุมขององค์การความร่วมมือเพื่อการค้าและการพัฒนา (United Nations Conference on Trade and Development-UNCTAD) ได้พยายามกำหนดนิยามและความหมายของ อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ (Creative industries) และเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative economy) ให้มีกรอบคิดที่กว้างขึ้นโดยครอบคลุมตั้งแต่กิจกรรมทางศิลปะอย่างเข้มข้นไปจนถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ผลิตสินค้าเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic products) และเชื่อมโยงไปถึงเรื่องของทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) ด้วย โดยได้จำแนกอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ออกเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ (UNCTAD : Creative Economy Report ๒๐๐๘)

- กลุ่มมรดก (Heritage) ถือเป็นจุดกำเนิดของศิลปะทุกรูปแบบ และเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสำคัญที่จะก่อให้เกิดความสร้างสรรค์ทั้งในด้านสินค้าและบริการรวมถึงกิจกรรมทางวัฒนธรรมสิ่งที่เชื่อมโยงกับมรดกทางวัฒนธรรมอย่างใกล้ชิดก็คือ ความรู้แบบประเพณี (Traditional knowledge) และการแสดงออกทางวัฒนธรรม (Cultural expression) ซึ่งจำแนกออกเป็นสองส่วนคือ การแสดงออกทางวัฒนธรรมตามจารีตประเพณี (Traditional cultural expressions) เช่นงานศิลปะหัตถกรรม งานเทศกาล (Festivals) การเฉลิมฉลอง (Celebrations) และสถานที่ทางวัฒนธรรม (Cultural sites) ได้แก่ แหล่งโบราณคดี พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด นิทรรศการ (Exhibitions)

- ศิลปะ (Arts) ซึ่งประกอบด้วย ทัศนศิลป์ (Visual arts) เช่น ภาพพิมพ์ ประติมากรรม ภาพถ่าย โบราณวัตถุ และศิลปะการแสดง (Performing arts) เช่น การแสดงดนตรีสด ละคร การเต้นรำ โอเปร่า ละครสัตว์ ละครหุ่น

- สื่อ (Media) ประกอบด้วยสองกลุ่มย่อยที่เสนอเนื้อหาให้กับมวลชนในวงกว้าง (ยกเว้นสื่อแนวใหม่ (New media) ที่จัดแยกออกไปต่างหาก) คือ การจัดพิมพ์และสิ่งพิมพ์ (Publishing and printed media) ได้แก่ หนังสือ สำนักพิมพ์ หนังสือพิมพ์และการตีพิมพ์อื่นๆ และ สื่อทัศนูปกรณ์ (Audiovisuals) ได้แก่ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิทยุและการแพร่กระจายในรูปแบบอื่นๆ

- งานสร้างสรรค์ที่มุ่งเพื่อใช้งาน (Functional creation) ประกอบด้วยอุตสาหกรรมที่สนองตอบอุปสงค์ (Demand-driven) และงานมุ่งบริการ (Service-oriented) โดยผลิตสินค้าที่มุ่งเป้าหมายเพื่อการใช้งาน (Functional purposes) แบ่งออกเป็นสามกลุ่มย่อยคือ งานออกแบบ (Design) กราฟฟิก แฟชั่น เครื่องประดับ ของเล่น กลุ่มสื่อแนวใหม่ (New media) เช่น ซอฟต์แวร์ เกมสื่อดิจิทัล และเนื้อหาสร้างสรรค์ด้วยดิจิทัล (Digitalized creative content) และกลุ่มสุดท้ายคือ บริการเชิงสร้างสรรค์ (Creative services) เช่น กิจกรรมวิจัยและพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ งานบริการทางดิจิทัลและที่เกี่ยวข้อง

กล่าวโดยสรุป “อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์” คือกลุ่มของอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าและบริการที่ใช้ความสร้างสรรค์และทุนทางภูมิปัญญา (Intellectual capital) เป็นฐาน โดยมีกิจกรรมที่ใช้ฐานของความรู้เป็นสำคัญ (Knowledge-based activities) อาจเป็นทั้งสินค้าในรูปวัตถุหรือทรัพย์สินทางปัญญาซึ่งช่วยให้เศรษฐกิจการค้าของโลกมีพลวัต

ส่วนคำว่า “Creative Cities –เมืองสร้างสรรค์” เป็นผลมาจากคำประกาศว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม (The UNESCO Universal Declaration of Cultural Diversity) ขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ในปีพ.ศ.๒๕๔๔ ที่มุ่งส่งเสริมความหลากหลายและการสนทนาระหว่างวัฒนธรรมและเพื่อให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมได้เกิดขึ้นจริงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ UNESCO ได้เสนอโครงการ “เครือข่ายเมืองสร้างสรรค์” (The Creative Cities Network) ขึ้นในปีพ.ศ.๒๕๔๗ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industries) ที่จะนำไปสู่รูปแบบใหม่ของการร่วมมือในระดับนานาชาติ ในภาคประชาชนเอกชน สาธารณะและประชาคม

โดยกล่าวถึงความเป็นไปได้ในการสร้าง การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ (Creating New Tourism Opportunities) ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมทั้งในลักษณะเป็นรูปวัตถุและที่เป็นนามธรรม (Tangible and Intangible Culture) ผ่านประสบการณ์ของตนเองจนรู้สึกเสมือนว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเมืองนั้น

โครงการเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ จึงสนับสนุนให้มีรูปแบบของการท่องเที่ยวใหม่ ที่เน้นความผูกพันระหว่างผู้มาเยือนและเจ้าของบ้าน โดยผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในทางศิลปะและวัฒนธรรมของเมืองที่ไปเยือน เพื่อที่จะนำไปสู่ความเข้าใจอย่างแท้จริงในพื้นที่ที่ท่องเที่ยว

เครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ของยูเนสโก มีทั้งหมด ๗ กลุ่ม เมืองหนึ่งเมืองใดที่จะเข้าร่วมเป็นเมืองสร้างสรรค์ (Creative City) ภายใต้การประกาศรับรองโดยยูเนสโกจะต้องเลือกเสนอตนเองได้เพียงประเภทเดียวเท่านั้นจากกลุ่มต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น

๑. วรรณกรรม (Literature) อาทิ เมือง อดินเบอร์ก สหราชอาณาจักร, เมลเบิร์น ออสเตรเลีย
๒. งานหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน (Crafts and Folk art) อาทิ เมืองอัสวาน อียิปต์ คานาฮาวา ญี่ปุ่น, ซานตา เฟ สหรัฐอเมริกา
๓. งานออกแบบ (Design) อาทิ เมืองเบอร์ลิน เยอรมัน, บัวโนส ไอเรส อาร์เจนตินา, มอนทรีอัล แคนาดา, เซินเจิ้น สาธารณรัฐประชาชนจีน
๔. ดนตรี (Music) อาทิ เมืองโบโลญญา อิตาลี, กลาสโก สหราชอาณาจักร, เซบิญา สเปน
๕. อาหาร (Gastronomy) อาทิ เมืองเฉิงตู สาธารณรัฐประชาชนจีน, ฟลอริดา โปแลนด์, ปายัน โคลัมเบีย
๖. ภาพยนตร์ (Cinema) อาทิ เมืองปูซาน เกาหลี, โซเฟีย บัลแกเรีย
๗. สื่อศิลปะ (Media Arts) อาทิ เมืองลียง ฝรั่งเศส, ซัปโปโร ญี่ปุ่น, ดาการ์ เซเนกัล

โดยเฉพาะที่ เมืองซานตาเฟ (Santa Fe) มลรัฐนิวเม็กซิโก สหรัฐอเมริกา ซึ่งได้เสนอตัวให้เป็นเมืองแห่งงานหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้านและเสนอตัวเป็นเจ้าภาพในการจัดประชุมนานาชาติเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ขึ้นเป็นครั้งแรกในช่วงวันที่ ๒๘ กันยายนถึง ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๑และในการประชุมครั้งนี้ได้มีการปรับค่านิยมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ด้วย (ดูบทที่ ๖ ด้วยค่านิยม) เครือข่ายของเมืองสร้างสรรค์ที่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากองค์การ UNESCO จึงมีบทบาทสำคัญกับการส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ ที่นักท่องเที่ยวจะได้ลงมือทำกิจกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ที่ได้ท่องเที่ยวและกิจกรรมนั้นๆจะเป็นประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และศักยภาพซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งในอัตลักษณ์ของนักท่องเที่ยวเอง

คำ “Creative economy-เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์” เป็นที่รู้จักแพร่หลายอันเนื่องมาจากหนังสือของ จอห์น ฮาวกินส์ (The Creative Economy : How people make money from ideas, ๒๐๐๑) ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างสรรค์และเศรษฐกิจซึ่งการผสมผสานทั้งสองประการนี้เข้าด้วยกันได้นำไปสู่คุณค่าพิเศษและความมั่งคั่ง และคำว่า “เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์” ของฮาวกินส์นั้นกินความหมายกว้างขวาง ผนวกรวมอุตสาหกรรมสร้างสรรค์นับตั้งแต่งานศิลปะไปจนถึงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อย่างไรก็ตามความหมายของ “เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์” ไม่ได้มีความหมายที่ชัดเจนลงตัวองค์การความร่วมมือเพื่อการค้าและการพัฒนา (United Nations Conference on Trade and Development-UNCTAD) ในรายงาน Creative Economy and Industries Programme ๒๐๐๖ ได้ให้นิยามไว้ว่า “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” เป็นแนวความคิดที่พัฒนาอยู่บนฐานของสินทรัพย์สร้างสรรค์ (Creative assets) ซึ่งมีศักยภาพที่จะก่อให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (UNCTAD : Creative Economy Report : ๒๐๐๘)

-เศรษฐกิจสร้างสรรค์ก่อให้เกิดการสร้างรายได้ สร้างงานและรายได้โดยส่งเสริมการร่วมเป็นส่วนหนึ่งทางสังคม (Social inclusion) ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการพัฒนามนุษย์

-เศรษฐกิจสร้างสรรค์ครอบคลุมทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม มิติทางสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์กับเทคโนโลยี ทรัพย์สินทางปัญญาและเป้าหมายทางการท่องเที่ยว

-เศรษฐกิจสร้างสรรค์คือชุดของกิจกรรมทางเศรษฐกิจบนฐานของความรู้พร้อมด้วยมิติด้านการพัฒนาเชื่อมโยงทั้งในระดับมหภาคและจุลภาคทั้งระบบทางเศรษฐกิจ

-เศรษฐกิจสร้างสรรค์คือทางเลือกของการพัฒนาที่เรียกร้องนวัตกรรม ตอบสนองต่อนโยบายเชิงสหวิทยาการ และต้องมีการดำเนินงานข้ามหน่วยงาน (Interministerial action)

-หัวใจสำคัญของเศรษฐกิจสร้างสรรค์คือ “อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์” (Creative industries)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของ “การสร้างสรรค์” (Creativity) ที่แม้มิใช่เป็นแนวความคิดใหม่ แต่เมื่อได้นำแนวความคิดดังกล่าวมาผนวกรวมกับเรื่องของ อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์/อุตสาหกรรมเชิงวัฒนธรรม, เมือง และเศรษฐกิจ ทำให้เกิดเป็นแนวคิดใหม่ที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ทางสังคมและเศรษฐกิจของโลกที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ (Creative industries) ซึ่งจัดให้ “การท่องเที่ยว” เป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมกลุ่มนี้ (Richards : ๒๐๑๑) และ เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative economy) ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของวัฒนธรรมทั้งในรูปวัตถุ (Tangible) และนามธรรม (Intangible) ที่เข้ามามีบทบาทและคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจที่จะช่วยในการพัฒนาประเทศส่งเสริมความหลากหลายของสังคมและวัฒนธรรม

ส่วนเครือข่ายของเมืองสร้างสรรค์(Creative cities) นำไปสู่ความภาคภูมิใจทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน สนับสนุนให้มีรูปแบบของการท่องเที่ยวใหม่ที่เน้นความผูกพันระหว่างผู้มาเยือนและเจ้าของพื้นที่ โดยผ่านการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง อันจะนำมาซึ่งความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนพร้อมๆ ไปด้วยความเข้มแข็งทางสังคมและวัฒนธรรม

๒.๕ ที่มาและฐานความคิดของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

คำ Creative Tourism ได้มีการอ้างอิงเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ.๒๕๓๖ โดย เพอร์ชและบัทเลอร์ ในหนังสือ Tourism Research : Critiques and Challenges. (อ้างใน Richards : ๒๐๑๑) ในฐานะที่เป็นการรูปแบบการท่องเที่ยวแบบหนึ่งที่มีศักยภาพ แต่ไม่ได้มีการให้คำนิยามไว้ ต่อมาในช่วงพ.ศ.๒๕๓๓-๒๕๔๒ (ทศวรรษที่ ๑๙๙๐) เกิดความสนใจว่า “ความสร้างสรรค์” น่าจะมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงหัตถกรรม (Crafts Tourism) ไม่ว่าจะเป็นในเขตเมืองหรือชนบท ตัวอย่างเช่น EUROTEx Project ในกลุ่มประเทศฟินแลนด์ กรีซและโปรตุเกสที่ชี้ให้เห็นว่านักท่องเที่ยวเริ่มให้ความสนใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านและความประสงค์ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในประสบการณ์การเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ หลังจากนั้นในปีพ.ศ.๒๕๔๓ คริสติน เรย์มอน และ เกร็ก ริชาร์ด จึงได้ร่วมกันกำหนดคำนิยาม Creative Tourism ขึ้นเป็นครั้งแรกว่า

“การท่องเที่ยวซึ่งมอบโอกาสให้กับผู้เดินทางในการพัฒนาศักยภาพการสร้างสรรค์ของตน ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริง ที่เป็นไปตามลักษณะเฉพาะของพื้นที่เป้าหมายที่ได้ท่องเที่ยว” (“tourism which offer visitors the opportunities to develop their creative potential through active participation in courses and learning experiences which are characteristic of the holiday destination where they are undertaken”) (Richards and Raymond: ๒๐๐๐)

ก่อนที่องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) และหน่วยงานอื่นๆจะได้ปรับคำนิยามให้เฉพาะเจาะจงไปตามเป้าหมายการทำงานและบริบทของตนเอง

“การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การท่องเที่ยวที่มุ่งไปสู่ความผูกพันและประสบการณ์อันแท้จริง ซึ่งได้มาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้านศิลปะ มรดกทางวัฒนธรรมหรือคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่และนำมาซึ่งความเชื่อมโยงกับผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่และเป็นผู้รังสรรค์วัฒนธรรมที่มีชีวิตนั้น” (Creative Tourism is a tourism directed toward an engaged and authentic experience, with participative learning in the arts, heritage or special character of a place, and it provide a connection with those who reside in this place and creat this living culture) (UNESCO :๒๐๐๖)

“การท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจในคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของพื้นที่การท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง โดยผ่านประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของพื้นที่หรือเจ้าของวัฒนธรรม”๑ (คณะทำงาน โครงการต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : ๒๕๕๕)

กล่าวได้ว่า “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” จึงเป็นพัฒนาการของ “การท่องเที่ยววัฒนธรรม” (Cultural Tourism) ในอีกรูปแบบหนึ่งนั่นเองในขณะที่ยังการท่องเที่ยววัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับการ “เที่ยวชม” (Viewing) “มองดู” (Seeing) “คิดใคร่ครวญ” (Contemplating) เช่น การเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ งานศิลปะ การแสดง โบราณสถาน แต่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ วางอยู่บนพื้นฐานของ “การมีประสบการณ์” (Experiencing) “การเข้าไปมีส่วนร่วม” (Participating) และ “การเรียนรู้” (Learning) ไม่ใช่เป็นเพียงการไปเยี่ยมชมการวาดภาพของช่างพื้นบ้าน แต่ลงไปเรียนรู้และลงมือวาดภาพพื้นเมืองด้วยตนเอง ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้ร่วมเรียนรู้ในพื้นที่ที่ได้ท่องเที่ยว เปิดโอกาสให้เข้าไปมีส่วนร่วมในมรดกวัฒนธรรม ทักษะและคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่ที่ได้เยี่ยมชม นักท่องเที่ยวจะได้รับความพึงพอใจอันประณีต ผ่านการตระหนักรู้ตนเอง (Self-actualisation) ในกระบวนการของการพัฒนาทักษะและการสร้างสรรค์ร่วมกับเจ้าของพื้นที่ (Ohrisdka-Olson and Ivanov : ๒๐๑๐)

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงไม่เพียงแต่จะทำให้ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ เข้าใจในพื้นที่ท่องเที่ยวและช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้ท่องเที่ยวให้เพิ่มขึ้นเท่านั้น การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้มีส่วนในการสร้างสรรค์และพัฒนาพื้นที่เป้าหมายปลายทางของการท่องเที่ยวอีกด้วย

ทำไมจึงต้องเป็น “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ?

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ถือเป็น กระบวนทัศน์ใหม่ของการท่องเที่ยว (New travel paradigm) ที่ตอบสนองกับความต้องการอย่างใหม่ของนักท่องเที่ยวในยุคปัจจุบัน ในกระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบเดิม แม้ว่าการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมถือเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีสัดส่วนใหญ่ที่สุดของการท่องเที่ยวโดยรวม และดูเป็นความหวังใหม่ของการท่องเที่ยว แต่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมก็เผชิญกับทางตันและวงจรอุบาทว์ในแง่ที่ว่า มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆในพื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียง จนล้นเกินความสามารถในการรองรับของพื้นที่นั้นๆ ส่งผลให้เกิดปัญหาในทางสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่นั้นเอง และเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาดังกล่าว นำไปสู่การแก้ปัญหาด้วยการแสวงหาพื้นที่ใหม่ๆเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และในที่สุดพื้นที่ดังกล่าวก็ต้องมาเผชิญกับปัญหาซ้ำซากเช่นเดิม ในท้ายที่สุด พื้นที่ท่องเที่ยวในแต่ละที่พัฒนาไปสู่มีความละม้ายคล้ายคลึงกัน (เช่น ตลาดน้ำ ถนนคนเดิน)

จากการศึกษาในโครงการวิจัยการท่องเที่ยววัฒนธรรมโดย ATLAS ในปี พ.ศ.๒๕๕๒ (อ้างใน Richards : ๒๐๐๙) ชี้ให้เห็นว่ารูปแบบประสบการณ์โดยนักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ชื่นชอบมากที่สุด กลับเป็นเรื่องราวเล็กๆ ไปเยือนสถานที่ไม่มากนักแต่เป็นสถานที่ที่เอื้อให้สัมผัสกับ “ความเป็นท้องถิ่นและวัฒนธรรมที่แท้ (local or authentic culture)” นักท่องเที่ยวต้องการที่ได้ “กินอยู่” แบบท้องถิ่น และค้นพบอัตลักษณ์ที่แท้จริงของพื้นที่ที่เขาไปเยี่ยมชม ทิศทางและแนวโน้มของความต้องการ “สินค้าและบริการ” ในลักษณะเช่นนี้สำหรับคนรุ่นใหม่ สอดคล้องกับการศึกษาและข้อเสนอของอัลวิน ทอฟเฟเลอร์ในหนังสือที่มีชื่อเสียงของเขา “คลื่นลูกที่สาม” (Toffler : ๑๙๘๐ อ้างใน Tan et al : ๒๐๑๔) ที่คาดการณ์ไว้ว่า ในสังคมยุคหลังอุตสาหกรรม “สินค้าและบริการ” ของผู้บริโภคยุคใหม่จะเปลี่ยนโฉมไปจากเดิม ผู้บริโภค (Consumers) จะผันมาเป็น ผู้ร่วมผลิต (Prosumers) ในสินค้าและบริการที่จะบริโภคและการเติบโตของการร่วมผลิต (Prosumption) นั้นจะเป็นกระบวนการที่ ผู้บริโภคกลายมาเป็นผู้ผลิตในสินค้าและบริการที่เขาบริโภค ซึ่งในการคาดการณ์นี้สอดคล้องกับการเกิดขึ้นของนักท่องเที่ยวสายเลือดใหม่ที่ต้องการสร้างสินค้าและประสบการณ์ด้วยตนเองในพื้นที่ที่ตนท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวสายพันธุ์ใหม่ คือผู้บริโภคผู้ชัดเจนและมีความชัดเจนในสิ่งที่เขาต้องการจะบริโภค พวกเขามีโครงร่างของประสบการณ์ที่เขาต้องการที่จะพบเห็น ที่จะเรียนรู้และอาจจะมีความรอบรู้ในประสบการณ์ที่ต้องการจะเรียนรู้มากกว่าอย่างที่เคยถูกจัดเตรียมไว้ให้ในการท่องเที่ยวแบบเดิม นักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ จะตัดสินใจจัดวางเป้าหมาย เส้นทางท่องเที่ยว และกำหนดวันเวลาด้วยตนเอง โดยอาศัยเครือข่ายข้อมูลสมัยใหม่เพื่อนฝูง พวกเขาจัดแจงเส้นทางการเดินทางท่องเที่ยวตามรสนิยมส่วนตนและคาดหวังกิจกรรมที่มุ่งจะเพิ่มพูนศักยภาพและความรู้เดิมของตนเองจากเส้นทางและผู้คนในพื้นที่ท่องเที่ยวรูปแบบความต้องการเช่นนี้คือ กระบวนการที่ผู้บริโภคกลายมาเป็นผู้ผลิต (consumer becomes a producer) ผลิตภัณฑ์และประสบการณ์ที่เขาบริโภคเอง

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น (หัวข้อ ๒.๔) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบทางเศรษฐกิจใหม่ของโลก โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของแนวความคิดอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industries) ที่จัดให้ “การท่องเที่ยว” เป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม (Cultural industries)/อุตสาหกรรมสร้างสรรค์รวมถึงความต้องการที่จะใช้ “การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่” ที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของเมืองผ่านการเรียนรู้และมีประสบการณ์ในมรดกวัฒนธรรมของเมือง ในเครือข่ายของเมืองสร้างสรรค์ (Creative cities network) โดยการส่งเสริมและสนับสนุนโดยองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO

แนวความคิดของ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” มีนัยเกี่ยวข้องกับ “การสร้างสรรคร่วม”(co-creation หรือ co-makership) ระหว่างนักท่องเที่ยวและคนท้องถิ่น การสร้างสรรคร่วมผนวกมุมมองความรู้เกี่ยวกับวิถีทางของผลิตภัณฑ์ การบริการ และประสบการณ์รวมเป็นหนึ่งเดียวกันในนามของทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค กล่าวอีกนัยหนึ่ง เป็นแนวความคิดที่เกี่ยวกับ การใช้ความรู้เกี่ยวกับสินค้าจากผู้บริโภคมาพัฒนาและจัดหาเตรียมการไว้ให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้บริโภคเอง อีกด้านหนึ่ง ในความสัมพันธ์ระหว่างผู้มาเยือนและเจ้าของบ้าน (Hosts and Guests) นั้น “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ได้ปรับความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของพื้นที่เสียใหม่ จากเดิมที่เป็นเพียงผู้ให้บริการสินค้าและบริการให้กลายมาเป็นผู้สอน ผู้แนะนำและส่งต่อความหมายและทักษะบางประการให้กับนักท่องเที่ยว (Richards : ๒๐๐๙)

ริชาร์ดและวิลสัน (Richards and Wilson : ๒๐๐๖ อ้างใน Richards : ๒๐๑๑) ชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มหลายประการของการบริโภคที่แสดงถึงบทบาทสำคัญของการสร้างสรรค์ที่เพิ่มมากขึ้นในการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่

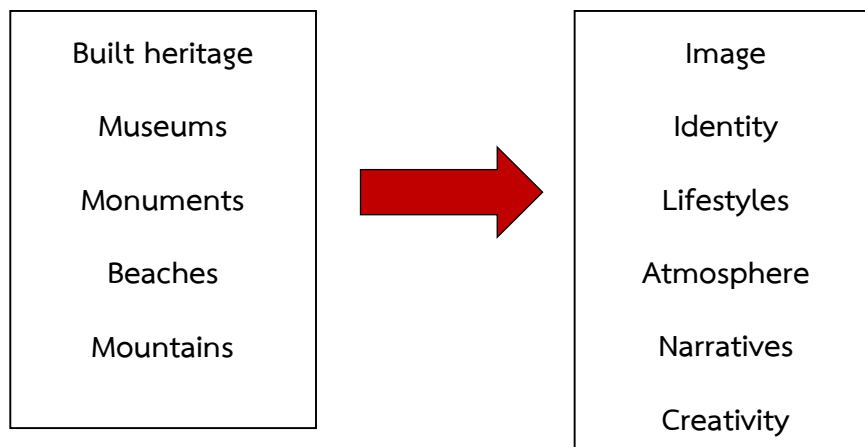
- ความไม่พึงพอใจต่อรูปแบบของการบริโภคในปัจจุบัน
- การแบ่งแยกที่เริ่มพร่าเลือนของการทำงาน (work) และการพักผ่อนหย่อนใจ (Leisure) (เช่น ในการใช้ชีวิตของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ที่สามารถทำงานในขณะที่ท่องเที่ยว ไม่ต้องเข้าทำงานประจำหรือสังกัดในที่ไหนที่หนึ่ง หรือทำกิจกรรมการพักผ่อนอย่างเอาใจริงเอางัง)
- การเพิ่มขึ้นของความปรารถนาที่จะพัฒนาตนเอง และการฝึกฝนทักษะบางอย่าง
- ความกระหายประสบการณ์ของผู้บริโภคสมัยใหม่ (post modern consumer)
- ความต้องการที่จะประกอบสร้างเรื่องเล่า (Building narrative) ผ่านชีวประวัติและอัตลักษณ์ของตนเอง
- ความน่าสนใจของการสร้างสรรค์ในฐานะรูปแบบของการแสดงออก

ซึ่งแนวโน้มดังกล่าวนี้ก่อตัวมาจากพัฒนาการของสังคมยุคหลังสมัยใหม่ (postmodern, postmaterialist society) ที่การบริโภคเป็นรากฐานของอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของผู้บริโภค พวกเขาต้องการสร้างความแตกต่างของตัวเองกับผู้อื่น ผ่านทางสัญลักษณ์ ค่านิยมที่ผูกอยู่กับวิถีการบริโภคของตนเอง (Bourdieu : ๑๙๘๔ และ Wynne : ๑๙๘๘ อ้างใน Richards : ๒๐๑๑)

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างมีนัยสำคัญ อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งตอบสนองกับความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตของคนกลุ่มใหม่ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับความผูกพัน (Engaged) ของนักท่องเที่ยว (Guest) กับผู้ถูกท่องเที่ยว (Host) ส่งเสริมการเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ผ่านประสบการณ์ที่มาจากการเรียนรู้ในพื้นที่ท่องเที่ยว (Authentic-activeParticipation) ซึ่งรูปแบบและลักษณะของการท่องเที่ยวดังกล่าวนี้ จะเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพการสร้างสรรค์ของตนไปร่วมกันซึ่งจะก่อให้เกิดความจดจำ-ประทับใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ของการท่องเที่ยว (Understanding Specific Cultural of the Place/Spirit of Place) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นี้ ให้คำตอบใหม่ที่สอดคล้องกับรสนิยมของนักท่องเที่ยวปัจจุบัน ที่ไม่เพียงแต่ต้องการ “มองดู” (Seeing) สังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากตน แต่มีความประสงค์ที่จะ “ลงมือทำ” (Doing) เพื่อเรียนรู้ ทำความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ที่ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง พร้อม ๆ กันกับพัฒนาศักยภาพของตนผ่านการปฏิบัติ (Practice) กิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว และเพื่อที่จะได้รับแรงบันดาลใจใหม่ ๆ ภายหลังกลับไปดำเนินชีวิตปกติ

รูปแบบและแนวความคิดของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

เกริก ริชาร์ด (๒๐๑๐) หนึ่งในผู้ก่อตั้งแนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ชี้ให้เห็นว่า รูปแบบของการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” (Creative Tourism) แม้จะเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ในภาพรวม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีความสนใจเลื่อนไปจากเดิมคือ จากวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Resources) ไปสู่ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม (Intangible Cultural Resources)

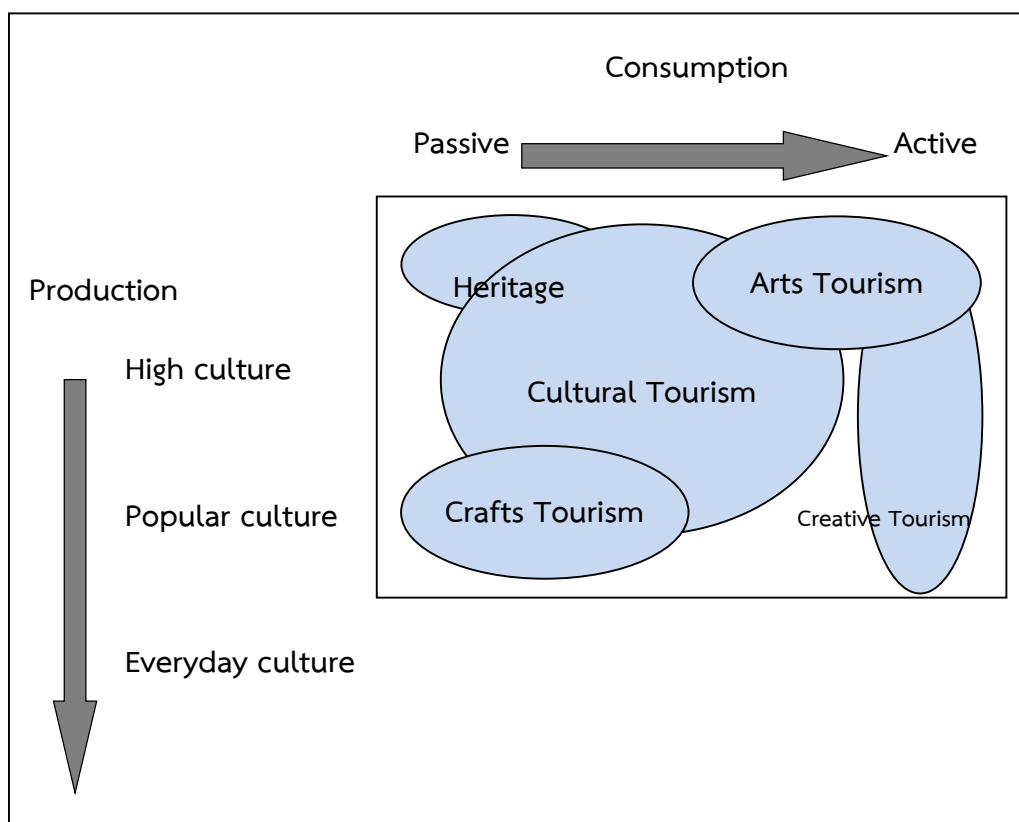
การเคลื่อนของวัฒนธรรมการท่องเที่ยวจากแบบเดิมสู่แบบใหม่ (ที่มา Richards : ๒๐๑๐)

นักท่องเที่ยวที่เคยสนใจการเยี่ยมชมสิ่งก่อสร้างมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น การเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถาน ประวัติศาสตร์ อนุสรณ์สถาน พักผ่อนตามหาดทรายหรือป็นภูเขา ในปัจจุบัน นักท่องเที่ยวจำนวนมากหันไปให้ความสนใจกับการท่องเที่ยว ภาพลักษณ์ (Image) อัตลักษณ์ (Identity) วิถีชีวิต (Lifestyles) บรรยากาศ (Atmosphere) เรื่องเล่า (Narratives) การสร้างสรรค์ (Creativity) และสื่อ (Media)

นอกจากนั้น ความสนใจเดิมนักท่องเที่ยวมักให้ความสำคัญกับคุณค่าของวัฒนธรรมชั้นสูง (High Culture) เช่น ปราสาท ราชวัง หอศิลป์ พิพิธภัณฑสถาน ก็ปรับเปลี่ยนมาเป็นที่สนใจกับวิถีชีวิตสามัญ (Everyday Culture) เพิ่มมากขึ้น เช่น ร้านอาหารพื้นถิ่น ตลาด บ้านเรือน วิถีชีวิตชุมชนที่จะทำให้ นักท่องเที่ยวได้พบและมีส่วนร่วมใน “ชีวิตจริง” ของผู้คนจากเดิมที่เคยเป็นแต่ผู้ชม ยิ่งไปกว่านั้น นักท่องเที่ยวเรียกร้องที่จะมีกิจกรรมในสถานที่ที่ตนเองท่องเที่ยวในระยะเวลายาวนานขึ้นและโดยทิศทางดังกล่าวนี้ จึงทำให้ “การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ (Creative Tourism) สอดคล้องกับทิศทางใหม่ของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน และขณะเดียวกัน “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ส่งเสริมให้ นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในลักษณะทางวัฒนธรรมของเมืองที่ไปเยือน (Active understanding of the specific cultural features of a place) ตามเจตนารมณ์ขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก ที่ต้องการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริมความหลากหลาย และการสนทนาระหว่างวัฒนธรรม

การเปลี่ยนผ่านสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ แตกต่างไปจากการท่องเที่ยวทางศิลปหัตถกรรม (Crafts Tourism) หรือการท่องเที่ยวทางมรดกทางวัฒนธรรม (Heritage Tourism) แบบเดิมที่นักท่องเที่ยวเป็นเพียงแต่ผู้ชม อยู่ห่างๆ ถ่ายภาพ ซื้อของที่ระลึกเท่านั้น แต่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) หรือการท่องเที่ยว(เยี่ยมชม)ศิลปะ (Arts Tourism) แบบเดิม ที่เป็นการท่องเที่ยวแบบตั้งรับ (Passive) คือการเยี่ยมชม (Viewing) การครุ่นคิดใคร่ครวญ (Contemplating) ไปสู่การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างกระตือรือร้น (Active) ผ่าน การมีประสบการณ์ (Experiencing) การเข้าไปมีส่วนร่วม (Participating) และการเรียนรู้ (Learning) ด้วยความมุ่งหมายว่าการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ผ่านประสบการณ์จริงจะมีส่วนในการสร้างเสริมศักยภาพในการเรียนรู้และสร้างสรรค์ของตนเองและสามารถนำกลับไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือหน้าที่การงานของตนเมื่อกลับไป และในขณะเดียวกันก็เป็นการร่วมสร้างสินค้าและบริการให้ตรงตามความต้องการของตนเอง (Prosumer) อันเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ตนเอง (Self-actualized) การแสดงตัวตน (Self expression) และอัตลักษณ์เฉพาะตนให้มีแตกต่างออกไปจากผู้อื่นในโลกสมัยใหม่

การเปลี่ยนผ่านจากการท่องเที่ยววัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (ที่มา Richards : ๒๐๑๐)

โอริดสกา-ออลสันและอิวานอฟ (Ohridska-Olson & Ivanov : ๒๐๑๐) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรูปแบบทางธุรกิจของการท่องเที่ยววัฒนธรรม (Cultural Tourism) กับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ไว้ ๔ ประเด็น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และ “การสร้างสรรค” (Creativity) ได้ช่วยเปิดทางตันของการท่องเที่ยววัฒนธรรมให้มีความยั่งยืนและตอบรับกับแนวทางใหม่ของการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ต้องคำนึงถึงความสมดุลในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม

ลักษณะรูปแบบทางธุรกิจของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative tourism business model main characteristics)	ลักษณะรูปแบบทางธุรกิจของการท่องเที่ยววัฒนธรรม (Traditional Cultural tourism business model main characteristics)
ทรัพยากรการท่องเที่ยว: อยู่บนพื้นฐานของทุนสร้างสรรค์ท้องถิ่นที่พัฒนาเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา กระบวนการทางศิลปะหรือการสร้างสรรค์ถือเป็นทรัพยากรของการท่องเที่ยวที่กว้างขวาง นับตั้งแต่การสานตะกร้าในอียิปต์ การเดินชมบ้าในคิวบา เรียนการทำกีตาร์ในบัลกาเรีย จนถึงงานโลหะที่นิวยอร์ก	ทรัพยากรการท่องเที่ยว: อยู่บนพื้นฐานของมรดกวัฒนธรรมที่มีอยู่และถูกกำหนดคุณลักษณะไว้ล่วงหน้าแล้ว เช่น ตึกสัญลักษณ์ กิจกรรมทางวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียง อนุสรณ์สถาน อนุสาวรีย์แห่งชาติหรือมรดกโลกที่รับรองโดยยูเนสโก
ตลาดเป้าหมาย: กลุ่มขนาดเล็กหรือบุคคลที่มีความสนใจเฉพาะ	ตลาดเป้าหมาย: กลุ่มขนาดใหญ่หรือกลุ่มบุคคลที่มีความสนใจทางวัฒนธรรมโดยทั่วไป
ผลประโยชน์สำหรับมรดกวัฒนธรรม : การมีส่วนร่วมไม่นำไปสู่การทำลาย, ผู้มาเยือนมีความรับผิดชอบ, การสร้างสรรค์ใหม่ของมรดกวัฒนธรรม	ผลประโยชน์สำหรับมรดกวัฒนธรรม : กลุ่มนักท่องเที่ยวขนาดใหญ่ส่งผลเสียต่อสถานที่ตั้งของมรดกวัฒนธรรม
ความยั่งยืน: มีมากเนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วางอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการสร้างสรรค์ไม่สิ้นสุด	ความยั่งยืน: มีจำกัด เนื่องจากในหลายกรณีทรัพยากรสำหรับการท่องเที่ยววัฒนธรรมไม่สามารถสร้างขึ้นใหม่ได้

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ – การเปรียบเทียบด้านรูปแบบทางเศรษฐกิจ (ที่มา Ohridska-Olson & Ivanov : ๒๐๑๐)

เกร็ก ริชาร์ด (Richards : ๒๐๑๐) ได้เสนอรูปแบบของการสร้างสรรค์อันเป็นพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Basic Modes of Implementation of Creative Tourism) ในสองลักษณะคือ

๑. ใช้การสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมของนักท่องเที่ยว (Using creativity as a tourist activity)
๒. ใช้การสร้างสรรค์เป็นฉากหลังของการท่องเที่ยว (Using creativity as backdrop for tourism)

ในรูปแบบแรกจะเป็นสิ่งที่ได้รับการปฏิบัติอยู่แล้วในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นๆ แต่ปัจจุบันการนำเอาการสร้างสรรค์มาเป็นฉากหลังของการท่องเที่ยว หรือการสร้าง “บรรยากาศ” ในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆนั้นได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้สถานที่ท่องเที่ยวนั้นมี “เสน่ห์” เพิ่มขึ้น ตัวอย่างเช่นการจัดกิจกรรมต่างๆของเมือง ซานตา เฟ เมืองซึ่งได้รับการประกาศโดยยูเนสโก ให้เป็น เมืองสร้างสรรค์ด้านศิลปหัตถกรรม โดยจัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการเรียนรู้ อบรมเรื่องเกี่ยวกับการปั้น หม้อดินเผา (งานศิลปะของเผ่าเพลโบ (Pueblo) ในเขตนี้ มีชื่อเสียงมาแต่เดิม) หลักสูตรการทำอาหารพื้นเมือง หรือการทำ เครื่องรางพื้นเมือง ที่พิพิธภัณฑ์ศิลปะพื้นเมือง

มีความหลากหลายของรูปแบบประสบการณ์ที่จะนำเสนอให้กับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่จะเข้าร่วมนับตั้งแต่การซื้อผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ในพื้นที่ไปจนถึงการเข้าชม-ชิม หรือเรียนรู้ทักษะบางด้านในพื้นที่ท่องเที่ยว

รูปแบบประสบการณ์ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

กิจกรรมพื้นฐาน (Basis of activity)	รูปแบบของประสบการณ์ (Type of Experience)
การเรียนรู้ (Learning)	การอบรม(Workshops)
การชิม (Testing)	ประสบการณ์(Experiences) ลงมือปฏิบัติ (Open ateliers)
การเยี่ยมชม (Seeing)	เส้นทางท่องเที่ยว(Itineraries)
การซื้อ (Buying)	ห้องแสดงภาพ(Galleries), ร้านขายของ (Shop windows)

รูปแบบของประสบการณ์ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีความหลากหลายรูปแบบ เช่นในกิจกรรมการเรียนรู้ (Learning) เช่นการปั้นเครื่องสังคโลก, ทอผ้า ก็สามารถใช้รูปแบบของกิจกรรมในการจัดการอบรมปฏิบัติการ (Workshops)

การชิม (Testing) อาหารท้องถิ่น ขนม หรือการทำเหล้าองุ่น, เหล้าพื้นบ้านก็สามารถจัดให้นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์ผ่าน การเข้าร่วมการชิมไวน์/เหล้าพื้นบ้าน/ขนม พร้อมกับให้ความรู้ไปพร้อมๆ กับการลงมือปฏิบัติ (Experience/open ateliers)

การเยี่ยมชม (Seeing) แทนที่จะเป็นการเดินทางเข้าไปชมเฉพาะจุด ก็จัดให้เป็นการเยี่ยมชมตามเส้นทาง เช่น เส้นทางเที่ยวสวน/เส้นทางชนบททางตอนใต้ของฝรั่งเศส

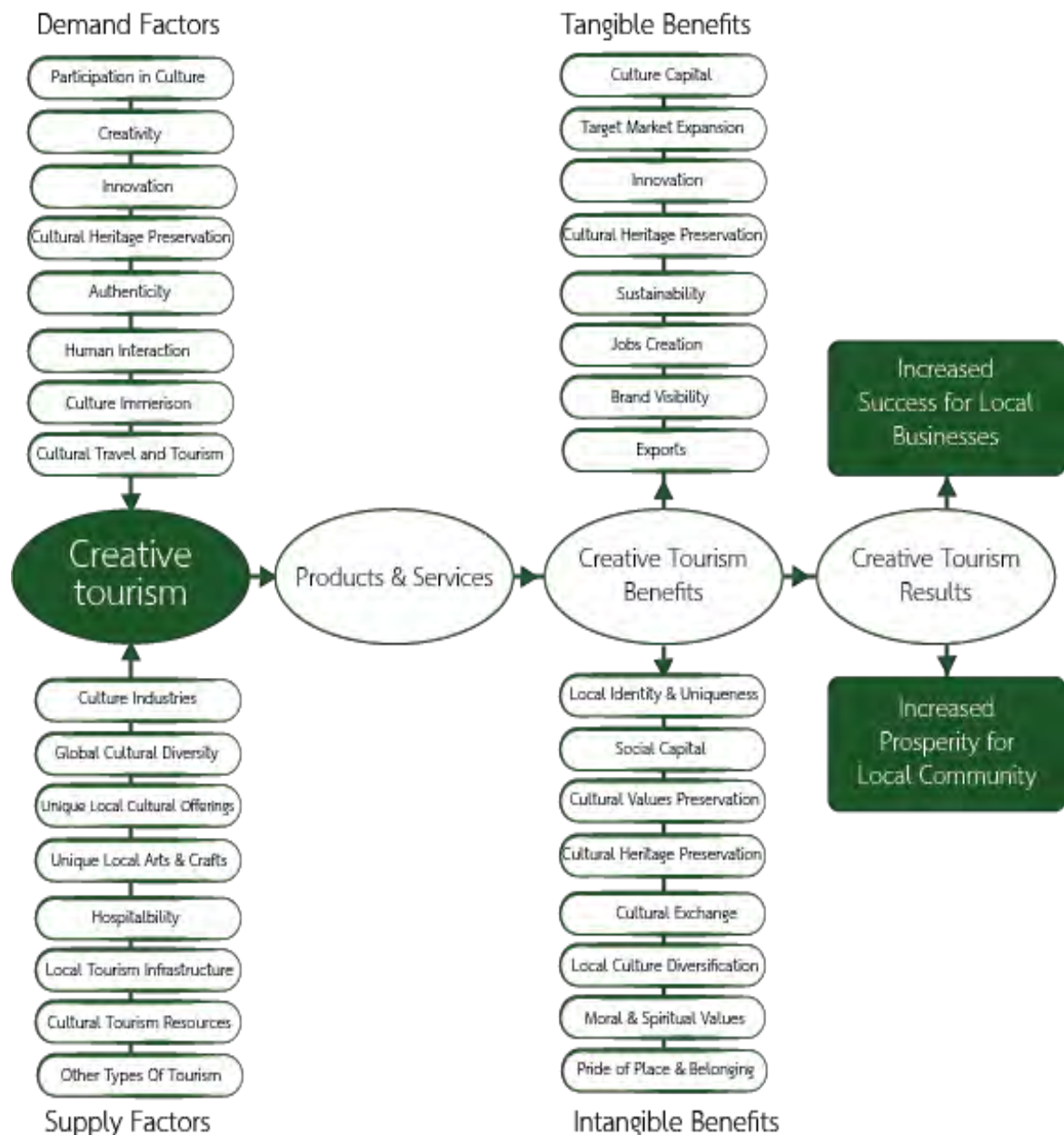
การซื้อของ (Buying) ก็สามารถปรับกิจกรรมดังกล่าวไปสู่รูปแบบประสบการณ์ของการเดินตามแกลเลอรี หรือการเยี่ยมชมตามห้างสรรพสินค้าชั้นนำ (Galleries/Shop window)

ต่อมาริชาร์ด (Richards : ๒๐๑๑) ได้จัดทำปรับเปลี่ยนแผนผังของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้ชัดเจนขึ้น โดยแสดงถึงรูปแบบของประสบการณ์และผลิตภัณฑ์ (experiences and products) อันเป็นผลจากการที่ใช้การสร้างสรรค์ในฐานะเป็นฉากหลัง(creativity as background) และในฐานะเป็นกิจกรรม (creativity as activity) ที่มีขอบเขตกว้างขวางซึ่งเรียกร่องการเข้าร่วมเพิ่มมากขึ้น(increasing involvement) นับตั้งแต่ ผลิตภัณฑ์เพื่อการซื้อขาย ไปจนถึงเส้นทางท่องเที่ยว (Itineraries) การทดลองมีประสบการณ์ร่วม(testing) ไปจนถึงการลงมือเรียนรู้ (learning) โดยมีตัวพาหะของความคิดสร้างสรรค์ (Carriers of creativity) ใน ๔ แบบ คือ ผลิตภัณฑ์ (products) กระบวนการ (processes) ผู้คน (people) และสภาพแวดล้อม(environment)

โอริดสกา-ออลสันและอิวานอฟ (Ohridska-Olson & Ivanov : ๒๐๑๐) ได้จัดทำแผนผังแจกแจงรูปแบบธุรกิจของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism Business Model) ว่าประกอบไปด้วยทั้งปัจจัยด้าน

ความต้องการ (Demand Factors) และปัจจัยสนับสนุน (Supply Factors) นำมาซึ่งผลประโยชน์ทั้งในด้านของธุรกิจท้องถิ่น (Success for Local Business) และความรุ่มรวยของชุมชน (Prosperity for Local Community)

Creative Tourism Business Model

แผนผัง รูปแบบธุรกิจของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (ที่มา Ohridska-Olson & Ivanov : ๒๐๑๐)

๒.๖ ตัวอย่างและวิธีการของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ริชาร์ดและวิลสัน (Richards & Wilson : ๒๐๐๖) ได้ยกตัวอย่างรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ไว้ดังนี้

ตัวอย่าง	สถานที่	พื้นฐานการสร้างสรรค์	ลักษณะของกิจกรรม
Creative Tourism New Zealand	เมืองเนลสัน นิวซีแลนด์	งานหัตถกรรมแบบ ประเพณี, ภาษา, อาหาร	เครือข่ายธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เสนอผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายผ่าน ประสบการณ์สร้างสรรค์นับตั้งแต่การ แกะสลักกระดูก เรียนภาษาเมารี การทอ การ แกะสลักไม้และการปรุงอาหารแบบ นิวซีแลนด์
Laguiole Knife crafting	ภูมิภาคอาเวรง (Aveyon region) ประเทศฝรั่งเศส	หัตถกรรมพื้นบ้าน	เรียนการทำมีดแบบลาเกียอลด้วยตนเอง ภายใต้การแนะนำของช่างทำมีดมืออาชีพ เริ่ม ตั้งแต่การเลือกวัสดุและอุปกรณ์ประกอบที่ เหมาะกับตนเองจนถึงกระบวนการทำที่ดีที่สุด คือการแกะสลัก ตกแต่งและการขัดเงา มีดพก แห่งลาเกียอลมีชื่อเสียงเพิ่มขึ้นจากการที่นัก ออกแบบชื่อดังของโลกคือ ฟิลลิป สตาร์ค (Philippe Starck) ได้ออกแบบมีดไว้ หลากหลายที่ช่วยเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ ชนิดนี้ได้อย่างสำคัญ และมีส่วนสร้างความ สนใจให้เพิ่มมากขึ้นในหมู่นักท่องเที่ยว

ตัวอย่าง	สถานที่	พื้นฐานการ สร้างสรรค์	ลักษณะของกิจกรรม
Galimard perfumeries	เมืองกราสส์ (Grasse) เขตโพรว องซ์ ฝรั่งเศส	การปรุงน้ำหอม	เรียนรู้การปรุงและทำน้ำหอมกลิ่นเฉพาะของ ตนเองและสูตรที่ผู้เรียนสร้างขึ้นจะถูกบันทึก เก็บไว้เพื่อการสั่งซื้อในครั้งต่อไป การประกาศ ว่า “เมืองกราสส์คือเมืองหลวงของน้ำหอม” เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของ สถานที่ (location) ที่จะ成为พื้นที่จำเพาะ สำหรับประสบการณ์ของการปรุงน้ำหอม
Vallauris Ceramic Workshop	ลิโมจ (Limoges) ฝรั่งเศส	การวาดลายเครื่อง กระเบื้อง (Porcelain)	พาชม “พิพิธภัณฑสถานเครื่องกระเบื้องแห่งชาติ ของฝรั่งเศส” (National Porcelain Museum of France) พร้อมกับแวะโรงงาน เซรามิกในเขตวาลอรี (Vallauris) ซึ่งมีชื่อเสียง ในฐานะที่เคยเป็นแรงบันดาลใจให้ศิลปินชื่อ ดังเช่นปิกัสโซและมาติสหลงเสน่ห์และผลิต งานศิลปะเซรามิกขึ้น
Arts in the wild	ออนตาริโอ แคนาดา	กิจกรรม สร้างสรรค์เช่นการ วาดภาพ ลงสี ประติมากรรม แกะสลักและ ถ่ายภาพ	หลักสูตรการเรียนรู้ที่หลากหลายจัดโดยองค์กร เครือข่ายศิลปะ ศูนย์วัฒนธรรมในพื้นที่และ บริษัทนำเที่ยวซึ่งสนใจกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง กับธรรมชาติร่วมกัน โดยออกแบบและจัดทำ รูปแบบของประสบการณ์ที่มุ่งเปลี่ยนแปลง ภายใต้คำขวัญว่า “ออนตาริโอจะช่วยให้ท่าน เปลี่ยนแปลงความปรารถนาของท่านสู่การ แสดงออกที่สร้างสรรค์ในประสบการณ์ชั่ว ชีวิตและด้วยความรู้สึกอันยิ่งใหญ่แห่ง ความสำเร็จ”

ตัวอย่าง	สถานที่	พื้นฐานการ สร้างสรรค์	ลักษณะของกิจกรรม
Danceholiodays .com	บริษัทมีฐานอยู่ที่ ประเทศอังกฤษ ร่วมกับบริษัทสาขา ในละตินอเมริกา ยุโรปและอัฟริกา	การเรียนรู้เต้นรำใน บรรยากาศและ สถานที่ต้นกำเนิด	เรียนรู้เต้นแทงโกที่อาเจนติน่า ซัลซ่าในคิวบา เซวิลลানাและฟลามังโกที่แอนดาลูเซีย สเปน เรียนเต้นระบำหน้าท้องที่ตุรกี อียิปต์ และตูนิเซีย เต้นบอลรูมแบบดั้งเดิมที่ประเทศ อังกฤษและแซมบ้าในบราซิล นอกจากนี้ สำหรับคนที่สนใจรูปแบบการเต้นสมัยใหม่ที่ ผสมผสานกันก็สามารถเรียนรู้รูปแบบใหม่นี้ได้ ในสถานที่และบรรยากาศร่วมสมัย เช่นการ เรียนรู้เต้นแทงโกแบบฟินแลนด์ (Finnish Tango) หรือเต้นฟลามังโกแบบคาตาลัน (Catalan Flamenco)
Music festival ‘Encuent ro de Dos Tradiciones’	เม็กซิโก	“คนเล่นตানা” เพลงพื้นบ้าน เม็กซิกัน (‘Calentana’ Mexican folk music)	เทศกาลดนตรีพื้นบ้านซึ่งนำรายได้มาให้กับ ชุมชนพร้อมกับการธำรงรักษารูปแบบเดิมทาง วัฒนธรรมไว้ โดยที่นักดนตรีที่เดินทางมา ร่วมงานจะเป็นผู้จ่ายค่าอาหาร ที่พัก การ เดินทางและ “ค่าดำเนินงานของชุมชน”(Dos Tradiciones’ administrative costs) ถือเป็น กิจกรรมที่เชื่อมโยง สร้างความเข้าใจระหว่าง “สองวัฒนธรรม” กล่าวคือกลุ่มนักดนตรีที่ เดินทางมาร่วมงานจะได้แลกเปลี่ยนความรู้ ทางวัฒนธรรมและดนตรีของตนเองให้แก่กัน ทั้ง “ใน-นอก” เวที

ตัวอย่าง	สถานที่	พื้นฐานการสร้างสรรค์	ลักษณะของกิจกรรม
Catalan gastronomy and cookery	บาเซโลน่า (Barcelona) คาตาลุนยา (Catalunya) สเปน	ศาสตร์และศิลป์ของการทำอาหาร	กิจกรรมที่ผู้เข้าร่วมจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับความหลากหลายและคุณภาพของอาหารคาตาลัน โดยคุณผู้สอนจะพาไปเยี่ยมชมและซื้อวัตถุดิบจากตลาดสดที่มีชื่อเสียง พร้อมกับสอนการปรุงอาหารคาและหวานซึ่งเป็นสูตรเฉพาะของคาตาลันร่วมกัน

ความน่าสนใจของตัวอย่างรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากตารางข้างต้นนี้ชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีความหลากหลายและสามารถปรับเปลี่ยนผันแปรไปตามกิจกรรมที่จะคิดสร้างสรรค์ขึ้นภายใต้พื้นฐานของทุนทางวัฒนธรรม (Cultural assets) ที่มีอยู่และเกี่ยวพันอยู่กับพื้นที่และเชื่อมโยงกับชุมชน โดยเป้าหมายของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อยู่ที่ประสบการณ์ที่ผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวจะได้รับ บางกิจกรรม “ประกาศ” ความสำคัญของพื้นที่ที่ผูกโยงอยู่กับกิจกรรมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง ซึ่งไม่อาจหาได้จากที่อื่น (เช่น กราสส์เมืองหลวงแห่งน้ำหอม) บางกิจกรรมผูกโยงตนเองเข้ากับชื่อเสียงในอดีตที่หยาบยกขึ้นมา (เช่น เคยเป็นแรงบันดาลใจให้ศิลปินของโลกได้สร้างสรรค์งานศิลปะขึ้น กรณีของปิกัสโซและมาติสที่เซรามิคแห่งวาโรรี เมืองลิโมจ) บางแห่งเลือกใช้ชื่อเสียงของนักออกแบบเพื่อยกระดับหัตถกรรมดั้งเดิมของตนให้เป็นที่รู้จักในระดับโลก (กรณีมีดลาก็ยอลและฟิลิป สตาร์ <http://www.forge-de-laguiole.com/en/๑๓-philippe-starck-design-knives>)

กิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ผู้โยงอย่างสำคัญกับมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และในหลายกรณีเป็นชุมชนชาติพันธุ์ย่อย เช่นการทำอาหารแบบคาตาลันในสเปน เมารีในนิวซีแลนด์หรือการเต้นรำในรูปแบบต่างๆ โดยแต่ละกิจกรรมให้ความสำคัญกับบรรยากาศที่ “แท้และดั้งเดิม” อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มิได้ผูกติดอยู่กับความเป็นประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมเท่านั้น เพราะในหลายกรณีสามารถนำเอากิจกรรมทางศิลปะและวัฒนธรรมสมัยใหม่มาใช้เป็น “กิจกรรมสร้างสรรค์” ในพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวได้ (กรณีของการใช้แรงบันดาลใจจากธรรมชาติของเมืองออนตารีโอ ในการคิดกิจกรรมร่วมสมัยที่จะสร้างความสนใจให้กับนักท่องเที่ยวมาเยือน เช่นการถ่ายภาพ หรือนวัตกรรมใหม่ของการเต้นแบบต่างๆ

นอกจากนั้น กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังอาจใช้ชุมชนเป็นฐานของการท่องเที่ยว โดยผ่านการจัด “เทศกาล” เช่นเทศกาลดนตรีพื้นบ้านของเม็กซิโก ที่เชื่อเชิญให้นักดนตรีจากทั่วโลกได้มามีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ซึ่งไม่เพียงแต่จะสร้างรายได้ให้กับชุมชนเท่านั้น แต่ยังสามารถช่วยให้เกิดการ “สนทนาระหว่างวัฒนธรรม” และจะเป็นการพัฒนาศักยภาพทั้งของชุมชนและผู้มาเยือนให้งอกงามขึ้นได้ โดยเฉพาะความรู้และทักษะทางด้านดนตรี

บทเรียนจากนิวซีแลนด์

ริชาร์ดและเรย์มอนด์ ซึ่งนอกจากจะเป็นทั้งผู้ให้คำนิยามเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ นับตั้งแต่ครั้งแรก (ดูหัวข้อที่ ๒.๑) แล้วยังได้ริเริ่มบุกเบิกการนำเอาแนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไปลงมือปฏิบัติในประเทศนิวซีแลนด์ด้วย

คริสปิน เรย์มอนด์ (Raymond : ๒๐๐๗) ได้ถอดบทเรียนจากประสบการณ์เกี่ยวกับการบุกเบิกการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ไว้ในบทความ “การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ของนิวซีแลนด์: ข้อปฏิบัติอันท้าทายของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” (สุดแดนและคณะ : ๒๕๕๖) โดยชี้ให้เห็นถึงกระบวนการทำงานขององค์กร Creative Tourism New Zealand (CTNZ) ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของประเทศนิวซีแลนด์ โดยได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงาน โดยที่คณะทำงานของประเทศนิวซีแลนด์นั้นได้ปรับคำนิยามการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เน้นถึงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมากขึ้น

“คือรูปแบบอันยั่งยืนของการท่องเที่ยวซึ่งมอบความรู้สึกที่แท้จริงของวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านการลงมือปฏิบัติและประสบการณ์เชิงสร้างสรรค์อย่างไม่เป็นทางการ โดยการลงมือปฏิบัตินั้นเกิดขึ้นในกลุ่มขนาดเล็กที่บ้านหรือสถานที่ทำงานของผู้สอน โดยพวกเขายินยอมที่จะให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ความสามารถเชิงสร้างสรรค์ของตนเองไปพร้อมๆ ไปด้วยใกล้ชิดกับผู้คนในท้องถิ่นที่ได้มาเยือน”

(“A more sustainable form of tourism that provides an authentic feel for a local culture through informal, hands-on workshops and creative experiences. Workshops take place in small groups at tutors’ homes and places of work; they allow visitors to explore their creativity while getting closer to local people.” (Raymond : ๒๐๐๗)

โดยที่นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านการเข้าร่วมประสบการณ์สร้างสรรค์ และกิจกรรมการลงมือปฏิบัติ (workshop) ที่ไม่เป็นทางการ โดยกิจกรรมดังกล่าวจัดขึ้นแบบกลุ่มเล็ก จะจัดขึ้นที่บ้านหรือสถานที่ทำงานของผู้สอน (Tutors) เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสค้นหาความริเริ่มสร้างสรรค์ ภายในตัวเองและได้ใกล้ชิดกับคนท้องถิ่นมากขึ้น การจัดการอบรมนั้นมีหลายรูปแบบนับตั้งแต่การใช้เวลา ๒ ชั่วโมง ถึง ๔ วัน และมีนักท่องเที่ยว เข้าร่วมเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มละ ๑๒ คน คณะทำงานด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของนิวซีแลนด์ (Creative Tourism New Zealand: CTNZ) ได้ขยายความแนวทางปฏิบัติในรายละเอียดไว้ดังนี้

+ วัฒนธรรมท้องถิ่น (Local culture) CTNZ ใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นในการกำหนดหัวข้อ workshop ที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศนิวซีแลนด์ ซึ่งไม่เหมือนกับที่ใดในโลกวัฒนธรรมยังหมายถึงความรวมถึง อาหาร ธรรมชาติ และ ประเพณีและศิลปะของชนเผ่าเมารี (Maori)

+ การเรียนรู้ที่ไม่เป็นทางการ (Informal) ผู้สอน หมายถึง ผู้มีความกระตือรือร้นที่มีความรู้และเป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ให้ผู้เข้าอบรม workshop ในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย เป็นกันเองและมีผู้สอนไม่มากนักที่ผ่านการฝึกอบรมอย่างเป็นทางการ เมื่อเสร็จสิ้นการอบรม ผู้เข้าร่วมจะไม่ได้รับใบประกาศเกียรติคุณใดๆทั้งสิ้น

+ การลงมือปฏิบัติจริง (Hands-on) workshop ที่จัดขึ้นนั้นเน้นปฏิสัมพันธ์ เพราะผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่รู้สึกสนุกสนานเมื่อมีโอกาสได้ลงมือทำจริง ๆ และในทางปฏิบัติ workshop แต่ละหัวข้อมีลักษณะของการปฏิสัมพันธ์แตกต่างกันไป

+ กลุ่มเล็ก (Small groups) จำนวนผู้เรียนถูกกำหนดโดยผู้สอน ซึ่งจะมีได้ไม่เกินกลุ่มละ ๑๒ คนผู้สอนบางคนต้องการสอนแบบตัวต่อตัว ในขณะที่บางคนต้องการสอนเป็นกลุ่ม เนื่องจากได้รับคำตอบแทนที่มากกว่า และได้มีปฏิสัมพันธ์ที่หลากหลายกับผู้เรียน

+ บ้านและสถานที่ทำงานของผู้สอน (Tutors' homes and places of work) สถานที่ทั้ง ๒ แห่งนี้ทำให้ผู้เรียนได้รับความเป็นกันเองภายใต้บรรยากาศที่แท้และดั้งเดิม (Authenticity) อีกทั้งยังไม่เสียค่าเช่าห้องเรียนเพื่อการเรียนการสอนโดยเฉพาะ ผู้เรียนส่วนใหญ่ชอบที่จะเข้าร่วมที่บ้านหรือที่ทำงานของผู้สอน เพราะจะได้มีโอกาสสังเกตว่าผู้สอนมีความเป็นอยู่อย่างไรด้วย

+ การเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ค้นหาความริเริ่มสร้างสรรค์ภายในตัวเอง (Allow visitors to explore their creativity) workshop ถูกจัดขึ้นในลักษณะเหมือนการทดลองไม่ใช่การเรียนรู้แบบลงลึก เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนมากมักไม่มีเวลามากนัก แต่ในบางกรณี ถ้านักท่องเที่ยวสนุกกับการทำกิจกรรมนั้นๆ มาก พวกเขาจะกลับมาอีก

+ การได้ใกล้ชิดกับคนท้องถิ่นมากขึ้น (Getting closer to local people) แม้เรื่องความรู้สึกใกล้ชิดจะไม่ใช่มุ่งหมายหลักของนักท่องเที่ยวในการเลือกสมัคร workshop แต่นักท่องเที่ยวก็ได้ให้ความเห็นว่าการได้สนทนากับผู้สอน ในเรื่องอื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจากกิจกรรมลงมือปฏิบัติเป็นความเพลิดเพลินอย่างหนึ่งที่ได้รับจากการเข้าร่วม

+ การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมากขึ้น (More sustainable) แม้ว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะยังคงถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นกิจกรรมที่ยั่งยืนหรือไม่นั้น อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวประเภทนี้ได้เพิ่มพื้นที่ทางการตลาด (ซึ่งมักมีขนาดเล็กและบางครั้งถูกดูหมิ่น) ให้กับทักษะต่างๆ ที่ชุมชนมีอยู่แล้ว และด้วยเหตุที่การท่องเที่ยวประเภทนี้มักใช้สถานที่เดิมๆ ที่มีอยู่แล้ว เช่น บ้านหรือที่ทำงานของผู้สอนจึงอาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีความยั่งยืนมากกว่าการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ

จากกรณีตัวอย่างในนิวซีแลนด์ (สุดแดนและคณะ : ๒๕๕๖) แสดงให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในฐานะที่เป็นโครงการบุกเบิก ได้เรียนรู้พลังและข้อจำกัดของตนเองและจำเป็นต้องปรับกระบวนการและทิศทางใหม่เพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เริ่มเป็นที่รู้จักกันเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นิวซีแลนด์ได้สรุปประสบการณ์ที่เกิดขึ้นดังนี้

๑. การสร้างประสบการณ์ร่วมของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นับว่าเป็นจุดที่สำคัญที่สุดในกระบวนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพราะนักท่องเที่ยวมักจะพูดอยู่เสมอว่า “นี่เป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่ผมทำได้ในนิวซีแลนด์” เมื่อตนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ไม่ว่าทางใดก็ตามหนึ่ง
๒. เรื่องราวที่จะนำเสนอในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แต่ละแห่งต้องสะท้อนให้เห็นภาพลักษณ์ที่เป็นตัวแทนของท้องถิ่นนั้นจริงๆ
๓. กิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวเข้าร่วมทำได้นั้นหากเป็นกิจกรรมสั้นๆ มักจะได้รับความนิยมมากกว่ากิจกรรมที่ต้องใช้เวลายาวนานเนื่องจากว่านักท่องเที่ยวมักจะไม่ค่อยมีเวลาที่จะอยู่ร่วมกับกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งที่ต้องใช้เวลายาวนานมากกว่าหนึ่งวัน
๔. ผู้รู้ในท้องถิ่นที่เป็นผู้ให้ประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนและมีการอบรมแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์กันบ่อยครั้ง เพื่อนำมุมมองและข้อคิดเห็นต่างๆ มาปรับปรุงกิจกรรมของตนให้ดีขึ้นและประสบความสำเร็จมากขึ้น
๕. ลักษณะของกลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับกิจกรรมยกตัวอย่างเช่นในนิวซีแลนด์มีนักท่องเที่ยวแบกเป้ (Backpacker) และกลุ่มนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ๆ จำนวนมากที่สนใจในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในนิวซีแลนด์แต่สองกลุ่มนี้ก็มีความแตกต่างกันดังนั้นการสร้างการตลาดของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มก็แตกต่างกันด้วย ซึ่งที่ผ่านมาในกรณีของนิวซีแลนด์ยังไม่ได้แยกแยะการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยวสองกลุ่มนี้อย่างจริงจัง
๖. สิ่งที่น่าสนใจและระมัดระวังเป็นอย่างยิ่งคือการให้ความสนใจกลุ่มนักท่องเที่ยวต่อประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นเนื่องจากประเพณีบางอย่างยังคงมีลักษณะที่ผูกพันอยู่กับเจ้าของประเพณีเป็นการเฉพาะมากกว่าที่จะนำประเพณีนั้นมาให้นักท่องเที่ยวได้ใช้ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เช่นประเพณีที่เกี่ยวข้องเฉพาะคนในครอบครัว เป็นต้น
๗. ปัจจุบันเป็นยุคของโลกาภิวัตน์จึงทำให้แนวคิดเรื่องความจริงแท้ดั้งเดิม(Authenticity) เป็นสิ่งที่ผันแปรมากตามกระแสโลกจำเป็นต้องหาความเหมาะสมและความสมดุลระหว่างสิ่งที่จะเรียกว่าเป็น “ความจริงแท้ดั้งเดิม”

๘. คำว่าผู้รู้หรือผู้ให้ความรู้ในท้องถิ่นเป็นคำที่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในแต่ละแห่งสามารถคิดขึ้นมาเองได้โดยไม่ต้องใช้คำนี้คำเดียวกันทั่วโลกเพราะแต่ละท้องถิ่นก็มีวัฒนธรรมที่จะเรียกผู้ที่สามารถให้ข้อมูลความรู้ในท้องถิ่นของตนแก่นักท่องเที่ยวแตกต่างกันไป

นอกจากนั้น ริชาร์ด (Richards :๒๐๐๙) ให้ข้อเสนอเพิ่มเติมอีกว่าในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในอนาคต มีหลักการพื้นฐานสำคัญที่ควรคำนึงถึงคือ

- รู้ว่าตนเองคือใคร ? และอยู่ที่ไหน ? หมายความว่าผู้จะดำเนินการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต้องพยายามที่จะกำหนดตนเองให้ชัดเจนและแตกต่างไปจากคนอื่น ซึ่งไม่ใช่หมายถึงแต่จะคำนึงถึงเฉพาะทุนทางวัฒนธรรมหรือทุนของการสร้างสรรค์แบบที่จับต้องได้ (tangible assets) ที่สถานที่ของตนมีเท่านั้น แต่ควรคำนึงถึงทรัพยากรที่ไม่อยู่ในรูปของวัตถุ (intangible resources) ด้วย เช่นบรรยากาศรายรอบ (Atmosphere) ทักษะ (Skills) ความสร้างสรรค์ (Creativity) และสภาพแวดล้อม (ambiance) ด้วย

- ใช้สมรรถภาพของท้องถิ่น (Use local capacity) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วางอยู่บนฐานของการสร้างสรรค์อันเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะพื้นที่ การนำเข้าความคิด (ideas) และทักษะ (Skills) จากแห่งอื่นมักจะมีส่วนขัดขวางการสร้างสรรค์ แม้ว่าการหยิบยืมความรู้เกี่ยวกับการจัดการบางอย่างจากที่อื่นอาจกระทำได้

- สร้างสรรค์จากสิ่งที่ตนเองมี (Built on what you have) อาจไม่มีความจำเป็นที่จะก่อสร้างสิ่งใหม่เพื่อความสะดวกสบายให้มากขึ้น เคล็ดลับก็คืออาจดัดแปลงจากสิ่งที่มีอยู่เดิมขึ้นมาใหม่ อาจใช้ถ้า เเพง หรือ โรงเรือนเดิมมาดัดแปลงใหม่แทนที่จะก่อสร้างอาคาร

- พัฒนาคุณภาพมากกว่าลูกเล่น (Develop quality not gimmicks) แม้ว่าการสร้างสรรค์จะขึ้นอยู่กับความเป็นธรรมชาติ การลองเสี่ยง ลูกเล่น และความประหลาดใจแต่สิ่งสำคัญมากกว่าการใช้ลูกเล่นหรือทำตามความนิยมใหม่ก็คือประเด็นเรื่องคุณภาพ ความเป็นของแท้ดั้งเดิมหรือนวัตกรรมและการตีความประเพณีเดิมเสียใหม่

- ใช้ทรัพยากรสร้างสรรค์เป็นตัวกระตุ้น (Use Creative resources as acatalyst) ในขณะที่ยุทธศาสตร์พื้นฐานของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอาศัยการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า แต่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้นใช้กระบวนการที่จะกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ การใช้หัตถกรรมพื้นถิ่นเป็นฐานสำหรับประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะนำไปสู่นวัตกรรมในการผลิตของที่ระลึก

ซึ่งคำถามเหล่านี้จะช่วยทำให้เป้าหมายของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แต่ละแห่งนำไปใช้ ใคร่ครวญถึงมรดกวัฒนธรรมของตนเองและแสวงหาวิถีทางใหม่ๆ ที่น่าสนใจ ซึ่งจะช่วยเสริมศักยภาพเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้มากขึ้น และในขณะเดียวกันก็จะเป็นการพัฒนาศักยภาพของการสร้างสรรค์ในพื้นที่ของตนเองเพิ่มขึ้นด้วย

ตัวอย่างกิจกรรมและค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การปั้นเซรามิกเมืองซานตา เฟ สหรัฐอเมริกา

ศิลปินชาวเมืองซานตา เฟ (Santa Fe) ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นช่างปั้นมืออาชีพและมีประสบการณ์ในการสอนการปั้น เสนอการฝึกอบรม (workshop) การปั้นเซรามิก ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมตั้งแต่การขึ้นรูปการเคลือบ สูตรน้ำเคลือบ ในราคาชั่วโมงละ ๓๕ USD รวมค่าวัสดุอุปกรณ์แล้ว ใช้เวลาเรียนประมาณ ๒ ชั่วโมง รับสมัครผู้อบรมทั้งเด็กโตและผู้ใหญ่ ไม่เกินกลุ่มละ ๔ คน ทั้งคนที่เพิ่งเริ่มเรียนปั้นและคนที่มีความชำนาญในการปั้นพอสมควร วันและเวลาที่อบรมเป็นไปตามการตกลงกันระหว่างผู้เข้าอบรมและตัวศิลปินการอบรมจัดที่ Green River Pottery Studio ซึ่งเป็นสตูดิโอส่วนตัว เมื่อปั้นเสร็จแล้วมีบริการเผาชิ้นงานและจัดส่งไปให้ถึงที่ การปั้นเครื่อง “สังคโลก” ในญี่ปุ่น

กล่าวกันว่าคำ สังคโลก นั้น แผลงมาจากชื่อของเมือง สวรรคโลก และกลายมาเป็น "ซังโกโรกุ" หรือ "ซังโกโรกุ" ในภาษาญี่ปุ่น ซึ่งหมายถึงการปั้นเครื่องถ้วยเซรามิกหรือสังคโลก ซึ่งคนญี่ปุ่นให้ความสนใจเป็นอย่างมาก จนเครื่องสังคโลกเป็นที่นิยมแพร่หลายในหลายเมืองของประเทศญี่ปุ่น เช่น เมืองเซโตะ (Seto) เมืองโยโกฮามา (Yokohama) เมืองเกียวโต (Kyoto) และเมืองมาชิโกะ (Mashiko) ซึ่งได้รับการขนานนามว่าเป็น “pottery town” ในช่วงฤดูใบไม้ร่วงและฤดูใบไม้ผลิของทุกปี ยังมีการจัดเทศกาลเครื่องเซรามิกที่ยิ่งใหญ่ Pottery studio หลายแห่งในเมืองนี้ มีสอนการปั้นเครื่องเซรามิก โดยกิจกรรมที่ศิลปินในแต่ละเมืองเสนอสอนนั้นมีความหลากหลายทั้งในเรื่องของราคาและการบริหารจัดการ เช่น ที่เมืองเซโตะ และมาชิโกะ มีหลักสูตรเรียนนานถึง ๓๐ วัน และสามารถขยายระยะเวลาได้ โดยผู้เข้าอบรมจะต้องพักอาศัยอยู่ในที่ทำงาน (studio) ของศิลปินหรือบ้านพักในละแวกนั้นค่าใช้จ่ายต่อคนอยู่ที่ ๑๕๐,๐๐๐– ๒๕๐,๐๐๐ JPY ไม่รวมค่าอาหารและค่าบริการจัดส่งชิ้นงานที่ทำเสร็จแล้ววันเวลาในการเรียนการสอนเป็นไปตามการตกลงกันระหว่างศิลปินและผู้เรียน ภาษาที่ใช้ในการเรียนคือภาษาอังกฤษ

นอกจากนั้น สตูดิโอหลายแห่งในญี่ปุ่นยังนำเสนอการฝึกอบรมในระยะเวลาสั้นๆ เช่น ๒ ชั่วโมงสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีเวลาจำกัด Pottery Studio Fuwari ในเมืองมาซึโกะ เสนอระยะเวลา ๒ ชั่วโมง โดยคิดค่าใช้จ่าย ๓,๐๐๐ JPY ต่อคน ผู้เรียนจะได้รับดินเหนียว ๑กิโลกรัม เพื่อสร้างสรรค์งานปั้น ๒-๓ชิ้นงาน เช่น ถ้วยกาแฟและจานใบเล็ก เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการปั้น จะนำชิ้นงานไปตากให้แห้ง ลงน้ำเคลือบและเข้าเตาเผา ซึ่งจะใช้เวลาประมาณ ๑ เดือน

Uzuki Pottery Studio ในเมืองเกียวโต เป็นอีกตัวอย่างของการจัดสอนการปั้นโดยศิลปินท้องถิ่น ในระยะเวลาประมาณ ๓ ชั่วโมง คือตั้งแต่ ๑๕.๐๐ – ๑๘.๐๐น.หรือ ๑๖.๐๐ – ๑๙.๐๐น.โดยรับผู้เข้าอบรม ๑-๔คน แต่ละคนจะได้เรียนรู้การปั้นถ้วยกาแฟหรือถ้วยชา มีค่าใช้จ่าย ๕,๐๐๐JPYต่อคน ไม่รวมค่าใช้จ่ายในการจัดส่งชิ้นงานไปยังบ้านของผู้อบรม

ที่ Yokohama Pottery Studio ในเมืองโยโกฮามา นักท่องเที่ยวสามารถสมัครเรียนการปั้นได้จากศิลปินท้องถิ่นผู้มีความเชี่ยวชาญในการปั้นและการถ่ายทอดความรู้มากกว่า ๑๐ปี แม้ว่าทักษะทางภาษาอังกฤษของศิลปินชาวญี่ปุ่นอาจเป็นปัญหาอยู่บ้าง แต่นักท่องเที่ยวต่างชาติที่มาเยือนที่นี่เชื่อว่า การปั้นเซรามิกนั้นเป็นกระบวนการเรียนรู้จากการมองเห็นและการจับต้อง ดังนั้นภาษาจึงไม่ใช่อุปสรรคสำคัญในการเรียนแต่อย่างใด สตูดิโอนี้เสนอการปั้นและการตกแต่งงานปั้นที่หลากหลาย ผู้ที่มาเรียนนั้นมีทั้งผู้ที่เพิ่งเริ่มต้นเรียนรู้การปั้น และผู้ที่มีประสบการณ์มาบ้างแล้ว วันเวลาในการเรียนและจำนวนผู้เรียนนั้น เป็นไปตามการตกลงระหว่างผู้เรียนกับศิลปิน โดยห้องเรียนสามารถจุผู้เรียนได้มากถึง ๒๐คน ค่าใช้จ่ายในการทดลองเรียนอยู่ที่ประมาณ ๓,๐๐๐-๔,๕๐๐ JPY สำหรับระยะเวลา ๓ ชั่วโมง

การทำเส้นโซบะ

โซบะเป็นก๋วยเตี๋ยวชนิดหนึ่ง ที่สามารถรับประทานได้ทั่วไปในประเทศญี่ปุ่น การทำเส้นโซบะ ซึ่งเริ่มตั้งแต่การนวดแป้งไปจนถึงการตัดเส้นเป็นกิจกรรมยอดนิยมที่หลาย ๆ หมู่บ้านหัตถกรรมในญี่ปุ่นนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือน ยกตัวอย่างเช่นหมู่บ้านโตกาคุชิ (Togakushi) ในเมืองนากาโนะ(Nagano)มีชื่อเสียงมากในเรื่องของเส้นโซบะ ดอกโซบะซึ่งเป็นส่วนผสมสำคัญของการผลิตเส้นโซบะ จะบานในช่วงฤดูใบไม้ผลิ นักท่องเที่ยวทั้งชาวญี่ปุ่นและชาวต่างชาติที่ชื่นชอบการรับประทานโซบะจะมาเที่ยวที่หมู่บ้านแห่งนี้ เพราะมีร้านขายโซบะให้เลือกมากกว่า ๓๐ร้าน และทุกร้านต่างมีกรรมวิธีในการทำเส้นโซบะด้วยมือที่เมืองนี้ยังมีพิพิธภัณฑ์โซบะ ที่ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมอบรมกระบวนการทำโซบะ (Course A) รวมไปถึงการปรุงโซบะ (Course B) ได้จากผู้เชี่ยวชาญ โดยเสียค่าใช้จ่าย ๓,๐๐๐ JPY และ ๗๐๐JYPต่อคนต่อ course ตามลำดับ มีการอบรมทุกวัน ตั้งแต่เวลา ๑๐.๐๐ – ๑๕.๐๐น.

การปั่นเส้นโยขนแกะ

ที่เมืองซานตา เฟ (Santa Fe) ประเทศสหรัฐอเมริกา มีการนำเสนอการสอนการปั่นเส้นโยขนแกะให้ผู้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ จะได้เรียนรู้การเตรียมและการปั่นเส้นโยขนแกะให้เป็นเส้นไหมพรมที่พร้อมสำหรับการนำไปถัก (knitting) หรือการทอต่อไป ผู้เข้าอบรมยังจะได้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของการปั่นเส้นโยขนแกะโดยใช้มือ และยังได้ทำความรู้จักกับเส้นโยขนชนิดต่างๆ รวมไปถึงการย้อมเส้นใยด้วยสีธรรมชาติจากพืช ดอกไม้ และรากไม้ชนิดต่าง ๆ ผู้สอน (Liane Brown) เป็นชาวเมืองซานตา เฟ โดยกำเนิดที่มีความรักและมีวิถีชีวิตผูกพันกับการปั่นเส้นโยขนและการถักทอ และได้สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีความนุ่มเป็นพิเศษหลายชิ้นจากการถักทอขนแกะโดยเทคนิคเฉพาะตัว

ระยะเวลาที่ทางผู้สอนกำหนดไว้ คือ ๑๐.๐๐ – ๑๓.๐๐ น. ทุกวันเสาร์และอาทิตย์ แต่สามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนได้ มีการเก็บค่าใช้จ่ายผู้เข้าร่วมคนละ ๔๙ USD

พิพิธภัณฑ์เมืองซูเรย์ (Surrey Museum) ประเทศแคนาดา เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่มีการจัด การอบรมเชิงปฏิบัติการ สอนการปั่นเส้นโยขนแกะในช่วงฤดูร้อน ผู้เข้าร่วมจะได้เรียนรู้การปั่นเส้นโยขนแกะโดยใช้เครื่องปั่นแบบโบราณที่จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์ และสามารถนำเส้นไหมพรมจากการปั่นกลับบ้านไปเป็นที่ระลึกได้ การอบรมมีระยะเวลาในการเรียนวันละ ๒ ชั่วโมง เป็นเวลา ๓ วัน โดยรับสมัครผู้อบรมที่มีอายุ ๑๖ ปีขึ้นไป โดยมีค่าใช้จ่ายในการอบรมจำนวน ๔๕ CAD และค่าอุปกรณ์จำนวน ๑๒ CAD ต่อคน

ไอร์แลนด์เป็นอีกประเทศที่มีการนำเสนอการเรียนรู้การปั่นทั้งลินินและขนแกะวิทยากร (Rosemary McCartney) ใช้เวลาในการอบรม ๒ ชั่วโมงครึ่ง ตามวันและเวลาที่ถูกกำหนดขึ้น ผู้เข้าอบรมจะได้ลองใช้เครื่องปั่นใยขนแกะแบบวงล้อ และยังสามารถเลือกสีเส้นของเส้นใยที่ต้องการได้อีกด้วยค่าใช้จ่ายในการอบรมอยู่ที่ ๓๐ EURO

การทำกลองของชาวอินเดียนแดง

สำหรับชาวอินเดียนแดงแล้วกลองมีอิทธิพลและมีความสำคัญมากในวิถีชีวิตของชาวอินเดียนแดง ทั้งในเรื่องการศึกษา การรักษาโรค ประวัติศาสตร์ และประเพณี กลองเป็นสัญลักษณ์ที่เปรียบเสมือนจังหวะการเต้นของหัวใจของแม่ธรณี(Mother Earth) เป็นเครื่องเชื่อมระหว่างชนเผ่ากับผีบรรพบุรุษ (Great Spirit) นอกจากนี้กลองถูกใช้ในหลายรูปแบบและในหลายพิธีกรรมที่มีการเต้นรำเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะกลองช่วยให้จังหวะแก่ผู้เต้น กระบวนการเรียนรู้การผลิตกลองของชาวอินเดียนแดงใช้ระยะเวลา ๒ วันนั้น ถือว่าเป็นกระบวนการศักดิ์สิทธิ์ มีค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมการทำกลองอยู่ที่ ๑๖๐USD สำหรับกลองที่มีความสูง ๑๒-๑๖ นิ้ว และมีหน้ากลองเป็นหนังกวางเอลค์ (Elk)

การทำเครื่องดักฝัน (Dream Catcher)

ชาวอินเดียนแดงมีความเชื่อว่า การทำเครื่องดักฝัน จะช่วยเปลี่ยนฝันร้ายให้กลายเป็นฝันดีในยามหลับของเด็กๆได้ โดยแขวนเอาไว้เหนือตำแหน่งที่นอน เชื่อกันว่าเครื่องดักฝันจะปล่อยให้ฝันดีลอดผ่านตาข่ายของเครื่องดักฝันและลงมาตามขนนกสู่ผู้นอน ในขณะที่ฝันร้ายจะถูกตาข่ายดักจับไว้ และจะถูกทำลายเมื่อพระอาทิตย์ขึ้น มีหลายรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกา เช่น รัฐอาร์คันซอ (Arkansas) ที่มีการนำเสนอการทำเครื่องดักฝันคิดค่าใช้จ่าย ๑๐USD ต่อคน โดยที่ทั้งเด็กและผู้ใหญ่สามารถเข้าร่วมอบรมได้

การทอผ้า

การทอผ้า ในหลายประเทศทั้งในสหรัฐอเมริกา ทวีปอเมริกาใต้ และทวีปยุโรป เปิดการอบรมเรียนรู้การทอผ้า เช่นที่ Tukums Museum ในประเทศลัตเวีย มีการเปิดสอนการทอผ้า มาตั้งแต่ปีพ.ศ.๒๕๑๗เน้นการสอนหัตถกรรมโบราณให้แก่บุคคลภายนอกที่สนใจ ทั้งที่มาเดี่ยวและมาเป็นกลุ่ม ผู้เข้าอบรมจะได้เรียนรู้วิธีการทอผ้าจากเครื่องทอชนิดต่างๆ ที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์ วิทยากรผู้สอนเป็นช่างทอผ้าที่มีประสบการณ์และความชำนาญทำงานอยู่ที่สถาบันหัตถกรรมประยุกต์ (The Studio of Applied Folk Arts) หรือ "Durbe" นอกเหนือไปจากการสอนทอผ้าเบื้องต้นแล้วผู้เข้าอบรมที่สนใจเรียนเกี่ยวกับการทอผ้าอย่างลึกซึ้งสามารถสมัครเรียนเพิ่มเติมได้

The Santa Fe School Of Weaving-Miriam's Well ในเมืองซานตา เฟประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่มีการสอนเรื่อง การทอผ้า การปั่นเส้นใยขนแกะ และการถัก knitting โรงเรียนแห่งนี้มีหนังสือและอุปกรณ์การเรียนการสอนที่หลากหลายและครบถ้วนที่ช่วยเอื้อให้ผู้เข้าอบรมได้สร้างสรรค์งานหัตถกรรมได้ตามจินตนาการการเรียนการสอนแบบกลุ่มเล็กช่วยให้ผู้เรียนและผู้สอนสามารถมีปฏิสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้อย่างใกล้ชิดโรงเรียนแห่งนี้ก่อตั้งโดย Miriam Leth-Espensen เมื่อ ๒๐ ปีที่แล้วหลังจากที่ได้สะสมประสบการณ์ในอาชีพช่างทอและงานออกแบบมากกว่า ๒๕ ปี

จะเห็นได้ว่า รูปแบบและลักษณะของกิจกรรมต่างๆที่เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีอยู่อย่างหลากหลายทั่วโลก ที่จะชักนำ สร้างความสนใจ และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวยุคใหม่ได้ทดลองประสบการณ์ใหม่ๆในขณะท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งการพัฒนาศักยภาพของตนเอง เป็นกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ผ่านการสร้างสรรค์สินค้าและบริการด้วยตนเองแล้ว กิจกรรมรูปแบบต่างๆยังเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้นักท่องเที่ยวได้ทำความรู้จักชื่นชมและเข้าใจ “จิตวิญญาณของพื้นที่” เป็นกระบวนการที่จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของเมืองที่ตนเองได้ไปเยือน ซึ่งนักท่องเที่ยวเองสามารถเลือกสรรกิจกรรมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของตนเอง ซึ่งนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะถูกเรียกว่าเป็น “นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์”

ใครคือนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourist) ?

คริสปิน เรย์มอนด์(Raymond : ๒๐๐๓ อ้างใน Tan et al : ๒๐๑๔) หนึ่งในผู้ก่อตั้งแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และเป็นผู้หนึ่งที่บุกเบิกการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศนิวซีแลนด์ ได้ให้ข้อคิดว่า นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์(Creative Tourist) ไม่ใช่เป็นบุคคลที่บริโภคการท่องเที่ยวอย่างเชื่องๆ แต่เป็นนักท่องเที่ยวที่กระตือรือร้นในการเข้าไปมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมของประเทศหรือชุมชนที่เข้าไปเยี่ยมชมเยือน ในขณะที่นักท่องเที่ยววัฒนธรรมสนใจการเยี่ยมชมห้องทำงานหรือโรงงานเซรามิค แต่นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สนใจที่จะเรียนรู้และลงมือทำการปั้นเซรามิคด้วยตนเอง นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์พร้อมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ การลงมือทำและมีความสุข เพื่อที่จะได้บรรลุการพัฒนาความสามารถใหม่ๆ ของตนเอง

ในกรณีของประเทศนิวซีแลนด์ เรย์มอนด์ ได้แยกแยะกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ออกเป็น ๓ กลุ่มคร่าวๆ คือ

- กลุ่ม “baby-boomers” (คือ กลุ่มที่เกิดในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ช่วง พ.ศ.๒๔๘๙ - ๒๕๐๗) ซึ่งก็คือกลุ่มที่เพิ่งเข้าสู่วัยเกษียณอายุ

- กลุ่มที่มีช่วงอายุต่ำกว่า ๓๐ ปี ซึ่งมักเป็นกลุ่มนักเรียนที่ใช้เวลาวางระหว่างกำลังรอเข้าเรียนมหาวิทยาลัยท่องเที่ยว

- กลุ่มชาวนิวซีแลนด์ทุกช่วงอายุที่สนใจเรียนรู้ในวัฒนธรรมของนิวซีแลนด์เองในมิติต่างๆ

ซาลมานและอุยกูร์ (Salman & Uygur : ๒๐๑๐ อ้างใน ภูริวัจน์ : ๒๕๕๖) ระบุคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยสรุปไว้ว่า

- มีความเต็มใจที่จะก้าวออกมาจากวิถีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบเดิม
- ค้นหาทางเลือกใหม่
- มองหาประสบการณ์การณิจริงในวันหยุดพักผ่อนที่สร้างสัมพันธภาพ การมีส่วนร่วม การเรียนรู้ และการเปลี่ยนแปลงจากภายใน

- ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาทักษะของตนเอง
- คาดหวังประสบการณ์ที่เปิดโอกาสให้มีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชุมชนในท้องถิ่น
- ใช้ประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างอัตลักษณ์ของตนเอง

อย่างไรก็ตาม การจัดกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในปัจจุบัน ยังคงมีลักษณะกว้างๆและไม่ชัดเจน นักและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาในรายละเอียดต่อไป นักท่องเที่ยวสร้างสรรค์ จึงอาจเป็นกลุ่มของนักท่องเที่ยวชาวอเมริกันที่สนใจเดินทางไปศึกษา"วิถีชีวิตของชาวโปรวองซ์" (เมืองทางตอนใต้ของประเทศฝรั่งเศส) โดยสนใจเข้าร่วมในกิจกรรมการปั้นเซรามิกหรือเวิร์คช็อปการทำน้ำหอม

เป็นนักเดินทางที่ต้องการเรียนรู้-ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมพื้นเมืองของชาวมายาด้วยการเข้าไปเรียนรู้การทอผ้าแบบชาวมายาที่ประเทศกัวเตมาลาในอเมริกาใต้

เป็นกลุ่มเพื่อนๆที่รวมตัวกันเดินทางไปยังเมืองอิบิซา (Ibiza) เกาะในทะเลเมดิเตอร์เรเนียนของสเปน เมืองที่มีชื่อเสียงโด่งดังเกี่ยวกับการจัดงานดนตรีในช่วงฤดูร้อนโดยเฉพาะการเข้าไปเรียนรู้การเป็น DJ และการผลิตเพลงแนว Chill-out

นักเดินทางหนุ่มสาวแบกเป้ ที่เดินทางมาในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่นอกจากจะเที่ยวภูเขาและทะเลแล้ว ยังอาจใช้เวลาส่วนหนึ่งในการเข้าอบรมการนวดแผนไทยที่วัดโพธิ์ กรุงเทพฯ ก่อนที่จะไปเรียนรู้การทำอาหารและการวาดผ้าบาติกที่บาหลี่ อินโดนีเซีย หรือเป็นกลุ่มครอบครัวที่สมัครเข้าไปเรียนรู้เส้นทาง การถ่ายรูปในปารีส หรือกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวปารีสรวมตัวกันเดินทางมาวาดภาพชีวิตในลำคลองของเมืองไทย

องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (United Nations World Tourism Organization, UNWTO) ซึ่งได้พยากรณ์ไว้ว่า เมื่อถึงปีพ.ศ.๒๕๖๓ จะมีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศจำนวนกว่า ๑,๖๐๐ ล้านคน และในจำนวนของกลุ่มนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ที่มีมุ่งสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะมีโอกาสเพิ่มสูงขึ้นเป็น ๑๓๓.๓ ล้านคน ซึ่งมีแนวโน้มที่จะแสวงหารูปแบบของการท่องเที่ยวใหม่ด้วย และการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ก็ จะมีความสอดคล้องตามความต้องการของนักท่องเที่ยวสมัยใหม่ในปัจจุบัน ที่ต่างแสวงหารูปแบบการ ท่องเที่ยวอย่างเฉพาะเจาะจง (Special interest Tourism) ใช้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการแสวงหา ค้นพบและเสริมสร้างและเพิ่มพูนศักยภาพของตนเอง ใช้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างอัตลักษณ์ และเรื่องเล่าของตนเอง ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณลักษณะสอดคล้องกับ ความต้องการดังกล่าวนี้

บทที่ ๓ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย

๓.๑ ที่มาและพัฒนาการของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในไทย

วันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ.๒๕๕๕ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. ร่วมกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้จัดงานแถลงข่าวเปิดตัว “โครงการต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” เพื่อดำเนินงานพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในการสร้างความสมดุลของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

โดยพันเอก ดร.นาฬิกาอติภักดิ์ แสงสนิท ผู้อำนวยการ อพท. ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ไว้ว่า “เป็นการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์ของสถานที่ โดยนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม และมีโอกาสใช้ชีวิตร่วมกันกับเจ้าของสถานที่และเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์ของสถานที่ ไม่ใช่เป็นกิจกรรมที่เน้นรายได้ของชุมชนแต่เป็นกิจกรรมที่เน้นคุณค่าของชุมชน” โดยจุดเริ่มต้นของการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้นมีเป้าหมาย “ในการหารูปแบบ สร้างองค์ความรู้และสร้างเครือข่ายของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือให้ชุมชนได้มีโอกาสในการใช้สิทธิ์เป็นเจ้าของพื้นที่ เจ้าของวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชุมชน เพื่อกำหนดทิศทางและสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยตนเอง อันจะนำมาซึ่งผลประโยชน์ที่เป็นธรรมมากขึ้น พร้อมกับสร้างความเข้าใจให้กับนักท่องเที่ยวและชุมชนได้ร่วมกันจัดการท่องเที่ยวแบบรับผิดชอบต่อชุมชน”

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคณะทำงาน “โครงการต้นแบบเชิงสร้างสรรค์” ร่วมกับเจ้าหน้าที่ทั้งในส่วนกลางและเจ้าหน้าที่ในเขตพื้นที่พิเศษขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้ดำเนินงานมาโดยลำดับนับตั้งแต่การรวบรวมข้อมูลงานศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อกำหนดนิยามความหมายและคุณสมบัติของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ค้นหากิจกรรมที่มีต้นทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรมซึ่งมีศักยภาพ เพื่อพัฒนาให้เป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในเขตพื้นที่พิเศษ ๔ (อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร) และพื้นที่พิเศษ ๕ (จังหวัดเลย) ก่อนที่จะขยายเครือข่ายของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไปยังทุกพื้นที่พิเศษ ในปี พ.ศ.๒๕๕๘ โดยได้ประกาศและประชาสัมพันธ์ให้ ๑๓ กิจกรรมของพื้นที่ท่องเที่ยวในเขตพื้นที่พิเศษทั้ง ๖ พื้นที่ได้เป็นเป้าหมายใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของประเทศไทย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ วิถีชีวิต ศิลปหัตถกรรม อาหาร การแสดงและงานสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นต่างส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์วิถีชีวิตและมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ได้มีประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของพื้นที่ผ่านการลงมือปฏิบัติ อันจะนำไปสู่ความชื่นชมและเข้าใจใน “จิตวิญญาณของพื้นที่” และในขณะเดียวกันก็ได้พัฒนาศักยภาพของตนเองไปพร้อมกัน

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย (Creative Tourism Thailand) เป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และเป็นพัฒนาการมาจากความคาดหวังที่มองเห็นว่า “การท่องเที่ยว” (Tourism) คือ เครื่องมือที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ รัฐบาลไทยมีความมุ่งมั่นที่จะปรับโครงสร้างการผลิตและบริการของประเทศให้เป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยเน้นการผลักดันเรื่อง การเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการบนฐานความรู้และนวัตกรรมมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ ๘ (๒๕๔๐-๒๕๔๔) จนถึงแผนพัฒนาฉบับที่ ๑๐ (๒๕๕๐-๒๕๕๔) (ไกรฤกษ์ : ๒๕๕๔) โดยที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จัดแบ่งอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของไทยออกเป็น ๔ สาขาหลัก ๑๕ กลุ่มอุตสาหกรรมย่อยโดยยึดตามกรอบขององค์การความร่วมมือเพื่อการค้าและการพัฒนา (UNCTAD) และ “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” ถือเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่ถือว่ามียุทธศาสตร์ภาพของประเทศ (สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ : มปป.) ดังนี้

๑. มรดกทางวัฒนธรรม (Heritage or Cultural Heritage)

- ๑.๑ งานฝีมือและหัตถกรรม (Crafts)
- ๑.๒ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural & Heritage Tourism)
- ๑.๓ การแพทย์แผนไทย (Thai Traditional Medicine)
- ๑.๔ อาหารไทย (Thai Food)

๒. ศิลปะ (Arts)

- ๒.๑ ศิลปะการแสดง (Performing Arts)
- ๒.๒ ทัศนศิลป์ (Visual Arts)

๓. สื่อ (Media)

- ๓.๑ การพิมพ์และสื่อการพิมพ์ (Publishing)
- ๓.๒ การกระจายเสียง (Broadcasting)
- ๓.๓ ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ (Film & Video)
- ๓.๔ ดนตรี (Music)

๔. งานสร้างสรรค์ตามลักษณะงาน (Functional Creation)

- ๔.๑ งานออกแบบ (Design)
- ๔.๒ แฟชั่น (Fashion)
- ๔.๓ งานโฆษณา (Advertising)
- ๔.๔ สถาปัตยกรรม (Architecture)
- ๔.๕ ซอฟต์แวร์ (Software)

ในช่วงปีพ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๐ ซึ่งอยู่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ ๙ นั้นเมื่อดูจากมูลค่าเฉลี่ยของอุตสาหกรรมการสร้างสรรค์ของประเทศไทยในแต่ละประเภทพบว่า อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ตามลักษณะงาน (Functional Creation) มีมูลค่าโดยเฉลี่ยสูงสุดคือ ๔๘๗,๙๔๙.๑๗ ล้านบาท และรองลงมาคือ กลุ่มมรดกวัฒนธรรม มีมูลค่าเฉลี่ย ๒๑๖,๙๘๕ ล้านบาท กลุ่มสื่อสมัยใหม่ มีมูลค่าเฉลี่ย ๖๔,๐๔๕.๓๓ ล้านบาท และประเภทศิลปะมีมูลค่าเฉลี่ย ๕๑๓.๖๖ ล้านบาท ตามลำดับ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาอัตราเฉลี่ยการเติบโตพบว่า อุตสาหกรรมประเภทมรดกทางวัฒนธรรมมีอัตราเฉลี่ยการเติบโตสูงสุดคือ (๙.๐๔ %) ตามด้วยประเภทสื่อสมัยใหม่ (๘.๒๐%) ประเภทตามลักษณะงาน (๔.๕๕%) และประเภทศิลปะ (๒.๖๖%) ตามลำดับ (ชาญณรงค์ : ๒๕๕๓ อ้างใน ไกรฤกษ์ : ๒๕๕๔) อุตสาหกรรม “การท่องเที่ยว” ถือเป็นอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ซึ่งถือว่ามีศักยภาพอย่างสูงในการทำรายได้ให้กับประเทศในอันดับต้น ดังนั้น ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ.๒๕๕๐-๒๕๕๔) จึงได้กำหนดบทบาทในส่วนของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและการบริการไว้ในประเด็นของการพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคมและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยเน้นในเรื่องของการเพิ่มขึ้นของความต้องการแรงงานในภาคบริการซึ่งจะสร้างขึ้นมาได้จากการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ ศศินทร์ : ๒๕๔๙ อ้างใน ฉันทิช : ๒๕๕๒) และในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ยังคงเน้นถึงการนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพมาใช้ประโยชน์อย่างมีบูรณาการและเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งเสริมสร้างทุนสังคม (ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนทางวัฒนธรรม) ให้มีความแข็งแกร่งเพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศ และมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็งโดยใช้ภูมิปัญญา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและความคิดสร้างสรรค์ ในยุทธศาสตร์ที่ ๕.๑ ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ซึ่งครอบคลุมถึงการพัฒนารัฐกิจสร้างสรรค์ การพัฒนาเมืองสร้างสรรค์และการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ และพัฒนาฐานการลงทุนโดยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันระดับอนุภูมิภาคให้เป็นฐานการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม การเกษตรและการท่องเที่ยว (ราชกิจจานุเบกษา :๒๕๕๔) ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ โดยคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ ที่ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มสนใจการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) และได้เสนอแนวทางการดำเนินงานไว้ในยุทธศาสตร์ ๓.๑ การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กิจกรรม นวัตกรรมและมูลค่าเพิ่มด้านการท่องเที่ยวว่า “สร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ๆให้สอดคล้องกับความสนใจของนักท่องเที่ยวและตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย” (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา: ๒๕๕๔)

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่อันเป็นผลมาจากเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคมของโลกซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ หลังจากได้ริเริ่มพัฒนาขึ้นที่ประเทศนิวซีแลนด์ ก่อนที่จะขยายรูปแบบที่แตกต่างกันไปอย่างกว้างขวางในเมืองและประเทศต่างๆ เช่น Creative Paris , Barcelona Creative Tourism, Creative Life Industries : Taiwan, ๑๒ UNESCO Creative Tourism Destinations. และ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : ประเทศไทย (Creative Tourism Thailand : New Destinations)

๓.๒ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : ประเทศไทย (Creative Tourism Thailand : New Destinations)

นับจากการมอบทุนสนับสนุนงบประมาณประจำปีพ.ศ.๒๕๕๔ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) และคณะทำงานโครงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ศึกษาคัดสรรและร่วมพัฒนากิจกรรมที่มีศักยภาพในในเขตพื้นที่พิเศษที่มีต้นทุนในทางวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาต้นแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่พิเศษ ๔ (อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร) และเขตพื้นที่พิเศษ ๕ (จังหวัดเลย) คณะทำงานได้ออกแบบตราสัญลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของประเทศไทยขึ้น เป็นรูปฝ่ามือสีน้ำตาลแดง มีกนกสีทองที่ใจกลางฝ่ามือ บนพื้นสีเขียวเหนือคำว่า Creative Tourism Thailand เพื่อสื่อสะท้อนและกินความครอบคลุมความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของไทย

ฝ่ามือสีน้ำตาลแดง : มือมีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์นับตั้งแต่ยุคเริ่มแรกของมนุษย์ ส่วนสีน้ำตาลแดงคือสีของผืนแผ่นดินและพลังของชีวิต

กนกสีทองที่ใจกลางฝ่ามือ : กนกเป็นส่วนหนึ่งของลวดลายไทยที่ช่างและศิลปินจำลองแบบมาจากรูปลักษณ์ของใบไม้หรือเปลวเพลิง กนกจึงเป็นตัวแทนของการดัดแปลงปรับเปลี่ยนรูปลักษณ์ของธรรมชาติด้วยวัฒนธรรมของมนุษย์ ส่วนสีทองคือสีของความมั่งคั่ง รุ่งเรืองของประเทศตะวันออก

สีเขียว : คือความสดใสและความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติแบบป่าเขตร้อน

นอกจากนั้น คณะทำงานได้กำหนดเกณฑ์คุณสมบัติของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่จะต้องประกอบไปด้วยคุณสมบัติในเชิงพื้นที่ และคุณสมบัติในเชิงกระบวนการ ดังนี้

เกณฑ์คุณสมบัติของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

คุณสมบัติในเชิงพื้นที่

- มีความหลากหลายและโดดเด่นทางวัฒนธรรมและ/หรือธรรมชาติ
- มีความตระหนักรู้ในคุณค่าของชุมชนโดยเจ้าของวัฒนธรรม

คุณสมบัติในเชิงกระบวนการ

- มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม
- มีประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม
- มีกระบวนการที่จะนำไปสู่ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ท่องเที่ยว
- ไม่ทำลายคุณค่าของชุมชนและนำไปสู่สมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อม

กล่าวคือ ในพื้นที่ใดที่มีคุณสมบัติในสองประการนี้ ก็ถือว่ามีความศักยภาพที่จะพัฒนาให้เป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ คุณสมบัติในเชิงพื้นที่ นอกจากพื้นที่นั้นจะมีลักษณะที่โดดเด่นในทางใดทางหนึ่งแล้วยังต้องมีการตระหนักรู้ในคุณค่าของกิจกรรมหรือมรดกทางวัฒนธรรมของตนเองหรือชุมชนด้วยเนื่องจากการที่จะสามารถพัฒนาขึ้นเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้น นักท่องเที่ยวและเจ้าของพื้นที่ต้องมีการปฏิสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างกันผ่านการลงมือปฏิบัติซึ่งจะเป็นกระบวนการสำคัญที่จะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน อันจะทำให้เกิดความเข้าใจอันลึกซึ้งในพื้นที่ท่องเที่ยว โดยที่คุณสมบัติในเชิงพื้นที่และกระบวนการนี้ มีความสอดคล้องกับนิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามที่ได้กำหนดไว้

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจในคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้งโดยผ่านประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของพื้นที่หรือเจ้าของวัฒนธรรม

(คณะทำงาน โครงการต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ,๒๕๕๕)

ในปีต่อมามีการทำงานฯ ได้ขยายการศึกษาและสำรวจในเขตพื้นที่พิเศษทั้ง ๖ พื้นที่ ตามกรอบดังกล่าว และได้ร่วมพัฒนาองค์ความรู้ ,ถอดองค์ความรู้กิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างเป็นหลักสูตรกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, เริ่มกระบวนการทดลองเที่ยว, ประเมินผลกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (ดูรายละเอียดในแนวทางการปฏิบัติว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในภาคที่ ๒) จนสามารถสร้างเป้าหมายใหม่ของการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ได้ทั้งหมด ๑๓ กิจกรรม โดยในวันที่ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๘ คณะทำงานฯ ร่วมกับองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้มอบตราสัญลักษณ์ “Creative Tourism Thailand” ให้กับเจ้าของกิจกรรมที่ได้รับการคัดเลือก และผ่านการประเมินจากการทดลองท่องเที่ยว ทั้งผู้ทรงคุณวุฒิ และนักท่องเที่ยวซึ่งถือได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่พิเศษได้เริ่มต้นขึ้นอย่างเป็นทางการโดยเชื่อมั่นว่า เป้าหมายใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่พิเศษนี้ จะเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่ตอบรับและสอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาพื้นที่พิเศษใหม่ของการท่องเที่ยว ตอบสนองความต้องการและข้อเรียกร้องของนักท่องเที่ยวยุคใหม่ที่สนใจประสบการณ์ใหม่ๆที่ “แท้จริง” ในพื้นที่ท่องเที่ยว ซึ่งจะทำให้ตนเองได้เรียนรู้ เข้าใจและเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวได้ร่วมลงมือทำจะมีส่วนในการเพิ่มพูนศักยภาพของนักท่องเที่ยวเองและนักท่องเที่ยวสามารถกลับมาเรียนรู้ใหม่ได้อย่างไม่รู้สิ้นสุด

คณะทำงานการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้สรุป “หัวใจ” ของการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ “ความจริงแท้-ดั้งเดิม” (REAL) ที่นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้มรดกวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยวผ่านการมีประสบการณ์ตรงเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจและชื่นชมจิตวิญญาณอันเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่อันจะนำไปสู่การเรียนรู้สิ่งใหม่ๆและเพิ่มพูนศักยภาพของนักท่องเที่ยวอย่างไม่รู้สิ้นสุด

Creative Tourism Thailand: REAL

Reciprocating: แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

Experiencing: มีประสบการณ์ตรงในพื้นที่ท่องเที่ยว

Appreciating: ชื่นชมและเข้าใจจิตวิญญาณของพื้นที่

Lifelong Learning: เรียนรู้สิ่งใหม่เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพของตนเองอย่างไม่รู้สิ้นสุด

๑๓ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

อพท.๑

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : เรียนรู้วิถีชีวิตมุสลิมจาม (บ้านน้ำเชี่ยว)

Muslim Cham's Way of Life at Ban Nam Chiao

บรรพบุรุษของมุสลิมจามบ้านน้ำเชี่ยว อำเภอลำสมอเขม จังหวัดตราด นั้นอยู่ที่อาณาจักรจามปา ประเทศเวียดนาม ก่อนที่จะอพยพโยกย้ายมาที่กัมพูชาและประเทศไทยในช่วงสมัยอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์ มุสลิมจามกลุ่มหนึ่งได้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ชุมชนบ้านครัว กรุงเทพมหานคร กลุ่มหนึ่งอาศัยอยู่ที่ปากคลอง จังหวัดระยอง และอีกกลุ่มหนึ่งได้ตั้งรกรากอยู่ทางภาคตะวันตกสุดของประเทศ ที่บ้านน้ำเชี่ยว และได้รับการขนานนามว่าเป็น “ชุมชนสองศาสนา สามวัฒนธรรม” ที่อยู่ร่วมกันได้อย่างสอดคล้องประสานกลมกลืนของกลุ่มชุมชนมุสลิม ไทยพุทธและชาวไทยเชื้อสายจีน ในขณะที่ยังคงธำรงรักษาศาสนาและวัฒนธรรมของตนได้อย่างแน่นแฟ้น

สุรัตนา ภูมิมาโนช คือผู้ที่จะแนะนำและเชื่อมต่อให้นักท่องเที่ยวได้พบกับผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญของชุมชนเพื่อร่วมเรียนรู้และทำความเข้าใจมรดกวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของมุสลิมจาม บ้านน้ำเชี่ยว ชนมุสลิมภาคตะวันตกของประเทศ โดยนักท่องเที่ยวจะได้เปิดประสบการณ์ใหม่ ผ่านการลงมือ งาม หอยปากเปิด เย็บ “งอบบ้านน้ำเชี่ยว” ดึง ตังเมกรอบ และ ทำ “ขนมยาคิน” ซึ่งถือเป็นขนมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะในวัฒนธรรมมุสลิมจามบ้านน้ำเชี่ยวเท่านั้น โดยอาศัยวัตถุดิบที่มีอยู่ในพื้นที่ซึ่งเป็นวิถีวัฒนธรรมแท้จริงและดั้งเดิมของชุมชน

ติดต่อ

คุณสุรัตนา ภูมิมาโนช (พี่หน่อย)

๔๒ม.๑ต.น้ำเชี่ยว อ.แหลมงอบ จ.ตราด ๒๓๑๒๐

โทรศัพท์มือถือ ๐๘๔-๘๙๒๕๓๗๔

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

เรียนรู้วิถีชีวิตมุสลิมจาม

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้และความเข้าใจวิถีชีวิตมุสลิมจามโดยผ่านวัฒนธรรมอาหารของชุมชน

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง ๓๐ นาที

ผู้สอน

คุณสุรัตนา ภูมิมาโนช

คุณรสริน วิริญโท

ติดต่อ

คุณสุรัตนา ภูมิมาโนช (พี่หน่อย)

๔๒ ม.๑ ต.น้ำเขียว อ.แหลมงอบ

จ.ตราด ๒๓๑๒๐

โทรศัพท์มือถือ ๐๘๔-๘๔๒๕๓๗๔

วิถีชีวิตมุสลิมจาม บ้านน้ำเขียว

บรรพบุรุษของมุสลิมจามบ้านน้ำเขียว อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด นั้น อยู่ที่อาณาจักรจามปาประเทศเวียดนาม ก่อนที่จะอพยพโยกย้ายมาที่กัมพูชาและประเทศไทยในช่วงสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ มุสลิมจามกลุ่มหนึ่งได้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ชุมชนบ้านครัว กรุงเทพมหานคร กลุ่มหนึ่งอาศัยอยู่ที่ปากคลอง จังหวัดระยอง และอีกกลุ่มหนึ่งได้ตั้งรกรากอยู่ทางภาคตะวันตกสุดของประเทศ ที่บ้านน้ำเขียว และได้รับการขนานนามว่าเป็น “ชุมชนสองศาสนา สามวัฒนธรรม” ที่อยู่ร่วมกันได้อย่างสอดคล้องประสานกลมกลืนของกลุ่มชุมชนมุสลิม ไทยพุทธ และชาวไทยเชื้อสายจีน ในขณะที่ยังคงธำรงรักษาศาสนาและวัฒนธรรมของตนได้อย่างแน่นแฟ้น

สุรัตนา ภูมิมาโนช คือผู้ที่จะแนะนำและเชื่อมต่อให้นักท่องเที่ยวได้พบกับผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญของชุมชนเพื่อร่วมเรียนรู้และทำความเข้าใจมรดกวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของมุสลิมจาม บ้านน้ำเขียว ชนมุสลิมภาคตะวันตกของประเทศ โดยนักท่องเที่ยวจะได้เปิดประสบการณ์ใหม่ผ่านการลงมือ งาม “หอยปากเปิด” เย็บ “งอบบ้านน้ำเขียว” ตัง “ดั่งเมกรอบ” และ ทำ “ขนมยาคิน” ซึ่งถือเป็นขนมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะในวัฒนธรรมมุสลิมจามบ้านน้ำเขียวเท่านั้น โดยอาศัยวัตถุดิบที่มีอยู่ในพื้นที่ซึ่งเป็นวิถีวัฒนธรรมแท้จริงและดั้งเดิมของชุมชน

อพท.๓

กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: เรียนรู้วิถีชีวิตประมงพื้นบ้าน**บ้านบางละมุง****Coastal Fishery at Ban Bang Lamung**

ท่ามกลางแสงสีของเมืองพัทยาที่อยู่ในเว้าอ่าวด้านหนึ่ง และท่าเรือแหลมฉบังอันพลุกพล่านในเว้าอ่าวอีกด้านหนึ่ง คุณรัชชัย ประครองขวัญและคุณนพพร ศรีเกษตร ซึ่งเป็นผู้นำของ “กลุ่มประมงเทศบาลบางละมุง” ยินยัดที่จะดำรงวิถีชีวิตประมงแบบพื้นบ้านในพื้นที่ซึ่งระหว่างความเป็นเมืองและเขตอุตสาหกรรม ชุมชนยืนยันที่จะยึดถืออาชีพทำการประมงเพื่อเลี้ยงครอบครัวด้วยการสืบทอดภูมิปัญญาและวิถีชีวิตประมงชายฝั่ง การกันพื้นที่ชายฝั่งเป็นเขตอนุรักษ์และการจัดตั้ง “ธนาคารปูม้า” ในช่วงเวลาไม่กี่ปี ชุมชนประสบความสำเร็จที่จะฟื้นคืนความอุดมสมบูรณ์ของท้องทะเลให้กลับมาอีกครั้งหนึ่ง และด้วยความภาคภูมิใจของความ เป็นชุมชนประมงเก่าแก่ของเมืองพัทยา ชุมชนบ้านบางละมุงได้เลือก “จันทักปูม้า” ซึ่งเป็นเครื่องมือประมงดั้งเดิมของชุมชน ให้เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความมั่งคั่งทางทรัพยากรทางทะเลของชุมชน (ปูม้า) และขณะเดียวกันแสดงให้เห็นถึงความขยันหมั่นเพียรของผู้ประกอบอาชีพประมงของบ้านบางละมุง

นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของการทำประมงของเมืองพัทยาในอดีต เรียนรู้ การถักอวน การทำจันทักปู การลงอวนตกปู การเลี้ยงหอยหวาน การตกหมึกและกิจกรรมทางทะเลต่าง ๆ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนี้ นอกจากเป็นการสืบสานเรียนรู้การทำอาชีพประมงของเมืองพัทยาแล้ว ยังเป็นส่วนหนึ่งของการทำความเข้าใจ “จิตวิญญาณ” ดั้งเดิมของพื้นที่เมืองพัทยา

ติดต่อ

คุณรัชชัย ประครองขวัญ และคุณนพพร ศรีเกษตร

๙๘ม.๒ต.บางละมุง อ.บางละมุง จ.ชลบุรี ๒๐๑๕๐

โทรศัพท์มือถือ ๐๘๖-๘๑๖๙๐๐๓

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

เรียนรู้วิถีชีวิตประมงพื้นบ้าน

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติที่ดีต่อวิถีชีวิตประมงชายฝั่ง บางละมุง จังหวัดชลบุรี

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง ๓๐ นาที

ผู้สอน

คุณธวัชชัย ประคองขวัญ
คุณนพพร ศรีเกษตร

ติดต่อ

คุณธวัชชัย ประคองขวัญ
คุณนพพร ศรีเกษตร
๔๘ ม.๒ ต.บางละมุง อ.บางละมุง
จ.ชลบุรี ๒๐๑๕๐
โทรศัพท์มือถือ ๐๘๖-๘๑๖๔๐๐๓

วิถีชีวิตประมงพื้นบ้าน บ้านบางละมุง

ท่ามกลางแสงสีของเมืองพัทยาที่อยู่ในเว้าด้านหนึ่ง และท่าเรือแหลมฉบังอันพลุกพล่านในเว้าอีกด้านหนึ่ง คุณธวัชชัย ประคองขวัญ และคุณนพพร ศรีเกษตร ซึ่งเป็นผู้นำของ “กลุ่มประมงเทศบาลบางละมุง” ยินห์ยัตที่จะดำรงวิถีชีวิตประมงแบบพื้นบ้าน ในพื้นที่ซึ่งระหว่างความเป็นเมืองและเขตอุตสาหกรรม ชุมชนยืนยันที่จะยึดถืออาชีพทำการประมงเพื่อเลี้ยงครอบครัวด้วยการสืบทอดภูมิปัญญาและวิถีชีวิตประมงชายฝั่ง การกันพื้นที่ชายฝั่งเป็นเขตอนุรักษ์และการจัดตั้ง “ธนาคารปูม้า” ในช่วงเวลาไม่กี่ปี ชุมชนประสบความสำเร็จที่จะฟื้นคืนความอุดมสมบูรณ์ของท้องทะเลให้กลับมาอีกครั้งหนึ่ง และด้วยความภาคภูมิใจของความเป็นชุมชนประมงเก่าแก่ของเมืองพัทยา ชุมชนบ้านบางละมุงได้เลือก “จันตักปูม้า” ซึ่งเป็นเครื่องมือประมงดั้งเดิมของชุมชน ให้เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความมั่งคั่งทางทรัพยากรทางทะเลของชุมชน (ปูม้า) และขณะเดียวกันแสดงให้เห็นถึงความขยันหมั่นเพียรของผู้ประกอบอาชีพประมงของบ้านบางละมุง

นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของการทำประมงของเมืองพัทยาในอดีต เรียนรู้ การถักอวน การทำจันตักปู การลงอวน ตักปู การเลี้ยงหอยหวาน การตกหมึกและกิจกรรมทางทะเลต่าง ๆ ซึ่งกิจกรรม ดังกล่าวนี้นอกจากเป็นการสืบสานเรียนรู้การทำอาชีพประมงของเมืองพัทยาแล้ว ยังเป็นส่วนหนึ่งของการทำความเข้าใจ “จิตวิญญาณ” ดั้งเดิมของพื้นที่เมืองพัทยา

อพท.๔

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: เรียนรู้ นาฏศิลป์สุโขทัย
Sukhothai Classical Dancing Class.

วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัยในฐานะที่เป็นสถาบันที่เชี่ยวชาญเกี่ยวกับนาฏศิลป์ของชาติ และมีความเชี่ยวชาญเฉพาะที่เกี่ยวข้องนาฏศิลป์พื้นบ้านของสุโขทัย เช่นการตีกลองและรำ “มั่งคละสุโขทัย” หรือ “ระบำลีลาลายสังคโลก” ซึ่งอาจารย์มัชนันท์ สืบสายจันทร์และอาจารย์โนทัย สัมอ่ำ อาจารย์ประจำวิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัยได้ประดิษฐ์สร้างสรรค์ขึ้นโดยได้รับแรงบันดาลใจจากกลดลของเครื่องถ้วยสังคโลกซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติและชุมชนมาผสานเข้ากับนาฏศิลป์ไทย นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้ การแต่งกายของนาฏศิลป์ไทย เรียนรู้ภาษานาฏศิลป์ (จีบยาว ยืนเข้า ทลายท่า ฯ) ฝึกทำนาฏยศัพท์เบื้องต้น (วงจีบ ฉายเท้า กล่อมไหล่ ฯ) ก่อนที่จะได้รับชมและ ทดลองเรียนรู้รำรำ ระบำลีลาลายสังคโลกด้วยตนเอง ซึ่งเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดสุโขทัยที่ได้รับแรงดลใจจากพื้นที่

ติดต่อ

อาจารย์มัชนันท์ สืบสายจันทร์และอาจารย์โนทัย สัมอ่ำ
ที่อยู่ เลขที่ ๕ หมู่ ๕ วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย ต.บ้านกล้วย อ.
เมือง จ.สุโขทัย ๖๔๐๐๐

อาจารย์มัชนันท์ สืบสายจันทร์ ๐๖๑-๗๘๒๔๔๔๕

อาจารย์โนทัย สัมอ่ำ ๐๙๑-๖๖๑๕๕๙๖

นาฏศิลป์สุโขทัย วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย

วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัยในฐานะที่เป็นสถาบันที่เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับนาฏศิลป์ของชาติ และมีความเชี่ยวชาญเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์พื้นบ้านของสุโขทัย เช่นการตีกลอง และรำ “มั่งคละสุโขทัย” หรือ “ระบำลีลาลายสังคโลก” ซึ่งอาจารย์มณฑิณ สืบสายจันทร์ และอาจารย์อินทัย สัมอ้า อาจารย์ประจำวิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย ได้ประดิษฐ์ สร้างสรรค์ขึ้นโดยได้รับแรงบันดาลใจจากลวดลายของเครื่องถ้วยสังคโลกซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติและชุมชน มาผสมเข้ากับนาฏศิลป์ไทย นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้การแต่งกายของนาฏศิลป์ไทย เรียนรู้ภาษานาฏศิลป์ (จีบยาว ยืนเข้า ทลายท่า ฯ) ฝึกทำนาฏยศัพท์เบื้องต้น (วงจีบ ฉายเท้า กล่อมไหล่ ฯ) ก่อนที่จะได้เข้าชม และทดลอง เรียนรู้รำร่ายระบำลีลาลายสังคโลกด้วยตนเอง ซึ่งเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดสุโขทัยที่ได้รับแรงดลใจจากพื้นที่

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

เรียนรู้ นาฏศิลป์สุโขทัย

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้และความเข้าใจและสามารถระบำลีลาลายสังคโลกตามแบบนาฏศิลป์สุโขทัยได้

ระยะเวลา

๓ ชั่วโมง

ผู้สอน

อาจารย์มณฑิณ สืบสายจันทร์
อาจารย์อินทัย สัมอ้า

ติดต่อ

อาจารย์มณฑิณ สืบสายจันทร์
อาจารย์อินทัย สัมอ้า
๕ หมู่ ๔ วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย
ต.บ้านกล้วย อ. เมือง จ.สุโขทัย ๖๔๐๐๐
อาจารย์มณฑิณ ๐๖๑-๗๘๖๔๔๔๕
อาจารย์อินทัย ๐๙๑-๖๖๑๕๔๔๖

กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์:

เรียนรู้สังคโลกบ้านเกาะน้อย ชุมชนเครื่องปั้นดินเผาศรีสัชนาลัย

Sukhothai Celadon Workshop at Ban Koh Noi

บ้านเกาะน้อย ตั้งอยู่ในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ริมฝั่งแม่น้ำยม ตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ได้ชื่อว่าเป็นแหล่งผลิตอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่ผลิตเครื่องปั้นดินเผาหรือเครื่องสังคโลกในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๒ เนื่องจากขุดพบเตาเผาเครื่องสังคโลก (เตาทุเรียง) จำนวนมากมายเรียงรายไปตามริมฝั่งแม่น้ำยม นอกจากจะพบเครื่องปั้นดินเผาเนื้อแกร่งไม่เคลือบและแบบเคลือบสีเขียวไข่กาหรือเซลาดอนแล้ว ที่บ้านเกาะน้อยยังพบตุ๊กตาสังคโลกเป็นจำนวนมากซึ่งเชื่อได้ว่าอาจเป็นแหล่งผลิตสำคัญ

เกศอนงค์ พุนดี ในฐานะที่เป็นคนในพื้นที่บ้านเกาะน้อย และยึดอาชีพช่างปั้นเครื่องสังคโลกในชุมชนบ้านเกาะน้อยมาเป็นเวลานานนับสิบปี นอกจากจะสามารถบอกเล่าประวัติความเป็นมาของชุมชนในฐานะของชุมชนผลิตสังคโลกที่สำคัญแล้ว นักท่องเที่ยวยังสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับการทำสังคโลกแบบบ้านเกาะน้อย รวมถึงการปั้นแบบขึ้นรูปอิสระเป็นตุ๊กตาสังคโลกพร้อมกับการเรียนรู้รูปแบบและความเชื่อของชุมชนเกี่ยวกับ “ตุ๊กตาเสียดบาล”

ติดต่อ

คุณเกศอนงค์ พุนดี

๑๓๙/๑ ม.๕ ต.หนองอ้อ อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย ๖๔๑๓๐

โทรศัพท์มือถือ ๐๙๕-๓๑๔๑๓๘๐

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

เรียนรู้สังคมโลกบ้านเกาะน้อย

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สร้างสรรค์งานเครื่องปั้นดินเผาสังคมโลกในแหล่งผลิตโบราณดั้งเดิมของอาณาจักรสุโขทัย บ้านเกาะน้อย อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง ๓๐ นาที

ผู้สอน

คุณเกศอนงค์ พูลดี

ติดต่อ

คุณเกศอนงค์ พูลดี

๑๓๙/๑ ม.๕ ต.หนองอ้อ

อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย ๖๔๑๓๐

โทรศัพท์มือถือ ๐๙๕-๓๑๔๑๓๘๐

สังคมโลกบ้านเกาะน้อย

ชุมชนเครื่องปั้นดินเผาศรีสัชนาลัย

บ้านเกาะน้อย ตั้งอยู่ในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ริมฝั่งแม่น้ำยม ตำบลหนองอ้อ อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ได้ชื่อว่าเป็นแหล่งหัตถอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่ผลิตเครื่องปั้นดินเผาหรือเครื่องสังคโลกในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๒ เนื่องจากขุดพบเตาเผาเครื่องสังคโลก (เตาทุเรียง) จำนวนมากมายเรียงรายไปตามริมฝั่งแม่น้ำยม นอกจากจะพบเครื่องปั้นดินเผาเนื้อแกร่งไม่เคลือบและแบบเคลือบสีเขียวไขกาหรือเขลาดอนแล้ว ที่บ้านเกาะน้อยยังพบตุ๊กตาสังคโลกเป็นจำนวนมากซึ่งเชื่อได้ว่าอาจเป็นแหล่งผลิตสำคัญ

เกศอนงค์ พูลดี ในฐานะที่เป็นคนในพื้นที่บ้านเกาะน้อย และยึดอาชีพช่างปั้นเครื่องสังคโลกในชุมชนบ้านเกาะน้อยมาเป็นเวลานานนับสิบปี นอกจากจะสามารถบอกเล่าประวัติความเป็นมาของชุมชนในฐานะของชุมชนผลิตสังคโลกที่สำคัญแล้ว นักท่องเที่ยวยังสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับการทำสังคโลกแบบบ้านเกาะน้อย รวมถึงการปั้นแบบขึ้นรูปอิสระเป็นตุ๊กตาสังคโลก พร้อมกับการเรียนรู้รูปแบบและความเชื่อของชุมชนเกี่ยวกับ “ตุ๊กตาเสียกบาล”

กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์:

เรียนรู้พระเครื่องเมืองสุโขทัย

พิมพ์พระสุโขทัย (บ้านพระพิมพ์ลักษณศิลป์)

Sukhothai Votive Tablet Workshop

“พระพิมพ์ของเมืองสุโขทัย” ทั้งที่ขุดพบจากเมืองเก่าสุโขทัยและเมืองศรีสัชนาลัยจำนวนมากไม่ต่ำกว่า ๘๕๐ แบบที่รวบรวมไว้โดย “บ้านพระพิมพ์ลักษณศิลป์” ถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของเมืองสุโขทัย นอกจากจะเป็นแหล่งสำหรับเรียนรู้รูปแบบและลักษณะทางศิลปะของพระพิมพ์แบบต่างๆ แล้ว พระพิมพ์จำนวนมากเหล่านี้ยังแสดงให้เห็นถึงศรัทธาและความเชื่อในทางพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าของผู้คนในอาณาจักรสุโขทัยเมื่อครั้งอดีต

นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้รูปแบบของพุทธศิลป์สุโขทัยในแบบต่างๆ แล้ว นักท่องเที่ยวยังจะได้เรียนรู้การเตรียมดิน การ “พิมพ์พระ” และการเผาเพื่อให้ได้พระพิมพ์ดินเผาเนื้อแกร่งจากคุณณรงค์ชัย และคุณญาณภัทร์ โตอินทร์ ซึ่งสามารถให้ความรู้ทั้งในด้านประวัติของพระพิมพ์เมืองสุโขทัยและในด้านเทคนิคของการพิมพ์พระ การร่วมทำกิจกรรม “พิมพ์พระ” ไม่ใช่เป็นเพียงแต่การเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้มรดกวัฒนธรรมของพื้นที่ที่ได้ท่องเที่ยวเท่านั้น แต่นักท่องเที่ยวจะได้มีส่วนร่วมในการ “สืบต่อพระพุทธศาสนา” ตามคติโบราณของไทยที่นิยมทำพระพิมพ์ดินเผา

ติดต่อ

คุณณรงค์ชัย โตอินทร์ (พี่กบ) และ คุณญาณภัทร์ โตอินทร์ (พี่แก้ม)
บ้านเลขที่ ๕๑/๗ หมู่ ๘ บ้านเขตุพน ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
โทรศัพท์มือถือ ๐๘๙-๖๔๓๖๒๑๙, ๐๘๑-๑๙๗๐๕๓๕

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

เรียนรู้พระเครื่องเมืองสุโขทัย

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าของการพิมพ์พระในสมัยสุโขทัยและสามารถพิมพ์พระด้วยกรรมวิธีดั้งเดิมได้

ระยะเวลา

๓ ชั่วโมง

ผู้สอน

คุณณรงค์ชัย โตอินทร์

คุณญาณภัทร โตอินทร์

ติดต่อ

คุณณรงค์ชัย โตอินทร์ (พี่กบ)

คุณญาณภัทร โตอินทร์ (พี่แก้ม)

บ้านเลขที่ ๕๑/๗ หมู่ ๘ บ้านเขาคูพัน

ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

โทรศัพท์มือถือ ๐๘๙-๖๔๓๖๒๑๙

๐๘๑-๑๙๗๐๕๓๕

พิมพ์พระสุโขทัย บ้านพระพิมพ์ลักษณศิลป์

“พระพิมพ์ของเมืองสุโขทัย” ทั้งที่ขุดพบจากเมืองเก่าสุโขทัย และเมืองศรีสัชนาลัยจำนวนไม่ต่ำกว่า ๔๕๐ แบบที่รวบรวมไว้โดย “บ้านพระพิมพ์ลักษณศิลป์” ถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของเมืองสุโขทัย นอกจากจะเป็นแหล่งสำหรับเรียนรู้รูปแบบและลักษณะทางศิลปะของพระพิมพ์แบบต่างๆ แล้ว พระพิมพ์จำนวนมากเหล่านี้ยังแสดงให้เห็นถึงศรัทธา และความเชื่อในทางพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าของผู้คนในอาณาจักรสุโขทัยเมื่อครั้งอดีต

นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้รูปแบบของพุทธศิลป์สุโขทัยในแบบต่าง ๆ แล้ว นักท่องเที่ยวยังจะได้เรียนรู้การเตรียมดิน การ “พิมพ์พระ” และการเผาเพื่อให้ได้พระพิมพ์ดินเผาเนื้อแกร่งจากคุณณรงค์ชัย และคุณญาณภัทร โตอินทร์ ซึ่งสามารถให้ความรู้ทั้งในด้านประวัติของพระพิมพ์เมืองสุโขทัยและในด้านเทคนิคของการพิมพ์พระ การร่วมทำกิจกรรม “พิมพ์พระ” ไม่ใช่เป็นเพียงแต่การเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้มรดกวัฒนธรรมของพื้นที่ที่ได้ท่องเที่ยวเท่านั้น แต่นักท่องเที่ยวจะได้มีส่วนร่วมในการ “สืบต่อพระพุทธศาสนา” ตามคติโบราณของไทยที่นิยมทำพระพิมพ์ดินเผา

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: เรียนรู้ เซรามิกสุโขทัย

Sukhothai Ceramic Workshop

การ “ปั้นสัตว์มงคลสุโขทัย” ในรูปแบบของเซรามิกที่ผ่านการปั้น การเผาและการเคลือบ เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากตุ๊กตารูปสัตว์สังคโลกขนาดเล็ก (figurines) ของอาณาจักรสุโขทัยที่ถือว่าเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของงาน “ศิลปะพื้นบ้าน” ที่มีคุณค่าทางประติมากรรมของสุโขทัยอีกประเภทหนึ่ง

ภารุจิர் บุญชุ่ม เป็นชาวสุโขทัยรุ่นใหม่ที่มีความสนใจศึกษาการปั้นงานเซรามิกด้วยตนเอง และด้วยการแสวงหาแรงบันดาลใจผ่านพื้นที่ของเมืองสุโขทัยจนเกิดเป็นผลงานเซรามิกที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยเฉพาะได้แรงบันดาลใจจากสัตว์มงคลของสุโขทัยในอดีตที่ยังคงมีความหมาย ความสำคัญอยู่ในความเชื่อหรือชีวิตประจำวันของชาวสุโขทัย เช่น นกคุ้ม ปลาพระร่วง หรือลวดลายรูปสัตว์และพรรณพืชจากแผ่นกระดานชนวนสมัยสุโขทัยของวัดศรีชุม ในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้การประยุกต์และการผสมผสานวิธีการปั้น การเคลือบแบบดั้งเดิมให้เป็นผลงานเซรามิกร่วมสมัยที่ยังคงมีเนื้อหาที่เชื่อมโยงกับคติความเชื่อและตำนานของกรุงสุโขทัยในอดีต

ติดต่อ

คุณภารุจิர் บุญชุ่ม (ปุย)

“Puipood Ceramic” ๑๗๐/๕ หมู่ ๑ ต.บ้านหลุม อ.เมือง จ.สุโขทัย ๖๔๐๐๐

โทรศัพท์มือถือ ๐๘๙-๔๘๔๔๑๓๖

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

เรียนรู้ เซรามิกสุโขทัย

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถสร้างงานเซรามิกร่วมสมัยที่สร้างขึ้นจากแรงบันดาลใจจากงานสร้างสรรค์ในอดีต

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง ๓๐ นาที

ผู้สอน

คุณภาจุรี บุญชุม

ติดต่อ

คุณภาจุรี บุญชุม (ปุย)

"Puipood Ceramic"

๑๗๐/๕ หมู่ ๑ ต.บ้านหลุม

อ.เมือง จ.สุโขทัย ๖๔๐๐๐

โทรศัพท์มือถือ ๐๘๙-๔๘๔๔๓๖

เซรามิกสุโขทัย

ภาจุรี บุญชุม

การ “ปั้นสัตว์มงคลสุโขทัย” ในรูปแบบของเซรามิกที่ผ่านการปั้น การเผา และการเคลือบ เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากตุ๊กตารูปสัตว์สิ่งโลกขนาดเล็ก (figurines) ของอาณาจักรสุโขทัย ที่ถือว่าเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของงาน “ศิลปะพื้นบ้าน” ที่มีคุณค่าทางประติมากรรมของสุโขทัยอีกประเภทหนึ่ง

ภาจุรี บุญชุม เป็นชาวสุโขทัยรุ่นใหม่ที่มีความสนใจศึกษาการปั้นงานเซรามิกด้วยตนเอง และด้วยการแสวงหาแรงบันดาลใจผ่านพื้นที่ของเมืองสุโขทัยจนเกิดเป็นผลงานเซรามิกที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยเฉพาะได้แรงบันดาลใจมาจากสัตว์มงคลของสุโขทัยในอดีตที่ยังคงมีความหมาย ความสำคัญอยู่ในความเชื่อหรือชีวิตประจำวันของชาวสุโขทัย เช่น นกคุ้ม ปลาพระร่วง หรือลวดลายรูปสัตว์และพรรณพืชจากแผ่นกระดานชนวนสมัยสุโขทัยของวัดศรีชุม ในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้การประยุกต์และการผสมผสานวิธีการปั้น การเคลือบแบบดั้งเดิมให้เป็นผลงานเซรามิกร่วมสมัยที่ยังคงมีเนื้อหาที่เชื่อมโยงกับคติความเชื่อและตำนานของกรุงสุโขทัยในอดีต

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: เรียนรู้งานปั้นและเขียนลายสังคโลก
สุเทพสังคโลก
Ceramic Forming and Painting Workshop

อาณาจักรสุโขทัยได้รับการขนานนามว่าเป็นเมืองแห่งสังคโลก เนื่องจากเป็นแหล่งผลิตเครื่องสังคโลกที่สำคัญมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๘-๒๐ ซึ่งนอกจากผลิตเพื่อใช้ทั้งในชีวิตประจำวันและในรูปแบบของประติมากรรมต่าง ๆ เพื่อใช้ประกอบกับสถาปัตยกรรมของยุคสมัยแล้วยังผลิตขึ้นเพื่อเป็นสินค้าส่งออกที่ได้รับความนิยมอย่างมาก แม้ในปัจจุบันเครื่องสังคโลกสมัยสุโขทัยยังคงเป็นที่นิยมสำหรับนักสะสมและพิพิธภัณฑสถานทั่วโลก ในปัจจุบัน ที่จังหวัดสุโขทัยยังคงมีการผลิตเครื่องสังคโลกทั้งในรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบใหม่ที่อาศัยวิธีการปั้น การเคลือบ การเขียนสีและลวดลายตามอย่างในอดีต เช่นที่ สุเทพสังคโลก ที่นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาเรียนรู้รูปแบบและลวดลายของเครื่องสังคโลกได้ก่อนที่จะทดลองปั้น เขียนลวดลายได้ด้วยตนเองโดยผ่านการแนะนำจากช่างผู้ชำนาญการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้การทำเครื่องปั้นดินเผาเคลือบเนื้อละเอียดชนิดแตกลายงาสีเขียวไข่กาที่เรียกว่า เซลาดอน

ติดต่อ

คุณอลงกต สุขดี (หนึ่ง)

บ้านเลขที่ ๒๐๓/๒ หมู่ ๓ ตำบลเมืองเก่า อ. เมือง จ.สุโขทัย

โทรศัพท์มือถือ ๐๘๔-๔๙๔๘๘๙๐

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

เรียนรู้งานปั้นและเขียนลายสังคโลก

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสังคโลกและลวดลายบนสังคโลกและสามารถวาดลวดลายบนสุโขทัยลงบนชิ้นงานสังคโลกได้

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง

ผู้สอน

คุณอลงกต สุขดี

คุณสนอง พรหมเพชร

คุณอนัญญา พรหมเพชร

ติดต่อ

คุณอลงกต สุขดี (หนึ่ง)

๒๐๓/๒ หมู่ ๓ ตำบลเมืองเก่า

อ. เมือง จ.สุโขทัย

โทรศัพท์มือถือ ๐๘๔-๔๙๔๘๘๙๐

งานปั้นและเขียนลายสังคโลก สุเทพสังคโลก

อาณาจักรสุโขทัยได้รับการขนานนามว่าเป็นเมืองแห่งสังคโลก เนื่องจากเป็นแหล่งผลิตเครื่องสังคโลกที่สำคัญมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๘-๒๐ ซึ่งนอกจากผลิตเพื่อใช้ทั้งในชีวิตประจำวันและในรูปแบบของประติมากรรมต่าง ๆ เพื่อใช้ประกอบกับสถาปัตยกรรมของยุคสมัยแล้ว ยังผลิตขึ้นเพื่อเป็นสินค้าส่งออกที่ได้รับความนิยมอย่างมาก แม้ในปัจจุบันเครื่องสังคโลกสมัยสุโขทัยยังคงเป็นที่นิยมสำหรับนักสะสมและพิพิธภัณฑ์จากทั่วโลก ในปัจจุบันที่จังหวัดสุโขทัย ยังคงมีการผลิตเครื่องสังคโลกทั้งในรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบใหม่ที่อาศัยวิธีการปั้น การเคลือบ การเขียนสีและลวดลายตามอย่างในอดีต เช่นที่สุเทพสังคโลก ที่นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาเรียนรู้รูปแบบและลวดลายของเครื่องสังคโลกได้ก่อนที่จะทดลองปั้น เขียนลวดลายได้ด้วยตนเอง โดยผ่านการแนะนำจากช่างผู้ชำนาญการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้การทำเครื่องปั้นดินเผาเคลือบเนื้อละเอียดชนิดแตกลายงาสีเขียวไขกา ที่เรียกว่า เซลาดอน

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: เรียนรู้เขียนลวดลายสังคโลกลงพื้นผ้า

บ้านปรีดาภิรมย์

Sukhothai Motive: Art Workshop

กิจกรรมการเรียนรู้และวาดลวดลายสังคโลกผ่านพื้นผ้าของบ้านปรีดาภิรมย์ โดยคุณธารรัตน์ ปรีดาภิรมย์ เป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับรูปแบบและความหมายของลวดลายสังคโลก ซึ่งถือเป็นงานหัตถอุตสาหกรรมที่สำคัญของอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งลวดลายต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ลวดลายสัตว์ (ลายปลา ลายนกคุ้ม) ลวดลายพืชพรรณ (ลายดอกบัว ต้นไม้) และลวดลายเรขาคณิตแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต สังคม ความเชื่อและรูปแบบศิลปะเฉพาะของสุโขทัย การเรียนรู้เกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของลวดลายต่างๆของนักท่องเที่ยวพร้อมกับการลงมือ **คัดลอกหรือวาดลวดลายลงบนพื้นผ้า** เสื้อยืดหรือไหมพรม จะเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในคุณค่าของ “จิตวิญญาณของพื้นที่” เมืองสุโขทัย นักท่องเที่ยวจะได้มีส่วนร่วมในการออกแบบลวดลายที่มีความเกี่ยวข้องกับเขตพื้นที่ และเข้าใจอัตลักษณ์ของความเป็นเขตพื้นที่สุโขทัยมากขึ้น

ติดต่อ

คุณธารรัตน์ ปรีดาภิรมย์ (ฝน)

๒๗๑/๑ม.๓ต.เมืองเก่า อ.เมือง จ.สุโขทัย ๖๔๒๑๐

โทรศัพท์มือถือ ๐๙๕-๖๐๙๗๘๕๕

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

เรียนรู้เขียนลวดลายสังคโลกลงผืนผ้า

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับลวดลายบนสังคโลกและสามารถวาดลวดลายสังคโลกลงบนผืนผ้า และมีแนวทางในการประยุกต์ใช้ลวดลายสังคโลกบนผืนผ้าได้

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง ๓๐ นาที

ผู้สอน

คุณธารารัตน์ ปริดาภิรมย์

ติดต่อ

คุณธารารัตน์ ปริดาภิรมย์ (ผน)

๒๗๑/๑ ม.๓ ต.เมืองเก่า

อ.เมือง จ.สุโขทัย ๖๔๒๑๐

โทรศัพท์มือถือ ๐๙๕-๖๐๙๗๘๕๕

เขียนลวดลายสังคโลกลงผืนผ้า

บ้านปริดาภิรมย์

กิจกรรมการเรียนรู้และวาดลวดลายสังคโลกผ่านผืนผ้าของบ้านปริดาภิรมย์ โดยคุณธารารัตน์ ปริดาภิรมย์ เป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับรูปแบบและความหมายของลวดลายสังคโลก ซึ่งถือเป็นงานหัตถอุตสาหกรรมที่สำคัญของอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งลวดลายต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ลวดลายสัตว์ (ลายปลา ลายนกคุ้ม) ลวดลายพืชพรรณ (ลายดอกบัว ต้นไม้) และลวดลายเรขาคณิต แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต สังคม ความเชื่อและรูปแบบศิลปะเฉพาะของสุโขทัย การเรียนรู้เกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของลวดลายต่างๆของนักท่องเที่ยวพร้อมกับการลงมือคัดลอกหรือวาดลวดลายลงบนผืนผ้า เสื้อยืด หรือโคมไฟ จะเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในคุณค่าของ “จิตวิญญาณของพื้นที่” เมืองสุโขทัย นักท่องเที่ยวจะได้มีส่วนร่วมในการออกแบบลวดลายที่มีความเกี่ยวข้องกับเขตพื้นที่ และเข้าใจอัตลักษณ์ของความเป็นเขตพื้นที่สุโขทัยมากขึ้น

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: เรียนรู้งานปั้นและเขียนลายสังคโลก โมทนาเซรามิค

Mothana Ceramic Workshop

เครื่องเคลือบดินเผาสมัยสุโขทัย ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก ในนามของ “เครื่องสังคโลก” เป็นแรงบันดาลใจสำคัญให้คุณเฉลิมเกียรติ และคุณอนุรักษ บัญคง ผู้ก่อตั้ง “โมทนาเซรามิค” ได้ผสมผสานรูปแบบการปั้น การเคลือบและเทคนิคการเผาแบบดั้งเดิมจนสามารถพัฒนาการปั้นและสร้างสรรค์ลวดลายและการเคลือบสีของตนเองจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

โมทนาเซรามิคจึงเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาเรียนรู้ฝึกฝน ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อที่จะแปร “จิตวิญญาณของพื้นที่” และ “ความจริงแท้ดั้งเดิม” ออกมาเป็นผลงานผ่าน การปั้นด้วยมือ (hand forming) การกด (Jiggering) และการใช้แป้นหมุน การวาดลวดลายและการเคลือบให้เป็นผลงานเซรามิคร่วมสมัยของสุโขทัยด้วยตนเอง โดยอาจแสวงหาแรงบันดาลใจผ่าน “พิพิธภัณฑ์โมทนาเซรามิค” : พิพิธภัณฑ์แห่ง “คุณค่า” และ “มูลค่า” ของเครื่องสังคโลก ที่จะมีส่วนทำให้นักท่องเที่ยวได้ค้นพบความท้าทายศักยภาพของตนเองในการสร้างผลงานเซรามิค

ติดต่อ

คุณเฉลิมเกียรติ (อู๊ด) และคุณอนุรักษ (ไก่) บัญคง

๙๑๒๓.เกาะตาเลี้ยง อ.ศรีสำโรง จ.สุโขทัย ๖๔๑๒๐

โทรศัพท์มือถือ ๐๙๙-๓๖๙๘๒๖๓, ๐๘๖-๔๔๒๔๗๔๕

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

เรียนรู้งานปั้นและเขียนลายสังคโลก

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สร้างสรรค์งานเซรามิกสมัยใหม่โดยใช้แรงบันดาลใจจากเมืองสุโขทัย

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง ๓๐ นาที

ผู้สอน

คุณเฉลิมเกียรติ บุญคง

คุณอนุรักษ บุญคง

ติดต่อ

คุณเฉลิมเกียรติ บุญคง (ผู้ติดต่อ)

คุณอนุรักษ บุญคง (ไกด์)

๔๑๒ ต.เกาะตาเลี้ยง อ.ศรีสำโรง

จ.สุโขทัย ๖๔๑๒๐

โทรศัพท์มือถือ ๐๙๙-๓๖๔๘๒๖๓

๐๘๖-๔๔๒๔๗๔๕

งานปั้นและเขียนลายสังคโลก

โมทนาเซรามิก

เครื่องเคลือบดินเผาสมัยสุโขทัยที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก ในนามของ “เครื่องสังคโลก” เป็นแรงบันดาลใจสำคัญให้คุณเฉลิมเกียรติ และคุณอนุรักษ บุญคง ผู้ก่อตั้ง “โมทนาเซรามิก” ได้ผสมผสานรูปแบบการปั้น การเคลือบ และ เทคนิคการเผาแบบดั้งเดิมจนสามารถพัฒนาการปั้น และสร้างสรรค์ลวดลายและการเคลือบสีของตนเองจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

โมทนาเซรามิกจึงเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาเรียนรู้ ฝึกฝน ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อที่จะแปร “จิตวิญญาณของพื้นที่” และ “ความจริงแท้ ดั้งเดิม” ออกมาเป็นผลงานผ่าน การปั้นด้วยมือ (hand forming) การกด (Jiggering) และการใช้แป้นหมุน การวาดลวดลาย และการเคลือบให้เป็นผลงานเซรามิกร่วมสมัยของสุโขทัยด้วยตนเอง โดยอาจแสวงหาแรงบันดาลใจผ่าน “พิพิธภัณฑ์โมทนาเซรามิก” : พิพิธภัณฑ์แห่ง “คุณค่า” และ “มูลค่า” ของเครื่องสังคโลก ที่จะมีส่วนทำให้นักท่องเที่ยวได้ค้นพบความท้าทายศักยภาพของตนเองในการสร้างผลงานเซรามิก

อพท.๕

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: เรียนรู้การทำอาหารพื้นบ้านด่านซ้าย

แม่คำพัน อ่อนอุทัย

Dan Sai Delicacies Cookery Class

ด่านซ้าย เป็นเมืองในหุบเขา ที่ตั้งอยู่บนที่ราบระหว่างภูเขาและแม่น้ำ เป็นเมืองที่อยู่ระหว่างรอยต่อของวัฒนธรรมล้านช้าง ล้านนาและสยาม จึงมีวัฒนธรรม ความเชื่อที่ผสมผสานและมีลักษณะจำเพาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารของเมืองด่านซ้ายมีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารที่มี “น้ำสะทอน” (ซึ่งได้มาจากการตำ หมัก ต้มและเคี่ยวใบของต้นสะทอน จนได้น้ำปรุงที่มีกลิ่นหอมที่เป็นพืชประจำถิ่น) เป็นส่วนประกอบของเครื่องปรุง

แม่คำพัน อ่อนอุทัย ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๗ ด้านโภชนาการ ซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านการทำอาหาร “สำหรับพื้นบ้านเมืองด่านซ้าย” จะเป็นผู้ให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวที่สนใจ “การกินอยู่อย่างคนด่านซ้ายไทเลย” ที่นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมด้านอาหารของคนด่านซ้าย (วัตถุดิบ กรรมวิธีการปรุง) แล้ว จะได้ลงมือปรุงอาหาร “สำหรับพื้นบ้านเมืองด่านซ้าย” ที่ประกอบด้วยอาหารประเภท แกงขี้ ชุบ หน่อไม้ แจ่ว (ปลา) ลาบ (หมู) และหมก (ไก่) รวมถึงการใช้ “น้ำผักสะทอน” เป็นเครื่องปรุงรส

ติดต่อ

คุณคำพัน อ่อนอุทัย

บ้านเลขที่ ๑๖๒ หมู่ ๑ ตำบลนาดี อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

โทรศัพท์ ๐๔๒-๐๘๗๔๕๐

โทรศัพท์มือถือ ๐๘๗-๒๑๗๘๑๐๔

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

เรียนรู้การทำอาหารพื้นบ้านด่านซ้าย

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสารอาหารพื้นบ้านเมืองด่านซ้ายและสามารถเรียนรู้การทำอาหารพื้นบ้านเมืองด่านซ้ายได้

ระยะเวลา

๓ ชั่วโมง

ผู้สอน

คุณคำพัน อ่อนอุทัย

ติดต่อ

คุณคำพัน อ่อนอุทัย

บ้านเลขที่ ๑๖๒ หมู่ ๑ ตำบลนาดี

อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

โทรศัพท์ ๐๔๒-๐๘๗๔๕๐

โทรศัพท์มือถือ ๐๘๗-๒๑๗๘๑๐๔

การทำอาหารพื้นบ้านด่านซ้าย

แม่คำพัน อ่อนอุทัย

ด่านซ้าย เป็นเมืองในหุบเขา ที่ตั้งอยู่บนที่ราบระหว่างภูเขาและแม่น้ำ เป็นเมืองที่อยู่ระหว่างรอยต่อของวัฒนธรรมล้านช้าง ล้านนา และสยาม จึงมีวัฒนธรรม ความเชื่อที่ผสมผสานและมีลักษณะจำเพาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารของเมืองด่านซ้ายมีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารที่มี “น้ำสะทอน” (ซึ่งได้มาจากการตำ หมัก ต้มและเคี้ยวใบของต้นสะทอน จนได้น้ำปรุงที่มีกลิ่นหอมที่เป็นพืชประจำถิ่น) เป็นส่วนประกอบของเครื่องปรุง

แม่คำพัน อ่อนอุทัย ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๗ ด้านโภชนาการ ซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านการทำอาหาร “สำหรับพื้นบ้านเมืองด่านซ้าย” จะเป็นผู้ให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวที่สนใจ “การกินอยู่อย่างคนด่านซ้ายไทยเลย” ที่นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมด้านอาหารของคนด่านซ้าย (วัตถุดิบ กรรมวิธีการปรุง) แล้ว จะได้ลงมือปรุงอาหาร “สำหรับพื้นบ้านเมืองด่านซ้าย” ที่ประกอบด้วยอาหารประเภท แกงข้าว ซุปหน่อไม้ แจ่ว (ปลา) ลาบ (หมู) และหมก (ไก่) รวมถึงการใช้ “น้ำผักสะทอน” เป็นเครื่องปรุงรส

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: เรียนรู้การทำผ้าห่มนวมเชียงคาน ร้านสุณีพร

Chiang Khan Cotton Quilt Workshop

เมืองเลยมีภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อน ได้ชื่อว่าเป็นจังหวัดที่มีความหนาวที่สุดในประเทศไทย และด้วยภูมิประเทศและภูมิอากาศที่แห้งแล้งและหนาวเย็น เมืองเลยจึงเป็นพื้นที่ปลูกฝ้ายที่มีคุณภาพในอดีต “ผ้าห่มนวมเชียงคาน” เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีชื่อเสียงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้การปลูกฝ้ายของจังหวัดเลยจะลดน้อยลงกว่าเดิมอย่างมาก แต่ “ผ้าห่มนวมเชียงคาน” ยังคงสืบเนื่องการผลิตมาจนถึงปัจจุบัน ภูมิปัญญาของการทำผ้าห่มนวมเชียงคาน จึงเป็นการผสมผสานระหว่างผลงานของธรรมชาติร่วมกับภูมิปัญญาของชุมชนที่จะใช้ชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ

การทำผ้าห่มนวม ถือเป็นภูมิปัญญาของชุมชนที่สืบทอดมานับตั้งแต่อดีต การนำดอกฝ้ายมาแปรรูปเปลี่ยนให้เป็นผืนผ้าห่มที่ให้ความอบอุ่นแก่ร่างกายนั้น เป็นกรรมวิธีที่ดูเรียบง่ายแต่น่ามหัศจรรย์ การเรียนรู้การปูแผ่นฝ้ายลงบนตารางของเส้นด้ายที่ขึงตรึงอยู่กับ “กง” แล้วค่อยๆ “ผูก” โดยนักท่องเที่ยวที่สนใจการเรียนรู้ภูมิปัญญาการทำผ้าห่มนวมกับจำเริญทองหล่อ เสวตวงษ์และผู้เชี่ยวชาญในการทำผ้าห่มนวม จะเป็นอีกวิธีการหนึ่งของการทำความเข้าใจมรดกวัฒนธรรมผ่านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเองได้ทำความเข้าใจ “จิตวิญญาณของพื้นที่” ผ่านการพัฒนาศักยภาพของตนเอง

ติดต่อ

จำเริญ ทองหล่อ เสวตวงษ์

๒๑๕ ม.๒ ถ.ศรีเชียงคาน ต.เชียงคาน อ.เชียงคาน จ.เลย ๔๒๑๑๐

โทรศัพท์ ๐๔๒-๘๒๑-๔๖๘

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

เรียนรู้การทำผ้าหม่นวมเชียงคาน

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้และความเข้าใจวิถีชีวิตคนเชียงคาน จังหวัดเลย โดยผ่านการทำผ้าหม่นวมฝ้าย

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง ๓๐ นาที

ผู้สอน

จำเอก ทองหล่อ เสวตวงษ์

ติดต่อ

จำเอก ทองหล่อ เสวตวงษ์
๒๕ ม.๒ ถ.ศรีเชียงคาน ต.เชียงคาน
อ.เชียงคาน จ.เลย ๔๒๑๑๐
โทรศัพท์ ๐๔๒-๘๒๑-๔๖๘

การทำผ้าหม่นวมเชียงคาน ร้านสุณีพร

เมืองเลยมีภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อน ได้ชื่อว่าเป็นจังหวัดที่มีความหนาวที่สุดในประเทศไทย และด้วยภูมิประเทศและภูมิอากาศที่แห้งแล้งและหนาวเย็น เมืองเลยจึงเป็นพื้นที่ปลูกฝ้ายที่มีคุณภาพในอดีต “ผ้าหม่นวมเชียงคาน” เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีชื่อเสียงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้การปลูกฝ้ายของจังหวัดเลยจะลดน้อยลงกว่าเดิมอย่างมาก แต่ “ผ้าหม่นวมเชียงคาน” ยังคงสืบเนื่องการผลิตมาจนถึงปัจจุบัน ภูมิปัญญาของการทำผ้าหม่นวมเชียงคาน จึงเป็นการผสมผสานระหว่างผลงานของธรรมชาติร่วมกับภูมิปัญญาของชุมชนที่จะใช้ชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ

การทำผ้าหม่นวม ถือเป็นภูมิปัญญาของชุมชนที่สืบทอดมานับตั้งแต่อดีต การนำดอกฝ้ายมาแปรเปลี่ยนให้เป็นผืนผ้าหม่นวมที่ให้ความอบอุ่นแก่ร่างกายนั้น เป็นกรรมวิธีที่ดูเรียบง่ายแต่น่ามหัศจรรย์ การเรียนรู้การปั่นฝ้ายลงบนตารางของเส้นด้ายที่ซึ่งตรึงอยู่กับ “กง” แล้วค่อยๆ “ผูก” โดยนักท่องเที่ยวที่สนใจการเรียนรู้ภูมิปัญญาการทำผ้าหม่นวมกับจำเอกทองหล่อ เสวตวงษ์ และผู้เชี่ยวชาญในการทำผ้าหม่นวมจะเป็นอีกวิธีการหนึ่งของการทำความเข้าใจมรดกวัฒนธรรมผ่านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเองได้ทำความเข้าใจ “จิตวิญญาณของพื้นที่” ผ่านการพัฒนาศักยภาพของตนเอง

อพท.๖

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: เรียนรู้การทำ“ตุ่งค่าคิง” วัดพระเกิด

ชุมชนวัดพระเกิด

Lanna Ceremonial Flags (Tung) Workshop at Phra Kerd Temple

ตุ่ง คือ ธงแขวนในวัฒนธรรมล้านนาประเภทหนึ่ง ใช้ประกอบในการประดับหรือประกอบพิธีกรรม ตุ่งล้านนามีหลากหลายรูปแบบ อาจทำด้วยกระดาษ ผ้า ไม้หรือโลหะ ในจังหวัดน่านมีความเชื่อและการทำ “ตุ่งค่าคิง” (ตุ่งก้าคิง) หรือตุ่งที่ขนาดความยาวเท่ากับความสูงของผู้ทำหรือผู้อุทิศ (ค่า-เท่ากับ/คิง-ตนเอง) โดยถือว่าเป็นการทำเพื่อการเสด็จหรือจัดทำขึ้นในช่วงพิธีสงกรานต์หรือช่วงปีใหม่ของล้านนา

คุณลุงคำรบ วัชราคม คือผู้นำที่บุกเบิกการทำ “ตุ่งค่าคิง” ให้เป็นกิจกรรมที่โดดเด่นของชุมชนวัดพระเกิด อำเภอเมือง จังหวัดน่าน และเป็นพื้นที่ของการศึกษาเรียนรู้และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาส **ศึกษาเรียนรู้**ความหมาย ความสำคัญของ “ตุ่งค่าคิง” **ผ่านการลงมือทำ**ด้วยตนเอง นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้ความหมายของสัญลักษณ์ในตุ่งที่เชื่อมโยงกับหลักธรรมของพุทธศาสนา และนักท่องเที่ยวจะได้ถวายตุ่งให้กับพระสงฆ์ของวัดตามพิธีกรรมของคนล้านนา การทำตุ่งค่าคิง ที่วัดพระเกิดจึงไม่เพียงแต่การเรียนรู้มรดกวัฒนธรรมของชุมชนเท่านั้น แต่นักท่องเที่ยวจะได้**เข้าร่วมในความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชน**ด้วย

แม้ว่าในปัจจุบัน คุณลุงคำรบ วัชราคมจะยุติภารกิจของการเป็นผู้สอนและการสื่อความหมายของการทำ “ตุ่งค่าคิง” ให้นักท่องเที่ยวออกไปโดยสิ้นเชิงแล้วก็ตาม แต่สมาชิกของชุมชนวัดพระเกิดยังคงพร้อมที่จะสืบทอดภารกิจนี้ต่อไปอย่างเข้มแข็ง

ติดต่อ

ชุมชนวัดพระเกิด

วัดพระเกิด ต.โนนเวียง อ.เมืองน่าน จ. น่าน

โทรศัพท์ ๐๘๑-๘๘๒-๓๑๘๘

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

เรียนรู้การทำ “ตุ้งค่าคิง” วัดพระเกิด

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สร้างตุ้งค่าคิง และประกอบพิธีกรรมถวายตุ้งค่าคิงใน วัดพระเกิด น่าน

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง ๓๐ นาที

ผู้สอน

คุณสุชาดา วัชราคม

ติดต่อ

ชุมชนวัดพระเกิด

วัดพระเกิด ต.ในเวียง

อ.เมืองน่าน จ. น่าน

โทรศัพท์มือถือ ๐๘๑-๘๘๒-๓๑๘๘

การทำ “ตุ้งค่าคิง” วัดพระเกิด

ชุมชนวัดพระเกิด

ตุ้ง คือ ธงแขวนในวัฒนธรรมล้านนาประเภทหนึ่ง ใช้ประกอบในการ ประดับหรือประกอบพิธีกรรม ตุ้งล้านนามีหลากหลายรูปแบบ อาจทำ ด้วยกระดาษ ผ้า ไม้หรือโลหะ ในจังหวัดน่านมีความเชื่อและการทำ “ตุ้งค่าคิง” (ตุ้งก้าคิง) หรือตุ้งที่ขนาดความยาวเท่ากับความสูงของผู้ทำ หรือผู้อุทิศ (ค่า-เท่ากับ/คิง-ตนเอง) โดยถือว่าการทำเพื่อการเสาะหา เคราะห์ หรือจัดทำขึ้นในช่วงพิธีสงกรานต์หรือช่วงปีใหม่ของล้านนา

คุณลุงคำรบ วัชราคม คือผู้นำที่บุกเบิกการทำ “ตุ้งค่าคิง” ให้เป็น กิจกรรมที่โดดเด่นของชุมชนวัดพระเกิด อำเภอเมือง จังหวัดน่าน และเป็นพื้นที่ของการศึกษาเรียนรู้และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มี โอกาสศึกษาเรียนรู้ความหมาย ความสำคัญของ “ตุ้งค่าคิง” ผ่านการ ลงมือทำด้วยตนเอง นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้ความหมายของสัญลักษณ์ ในตุ้งที่เชื่อมโยงกับหลักธรรมของพุทธศาสนา และนักท่องเที่ยวจะได้ ถวายตุ้งให้กับพระสงฆ์ของวัดตามพิธีกรรมของคนล้านนา การทำตุ้งค่าคิง ที่วัดพระเกิดจึงไม่เพียงแต่การเรียนรู้มรดกวัฒนธรรมของชุมชน เท่านั้น แต่นักท่องเที่ยวจะได้เข้าร่วมในความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนด้วย

แม้ว่าในปัจจุบัน คุณลุงคำรบ วัชราคมจะยุติภาระกิจของการเป็นผู้สอน และการสื่อความหมายของการทำ “ตุ้งค่าคิง” ให้นักท่องเที่ยวออกไป โดยสิ้นเชิงแล้วก็ตาม แต่สมาชิกของชุมชนวัดพระเกิดยังคงพร้อมที่จะ สืบทอดภาระกิจนี้ต่อไปอย่างเข้มแข็ง

อพท.๗

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: เรียนรู้การทำลูกปัดแบบโบราณ

สมนึก ทองรักชาติ

U-Thong Bead Making Workshop

อาณาจักรทวารวดีในอดีตเป็นรัฐพุทธศาสนาโบราณที่สำคัญของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เดิมนั้นและรุ่งเรืองขึ้นในฐานะเป็นเมืองท่าที่ติดต่อกับต่างชาติ อาณาจักรทวารวดีเป็นดินแดนที่เชื่อมโยงอารยธรรมทั้งจากจีน อินเดียและวัฒนธรรมอื่นๆที่อยู่ห่างไกลออกไป

“เมืองโบราณอู่ทอง” อ.อู่ทอง จ.สุพรรณบุรี นอกจากจะปรากฏคูน้ำคันดินที่แสดงให้เห็นว่าเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณในยุคทวารวดี (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๖) และพบโบราณวัตถุเช่นธรรมจักรศิลาที่แสดงให้เห็นอิทธิพลของพุทธศาสนาแล้ว ยังพบลูกปัดโบราณจำนวนมากที่แสดงให้เห็นถึงการติดต่อสัมพันธ์กับอาณาจักรสำคัญของโลกเช่น อินเดีย อาหรับและโรมัน ลูกปัดที่พบมีทั้งที่ผลิตจากดินเผา กระดุกสัตว์ หิน แก้ว และทองคำ

การเรียนรู้การร้อยลูกปัดและการผลิตลูกปัดแก้ว โดยสำนัก ทองรักชาติ เป็นส่วนหนึ่งของการแนะนำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับ ความเป็นมาและความสำคัญของลูกปัด “ทวารวดี” ในฐานะที่เป็นวัตถุพยานของความมั่งคั่งในอดีตของอาณาจักรโบราณของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่เชื่อมโยงกับอารยธรรมอื่นๆของโลก และในขณะเดียวกัน การร้อยลูกปัดและการผลิตลูกปัดของนักท่องเที่ยวก็จะเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ความสำคัญ ความประณีตของการผลิตลูกปัดผ่านศักยภาพของตนเอง

ติดต่อ

คุณสมนึก ทองรักชาติ

๑๑๑๑/๒ม.๖ต.อู่ทอง อ.อู่ทอง จ.สุพรรณบุรี ๗๒๑๖๐

โทรศัพท์มือถือ ๐๘๖-๓๙๓๕๓๕๓

การทำลูกปัดแบบโบราณ สมนึก ทองรักชาติ

อาณาจักรทวารวดีในอดีตเป็นรัฐพุทธศาสนาโบราณที่สำคัญของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เดิมนั้นรุ่งเรืองขึ้นในฐานะเป็นเมืองท่าที่ติดต่อค้าขายกับต่างชาติ อาณาจักรทวารวดีเป็นดินแดนที่เชื่อมโยงอารยธรรมทั้งจากจีน อินเดียและวัฒนธรรมอื่นๆที่อยู่ห่างไกลออกไป

“เมืองโบราณอู่ทอง” อ.อู่ทอง จ.สุพรรณบุรี นอกจากจะปรากฏคูน้ำคันดินที่แสดงให้เห็นว่าเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณในยุคทวารวดี (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๖) และพบโบราณวัตถุเช่นธรรมจักรศิลาที่แสดงให้เห็นอิทธิพลของพุทธศาสนาแล้ว ยังพบลูกปัดโบราณจำนวนมากที่แสดงให้เห็นถึงการติดต่อสัมพันธ์กับอาณาจักรสำคัญของโลกเช่น อินเดีย อาหรับและโรมัน ลูกปัดที่พบมีทั้งที่ผลิตจากดินเผา กระดุกสัตว์ หิน แก้วและทองคำ

การเรียนรู้การร้อยลูกปัดและการผลิตลูกปัดแก้ว โดยสำนัก ทองรักชาติ เป็นส่วนหนึ่งของการแนะนำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญของลูกปัด “ทวารวดี” ในฐานะที่เป็นวัดอุทยาน ของความมั่งคั่งในอดีตของอาณาจักรโบราณของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่เชื่อมโยงกับอารยธรรมอื่นๆของโลก และในขณะเดียวกัน การร้อยลูกปัดและการผลิตลูกปัดของนักท่องเที่ยวก็จะเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ความสำคัญ ความประณีต ของการผลิตลูกปัดผ่านศักยภาพของตนเอง

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

เรียนรู้การทำลูกปัดแบบโบราณ

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สร้างสรรค์งานร้อยลูกปัดสมัยใหม่โดยใช้แรงบันดาลใจจากลูกปัดโบราณเมืองอู่ทอง อาณาจักรทวารวดี

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง ๓๐ นาที

ผู้สอน

คุณสมนึก ทองรักชาติ

ติดต่อ

คุณสมนึก ทองรักชาติ

๑๑๑๑/๒ ม.๖ ต.อู่ทอง

อ.อู่ทอง จ.สุพรรณบุรี ๗๒๑๖๐

โทรศัพท์มือถือ ๐๘๖-๓๔๓๕๓๕๓

ภาค ๒ : แนวทางปฏิบัติ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : ประเทศไทย

ภายหลังจากที่คณะทำงานโครงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้รวบรวม ศึกษาที่มาของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ค้นคว้า วิเคราะห์ นิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทั้งขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ(UNESCO) ซึ่งใช้เป็นหลักอ้างอิงรวมถึงเปรียบเทียบกับนิยามที่มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของแต่ละประเทศ (ในกรณีของเทศนิวยอร์ก) ทางคณะทำงานฯ ได้ให้นิยามการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กรณีประเทศไทย” (Creative Tourism Project) และได้กำหนดเกณฑ์คุณสมบัติของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อการดำเนินงาน ไว้ดังนี้

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจในคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้งโดยผ่านประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของพื้นที่หรือเจ้าของวัฒนธรรม

(คณะทำงาน โครงการต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : ๒๕๕๕)

เกณฑ์คุณสมบัติของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

คุณสมบัติในเชิงพื้นที่

- มีความหลากหลายและโดดเด่นทางวัฒนธรรมและ/หรือธรรมชาติ
- มีความตระหนักรู้ในคุณค่าของชุมชนโดยเจ้าของวัฒนธรรม

คุณสมบัติในเชิงกระบวนการ

- มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม
- มีประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม
- มีกระบวนการที่จะนำไปสู่ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ท่องเที่ยว
- ไม่ทำลายคุณค่าของชุมชนและนำไปสู่สมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและ

สิ่งแวดล้อม

โดยในกระบวนการทำงานโครงการ “ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” มีจุดมุ่งหมายที่จะ ดำเนินการสืบค้น คัดสรรกิจกรรมที่มีศักยภาพในเขตพื้นที่พิเศษทั้ง ๖ พื้นที่คือ

สพพ.๑ พื้นที่พิเศษหมู่เกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยง (ครอบคลุมพื้นที่เกาะช้าง เกาะหมาก เกาะกูดและ หมู่เกาะใกล้เคียง พื้นที่เชื่อมโยงชายฝั่งทะเลรวมทั้งพื้นที่ในทะเล)

สพพ.๓ พื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง (ประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวม ๑๐ แห่ง คือ เมืองพัทยา(ครอบคลุมพื้นที่เกาะล้าน เกาะไม้ห้า) เทศบาลเมืองหนองปรือ,เทศบาลตำบลบางละมุง, เทศบาลตำบลตะเคียนเตี้ย,เทศบาลตำบลโปัง,เทศบาลตำบลห้วยใหญ่,เทศบาลตำบลนาจอมเทียน,เทศบาล ตำบลเขาชีจรรย์,องค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลาไหล,องค์การบริหารส่วนตำบลเขาไม้แก้ว

สพพ.๔ พื้นที่พิเศษอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชรและชุมชนใกล้เคียง

สพพ.๕ พื้นที่พิเศษจังหวัดเลย แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มพื้นที่ คือกลุ่มที่หนึ่ง พื้นที่อำเภอด่านซ้าย-ภูเรือ-นาแห้ว กลุ่มที่สอง พื้นที่อำเภอท่าลี่-เชียงคาน-เมืองเลย และกลุ่มพื้นที่อำเภอภูกระดึง-หนองหิน-ภูหลวง

สพพ.๖ พื้นที่พิเศษเมืองเก่าน่าน ครอบคลุมพื้นที่ ๕ ตำบล ประกอบด้วย ตำบลในเวียง

(เขตเทศบาลเมืองน่านทั้งตำบล) ตำบลคูใต้ (เขตเทศบาลตำบลคูใต้ทั้งตำบล) ตำบลนาซาว ตำบลบ่อสวก อำเภอเมืองน่านและตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง

สพพ. ๗ พื้นที่พิเศษเมืองโบราณอู่ทอง ครอบคลุมพื้นที่ ๑ ตำบลคือ ตำบลอู่ทอง ประกอบด้วย เทศบาลตำบลอู่ทองและเทศบาลตำบลท่าวอู่ทอง

(หมายเหตุ : พื้นที่พิเศษ ๒ (สพพ.๒) เดิมคือ พื้นที่พิเศษเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี ตั้งอยู่ในพื้นที่ของอุทยาน แห่งชาติสุเทพ-ปุยและเชื่อมโยงกับต.แม่เหียะ อ.เมืองเชียงใหม่และต.หนองควาย อ.หางดง จ.เชียงใหม่ แต่ ต่อมาคณะรัฐมนตรีมีมติให้โอนกิจการไปบริหารจัดการร่วมภายใต้สำนักงานพัฒนาพิงคนคร (องค์การมหาชน)

เพื่อที่จะพัฒนาให้เป็นเป้าหมายของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของประเทศและให้เป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติ โดยที่ในปีแรก (พ.ศ.๒๕๕๔) คณะทำงานฯ ได้เริ่มต้น “โครงการต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ในเขตพื้นที่พิเศษสองพื้นที่คือ สพพ.๔ และ สพพ.๕ ต่อจากนั้นจึงได้ขยายการดำเนินงานออกไปในทุกพื้นที่พิเศษ จนถึงการประกาศให้ ๑๓ กิจกรรมในพื้นที่พิเศษทั้ง ๖ แห่ง เป็นเป้าหมายใหม่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยมีกระบวนการในการทำงานตามลำดับดังนี้

-คัดสรรกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่พิเศษ โดยสำรวจพื้นที่เพื่อสืบค้นและประเมินกิจกรรมการท่องเที่ยว มรดกทางวัฒนธรรม/มรดกทางธรรมชาติที่มีศักยภาพและเข้าเกณฑ์คุณสมบัติของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาให้เป็นเป้าหมายใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

-พัฒนาองค์ความรู้ของแต่ละกิจกรรมที่มีศักยภาพ พร้อมกับสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันทั้งภายในและนอกพื้นที่พิเศษ รวมถึงการเรียนรู้ดูงานในต่างประเทศ

-ถอดองค์ความรู้มรดกทางวัฒนธรรม/ธรรมชาติหรือกิจกรรมของพื้นที่ร่วมกับเจ้าของกิจกรรมเพื่อสร้าง “หลักสูตรการเรียนรู้” ให้เป็นคู่มือการเรียนรู้และการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

-กระบวนการทดลองเที่ยวในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ได้รับการคัดเลือกเพื่อค้นหาจุดที่จะต้องปรับปรุงหรือพัฒนาเพิ่มเติม

-ประเมินผลกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ,คณะทำงานฯและนักท่องเที่ยว

-ประกาศกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพและพร้อมที่จะเป็นเป้าหมายใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของประเทศไทย

๒.๑ วิธีการคัดสรรกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่พิเศษ

คณะทำงานฯ เริ่มดำเนินการขั้นแรกด้วยการสำรวจในเขตพื้นที่พิเศษและขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของอพท.เพื่อค้นหากิจกรรมหรือมรดกทางวัฒนธรรม/ธรรมชาติ ที่มีศักยภาพและเข้าเกณฑ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทั้งในคุณสมบัติของพื้นที่และกระบวนการ จากนั้นได้นำกิจกรรมที่น่าสนใจมาพิจารณาถึงศักยภาพที่จะพัฒนาให้เป็นกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสม

คณะทำงานฯ เริ่มต้นโครงการ “ต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ในเขตพื้นที่ สพพ.๔ และสพพ.๕ ก่อนพื้นที่พิเศษอื่นๆ โดยได้ลงพื้นที่เพื่อสำรวจและคัดสรรกิจกรรมที่มีศักยภาพจากพื้นที่เพื่อจะพัฒนาให้เป็น “ต้นแบบ” ของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยได้สนทนาและแลกเปลี่ยนถึงจุดประสงค์ของการทำงานกับตัวแทนชุมชนหรือเจ้าของกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจและเห็นชอบร่วมกันถึงทิศทางและเป้าหมายของการทำงาน

ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย คณะทำงานฯ ได้สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มสังคโลกดินเผาบ้านเกา่น้อย, ศูนย์ศึกษาและอนุรักษ์เตาสังคโลก บ้านเกา่น้อยร้านทองสมสมัย ทองโบราณศรีสัชนาลัย, ร้านล่าตัดเงินโบราณ รวมถึงกลุ่มอาชีพทอผ้าที่บ้านนาต้นจั่น อ.ศรีสัชนาลัยซึ่งมีกิจกรรมทำผ้าหมักโคลนและข้าวเปี๊ยะ ในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ต.เมืองเก่า อ.เมือง บ้านแกะสลักไม้ และสุเทพสังคโลก อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร สำรวจแหล่งเรียนรู้การทำพระพิมพ์และกิจการผลิตอาหารพื้นเมือง (เมี่ยงแม่กรองทองและขนมข้าวตอกอัด) ต.นครชุม อ.นครชุม จ.กำแพงเพชร

ในเขตพื้นที่พิเศษ ๕ เลยคณะทำงานฯสำรวจหมู่บ้านไทดำ บ้านนาป่าหนาด ต.เขาแก้ว อ.เชียงคาน, การแสดงผีขนน้ำจัดโดยองค์การบริหารส่วนตำบลนาข้าว บ้านศรีโพธิ์แท่น ต.นาข้าว อ.เชียงคาน, การทำมะพร้าวแก้วและการทำผ้าหม่นวมฝ้าย อ.เชียงคาน

ที่อำเภอด่านซ้าย สำรวจกิจกรรมการทำต้นผึ้งที่บ้านเจ้าพ่อกวณ, พิธีการถวายต้นผึ้งที่พระธาตุศรีสองรัก, พิพิธภัณฑสถานของวัดโพธิ์ชัย, หมู่บ้านมั่ง บ้านตูปคือ ต.กกสะทอนและทุ่งชากระที่ ภูมโล ในท้ายที่สุดคณะทำงานฯ ได้คัดเลือกกิจกรรมที่มีศักยภาพและพร้อมจะพัฒนาให้เป็นพื้นที่ต้นแบบของท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทั้งสิ้น ๖ กิจกรรมคือ

พื้นที่พิเศษ ๔ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร

- การทำเครื่องสังคโลกและวาดลายสังคโลกร้านสุเทพสังคโลก ต.เมืองเก่า อ.เมือง จ.สุโขทัย
- การทำผ้าหมักโคลน และการทำข้าวเปี๊ยะ บ้านนาต้นจั่น ต.บ้านตึก อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย
- การทำพระพิมพ์ดินเผา อ.นครชุม จ.กำแพงเพชร

พื้นที่พิเศษ ๕ จังหวัดเลย

-การทำผ้าหม่นวม อ.เชียงคาน จ.เลย

-การทำต้นผึ้ง ตำหนักพอกวน อ.ด่านซ้าย จ.เลย

โดยคณะทำงานฯพิจารณาว่าเป็นกิจกรรมที่เข้าเกณฑ์คุณสมบัติทั้งในเชิงพื้นที่และกระบวนการ เป็นกิจกรรมที่มีความโดดเด่นแสดงอัตลักษณ์ของพื้นที่ และเอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ผ่านการลงมือปฏิบัติและในกิจกรรมดังกล่าวนี้จะช่วยให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่

สังคโลกถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ เป็นงานศิลปหัตถกรรมและเป็นสินค้าส่งออกที่มีชื่อเสียงของอาณาจักรสุโขทัยในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๒ (ช่วงที่แคว้นสุโขทัยถูกผนวกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยา) เมืองสุโขทัยและศรีสัชนาลัยเป็นที่รู้จักมาแต่เดิมในระดับนานาชาติว่าเป็นแหล่งผลิตเครื่องสังคโลกการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเครื่องสังคโลก เช่นการหัดปั้น หรือวาดลวดลายสังคโลกจึงเป็นกิจกรรมที่มีศักยภาพสูงที่พร้อมจะพัฒนาให้เป็นกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นอันดับต้น เช่นเดียวกับพระเครื่องเมืองกำแพงเพชร ถือกันว่าเป็นศิลปะวัตถุที่มีชื่อเสียงทั้งในทางสุนทรีย์และความศักดิ์สิทธิ์ เมืองกำแพงเพชรและนครชุมรมีชื่อเสียงในฐานะที่เป็นแหล่งผลิตพระเครื่อง-พระพิมพ์ที่โดดเด่นที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศ เช่นพระกรุทุ่งเศรษฐี พระขุ่มกอ พระกำแพงเม็ดขนุน หรือพระกำแพงพลูจีบซึ่งถือกันว่าเป็นหนึ่งในชุดเบญจภาคี การทำพระพิมพ์ดินเผาจึงเป็นกิจกรรมที่มีศักยภาพที่นอกจากจะให้ผู้มาเยือนได้เรียนรู้การทำพระพิมพ์ด้วยตนเองแล้ว ยังถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ศิลปะเชิงช่างแบบโบราณ นอกจากนั้น การพิมพ์พระยังถือเป็นส่วนหนึ่งของการสืบทอดพระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่งด้วย

หากพิจารณาโดยเปรียบเทียบแล้ว เครื่องสังคโลกเป็นที่รู้จักและมีศักยภาพมากกว่าในการพัฒนาให้เป็นกิจกรรมและพื้นที่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยเฉพาะกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ แต่ขณะเดียวกันการทำพระพิมพ์ดินเผาในประเทศไทย แม้ไม่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย แต่ถือได้ว่าเป็นมรดกวัฒนธรรมในกลุ่มประเทศที่นับถือพุทธศาสนาที่ยังคงสืบทอดและปฏิบัติกันมาถึงปัจจุบัน (โดยเฉพาะในประเทศไทย)

การทำผ้าหมักโคลนถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนบ้านนาต้นจั่น ซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาของท้องถิ่นและสะท้อนถึงวิถีชีวิตของชุมชนที่อพยพโยกย้ายมาจากทางตอนเหนือ (ซึ่งเชื่อมโยงกับกลุ่มของชุมชนลับล แล จ.อุดรดิตถ์) ส่วนข้าวเป็ป (ก๋วยเตี๋ยวพระร่วง) คืออาหารพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงของบ้านนาต้นจั่น โดยการประยุกต์มาจากรูปแบบของอาหารดั้งเดิมซึ่งเป็นอาหารแห้ง (ข้าวแคบ/ข้าวพัน) ให้เป็นอาหารคล้ายก๋วยเตี๋ยวเพื่อตอบสนองกับวิถีชีวิตแบบใหม่ โดยอาศัยวัตถุดิบในท้องถิ่นเป็นเครื่องปรุงรสและใช้สำนึกของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือเรื่องราวของพระร่วง- กษัตริย์ในตำนานของเมืองสุโขทัยมาเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จะสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้เชื่อมโยงกับอดีต ข้าวเป็ปหรือก๋วยเตี๋ยวพระร่วงจึงเป็นตัวอย่างที่ดีของการที่จะทำให้ นักท่องเที่ยวได้มาลองชิมและทำอาหารท้องถิ่นด้วยตนเองพร้อมๆกับการสร้างสำนึกเกี่ยวกับ “จิตวิญญาณของพื้นที่” ผ่านอาหารท้องถิ่น

เช่นเดียวกับการเรียนรู้การทำ “ต้นผึ้ง” เพื่อถวายเป็นศาสนบูชาต่อพระธาตุศรีสองรักซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เก่าแก่ประจำเมืองด่านซ้าย จ.เลย นอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงความเคารพศรัทธาอย่างลึกซึ้งของชุมชนแล้ว การนำ “ขี้ผึ้ง” จากธรรมชาติมาดัดแปลงให้เป็น “ดอกไม้บูชา” ยังสะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันใกล้ชิดของมนุษย์กับธรรมชาติและวัฒนธรรมประจำพื้นที่นั้นๆ นอกจากนั้น จังหวัดเลยยังขึ้นชื่อว่าเป็นจังหวัดที่หนาวที่สุดของประเทศ และเคยเป็นพื้นที่ปลูกฝ้ายที่มีชื่อเสียง แต่ปัจจุบันยังคงรักษาคุณภาพและชื่อเสียงของผ้าหม่นวมฝ้ายคุณภาพดีไว้ได้ การเรียนรู้การทำผ้าหม่นวมจากฝ้ายโดยอาศัยเพียงเครื่องมือพื้นฐานที่เรียบง่ายผสานกับเทคนิคทางภูมิปัญญาของชุมชนจะเป็นการเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรมและเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ท่องเที่ยว

ด้วยความโดดเด่นมีศักยภาพและความพร้อมมากกว่ากิจกรรมอื่นๆ ที่ได้สำรวจมา คณะทำงานฯ จึงได้คัดสรรกิจกรรมดังกล่าวข้างต้นให้เป็น “ต้นแบบของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์”

ต่อมาคณะทำงานฯ ได้รับมอบหมายให้พัฒนากิจกรรมเกี่ยวกับ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” (ย่านสังคโลก) ขึ้นในเขตพื้นที่พิเศษ ๔ เพื่อเน้นย้ำถึงความสำคัญของสังคโลกในฐานะที่เป็นทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญ โดดเด่นและมีศักยภาพสูงของชุมชน โดยจุดประสงค์ของการดำเนินการคือ การที่จะขยายกลุ่มและชุมชนที่จะเข้าร่วมในกระบวนการ “สร้างพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” เพิ่มเติมจากเดิม โดยเน้นในกิจกรรมเกี่ยวกับสังคโลกคณะทำงานฯ ได้จัดประชาสัมพันธ์และจัดอบรมโครงการประกวด “จิตวิญญาณของพื้นที่” ผ่านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อจัดหาและคัดเลือกโครงการที่มีศักยภาพจากบุคคลจำนวน ๕ กลุ่มคือ

๑. กลุ่มผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้นำที่มีข้อเสนอที่จะนำเอาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไปใช้ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน
๒. กลุ่มผู้ค้า/ผู้ประกอบการ/ผู้ผลิตสังคโลก ที่เสนอโครงการเพื่อนำธุรกิจหรือร้านค้าของตนเองเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของพื้นที่
๓. กลุ่มช่างปั้น มุ่งเน้นการนำเสนอชิ้นงานที่ภาคภูมิใจของตนเองซึ่งเป็นผลมาจากแรงบันดาลใจหรือการต่อยอดจากคุณค่าของ “สังคโลกสุโขทัย”
๔. กลุ่มช่างวาด มุ่งเน้นการนำเสนอชิ้นงานที่ภาคภูมิใจของตนเองซึ่งเป็นผลมาจากแรงบันดาลใจหรือการต่อยอดจากคุณค่าของ “สังคโลกสุโขทัย”
๕. กลุ่มเยาวชน ที่นำเสนอผลงานโดยมุ่งเน้นการแสดงออกถึงสิ่งที่ประสงค์จะเรียนรู้จากสังคโลกและความสำคัญของสังคโลก

โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายที่มีความสนใจในโครงการดังกล่าว ได้เข้ามาร่วมอบรมเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับความสำคัญของ “จิตวิญญาณของพื้นที่” (Spirit of place/Sense of place) ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญประการหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่จะช่วยสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งทางวัฒนธรรมของพื้นที่ต่อนักท่องเที่ยวผ่านการตระหนักถึงความเข้าใจถึง “คุณค่า” และ “มูลค่า” รวมถึงความสำคัญของสังคโลกในอดีตและปัจจุบัน ทางคณะทำงานฯ ได้จัดให้มีการบรรยายเรื่อง “สังคโลกของโลก ประเทศไทยและสุโขทัย” โดยผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญด้านสังคโลกจำนวนสามท่านคือ

ร.ศ.สุมิตร ปิติพัฒน์ อดีตคณบดีคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ บรรยายเรื่อง “โลกแห่งมูลค่าของสังคมโลก”

ดร.ปวิรรต ธรรมาปริชากร หัวหน้าแผนกวิจัยและส่งเสริมการศึกษา พิพิธภัณฑสถานเครื่องถ้วยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยกรุงเทพฯ บรรยายเรื่อง “คุณค่าของสังคมโลก”

นายเอิบเปรม วัชรางกูร หัวหน้ากลุ่มโบราณคดีได้นำ สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร บรรยายเรื่อง “โลกได้นำ ของสังคมโลก”

ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างจุดเริ่มต้นที่ดีเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจเรื่องสังคมโลกอันจะเป็นพื้นฐานความรู้สำคัญเกี่ยวกับสังคมโลกสู่โซทัยและนำไปปรับใช้กับการทำความเข้าใจ “จิตวิญญาณของพื้นที่” เพื่อเสนอเป็นโครงการที่จะพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ต่อไป

ภายหลังจากการประกวด “จิตวิญญาณของพื้นที่” (ย่านสังคมโลก) ผ่านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มีโครงการที่ผ่านการคัดเลือกดังนี้คือ

-กลุ่มผู้นำชุมชน

โครงการ “โคมไฟแขวนลายสังคมโลก” ซึ่งได้แรงบันดาลใจมาจากโคมชักโคมแขวนในงานประเพณีลอยกระทงของสุโขทัย โดยการนำเอาลวดลายสังคมโลกมาวาดลงบนผืนผ้า เพื่อประกอบเข้าเป็นส่วนหนึ่งของโคมไฟ โดยอาศัยความร่วมมือจากความชำนาญในเชิงช่างของชุมชนและนักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาเรียนรู้ลวดลายสังคมโลกผ่านการลงมือวาดด้วยตนเองและสามารถนำไปเป็นของที่ระลึกได้

โครงการ “ส่งเสริมวัฒนธรรมด้วยนวัตกรรม” เสนอการเตรียมบุคลากรในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และอาศัยเครือข่ายทางสังคม (Social network) ในการประชาสัมพันธ์

โครงการ “สังคมโลกสู่อารยธรรมท้องถิ่น การแสดงระบำลีลาลายสังคมโลก” เสนอให้สถาบันการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในฐานะเป็นผู้รู้ด้านนาฏศิลป์และดนตรีที่ได้แรงบันดาลใจจากวัฒนธรรมท้องถิ่นและลวดลายสังคมโลก

-กลุ่มผู้ค้า/ผู้ผลิต

โครงการ “งานลายปลาสุโขทัย” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่โดดเด่นของงานสังคมโลกสุโขทัย โดยเพิ่มการใช้สีสันทันให้มากขึ้น และเทคนิคการเผาให้แตกลายงาซึ่งจะสร้างความน่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยวให้มาเรียนรู้เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพของตนเอง

โครงการ “สุโขทัย ต้นแบบความยั่งยืนของสังคมโลกไทย” เสนอพื้นที่ให้เป็นศูนย์กลางที่จะนำเสนอรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และเชื่อมโยงเครือข่ายของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อบริการกับนักท่องเที่ยว

-กลุ่มช่างปั้น

โครงการ “งานปั้น แร่บันดาลใจร่วมสมัย” เสนอเครื่องสังคโลกประยุกต์ที่ได้แรงบันดาลใจมาจากเครื่องสังคโลกสุโขทัยและเป็นชิ้นงานที่นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้การทำน้ำเคลือบ การปั้น การเผาด้วยตนเองและสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

โครงการ “คชสีห์ งานปั้นไฟสูงแบบไม่เคลือบ” เป็นผลงานประติมากรรมที่พัฒนาจากเครื่องสังคโลกแบบเดิมโดยใช้เทคโนโลยีที่สูงขึ้น แต่ยังคงใช้เทคนิควิธีการปั้นแบบเดิม

-กลุ่มเยาวชน

โครงการ “สังคโลกภูมิปัญญาไทย ก้าวไกลสู่ต่างแดน” เสนอใช้การแสดงที่ได้แรงบันดาลใจจากลวดลายของเครื่องสังคโลกเป็นเครื่องมือที่จะให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น

โครงการ “Play & Learn เพลิดเพลินไปกับสังคโลก” เสนอรูปแบบการท่องเที่ยวทั้งของนักท่องเที่ยวทั่วไปและนักท่องเที่ยวเยาวชน เพื่อทำความรู้จักเครื่องสังคโลกสุโขทัยในสถานที่ต่างๆจนถึงการฝึกหัดทดลองทำด้วยตนเอง

โดยโครงการที่ผ่านการคัดเลือกทั้งหมดนี้ นอกจากจะเป็นการขยายกลุ่มของบุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่พิเศษ ๔ เพิ่มขึ้นจากโครงการต้นแบบแล้ว ยังช่วยให้คณะทำงานฯได้ตระหนักถึงพลังและข้อจำกัดของการนำเอาประเด็นเรื่อง “จิตวิญญาณของพื้นที่” ในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มากขึ้น ในปีต่อมา คณะทำงานฯ ได้ขยายการคัดสรรกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ออกไปจนครบทุกพื้นที่พิเศษ ซึ่งก่อให้เกิดเครือข่ายกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

โดยกิจกรรมที่ผ่านการพิจารณาคัดเลือกแต่ละพื้นที่มีดังนี้

๑) พื้นที่พิเศษหมู่เกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยง (สพพ.๑)

กิจกรรมที่คณะทำงานร่วมได้ลงพื้นที่สำรวจกิจกรรม ณ พื้นที่พิเศษหมู่เกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยง (สพพ.๑) ตามคำแนะนำและการคัดเลือกกิจกรรมเบื้องต้นโดยพื้นที่พิเศษหมู่เกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยงจังหวัดตราด ประกอบด้วย

- ๑) การทำงอบ
- ๒) การทำวาวดูยดูย
- ๓) การทำผลิตภัณฑ์จากกะลา
- ๔) การเลี้ยงหอยตาโกรม
- ๕) วิถีชีวิตมุสลิมจามชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว
- ๖) วิถีชีวิตประมงป่าชายเลนเกาะช้าง

กิจกรรมที่คัดเลือก และเหตุผลประกอบ

คณะกรรมการร่วมกับพื้นที่พิเศษเกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยง (สพพ.๑) ได้ร่วมกันคัดเลือกกิจกรรมที่มีความชัดเจนและมีศักยภาพสูงเพื่อพัฒนาให้เป็นเป้าหมายใหม่ในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย โดยได้คัดเลือก๒กิจกรรม โดยมีเหตุผลประกอบดังนี้

ลำดับที่	กิจกรรม	เหตุผลประกอบการคัดเลือก
๑	การทำงานอบ บ้านน้ำเชี่ยว	กลุ่มท่องเที่ยวของบ้านน้ำเชี่ยวได้ทำให้ การทำงานอาสาสมัครเป็นกิจกรรมหลักส่วนหนึ่งอยู่แล้ว และยังถือเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวอีกด้วย ทางคณะกรรมการจึงมีความเห็นว่าควรเลือกกิจกรรมอื่นซึ่งจะสะท้อนถึงวัฒนธรรมที่โดดเด่นในด้านอื่นแทน
๒	การทำวาวดูยดูย	การทำวาวดูยดูยเป็นหนึ่งในกิจกรรมที่น่าสนใจที่อาจได้รับการพัฒนาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ในอนาคต เพราะมีความเป็นเอกลักษณ์และมีคุณค่าที่ควรอนุรักษ์ไว้ อย่างไรก็ตาม กิจกรรมดังกล่าวก็ยังมีอุปสรรคในด้านลักษณะกิจกรรมที่มีกรรมวิธีในการทำที่ค่อนข้างยาก ต้องอาศัยทักษะความชำนาญเฉพาะและต้องใช้เวลามากในการเรียนรู้ อีกทั้งยังมีปัญหาในเรื่องของการสืบทอดกิจกรรมที่ยังขาดผู้สืบทอดในอนาคต
๓	การทำผลิตภัณฑ์จากกะลา	การแปรรูปกะลามะพร้าวให้เป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นอาชีพเสริมของชาวบ้านในเกาะช้าง และมีการทำกันมากมายในหลายพื้นที่ของไทย คณะทำงานมีความเห็นว่า กิจกรรมนี้ยังไม่มีความเด่นชัดในเรื่องของการสะท้อนภูมิปัญญาและจิตวิญญาณของพื้นที่เท่าที่ควร อีกทั้งเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวน่าจะมีส่วนร่วมได้นั้นมีค่อนข้างจำกัด เช่น ร้อยลูกปัดที่ทำจากกะลามะพร้าว
๔	การเลี้ยงหอยตะเภา	การเลี้ยงหอยตะเภาพบมากในหลายจังหวัดของภาคตะวันออกและภาคใต้ จึงยังไม่มีความเด่นชัดในเรื่องของการสะท้อนภูมิปัญญาและจิตวิญญาณของพื้นที่เท่าใดนัก อีกทั้งกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวน่าจะมีส่วนร่วมได้นั้นมีค่อนข้างจำกัด
๕	วิถีชีวิตมุสลิมจากชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว	จากการศึกษารวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว เป็นชุมชนที่น่าสนใจ มีเอกลักษณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ กิจกรรมการเรียนรู้วิถีชีวิตมุสลิมจากจึงสามารถสะท้อนตัวตนและคุณค่าทางวิถีชีวิต วัฒนธรรมของพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้จะพบว่าด้วยศักยภาพของกลุ่มชาวบ้านจะทำให้สามารถพัฒนากิจกรรมได้ โดยจะเน้นลักษณะกิจกรรมของการทำอาหารพื้นบ้านที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตมุสลิมจาก ซึ่งมีวัฒนธรรมทางอาหารที่เป็นเอกลักษณ์เป็นแก่นแท้ของพื้นที่ซึ่งสะท้อนผ่านอาหารที่หลากหลาย เช่น ต้มหมกอบ ข้าวเกรียบยาหน้า ก๋วยเตี๋ยว ผัดปู ทอดมันถั่ว เป็นต้น นอกจากนี้ยังจะต้องมีการพัฒนากิจกรรมการทำอาหารที่หลากหลายมากขึ้นเพื่อแสดงและสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนได้ดียิ่งขึ้น เพื่อนำไปสู่การเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต่อไปโดยจะชูคุณค่าของวิถีชีวิตมุสลิมจากให้เป็นต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ลำดับที่	กิจกรรม	เหตุผลประกอบการคัดเลือก
๖	วิถีชีวิตประมงป่าชายเลนเกาะช้าง	การทำประมงป่าชายเลนในพื้นที่เกาะช้างถือเป็นกิจกรรมที่สะท้อนภาพวิถีชีวิตการทำมาหากินของคนในพื้นที่ในวิถีประจำวันได้เป็นอย่างดี ภาพลักษณ์ปัจจุบันของเกาะช้างในด้านการเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและสภาพพักผ่อนหย่อนใจได้ถูกรับรู้มากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นการส่งเสริมกิจกรรมเรียนรู้การทำประมงป่าชายเลนจึงเป็นกิจกรรมที่สามารถเชื่อมโยงสะท้อนวิถีชีวิตอื่น ๆ ของเกาะช้างให้ชัดเจนขึ้นในสายตาของนักท่องเที่ยวที่อาจเลือกมาเรียนรู้วิถีชีวิต “จริงแท้”(Authentic)ที่ควบคู่กับการพักผ่อนหย่อนใจได้เช่นกันเช่น การทำกะปิ การไล่เคย การลากปลาอินทรี การลากหมึกหอม ฯ ซึ่งล้วนเป็นกิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านในพื้นที่และมีศักยภาพเพียงพอต่อการพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต่อไป ทั้งนี้คณะทำงานฯ เลือกวิถีชีวิตวิถีชีวิตประมงป่าชายเลนให้เป็นต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ซึ่งมีความหลากหลายและครอบคลุมวิถีชีวิตประมงป่าชายเลน

แนวคิดปัญหาและอุปสรรค

วิถีชีวิตมุสลิมจาม ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวเป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์ทางวิถีชีวิตและประวัติศาสตร์ซึ่งมีความน่าสนใจอย่างมาก กิจกรรมการเรียนรู้วิถีชีวิตมุสลิมจาม จึงสามารถสะท้อนตัวตนและคุณค่าทางวิถีชีวิตวัฒนธรรมของพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้พบว่าศักยภาพของกลุ่มชาวบ้านจะสามารถพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ โดยจะเน้นลักษณะกิจกรรมของการทำอาหารพื้นบ้านที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตมุสลิมจาม ซึ่งมีวัฒนธรรมทางอาหารที่เป็นเอกลักษณ์เป็นแก่นแท้ของพื้นที่ซึ่งสะท้อนผ่านอาหารที่หลากหลาย เช่น ต้มกะโหลบ ข้าวเกรียบยาหน้า ก๋วยเตี๋ยวผัดปู ทอดมันถั่ว เป็นต้น โดยกิจกรรมการทำต้มกะโหลบนั้น ทางกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนได้สาธิตให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ และลงมือทำกิจกรรมอยู่บ้างแล้ว จึงถือเป็นกิจกรรมที่มีศักยภาพต่อการพัฒนาต่อ นอกจากนี้ยังจะต้องมีการเพิ่มกิจกรรมเรียนรู้การทำอาหารที่หลากหลายมากขึ้นเพื่อแสดงและสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชุมชนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวยังแสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างความแตกต่างในทางศาสนาและวัฒนธรรม(ชุมชนพุทธ-มุสลิม) ภายใต้บริบทของสังคมไทยได้เป็นอย่างดี การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ วิถีชีวิตมุสลิมจามจะช่วยให้ภาพของชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวมีความรอบด้านและน่าสนใจมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากได้ช่วยเพิ่มเติมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งมีชื่อเสียงมาแต่เดิมและสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมจีนที่เก่าแก่ด้วยเช่นกัน

พื้นที่หมู่เกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยงเป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นในสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพักผ่อนหย่อนใจและสภาพธรรมชาติทางทะเลที่สวยงาม ซึ่งทำให้มองข้ามการท่องเที่ยวในแง่ของการเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมชุมชน การนำเสนอการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับการเรียนรู้วิถีชีวิตของการทำประมงชายเลนจึงเป็นทางเลือกใหม่ๆ ให้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้วิถีชีวิตของเกาะช้างในอีกรูปแบบหนึ่งเพิ่มเติมด้วย

๒) พื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง (สพพ.๓)

กิจกรรมที่สำรวจ

คณะทำงานร่วมได้ลงพื้นที่สำรวจมี ๓ สถานที่ประกอบด้วย ชุมชนประมงบ้านชายทะเล บางละมุง ชุมชนพื้นที่ที่ตะเคียนเตี้ย และชุมชนตลาดจีนโบราณ บ้านชากแง้ว ตามคำแนะนำและการคัดเลือกกิจกรรมเบื้องต้นโดยพื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง (สพพ.๓)

- ๑) ชุมชนประมงบ้านชายทะเล เทศบาลบางละมุง – วิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้าน
- ๒) ชุมชนพื้นที่ที่ตะเคียนเตี้ย - วิถีชนบทชุมชนพื้นที่
- ๓) ชุมชนตลาดจีนโบราณ บ้านชากแง้ว เทศบาลตำบลห้วยใหญ่ - วิถีชุมชนตลาดจีนโบราณ

กิจกรรมที่คัดเลือก และเหตุผลประกอบ

คณะทำงานร่วมกับพื้นที่พิเศษ ๓ ได้ร่วมกันคัดเลือกกิจกรรมที่มีความชัดเจนและมีศักยภาพสูงเพื่อพัฒนาให้เป็นเป้าหมายใหม่ในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทยโดยได้คัดเลือกเพียงกิจกรรมแรก (วิถีชีวิตประมงชายฝั่ง) ในการพัฒนาโดยมีเหตุผลประกอบดังนี้

ลำดับที่	กิจกรรม	เหตุผลประกอบการคัดเลือก
๑	วิถีชีวิตประมงชายฝั่ง บางละมุง	ก่อนที่พัทยากลายเป็นเมืองท่องเที่ยวติดอันดับโลกนั้น อาชีพประมงถือเป็นอาชีพดั้งเดิมและในปัจจุบันชาวประมงที่บางละมุงยังคงรักษาวิถีชีวิตประมงแบบดั้งเดิมนี้ให้คงอยู่ การร่วมมือกันของชาวบ้านทำให้กลุ่มประมงมีความเข้มแข็ง มีการตั้งกฎการทำประมง อาทิ การจำกัดพื้นที่ในการจับสัตว์น้ำ การจำกัดลักษณะเครื่องมือที่ใช้รวมถึงการระบุนขนาดของสัตว์น้ำที่สามารถทำประมงได้ ตลอดจนมีแนวคิดในการรักษาทรัพยากรอย่างยั่งยืน และมีความพร้อมด้านสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมรองรับผู้มาเยือน เช่น ธนาคารปูและอาคารรับรอง อีกทั้งยังสามารถดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวได้เกือบตลอดทั้งปี เนื่องจากในแต่ละฤดูกาลจะมีสัตว์ประจำฤดูที่แตกต่างกัน และต้องใช้วิธีการทำประมงที่แตกต่างกัน ทำให้นักท่องเที่ยวที่เคยมาแล้วสามารถมาซ้ำได้ในฤดูกาลต่างๆ นอกจากนี้ทางกลุ่มยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ อย่างสม่ำเสมอทั้งกรมประมง เทศบาลบางละมุงและ อพท.
๒	วิถีชนบทชุมชนพื้นที่ ตะเคียนเตี้ย	ชาวบ้านในชุมชนตะเคียนเตี้ย ยังคงอาศัยอยู่อย่างเรียบง่ายตามแบบวิถีพื้นบ้าน มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตะเคียนเตี้ย การแสดงของใช้พื้นบ้านและโบราณวัตถุจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีงานประดิษฐ์พื้นบ้านที่น่าสนใจหลายประเภทที่นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ได้ เช่น การประดิษฐ์ดอกกุหลาบจากใบเตย การทำพวงมะโหด การทำวุ้นสมุนไพร การปลูกพืชผักสมุนไพรพื้นบ้าน รวมไปถึงการนวดแบบกัวซาและการนวดแผนไทยอย่างใดก็ตาม กิจกรรมที่ชุมชนนำเสนอยังไม่สะท้อนคุณลักษณะพิเศษเฉพาะของพื้นที่ที่แตกต่างไปจากที่อื่นมากนัก

ลำดับที่	กิจกรรม	เหตุผลประกอบการคัดเลือก
		แต่เนื่องจากชุมชนตะเคียนเตี้ยตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับชุมชนประมงบ้านชายทะเล เทศบาลบางละมุง ในอนาคต สพพ.๓ อาจเสนอแนะเส้นทาง การท่องเที่ยวโดยเชื่อมโยงทั้งสองพื้นที่นี้เข้าด้วยกัน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสประสบการณ์ที่หลากหลายยิ่งขึ้น
๓	วิถีชุมชนตลาดจีนโบราณ บ้านซากแก้ว	ซากแก้วเป็นชุมชนจีนดั้งเดิมของเมืองพัทยา ในอดีตมีความเจริญรุ่งเรืองมาก เพราะเป็นเส้นทางการค้าขายที่สำคัญ แต่ในปัจจุบันถูกหลานคนรุ่นใหม่ของชุมชนนิยมเรียนหนังสือและทำงานข้างนอก ทำให้เหลือแต่เด็กเล็กและผู้สูงอายุ การดำเนินงานเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนที่ผ่านมาจึงประสบปัญหาเรื่องความร่วมมือกันในชุมชน นอกจากนี้กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนเคยจัดขึ้นเป็นกิจกรรมตามเทศกาลสำคัญของชาวจีน เช่น เทศกาลไหว้พระจันทร์ ซึ่งไม่สอดคล้องกับคุณสมบัติของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มุ่งเน้นวิถีชีวิตและ กิจกรรมการลงมือร่วมปฏิบัติของนักท่องเที่ยว

แนวคิดปัญหาและอุปสรรค

ก่อนที่พัทยากลายเป็นเมืองท่องเที่ยวติดอันดับโลกนั้น อาชีพประมงถือเป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวบ้านบางละมุง และในปัจจุบันชาวประมงที่บางละมุงยังคงรักษาวิถีชีวิตประมงแบบดั้งเดิมนี้ไว้คงอยู่ การร่วมมือกันของชาวบ้านทำให้กลุ่มประมงมีความเข้มแข็ง มีการตั้งกฎการทำประมง อาทิ การจำกัดพื้นที่ในการจับสัตว์น้ำ การจำกัดลักษณะเครื่องมือที่ใช้รวมถึงการระบุขนาดของสัตว์น้ำที่สามารถทำประมงได้ ตลอดจนมีแนวคิดในการรักษาทรัพยากรอย่างยั่งยืน เช่น ธนาครปู และมีความพร้อมด้านสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมรองรับผู้มาเยือน อีกทั้งยังสามารถดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวได้เกือบตลอดทั้งปี เนื่องจากในแต่ละฤดูกาลจะมีชนิดของสัตว์น้ำประจำฤดู และวิธีการทำประมงที่แตกต่างกัน ทำให้นักท่องเที่ยวที่เคยมาแล้วสามารถมาซ้ำได้ นอกจากนี้ทางกลุ่มยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆอย่างสม่ำเสมอทั้งกรมประมง เทศบาลบางละมุง และ อพท.กิจกรรมวิถีชีวิตประมงชายฝั่งจึงเป็นกิจกรรมที่มีศักยภาพที่สามารถสะท้อนอัตลักษณ์อันเป็นมุมที่แตกต่างไปจากภาพลักษณ์ของเมืองพัทยาได้และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะช่วยรื้อฟื้นภาพของวิถีชีวิตเมืองพัทยาดั้งเดิมให้เป็นที่รับรู้ของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะได้มองเห็นภาพลักษณ์สองด้านของเมืองพัทยา ระหว่างความเป็นเมืองท่องเที่ยวหย่อนใจ (Recreation Tourism) และวิถีชีวิตแบบเดิม (Way of life) ก่อนการมาถึงของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้มีความเข้าใจถึง “จิตวิญญาณของพื้นที่” ดั้งเดิมของพัทยา

พัทยาคือเมืองที่เติบโตมาจากการท่องเที่ยว สถานที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ส่วนใหญ่ล้วนเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อสนองตอบการท่องเที่ยวในภายหลังทำให้การค้นหาแก่นแท้ดั้งเดิมในพื้นที่ทำได้ค่อนข้างยากคณะทำงานได้เลือกกิจกรรมวิถีชีวิตประมงชายฝั่ง ด้วยเล็งเห็นว่าเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของเมืองพัทยาก่อนที่เมืองพัทยากจะเลือกเอาการท่องเที่ยวมาเป็นวิถีชีวิตแบบที่รู้จัก

๓) พื้นที่พิเศษอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร (สพพ.๔)

กิจกรรมที่สำรวจ

- ๑.เซรามิคแสวงหาแรงบันดาลใจจากพื้นที่
- ๒.เครื่องปั้นดินเผาสังคโลกบ้านเกาะน้อย
- ๓.ลำดับเงินโบราณ
- ๔.พระพิมพ์เมืองสุโขทัย
- ๕.เจียรนัยข้าวตอกพระร่วง
- ๖.ชุมชนทำนกกุ่ม
- ๗.ฟันไม้ทำพระ
- ๘.ทำทองสุโขทัย
- ๙.อาหารพื้นบ้าน บ้านนครชุม จ.กำแพงเพชร

กิจกรรมที่คัดเลือกและเหตุผลประกอบ

ลำดับที่	กิจกรรม	เหตุผลประกอบการคัดเลือก
๑	เซรามิค แสวงหาแรงบันดาลใจจากพื้นที่	กิจกรรมเซรามิก แสวงหาแรงบันดาลใจจากพื้นที่นั้นมีความเหมาะสมที่จะนำมาพัฒนาต่อ เนื่องจากกิจกรรมมีความโดดเด่นในเรื่องของการออกแบบที่เน้นความมีเอกลักษณ์ตามแบบฉบับของตนเองที่ไม่ซ้ำใคร ซึ่งมีศักยภาพที่จะพัฒนาให้เป็นกิจกรรมที่สะท้อนจิตวิญญาณเชิงพื้นที่ได้
๒	เครื่องปั้นดินเผาสังคโลก บ้านเกาะน้อย (๑)	กิจกรรมเครื่องปั้นดินเผาสังคโลกบ้านเกาะน้อย มีความเหมาะสมเนื่องจากเป็นการสร้างสรรค์ผลงานผ่านความเชื่อที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของ จ.สุโขทัยได้เป็นอย่างดี
๓	เครื่องปั้นดินเผาสังคโลก บ้านเกาะน้อย (๒)	คณะทำงานพิจารณาว่ากิจกรรมเครื่องปั้นดินเผาสังคโลก (๒) มีความโดดเด่นและเหมาะสม ด้วยทักษะและฝีมือการปั้น ประกอบกับความรู้ความสามารถของช่างปั้นที่สามารถอธิบายความเป็นมาของเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องสังคโลกได้เป็นอย่างดี จึงทำให้มีความโดดเด่นในแง่ของผู้ถ่ายทอดความรู้อีกด้วย
๔	เครื่องประดับเงินโบราณ	กิจกรรมทำเครื่องประดับเงินโบราณมีความน่าสนใจและเหมาะสมเนื่องจากเป็นกิจกรรมที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของ จ.สุโขทัย อยู่แล้ว ประกอบกับกรรมวิธีขั้นตอนการผลิตนั้นมีความน่าสนใจและสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับการทำเครื่องเงินได้

๕	พระพิมพ์เมืองสุโขทัย	กิจกรรมพระพิมพ์เมืองสุโขทัยมีความโดดเด่นและเหมาะสมเนื่องจาก เป็นกิจกรรมการทำพระพิมพ์ขนาดเล็กจึงทำให้มีความเป็นไปได้ที่นักท่องเที่ยวจะสามารถเข้าร่วมกิจกรรมให้แล้วเสร็จได้ภายในระยะเวลา ๑ วัน นอกจากนั้นช่างผู้สอน ยังมีความรู้เกี่ยวกับพระเครื่องเมืองสุโขทัย รวมทั้งยังมีความรู้เกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผา สังคโลก และประวัติศาสตร์ของสุโขทัยและพื้นที่เกี่ยวข้องอีกด้วย
---	----------------------	---

กิจกรรมที่ไม่ผ่านการพิจารณาคัดเลือก

ชื่อกิจกรรม	เหตุผลที่พิจารณาไม่คัดเลือก
การเจียรนัยข้าวตอกพระร่วง	แม้ข้าวตอกพระร่วงซึ่งเป็นมรดกทางธรรมชาติเฉพาะพื้นที่ ทั้งยังมีความเชื่อมโยงกับตำนานท้องถิ่นเรื่องพระร่วง แต่กิจกรรมนี้ยังไม่เหมาะสม เนื่องจากยังไม่มีกิจกรรมใดที่นักท่องเที่ยวจะเข้าร่วมได้ด้วยได้ ในแง่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ นอกจากนั้นการนำทรัพยากรทางธรรมชาติของท้องถิ่นมาใช้ยังส่งผลกระทบต่อความสมดุลทางธรรมชาติของชุมชน
ชุมชนทำนกคุ้มด้วยไม้	คณะทำงานพิจารณาว่ากิจกรรมนี้ มีความน่าสนใจในแง่ที่เป็นศิลปหัตถกรรมเฉพาะถิ่นของสุโขทัย และเชื่อมโยงกับความเชื่อว่านกคุ้มจะช่วยปกป้องคุ้มครองโดยเฉพาะอัคคีภัย แต่ลักษณะของกิจกรรมยังไม่เหมาะสมที่จะคัดเลือกให้เป็นกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจากมีข้อจำกัดในเชิงพื้นที่ของการจัดกิจกรรมที่มีขนาดแคบและผู้ทำกิจกรรมยังไม่มีความพร้อมที่จะถ่ายทอด
ช่างฟันไม้ทำพระ	คณะทำงานพิจารณาว่ากิจกรรมนี้ยังไม่เหมาะสม แม้ว่าจะแสดงให้เห็นถึงงานหัตถกรรมที่มีลักษณะน่าสนใจเฉพาะตัว เนื่องจากตัวกิจกรรมการฟันไม้ทำได้ยากต้องอาศัยความชำนาญเป็นพิเศษ ประกอบกับวัสดุที่จะนำมาทำนั้นค่อนข้างมีจำกัด และผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในกิจกรรมยังไม่พร้อมในการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้
ทำทองสุโขทัย	แม้การทำเครื่องประดับด้วยทองของจังหวัดสุโขทัย จะมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในวงกว้าง แต่คณะทำงานพิจารณาว่ากิจกรรมนี้ยังไม่เหมาะสม เนื่องจากทองคำเป็นวัตถุดิบที่มีราคาสูงจึงเป็นเรื่องยากหากนำมาจัดเป็นกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวมาเข้าร่วมโดยทั่วไป อย่างไรก็ตามอาจจัดให้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักท่องเที่ยวที่เฉพาะเจาะจง
อาหารพื้นบ้าน นครชุม	คณะทำงานพิจารณาว่ากิจกรรมนี้ยังไม่เหมาะสม เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเฉพาะช่วงเทศกาลวันเพ็ญเดือนสิบสองเท่านั้น คือการทำแกงข้า้เหล็กโดยชุมชน ที่เชื่อว่าเป็นช่วงที่ยอดต้นข้า้เหล็กมีคุณภาพทางยาสูงสุด หากได้รับประทานแกงข้า้เหล็กในช่วงนี้จะทำให้เป็นผลดีต่อสุขภาพอย่างมาก ซึ่งเป็นกิจกรรมที่แม้จะมีลักษณะเฉพาะของพื้นที่ แต่จัดขึ้นเพียงปีละครั้ง จึงยังไม่เหมาะที่จะพัฒนาเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

แนวคิด ปัญหาและอุปสรรค

เขตพื้นที่พิเศษ ๔ เป็นพื้นที่บุกเบิกของการค้นหาและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นในทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับสังคโลก งานศิลปหัตถกรรมและตำนานท้องถิ่นเรื่องพระร่วงที่ผูกโยงอยู่กับความเชื่อและพื้นที่ต่างๆของเมืองสุโขทัยและกำแพงเพชร จะเห็นได้ว่ากิจกรรมที่จะพัฒนาไปเพื่อตอบรับกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงมีอยู่หลายกิจกรรม คณะทำงานฯได้คัดเลือกต้นแบบเกี่ยวกับการทำสังคโลกในเขตอำเภอเมืองเก่าเพียงหนึ่งกิจกรรม เพื่อเป็น “ต้นแบบ” ซึ่งเจ้าของกิจกรรมอื่นๆที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่อาจแตกต่างกันไปสามารถดำเนินการต่อยอดได้ด้วยตนเอง ส่วนกิจกรรมที่เกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาที่บ้านเกาะน้อย อ.ศรีสัชนาลัยนั้น มีศักยภาพที่จะเชื่อมโยงอดีตในฐานะเป็นแหล่งเตาที่ขุดพบตุ๊กตาสังคโลกได้เป็นจำนวนมาก จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นแหล่งผลิตสำคัญ การเน้นให้เป็นพื้นที่เพื่อการเรียนรู้การปั้นตุ๊กตาสังคโลก จะเป็นกิจกรรมที่สะท้อน “จิตวิญญาณของพื้นที่” ได้อย่างน่าสนใจ รวมถึงกิจกรรมที่อื่นที่แม้อยู่นอกพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย แต่ก็มีศักยภาพสูงที่จะพัฒนาให้เป็นกิจกรรมที่จะกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์เพื่อเชื่อมโยงกับ “จิตวิญญาณของพื้นที่” นอกจากนั้นมีหลายกิจกรรมที่มีศักยภาพแต่ผู้ที่เป็นเจ้าของกิจกรรมยังไม่มีความพร้อม (ในด้านพื้นที่เพื่อให้บริการ หรือในด้านของเจ้าของกิจกรรมเอง ที่มุ่งเน้นกับการผลิตเพื่อขายมากกว่าจะเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มาเรียนรู้ในกิจกรรมนั้นๆ)

๔) พื้นที่พิเศษจังหวัดเลย (สพพ.๕)

กิจกรรมที่สำรวจ

กิจกรรมที่คณะกรรมการร่วมได้ลงพื้นที่สำรวจมี ๖ กิจกรรม ที่ อ.ด่านซ้าย และ อ.เชียงคาน ตามคำแนะนำและการคัดเลือกกิจกรรมเบื้องต้นโดยพื้นที่พิเศษจังหวัดเลย (สพพ.๕)

๑. อ.ด่านซ้าย ๔ กิจกรรม ได้แก่ การทำต้นผึ้ง การทำอาหารพื้นบ้าน การเขียนลายบนหน้ากากผีตาโขนและกังหันน้ำ

๒. อ.เชียงคาน ๒ กิจกรรม ได้แก่ การเขียนลายบนหน้ากากผีขนน้ำและการทำผ้าหม่นนม

กิจกรรมที่คัดเลือก และเหตุผลประกอบ

คณะกรรมการร่วมกับพื้นที่พิเศษจังหวัดเลย ได้ร่วมกันคัดเลือกกิจกรรมที่มีความชัดเจนและมีศักยภาพสูงเพื่อพัฒนาให้เป็นเป้าหมายใหม่ในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย โดยได้คัดเลือก ๒ กิจกรรมแรก (การทำอาหารพื้นบ้านและการผลิตผ้าหม่นนม) ในการพัฒนาโดยมีเหตุผลประกอบดังนี้

ลำดับที่	กิจกรรม	เหตุผลประกอบการเลือก/ไม่เลือก
๑	การทำอาหารพื้นบ้าน (อ.ด่านซ้าย)	การทำอาหารพื้นบ้านของชุมชนมีความน่าสนใจและมีศักยภาพที่จะพัฒนาให้เป็นพื้นที่และกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เนื่องจากทางชุมชน (กลุ่มแม่บ้าน) มีความพร้อมและมีประสบการณ์ในการทำ-สอนและเผยแพร่เกี่ยวกับการทำอาหารพื้นบ้านที่มีความโดดเด่นและสะท้อนลักษณะทางวัฒนธรรมของพื้นที่เช่นการทำเมี่ยงคั้นสมุนไพร, แก่น้ำดำและไก่สามปลีโดยมี “น้ำผักสะทอน” ซึ่งผลิตมาจากพืชของท้องถิ่นในจังหวัดเลยเป็นวัตถุดิบสำคัญนอกจากนั้นจากข้อมูลที่ได้รับจากสพพ.๕และการสัมภาษณ์พบว่ากิจกรรมเกี่ยวกับการทำอาหารพื้นบ้านนี้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้เข้าร่วมกิจกรรมหลายครั้งซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพที่เหมาะสมจะพัฒนาให้เป็นพื้นที่และกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมให้นักท่องเที่ยวได้เข้าร่วมลงมือเรียนรู้ด้วยตนเอง
๒	การทำผ้าหม่นนม (อ.เชียงคาน)	ผ้าหม่นนมถือเป็นของฝาก-ของที่ระลึกที่มีชื่อเสียงของอำเภอเชียงคานมาเป็นระยะเวลายาวนานจนกระทั่งในปัจจุบันเนื่องจากผ้าหม่นของอำเภอเชียงคานผลิตขึ้นจากวัตถุดิบในท้องถิ่นและโดยภูมิปัญญาของชุมชนแม้ปัจจุบันการผลิตผ้าหม่นจะนำเข้าฝ้ายจากแหล่งผลิตอื่นแต่ปัจจุบันการผลิตผ้าหม่นของร้านค้าบางแห่งยังมีอยู่และสามารถพัฒนาให้เป็นพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้จากการสอบถามจากร้านค้าและผู้ที่มีความชำนาญในการทำผ้าหม่นนมให้ข้อมูลว่านักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมในการผลิตผ้าหม่นนมได้ (แม้ว่าต้องใช้ระยะเวลาของการเรียนรู้อยู่บ้าง) ซึ่งถือเป็นกิจกรรมที่จะช่วยทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ในภูมิปัญญาของชุมชนจากพื้นที่ท่องเที่ยวและในขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวสามารถนำผ้าหม่นนมที่ตนผลิตได้เองนั้นกลับไปใช้

		ซึ่งจะสร้างความจดจำประทับในแหล่งที่ตนเองท่องเที่ยวซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญประการหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
๓	การทำต้นผึ้ง	จากการที่ทีมงานวิจัยต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (ปีงบประมาณ ๒๕๕๔) ได้นำเสนอให้กิจกรรมการทำต้นผึ้งเป็นกิจกรรมหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เนื่องจากเห็นว่ากิจกรรมดังกล่าวจะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เข้าใจถึง “จิตวิญญาณ” ของพื้นที่ที่ชุมชนมีความเคารพศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนอย่างสูง (พระธาตุศรีสองรัก) แต่เนื่องด้วยกิจกรรมดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อของชุมชนและผูกโยงกับความศักดิ์สิทธิ์และโชคเคราะห์ (ในบางกรณีการผลิตต้นผึ้งเป็นส่วนหนึ่งของการสะเดาะเคราะห์) จึงอาจเป็นกิจกรรมที่สุ่มเสี่ยงและส่งผลกระทบต่อศรัทธาและความเชื่อของชุมชนในกรณีที่นักท่องเที่ยวที่มีความแตกต่างในทางศาสนาและความเชื่อกิจกรรมดังกล่าวจึงมีข้อจำกัดที่จะพัฒนาให้เป็นกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
๔	การวาดลายบนหน้ากากผีชนน้ำ	จากการสำรวจกิจกรรมของการวาดลวดลายหน้ากากผีชนน้ำพบว่า เป็นกิจกรรมใหม่ที่ทางชุมชนกลุ่มสตรีวัดป่าไผ่ได้พัฒนาขึ้นโดยจัดทำเป็นกล่องของที่ระลึกพร้อมอุปกรณ์ระบายสีโดยที่นักท่องเที่ยวสามารถนำอุปกรณ์ดังกล่าววาดลวดลายและลงสีได้ตามความสร้างสรรค์ของตนเองแต่เนื่องจากว่ากิจกรรมดังกล่าวนี้เป็นกิจกรรมที่อาจเรียกว่าเป็นการผลิตของที่ระลึกจึงมีคุณสมบัติที่ไม่ตรงกับหลักเกณฑ์ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างไรก็ตามกิจกรรมดังกล่าวยังคงมีความน่าสนใจที่จะพัฒนาให้เป็นของที่ระลึกเชิงสร้างสรรค์
๕	การวาดลวดลายบนหน้ากากผีตาโขน	การวาดลวดลายหน้ากากผีตาโขนลงบนวัสดุขนาดเล็กๆ ที่เตรียมไว้ให้เพื่อใช้เป็นที่ระลึกให้นักท่องเที่ยววนกลับไปบ้านนั้นมีลักษณะของกิจกรรมคล้ายคลึงกับการวาดหน้ากากผีชนน้ำข้างต้นซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างไรก็ตามจากการสำรวจพิพิธภัณฑ์ผีตาโขนที่วัดโพธิ์ชัยและสัมภาษณ์ช่างวาดหน้ากากผีตาโขน (ที่มีขนาดใหญ่และมีรูปแบบคล้ายคลึงกับหน้ากากผีตาโขนที่ใช้ในพิธีกรรม) พบว่ากิจกรรมดังกล่าวอาจพัฒนาให้เป็นรูปแบบหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้แต่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกับทางพิพิธภัณฑ์ร่วมกับศิลปิน/ช่างของท้องถิ่นและในขณะเดียวกันกิจกรรมดังกล่าวยังมีข้อกังวลเกี่ยวกับความเชื่อของชุมชนที่มีต่อการผลิตหน้ากากผีตาโขนเพื่อทำให้เป็นของที่ระลึกหรือในรูปแบบของงานศิลปะ
๖	กังหันน้ำ	ตามข้อเสนอของทางสพพ.๕ เกี่ยวกับกังหันน้ำโบราณที่บ้านหนองฟ้าแลบอบ.ด้านซ้ายที่อาจพัฒนาเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ซึ่งจะนำไปสู่การทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการท่อน้ำและการเกษตรของพื้นที่แต่จากการการสำรวจพบว่าสภาพของกังหันมีความไม่สมบูรณ์ประกอบกับที่ตั้งของกังหันน้ำมีข้อจำกัดในการเข้าถึงหากจะพัฒนาให้เป็นพื้นที่และกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จำเป็นต้องมีการศึกษาและปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบเสียก่อน

แนวคิด ปัญหาและอุปสรรค

การทำอาหารพื้นบ้าน (อ.ด่านซ้าย) ของชุมชนที่มีแม่คำพัน อ่อนอุทัย เป็นผู้นำนั้น มีความน่าสนใจและมีศักยภาพที่จะพัฒนาให้เป็นพื้นที่และกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจากทางชุมชน (กลุ่มแม่บ้าน) มีความพร้อมและมีประสบการณ์ในการทำ-สอนและเผยแพร่เกี่ยวกับการทำอาหารพื้นบ้านที่มีความโดดเด่นและสะท้อนลักษณะทางวัฒนธรรมของพื้นที่ เช่น การทำเมี่ยงคั้นสมุนไพร, แฉ่งน้ำดำและไก่สามปลี โดยมี “น้ำผักสะทอน” ซึ่งผลิตมาจากพืชของท้องถิ่นในจังหวัดเลยเป็นวัตถุดิบสำคัญ นอกจากนั้น จากข้อมูลที่ได้รับจาก สพพ.๕ และการสัมภาษณ์พบว่ากิจกรรมเกี่ยวกับการทำอาหารพื้นบ้านนี้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้เข้ามาร่วมกิจกรรมหลายครั้ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพที่เหมาะสมจะพัฒนาให้เป็นพื้นที่และกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่เหมาะสมให้นักท่องเที่ยวได้เข้าร่วมลงมือเรียนรู้ด้วยตนเอง

การทำผ้าห่มนวม (อ.เชียงคาน) ผ้าห่มนวมถือเป็นของฝาก-ของที่ระลึกที่มีชื่อเสียงของอำเภอเชียงคานมาเป็นระยะเวลายาวนานจนกระทั่งในปัจจุบัน เนื่องจากผ่านของอำเภอเชียงคาน ผลิตขึ้นจากวัตถุดิบในท้องถิ่น และโดยภูมิปัญญาของชุมชน แม้ปัจจุบันการผลิตผ้าห่มนวมจะนำเข้าฝ้ายจากแหล่งผลิตอื่น แต่การผลิตผ้าห่มนวมตามชุมชนและของร้านค้าบางแห่งยังมีอยู่ สามารถพัฒนาให้เป็นพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ จากการสอบถามจากร้านค้าและผู้ที่มีความชำนาญในการทำผ้าห่มนวม ให้ข้อมูลว่า นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมในการผลิตผ้าห่มนวมได้ ซึ่งถือเป็นกิจกรรมที่จะช่วยทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ในภูมิปัญญาของชุมชนจากพื้นที่ท่องเที่ยว และในขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวสามารถนำผ้าห่มนวมที่ตนผลิตได้เองนั้นกลับไปใช้ ซึ่งจะสร้างความจดจำประทับใจในแหล่งที่ตนเองท่องเที่ยวซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญประการหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าวนี้ จะช่วยให้นักท่องเที่ยวที่มาพักที่อำเภอเชียงคานใช้ช่วงเวลาว่างในตอนกลางวันเรียนรู้ภูมิปัญญาและขยายศักยภาพของตนเองได้ โดยที่นักท่องเที่ยวสามารถเลือกทำผ้าห่มนวมด้วยตนเอง หรือเรียนรู้การทำเบาะรองนั่งขนาดเล็กลงมานำกลับไปใช้ที่บ้าน หรือถวายเป็นอาสนสงฆ์ให้กับวัดต่างๆของพื้นที่ก็ได้เช่นกัน

ในกรณีของการทำ “ต้นผึ้ง” ซึ่งทางคณะทำงานฯเคยได้เสนอให้เป็นกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้น ต่อมาได้พบว่า เป็นกิจกรรมที่มีข้อจำกัดซึ่งเกี่ยวเนื่องอยู่กับความเชื่อของชุมชนอย่างแน่นแฟ้น แม้ว่าจะเป็นกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึง “จิตวิญญาณของพื้นที่” อย่างแท้จริง แต่ขณะเดียวกันการผูกโยงอยู่กับความเชื่อและความศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนจึงเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาอย่างระมัดระวัง เช่นเดียวกับในกรณีของการระบายสีหน้ากากผีขนน้ำและหน้ากากผีตาโขน ยังเป็นปัญหาในเรื่องของ “ความจริงแท้-ดั้งเดิม” (Authenticity) ในแง่ที่ว่า เป็นการกระทำของที่ระลึกมากกว่าการได้เรียนรู้อย่างแท้จริงในมรดกวัฒนธรรมนั้น ขณะเดียวกันการให้นักท่องเที่ยวมาสัมผัสประสบการณ์ตรงในการทำหน้ากากผีขนน้ำแบบเดียวกับที่ใช้ในพิธีกรรม ก็จะเป็นปัญหาตามมาในเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกละเมิดโดยคนนอกวัฒนธรรมซึ่งส่งผลโดยตรงต่อวัฒนธรรมในชุมชน อย่างไรก็ตาม ในกรณีนี้จำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวที่อาจมีผลต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นเพิ่มเติม

๕) พื้นที่พิเศษเมืองเก่าน่าน (สพพ.๖)

กิจกรรมที่สำรวจ

กิจกรรมที่คณะทำงานร่วมได้ลงพื้นที่สำรวจมี ๔ กิจกรรม ที่เขตพื้นที่พิเศษเมืองเก่าน่าน ตามคำแนะนำและการคัดเลือกกิจกรรมเบื้องต้นโดยพื้นที่พิเศษเมืองเก่าน่าน

๑. การทำตุงเมืองน่าน วัดพระเกิด
๒. ช่างฝีมือพื้นเมือง กลุ่มสล่าตุ้เจ้าวัดพญาวัด
๓. การทอผ้าเมืองน่าน บ้านชาวหลวง
๔. การทอผ้าเมืองน่าน โฮงเจ้าฟองคำ

ลำดับ	กิจกรรม	เหตุผลประกอบการเลือก/ไม่เลือก
๑	การทำตุงวัดพระเกิด	กลุ่มกิจกรรมนี้ถือเป็นกิจกรรมที่มีความน่าสนใจทั้งในเรื่องราวของสิ่งของที่หยิบยกขึ้นมาเป็นตัวกิจกรรมนั่นคือตุงและโคม เนื่องจากมีความเชื่อมโยงผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับศรัทธาความเชื่อในพุทธศาสนาที่สืบทอดมาแต่ครั้งอดีตและยังสามารถแสดงเอกลักษณ์ของความเป็นท้องถิ่นล้านนาได้ดี นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นถึงบทบาทของชุมชนกับวัดที่ปัจจุบันยังมีความใกล้ชิดช่วยเหลือเกื้อกูลกันอยู่ เพราะวัดได้ให้พื้นที่เพื่อใช้ทำกิจกรรม และตัวกิจกรรมที่เกิดขึ้นยังเป็นสะพานเชื่อมให้ผู้คนได้มีความใกล้ชิดกับวัดมากขึ้น เพราะเมื่อทำตุงเสร็จเรียบร้อยแล้วจะมีการถวายตุงนั้นให้กับวัดเพื่อเป็นพุทธบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต เป็นการเชื่อมโยงความเชื่อของผู้คนเข้ากับวัตถุสิ่งของได้อย่างดี เพราะนักท่องเที่ยวจะมีความรู้สึกว่าตุงที่ตนได้ลงมือทำนั้นเป็นตัวแทนของตนจึงเกิดความใส่ใจและตั้งใจมากเป็นพิเศษ อีกทั้งระยะเวลาในการทำยังสามารถเลือกได้ว่าต้องการใช้เวลาอย่างน้อยเพียงใด
๒	งานช่างฝีมือกลุ่ม สล่าตุ้เจ้าวัดพญาวัด	เป็นกิจกรรมด้านงานช่างหลากหลายโดยพระสงฆ์ เช่น การแกะพระพุทธรูปไม้ การเขียนอักษรตัวเมือง งานปูนปั้น หรืองานลงรักปิดทอง เป็นต้น ซึ่งถือเป็นกิจกรรมที่มีความน่าสนใจค่อนข้างมากเพราะเป็นงานช่างที่สะท้อนถึงเรื่องราวศิลปวัฒนธรรมของเมืองน่าน สามารถสร้างประสบการณ์ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ อีกทั้งกลุ่มสล่าตุ้เจ้ายังมีกลุ่มเครือข่ายกับวัดอื่นๆเป็นการเสริมความมั่นคงในการดำเนินกิจกรรมได้ นอกจากนั้นแล้วทางกลุ่มยังมีการวางแผนที่จะสร้างศูนย์การเรียนรู้งานช่างฝีมือขึ้นมาอีกด้วย แต่ทั้งนี้ยังมีประเด็นที่เป็นปัญหาจากการที่พระสงฆ์นั้นไม่สามารถมาทำกิจกรรมงานช่างได้ตลอดเวลาเพราะจะต้องทำกิจของสงฆ์หรืองานทางด้านการศาสนาเป็นหลัก การดำเนินการในปัจจุบันก็จะใช้เวลาว่าง จึงไม่สามารถที่จะดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง จึงต้องมีการพัฒนาความพร้อมพื้นฐานของกิจกรรมนี้ก่อน

๓	การท่องเที่ยวหมู่บ้านชาวหลวง	กิจกรรมกลุ่มท่องเที่ยวหมู่บ้านชาวหลวง เป็นกิจกรรมที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากเรื่องราวการท่องเที่ยวถือเป็นเอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่นเป็นอย่างมาก สูงของจังหวัดน่าน และกลุ่มท่องเที่ยวหมู่บ้านชาวหลวงก็มีศักยภาพด้านการเป็นช่างท่องเที่ยวที่ได้รับการยอมรับปัจจัยในเรื่องฝีมือการทอและจำนวนช่างทอจึงไม่น่าเป็นห่วง แต่ทั้งนี้ยังคงมีปัญหาในเรื่องของกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มเป็นเรื่องของความพร้อมความต่อเนื่องของชาวบ้านที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาทำกิจกรรม โดยเนื้อหาของกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้นค่อนข้างจะซับซ้อน มีขั้นตอนกระบวนการที่ยุ่งยาก หากนักท่องเที่ยวจะมาทำกิจกรรม ชาวบ้านจะต้องมีวิธีการให้ความรู้ในรูปแบบเดียวกัน ปัจจุบันกระบวนการนี้ยังไม่มีคำแนะนำ อีกทั้งยังมีประเด็นปัญหาในเรื่องของการจัดการสถานที่ที่จะให้นักท่องเที่ยวทำกิจกรรมยังไม่พร้อมเพราะเพียงแค่สถานที่ในการท่องเที่ยวของชาวบ้านเองก็ยังไม่เพียงพอ
๔	การท่องเที่ยวโฮมสเตย์	สำหรับโฮมสเตย์ที่นักท่องเที่ยวได้มาสัมผัสมีความพร้อมในการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอยู่ในระดับหนึ่ง จุดเด่นอยู่ที่การจัดกิจกรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้แบบกึ่งพิพิธภัณฑ์ นักท่องเที่ยวสามารถมาสัมผัสวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของคนเมืองน่านได้อย่างใกล้ชิด อีกทั้งยังมีการสาธิตและให้ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวที่เป็นจุดเด่นของจังหวัดน่าน นักท่องเที่ยวสามารถทดลองขั้นตอนบางส่วนในการท่องเที่ยว เช่นการทำเส้นฝ้าย แต่ทั้งนี้โฮมสเตย์มีข้อจำกัดในเรื่องของจำนวนบุคลากรที่มีน้อยหากต้องมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะยังไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ ในเวลานี้โฮมสเตย์จึงอาจมีความเหมาะสมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ให้การเรียนรู้มากกว่าการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง

แนวคิด ปัญหาและอุปสรรค

การทำตุงและโคม วัดพระเกิด ถือเป็นกิจกรรมที่มีความน่าสนใจทั้งในด้านของงานหัตถกรรมและความหมายเนื่องจากมีความเชื่อมโยงผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับศรัทธาความเชื่อในพุทธศาสนาที่สืบทอดมาแต่อดีตและสะท้อนถึงงานหัตถกรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของความเป็นท้องถิ่นล้านนา นอกจากนี้ ในแง่พื้นที่ซึ่งนักท่องเที่ยวได้จัดทำกิจกรรมดังกล่าวอยู่ในวิหารของวัดพระเกิด และเมื่อทำเสร็จแล้ว ก็สามารถทำบุญถวายทานกับพระสงฆ์ของวัดได้เลย กิจกรรมนี้จึงสามารถเชื่อมโยงให้นักท่องเที่ยวได้เห็นบทบาทของชุมชน (โดยเฉพาะผู้เฒ่าซึ่งเป็นบุคลากรสอนทำตุงและโคม) กับวัดที่ปัจจุบันยังมีความใกล้ชิดช่วยเหลือเกื้อกูลกันและตัวกิจกรรมที่เกิดขึ้นยังเป็นสะพานเชื่อมโยงให้นักท่องเที่ยวได้มีความใกล้ชิดกับวัดและประเพณีของพื้นที่มากขึ้น เพราะเมื่อทำตุงเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะถวายตุงนั้นให้กับวัดเพื่อเป็นพุทธบูชาเพื่อความ เป็นสิริมงคลแก่ชีวิต นอกจากนี้ ในกิจกรรมดังกล่าว นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ได้ตามความสนใจและระยะเวลาของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกิจกรรมเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมของชุมชน

เนื่องจากพื้นที่พิเศษเมืองเก่าโบราณเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะโดดเด่นในเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีแหล่งประวัติศาสตร์จำนวนมากและมีกิจกรรมอย่างหลากหลาย ซึ่งโดยพื้นฐานเป็นสิ่งที่ดีมากสำหรับการพัฒนากิจกรรมประเพณีเหล่านี้ให้เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ แต่ปัญหาสำคัญขึ้นอยู่กับจำนวนผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดในกิจกรรมต่างๆยังมีอยู่อย่างจำกัด

๖) พื้นที่พิเศษเมืองเก่าโบราณอุทง (สพพ.๗)

กิจกรรมที่สำรวจ

กิจกรรมที่คณะทำงานร่วมได้ลงพื้นที่สำรวจมี กิจกรรม ที่ อ.อุทง จ.สุพรรณบุรี ตามคำแนะนำและการคัดเลือกกิจกรรมเบื้องต้นโดยพื้นที่พิเศษเมืองโบราณอุทง (สพพ.)

๑) กิจกรรม ลูกปิดแบบโบราณทวารวดี

๒) กิจกรรม การทำอาหารพื้นบ้านชุมชนครัวหนองเสือ

กิจกรรมที่คัดเลือก และเหตุผลประกอบการคัดเลือก

คณะทำงานร่วมกับพื้นที่พิเศษเมืองโบราณอุทง ได้ร่วมกันคัดเลือกกิจกรรมที่มีความชัดเจนและมีศักยภาพสูงเพื่อพัฒนาให้เป็นเป้าหมายใหม่ในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยได้คัดเลือกกิจกรรมแรกคือ กิจกรรมลูกปิดโบราณทวารวดีในการพัฒนาโดยมีเหตุผลประกอบดังนี้

ลำดับที่	กิจกรรม	เหตุผลประกอบการเลือก/ไม่เลือก
๑	การทำลูกปิดแบบโบราณ (ทวารวดี)	การทำลูกปิดแบบโบราณ(ทวารวดี) มีความน่าสนใจและมีศักยภาพที่จะพัฒนาให้เป็นพื้นที่และกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจากทางชุมชนมีความพร้อมและมีประสบการณ์ในการทำ ,สอนและเผยแพร่เกี่ยวกับการทำ การทำลูกปิดแบบโบราณที่มีความโดดเด่นและสะท้อนลักษณะทางวัฒนธรรมของพื้นที่ เนื่องจากเป็นมรดกทางวัฒนธรรมเฉพาะของพื้นที่ตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ยุคทวารวดีนอกจากนั้น จากข้อมูลที่ได้รับจากพื้นที่และการสัมภาษณ์พบว่ากิจกรรมเกี่ยวกับการลูกปิดโบราณทวารวดีนี้เคยได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้ามาร่วมกิจกรรมในลักษณะของการร้อยลูกปิดเป็นสร้อยข้อมือและสร้อยคอมาบ้างแล้ว แสดงให้เห็นถึงศักยภาพที่เหมาะสมจะพัฒนาให้เป็นพื้นที่และกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยนักท่องเที่ยวได้เข้าร่วมลงมือเรียนรู้ด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม มีความจำเป็นต้องพัฒนาให้เป็นกิจกรรมการทำลูกปิดทวารวดีตามอย่างแบบโบราณ แทน เพื่อเรียนรู้ในด้านของลวดลายและเทคนิคแบบดั้งเดิม เนื่องจากลูกปิดทวารวดีถือเป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่ควรได้รับการสงวนรักษา

๒	การทำอาหาร ที่บ้านชุมชน ครัวหนองเสือ	การทำอาหารที่บ้านของชุมชนครัวหนองเสือ ยังไม่สามารถพัฒนาให้เป็นพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ จากการสอบถามจากร้านค้าและแม่บ้านที่เข้าร่วมกลุ่มให้ข้อมูลว่า นักท่องเที่ยวยังไม่สามารถเข้าร่วมในการปรุงอาหารจึงยังไม่มีความพร้อมที่จะให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ในภูมิปัญญาของชุมชนจากการร่วมลงมือปฏิบัติในพื้นที่ท่องเที่ยว นอกจากนี้รายการอาหารที่นำเสนอยังเป็นรายการอาหารที่สามารถพบได้เช่นเดียวกับพื้นที่อื่นๆ ในภาคกลาง เพียงแต่ปรับส่วนผสมและรสชาติที่เป็นความนิยมของท้องถิ่น แต่ยังไม่มียารายการอาหารใดที่แสดงความเป็นท้องถิ่นของอุททองอย่างเฉพาะเจาะจง
---	--	--

แนวคิด ปัญหาและอุปสรรค

การทำลูกปัดแบบโบราณทวารวดีมีความน่าสนใจและมีศักยภาพที่จะพัฒนาให้เป็นพื้นที่และกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จากข้อมูลที่ได้รับจากพื้นที่และการสัมภาษณ์พบว่ากิจกรรมเกี่ยวกับการลูกปัดโบราณทวารวดีนี้เคยได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้เข้ามาร่วมกิจกรรมการร้อยลูกปัดเป็นสร้อยข้อมือและสร้อยคอมาบ้างแล้ว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพที่เหมาะสมจะพัฒนาให้เป็นพื้นที่และกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่เหมาะสมให้นักท่องเที่ยวได้เข้าร่วมลงมือเรียนรู้ด้วยตน

พื้นที่พิเศษเมืองโบราณอุททองมีข้อจำกัดคือ เป็นพื้นที่ขนาดเล็กเฉพาะในเขตที่เป็นตำบลเมืองเก่าอุททองเท่านั้น จึงมีข้อจำกัดด้านจำนวนกิจกรรมที่จะมีศักยภาพที่เหมาะสมในการพัฒนาให้เป็นพื้นที่และกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตาม กิจกรรมการทำลูกปัดแบบทวารวดีที่จะพัฒนาให้เป็นกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้น มีความโดดเด่นในแง่ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนและเป็นสมบัติของชาติด้วย การพัฒนากิจกรรมดังกล่าวจึงต้องนำไปสู่การสร้างสรรคัลูกปัดทวารวดีขึ้นมาใหม่โดยใช้แรงบันดาลใจจากอดีตแทน

กล่าวโดยสรุป การคัดสรรกิจกรรมที่จะพัฒนาให้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้น เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ความสนใจไปที่มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม หรือ ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม(Intangible Cultural Resources)ที่มีอยู่เดิม ในบางกรณีอาจเป็นสิ่งที่มิใช่ชื่อเสียงหรือเป็นที่รู้จักกันมาก่อนแล้ว แต่ในบางกรณีก็อาจเป็นการหยิบยก เน้นย้ำในกิจกรรมที่ยังไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร เช่นอาจเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของชุมชน หรือวิถีชีวิตสามัญของชุมชนโดยทั่วไป โดยมุ่งพัฒนาให้เป็นกิจกรรมหรือพื้นที่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ภายใต้กรอบความคิดที่ว่า ทิศทางของการท่องเที่ยวแนวใหม่นั้น นักท่องเที่ยวรุ่นใหม่มีความประสงค์ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของพื้นที่ที่ตนไปท่องเที่ยว และปรารถนาจะใช้เวลายาวนานขึ้นเพื่อเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรม/ธรรมชาติที่ “ดั้งเดิมและแท้จริง” (Authenticity)โดยผ่านประสบการณ์ของตนเองและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้กับหน้าที่การงานหรือตามความสนใจเฉพาะตัว ภายหลังจากการที่การท่องเที่ยวได้เสร็จสิ้นลง

รูปแบบและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จึงต้องพิจารณาถึง ความสนใจของนักท่องเที่ยวที่มีอย่างจำเพาะเจาะจง (Special interest tourism)ปรารถนาที่จะพัฒนาดตนเองผ่านการฝึกฝนทักษะบางอย่าง ผ่านการลงมือทำ (Experiencing/ Participating)นักท่องเที่ยวสนใจที่จะเป็นผู้ร่วมผลิต (Prosumer)ในสินค้าและบริการที่จะบริโภคสนใจที่จะเป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์ (Co-creation) ร่วมทำ (Co-

maker) ไปพร้อมกับผู้คนในพื้นที่ เพื่อสร้างความผูกพันระหว่างกัน (Engaged) และเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ที่ได้ท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ นักท่องเที่ยวไม่ประสงค์จะเป็นเพียงนักท่องเที่ยว (Tourist) แต่จะเป็นสมาชิกของชุมชนที่ได้มีโอกาสใช้ชีวิตร่วมกัน (Citizen of Community) นอกจากนี้นักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ยังเป็นผู้ที่สามารถเลือกรูปแบบการเดินทางของตนเองได้อย่างอิสระ จึงสามารถที่จะวางแผนรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยืดหยุ่นและยาวนานขึ้น ทั้งนี้ขึ้นกับความน่าสนใจของกิจกรรมการท่องเที่ยวนั่นเอง

กิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงต้องประกอบไปด้วยความพร้อมทั้งในด้านของพื้นที่และกระบวนการ กล่าวคือ นอกจากในพื้นที่ดังกล่าวจะต้องมีความโดดเด่นในด้านใดด้านหนึ่งคือในทางวัฒนธรรมหรือธรรมชาติแล้วกลุ่มเจ้าของบ้าน (Hosts) หรือเจ้าของพื้นที่ที่เป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่ดังกล่าวนั้นต้องมีความตระหนักในคุณค่าและความสำคัญและคุณค่าดังกล่าวด้วย และต้องมีความพร้อมที่จะร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยวที่อาจจะมีความแตกต่างในทางวัฒนธรรม กล่าวคือเจ้าของกิจกรรมต้องพร้อมที่จะมี “คนนอก” เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน หรือในพื้นที่ส่วนตัว (เช่นที่บ้านหรือสถานที่ทำกิจกรรม) อย่างน้อยในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

สำหรับคุณสมบัติในเชิงกระบวนการ หมายถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะต้องเป็นกิจกรรมที่เอื้อให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม โดยผ่านประสบการณ์จากการมีส่วนร่วม (Hands-on experience) โดยตรงกับเจ้าของวัฒนธรรม และในกระบวนการดังกล่าวนี้จะนำไปสู่ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ (Understanding of the specific cultural of the place)

อย่างไรก็ตาม กิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้นมีความแตกต่างอย่างสำคัญกับการท่องเที่ยวแบบอื่น โดยเฉพาะในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั่วไป กล่าวคือ เจ้าของบ้าน (Hosts) จะมีบทบาทนำนักท่องเที่ยว (Guests) ในฐานะเป็นผู้ที่จะถ่ายทอดความรู้ทักษะ และความหมายทางวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยว (ไม่ใช่เป็นเพียงผู้ให้บริการ ขายสินค้า หรือสนับสนุนการเยี่ยมชม) และในขณะเดียวกันก็เป็นผู้ที่สามารถกำหนดการเยี่ยมชม ระยะเวลาหรือจำนวนของนักท่องเที่ยวที่จะเข้าร่วมกิจกรรมได้ล่วงหน้าในบางกรณีการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงช่วยให้ชุมชนสามารถรู้พื้นมรดกทางวัฒนธรรมที่ขาดหายหรือถูกละเลยไปให้กับคืนกลับมาใหม่ซึ่งมีส่วนส่งเสริมชุมชนให้เกิดความภาคภูมิใจ มั่นใจในมรดกวัฒนธรรม ภูมิปัญญาซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของตน

๒.๒ การพัฒนาองค์ความรู้

หลังจากที่คณะทำงานฯ คัดสรรกิจกรรมที่มีศักยภาพและเข้าเกณฑ์ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ตามที่ได้กำหนดไว้แล้ว คณะทำงานฯ ได้ดำเนินงานให้มีการพัฒนาองค์ความรู้ในแต่ละกิจกรรม โดยมีขั้นตอนดำเนินงานดังนี้

- อบรมให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในแต่ละพื้นที่
- เสริมสร้างศักยภาพของกิจกรรมและพื้นที่เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่อื่น (ดูงานในประเทศ) เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่าย
- ดูงานต่างประเทศ โดยการพาคณะทำงานฯ และเจ้าของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในแต่ละพื้นที่ไปศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังประเทศปลายทาง จากนั้นให้แต่ละกิจกรรมสรุปผลการดูงานและนำเสนอแนวทางพัฒนากิจกรรมของตนเองที่เป็นผลมาจากการถอดบทเรียนของการดูงาน
- ทบทวนรูปแบบและแนวทางพัฒนาเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการทดลองเที่ยวโดยคณะทำงานฯ และนักท่องเที่ยว

เพื่อให้แนวความคิดเกี่ยวกับ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ซึ่งถือเป็นเรื่องใหม่และยังไม่ใช่ที่คุ้นเคย โดยทั่วไปมากนัก คณะทำงานฯ จึงเริ่มต้นกระบวนการพัฒนาองค์ความรู้ ด้วยการจัดอบรมให้ความรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันระหว่างเจ้าของกิจกรรมที่ได้รับการคัดเลือก เจ้าหน้าที่ของเขตพื้นที่พิเศษและคณะทำงานฯ ให้ความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับลักษณะและรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยเน้นย้ำว่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่แตกต่างไปจากรูปแบบการท่องเที่ยวเดิม เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีความสนใจอย่างจริงจังที่จะเข้ามามีประสบการณ์ผ่านการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติ (Workshop) ในมรดกทางวัฒนธรรม หรือต้องการจะเข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตประจำวันในพื้นที่ที่ตนเองท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวต้องการใช้เวลาอยู่กับเจ้าของกิจกรรมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และผู้ที่เป็นเจ้าของกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสนใจจะต้องเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ทักษะให้กับนักท่องเที่ยวด้วยตนเอง

คณะทำงานฯ ได้วางแผนพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเป็นสองลักษณะคือ การเสริมสร้างองค์ความรู้เฉพาะทาง และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

การเสริมสร้างความรู้เฉพาะทาง

ในด้านการเสริมสร้างองค์ความรู้เฉพาะทาง ทางคณะทำงานฯ ได้จัดให้กับกลุ่มกิจกรรมต่างๆ โดยต่อเนื่อง เช่นในกรณีของกลุ่มเครือข่ายในพื้นที่พิเศษ ๔ (อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร) ซึ่งทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ “สังคโลก” คณะทำงานฯ เสนอให้กลุ่มกิจกรรมต่างๆ เข้าร่วมในการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “เครื่องปั้นดินเผาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : พัฒนาการ แรงบันดาลใจและการตรวจพิสูจน์” ณ ห้องเรียนพิพิธภัณฑ์สถานเครื่องถ้วยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ วิทยาเขตรังสิต เป็นเวลา ๒ วัน ซึ่งในการอบรมครั้งนี้จะนอกจากจะได้ความรู้เกี่ยวกับเรื่อง เครื่องปั้นดินเผา (Ceramics) เอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยภาพรวมแล้ว ยังได้ฟังบรรยายถึงพัฒนาการนับตั้งแต่ยุคเริ่มต้นและการสิ้นสุดของเครื่องปั้นดินเผาสุโขทัย กลุ่มเตาสุโขทัย-ศรีสัชนาลัยและแรงบันดาลใจอันเป็นที่มาของเครื่องปั้นดินเผาอันหลากหลายรูปแบบของเครื่องปั้นดินเผาสุโขทัย ผู้ร่วมอบรมยังได้มีโอกาสเข้าชมคลังของพิพิธภัณฑ์และโบราณวัตถุชิ้นสำคัญของพิพิธภัณฑ์สถานเครื่องถ้วยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ของมหาวิทยาลัยกรุงเทพ ซึ่งถือว่าเป็นพิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับเครื่องถ้วยที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งในเอเชียอาคเนย์อย่างใกล้ชิด โดยคณะทำงานฯ ขอให้วิทยากรบรรยายเป็นพิเศษเกี่ยวกับเครื่องถ้วยสุโขทัยและตุ๊กตาสังคโลกจากเตาบ่านเกาะน้อยซึ่งทางพิพิธภัณฑ์ฯ มีสะสมไว้เป็นจำนวนมาก ในการอบรมครั้งนี้นอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของการทำความเข้าใจเกี่ยวกับสังคโลกซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ในเขตพื้นที่พิเศษ ๔ แล้วยังจะเป็นพื้นฐานที่ทำให้ผู้เข้าร่วมอบรมตระหนักใน “คุณค่า” ของสังคโลกและสามารถเชื่อมโยงกับงานของตนเองได้ เช่นได้สัมผัสงานสังคโลกชิ้นเยี่ยม เข้าใจความหมาย ความสำคัญของชิ้นงานที่พิพิธภัณฑ์ฯ สะสม หรือในกรณีของตุ๊กตาสังคโลกจากเตาบ่านเกาะน้อย อ.ศรีสัชนาลัยจะมีส่วนทำให้ช่างปั้นและวาดสังคโลกจากบ้านเกาะน้อย ได้ตระหนักถึงความสำคัญของพื้นที่ในฐานะเป็นแหล่งผลิตตุ๊กตาสังคโลกในอดีตซึ่งเป็นตัวแทนของ “จิตวิญญาณในพื้นที่” ที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

แม้ในการอบรมครั้งนี้จะไม่ได้มีโอกาสเข้าชมพิพิธภัณฑ์ฯ เนื่องจากยังอยู่ในระหว่างการซ่อมแซม อันเป็นผลมาจากอุทกภัยครั้งใหญ่ที่ผ่านมา ต่อมาภายหลังคณะทำงานฯ ได้จัดให้กลุ่มกิจกรรมเกี่ยวกับสังคโลกของพื้นที่พิเศษ ๔ ได้กลับมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์สถานเครื่องถ้วยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ วิทยาเขตรังสิตนี้อีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่เราเปิดให้บริการครั้งใหม่ เพื่อให้กลุ่มกิจกรรมได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการจัดแสดงและสื่อความหมาย “เครื่องสังคโลก” ต่อสาธารณชน รวมถึงได้จัดให้เรียนรู้เกี่ยวกับระบบการจัดเก็บวัตถุ ลงทะเบียนวัตถุในพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติธรณีวิทยาและธรณีวิทยา ซึ่งอยู่ในความดูแลของคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ร่วมกับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานเช่นนี้ได้ส่งผลให้เจ้าของกิจกรรมที่เป็นช่างปั้นเครื่องสังคโลกในเขตพื้นที่สพพ.๔ เกิดแรงบันดาลใจ คิดจัดทำพิพิธภัณฑ์ในพื้นที่ของตนเอง เพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของการเป็นพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เพิ่มเติมภายหลังทำกิจกรรมร่วมกัน โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมรายหนึ่ง วางแผนและดำเนินการสร้างพิพิธภัณฑ์เครื่องสังคโลก โดยจะจัดวางผลงานสังคโลกเก่า เทียบเคียงกับผลงานสังคโลกที่จัดทำขึ้นใหม่ในรูปแบบเดียวกัน เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจที่จะเรียนรู้และลงมือทำด้วยตนเองโดยมีผลงานจากอดีตเป็นต้นแบบ ในอีกรายหนึ่งได้ดำเนินการปรับเปลี่ยนห้องแสดงผลงานเครื่องปั้นดินเผาของตนเองใหม่ ให้เป็นพิพิธภัณฑ์ว่าด้วย “คุณค่า” และ “มูลค่า” ของสังคโลก โดยพยายามสื่อความหมายถึงความสำคัญของเครื่องสังคโลก ที่แม้เป็นชิ้นงานสังคโลกที่บินแตกหักและไม่สมบูรณ์ แต่งานสังคโลกโบราณดังกล่าวก็ยังทรงคุณค่าในฐานะที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จและ

ล้มเหลวของกระบวนการทำงานสังคมโลกซึ่งกลายเป็นแรงบันดาลใจให้กับผู้สนใจเครื่องปั้นดินเผาสุโขทัยในยุคปัจจุบัน

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกิจกรรมและระหว่างพื้นที่

คณะทำงานฯ ได้จัดให้แต่ละกิจกรรมได้มีโอกาสเดินทางไปเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ร่วมกับคณะทำงานฯ เพื่อที่จะได้ศึกษาเรียนรู้กระบวนการจัดการ ปัญหา ข้อจำกัดและอุปสรรคของแต่ละกิจกรรม เพื่อที่จะได้นำมาปรับใช้หรือหลีกเลี่ยงในการดำเนินงานกิจกรรมของตน ทั้งยังเป็นกระบวนการที่จะสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต่อไปในอนาคตด้วย

นอกจากการศึกษาดูงานพัฒนาองค์ความรู้เฉพาะทางและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันแล้ว คณะทำงานฯ เล็งเห็นว่า กลุ่มเครือข่ายของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ควรมีประสบการณ์ในการเดินทางไปดูงานยังต่างประเทศเพิ่มเติมในกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องโดยเทียบเคียงทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการ จากนั้นขอให้แต่ละกิจกรรมสรุปผลการดูงานและนำเสนอแนวทางพัฒนากิจกรรมของตนเอง เพื่อที่จะทบทวนรูปแบบและการดำเนินงานในกิจกรรมของตนเองอีกครั้งหนึ่ง โดยการศึกษาดูงานในต่างประเทศนั้นถือเป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่จะได้เรียนรู้และศึกษาแนวทางในการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของต่างประเทศเพื่อนำไปสู่การเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในประเทศไทย

การศึกษาดูงานการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ในต่างประเทศ

ในกรณีของคณะทำงานฯ ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาเป็นระยะเวลาหนึ่ง ได้ตระหนักว่าเพื่อทำความเข้าใจรูปแบบและวิธีการของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มีความจำเป็นที่คณะทำงานฯ ควรมีประสบการณ์ของการท่องเที่ยวดังกล่าวด้วยตนเอง คณะทำงานฯ ได้เลือกพื้นที่ที่ศึกษาคือเมืองยอร์กยากาต้า (Yogyakarta) และเกาะบาหลี (Bali) ประเทศอินโดนีเซียเป็นพื้นที่ในการดูงาน ในกรณีของยอร์กยากาต้า เกาะชวา นั้น เพื่อเยี่ยมชมการจัดการโบราณสถานสองแห่งคือ ปรัมบานัน (Candi Prambanan) เทวสถานฮินดูในเกาะชวาและบุโรพุทโธ (Borobudur) พุทธสถานมหายานในคริสต์ศตวรรษที่ ๙ ซึ่งได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกในปีพ.ศ. ๒๕๒๕ เพื่อเป็นการเทียบเคียงกับการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัยและกำแพงเพชร (ซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนไว้ในบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกโลกในปีพ.ศ. ๒๕๓๔) ส่วนในกรณีของเกาะบาหลี นับว่าเป็นเมืองที่มีชื่อเสียงในการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและวัฒนธรรมของบาหลีมาเป็นระยะเวลานาน โดยเฉพาะจุดเด่นของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในบาหลี ถือว่ามีชื่อเสียงเป็นอันดับต้นๆ ของโลก เนื่องจากเป็นเกาะที่ประชาชนนับถือศาสนาฮินดูเพียงแห่งเดียวของประเทศอินโดนีเซียซึ่งมีประชากรนับถือศาสนาอิสลามเป็นหลัก

การท่องเที่ยวในบาหลีเป็นกรณีสำคัญของการศึกษาเกี่ยวกับผลของการท่องเที่ยวที่มีต่อวัฒนธรรม (Michel Picard : ๑๙๙๗) แม้การท่องเที่ยวจะทำให้ประเพณีและวัฒนธรรมของบาหลีเปลี่ยนแปลงในบางกรณี แต่ในบางกรณีการท่องเที่ยวก็ทำให้วัฒนธรรมของบาหลีเข้มแข็งขึ้น ในขณะที่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของ

บาทลีเริ่มเผชิญกับทางตันด้วยภาพลักษณ์ซ้ำเดิม (ผู้หญิงเดินไปวัดโดยเทินของบูชาไว้บนศรีษะ , พิธีแห่โลงศพ รูปสัตว์ไปตามท้องถนน หรือตุ๊กตาหิ้งผ้าขาวม้าตามากลุสิดำ ฯลฯ) การท่องเที่ยวบาทลีเองก็ปรับตัวใหม่ ด้วยการนำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในประสบการณ์ในทางศิลปะและวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ของบาทลี เช่น เสนอ ๑๔ Great Arts Courses in Ubud, Bali. นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้การทำเครื่องเงิน , แกะสลักไม้, แกะสลักผลไม้, ทำกระดาษ, ทำเครื่องเซ่นไหว้, ผ้าบาติก, เต้นรำแบบบาทลี, ดนตรีบาทลี, ทำเครื่องปั้นดินเผาหรือร้อยลูกปัด หรือในพิพิธภัณฑ์บางแห่งได้เสนอรูปแบบการฝึกอบรม (workshop) เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมของบาทลีให้กับนักท่องเที่ยวที่สนใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม สำนวศศึกษาภาพการสร้างสรรค์ของตนเองผ่านประสบการณ์ โดยกิจกรรมนั้นสะท้อนถึง “ลักษณะของพื้นที่และนำมาซึ่งความเชื่อมโยงกับผู้คนซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่และเป็นผู้รังสรรค์วัฒนธรรมที่มีชีวิตนั้น” (UNESCO : ๒๐๐๖)

คณะทำงานฯ ได้เลือกเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ พิพิธภัณฑ์ปูลูกิชัน (Museum Puri Lukisan) ซึ่งจัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่รวมเอาศิลปะและวัฒนธรรมที่สามารถถ่ายทอดในเชิงกระบวนการเรียนรู้ให้นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ คณะทำงานฯ ได้เลือกทำกิจกรรมที่แตกต่างกันคือ เรียนรู้การเล่นเครื่องดนตรีพื้นเมือง กิจกรรมการวาดภาพจิตรกรรมประเพณี (บาทลี) กิจกรรมการลงสีบนหน้ากากไม้ กิจกรรมการแกะสลักไม้ และกิจกรรมการทำเครื่องบูชาเทพเจ้าตามความเชื่อ

จากการลงมือทำกิจกรรมที่นำเสนอโดยพิพิธภัณฑ์ปูลูกิชัน คณะทำงานฯ ได้สรุปรูปแบบ และข้อพิจารณาเพื่อนำเอาประสบการณ์ที่ได้มาปรับใช้กับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย ดังนี้

การทำเครื่องเซ่นของบูชา

วิทยากรเริ่มจากการแนะนำอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำเครื่องบูชา ซึ่งประกอบไปด้วย ใบมะพร้าวอ่อน, ไม้กลัดที่ทำมาจากก้านมะพร้าวที่เหลาแล้ว, ดอกไม้ชนิดต่างๆ, มีด, ตัวอย่างชิ้นงานที่ทำเสร็จแล้ว กระบวนการนี้ใช้เวลาไม่นานนัก ประมาณ ๑๕ นาที จากนั้นวิทยากรเริ่มสอนจากสิ่งที่ยากที่สุด คือ การทำถาดรองเครื่องเซ่นไหว้ทั้งแบบสี่เหลี่ยมและแบบวงกลม โดยสอนตั้งแต่การติดใบมะพร้าว การกลัดและการเรียงใบ ถัดมาเป็นการสอนการทำกรวยใส่ดอกไม้, กระหงดอกไม้ รวมไปถึงการสานใบมะพร้าวให้เป็นรูปร่างต่างๆ เช่น รูปดาวหกแฉก เป็นต้น วิทยากรมีการเตรียมอุปกรณ์มาเป็นอย่างดี การเรียนการสอนดำเนินไปประมาณเกือบ ๓ ชั่วโมง ผู้เรียนสร้างชิ้นงานได้ ๖ ชิ้น

สิ่งที่ได้เรียนรู้

๑. เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างเจ้าของกิจกรรมและผู้เข้าร่วม workshop เช่น เรื่องคำศัพท์เกี่ยวกับดอกไม้ ในภาษาไทยและภาษาอินโดนีเซีย
๒. ผู้บรรยายสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้ค่อนข้างดี ใจเย็น และมีความอดทน
๓. เป็นกิจกรรมที่สะท้อนความเป็นบาทลี วิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ ของชาวบาทลี ได้เป็นอย่างดี เพราะการทำเครื่องเซ่นไหว้นี้ต้องทำกันแทบทุกบ้านที่นับถือฮินดู

๔. มีการเตรียมอุปกรณ์เอาไว้พร้อมเพียงและระยะเวลาเหมาะสม ไม่ยาวนานและยากเกินไป

ข้อจำกัด

๑. วิทยากรขาดการอธิบายที่มาที่ไปของการทำเรื่องบูชอย่างละเอียด ทำให้ผู้เรียนที่มาจากศาสนาอื่น/ประเทศอื่น ไม่ค่อยเข้าใจความสำคัญของการทำเรื่องบูชา
๒. ชิ้นงานที่ทำแล้วมีอายุเพียง ๑ วัน ไม่สามารถเก็บเป็นที่ระลึกได้
๓. ชิ้นงานที่ทำเสร็จแล้ว เป็นการทดลองทำ แต่ไม่ได้ถูกนำไปใช้ในพิธีกรรมจริง หากมีการแนะนำให้ใช้ได้จริง น่าจะทำให้นักท่องเที่ยวได้ประสบการณ์ที่สะท้อน “จิตวิญญาณของพื้นที่” มากขึ้น
๔. Workshop เกิดขึ้นในสถานที่เฉพาะ นั่นคือพิพิธภัณฑ์ ทำให้ขาดความรู้สึกรู้สึกในเรื่องการท่องเที่ยวแบบ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” นักท่องเที่ยวไม่ได้มีโอกาสไปยังชุมชนจริงๆ และยังไม่เกิดความรู้สึกผูกพันกับเจ้าของกิจกรรมเท่าใดนัก

กิจกรรมการลงสืบนหน้ากากไม้

สิ่งที่ได้เรียนรู้

๑. รู้สึกประทับใจสถานที่แห่งนี้มาก เนื่องจากเป็นทั้งพิพิธภัณฑ์และเป็นสถานที่สำหรับการเรียนรู้ ซึ่งมีกิจกรรมหลายอย่างรองรับนักท่องเที่ยวที่มีความประสงค์ที่จะเรียนรู้และฝึกทดลองโดยเปิดกิจกรรมต่างๆให้นักท่องเที่ยวเลือกตามความชอบใจ
๒. สำหรับกิจกรรมการลงสืบนหน้ากาก จะเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมมาก สำหรับนักท่องเที่ยวที่มีเวลาไม่มาก ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่ไม่ยากนัก และผู้ฝึกสอนก็เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในกิจกรรมอย่างแท้จริง ประกอบกับเป็นผู้ที่เข้าใจในสถานภาพของผู้เข้ารับการเรียนรู้ว่าเป็นเพียงนักท่องเที่ยวที่ต้องการเก็บเกี่ยวประสบการณ์จากการท่องเที่ยวครั้งนี้ ซึ่งย่อมจะมีความสามารถพื้นฐานในการทำกิจกรรมมาบ้างเพียงเล็กน้อย จึงคอยช่วยให้คำแนะนำและแก้ไขให้หากผู้เรียนรู้ไม่สามารถที่จะแก้ไขข้อผิดพลาดนั้นๆ

ข้อจำกัด

๑. ครูผู้สอนมีประสบการณ์มาก แต่ก่อนการอบรมควรมีการเกริ่นและสรุปกระบวนการทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจกรรมวิธีก่อนหลังตามลำดับถ้ามีการกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของหน้ากากจะทำให้เข้าใจมากขึ้นการอธิบายความหมายหรือความสำคัญแต่ละกิจกรรม ควรจะมีการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นระหว่างผู้ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เช่น หน้ากากหมายถึงตัวละครหรือเทพตนใด บุคลิกลักษณะสำคัญคืออะไร

๒. ระยะเวลาจำกัด เหมือนเป็นการสาธิตและลงมือทำในระยะสั้นๆ อาจยังไม่ได้ รับการซึมซับจริงๆ เหมือนลงไปทำในชุมชน แต่สถานที่เข้าถึงได้มากกว่าการลงไปทำ ในชุมชน หากมีการแยกกิจกรรมไปตามชุมชนต่างๆ ที่นัดกิจกรรมในแต่ละประเภท จะทำให้ได้ความรู้ ซึมซับในวิถีชุมชนมากกว่า แต่ต้องมีการจัดการส่วนสถานที่, บรรยากาศและสิ่งอำนวยความสะดวกในแต่ละชุมชนให้เหมาะสมและอาจไม่สามารถ ให้เลือกทำกิจกรรมได้หลายประเภทเหมือนพิพิธภัณฑ์ แต่ก็จะสามารถเพิ่มรายได้ใน กับชุมชน โดยมีการขายผลิตภัณฑ์ควบคู่ไปด้วย

กิจกรรมการวาดภาพจิตรกรรมประเพณี

การทำกิจกรรมนี้ใช้เวลาในการสเก็ตช์ภาพเพียง ๒ ชั่วโมง ก็สามารถได้ภาพสเก็ตช์รูปพระราม ซึ่งครูผู้สอนได้นำภาพตัวอย่างหลายๆ ภาพมาให้เลือกก่อน นักท่องเที่ยวก็จะได้เลือกภาพพร้อมพูดคุยกับครูว่า ภาพต่าง ๆ นั้นเป็นภาพอะไร จากนั้นครูจะขึ้นร่างภาพตามลำดับในกระดาษตัวอย่าง ให้เราเขียนเองในกระดาษ ของตัวเอง ในตอนแรกคิดว่ายากเพราะต้องเขียนเองทั้งหมด แต่เมื่อได้เริ่มต้นทำแล้วก็สามารถทำได้เรื่อยๆ เพราะครูจะมีขั้นตอนที่ค่อยๆ ใส่รายละเอียดทีละขั้นจนในที่สุดก็ได้ภาพและลวดลายที่สมบูรณ์ ในระหว่างที่ ค่อยๆ เขียนตามครูนั้น ครูก็จะมาคอยดูเป็นระยะ หากมีจุดที่ต้องแก้ไขหรือปรับหรือเพิ่มเติมก็จะเข้ามาแก้ไขให้ จากนั้นก็จะเป็นการลงสีซึ่งจะมีการลงสีแต่ละจุดตามขั้นตอน ทั้งหมดใช้เวลาเพียง ๓ ชั่วโมง ทำให้เห็นว่า กิจกรรมการเขียนภาพนี้ไม่ยากเกินไปสำหรับนักท่องเที่ยวแต่ต้องมีขั้นตอนในการการเขียนที่เป็นระบบชัดเจน พร้อมการถ่ายทอดจากครูผู้ชำนาญ ทั้งนี้ครูที่มาสอนก็เป็นศิลปินที่มีผลงานและมีการแสดงนิทรรศการผลงาน อยู่บ่อยๆ ครูเองก็ได้มีสื่อบัตรแนะนำตนเองอย่างดี ซึ่งช่วยให้ผู้ทำกับครูได้ทำความรู้จักและพูดคุยเพิ่มเติมได้ มากขึ้น จึงเห็นว่ากิจกรรมแบบนี้จะเกิดขึ้นได้ ปัจจัยสำคัญคือ ผู้ถ่ายทอดที่มีความสามารถในเรื่องของตนเป็น อย่างดี มีการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบและมีขั้นตอนชัดเจน จะช่วยให้เรื่องที่ดูยาก เป็นเรื่องที่ย่อยง่ายและ เป็นไปได้

ในฐานะนักท่องเที่ยวคนหนึ่ง การได้มีโอกาสเที่ยวโดยลงมือปฏิบัติการเรียนรู้วิธีการวาดภาพ ลายโบราณ ซึ่งมีความยากและแสดงให้เห็นวิถีชีวิตตามความเชื่อคติของศาสนาอันดูผ่านภาพที่วาด ทำให้เข้าใจ และตระหนักถึงความเป็นคนบาปได้มากและดียิ่งขึ้น การให้รายละเอียดและความสำคัญกับภาพที่วาดโดยใช้ เวลา ๓ ชม. กับศิลปินท้องถิ่นที่คอยร่าง (sketch) ลายและนำทางการเขียนลาย ยิ่งทำให้รู้สึกเป็นหนึ่งเดียวและ เข้าใจคนบาปมากยิ่งขึ้น แต่การวาดลายต้องใช้สมาธิและความชำนาญพอสมควร ทำให้รูปวาดที่วาดแม้จะ ออกมาเป็นไปตามแบบ แต่ระหว่างทำก็ถูกรบกวนโดยนักท่องเที่ยวอื่นที่สนใจเข้ามาสอบถามและดูด้วยความ สนใจ

กิจกรรมการเล่นเครื่องดนตรี Gamelan Gong Kebyar

จากการทำกิจกรรมเรียนรู้เล่นเครื่องดนตรี Gamelan Gong Kebyar (ซึ่งเป็นชื่อเรียกโดยรวมของเครื่องดนตรีต่างๆในวง) ข้อจำกัดของกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับเครื่องดนตรีที่สำคัญนั้นก็คือ ในการเล่นดนตรีนั้น แม้จะเป็นเพียงเสียงที่ดูเหมือนมีความเป็นสากลและพบเห็นและได้ฟังจากทุกๆชาติ แต่การเล่นเครื่องดนตรีมีความจำเป็นต้องอาศัยทักษะในการทำความเข้าใจ หรืออย่างน้อยผู้ที่ทำกิจกรรมเกี่ยวกับดนตรีควร จะมีความชอบ (ใจรัก) หรือมีพื้นฐานทางดนตรีมาบ้างแล้ว เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องระยะเวลาในการเรียนเพียง ๑ ชั่วโมง อาจจะทำให้ผู้ที่ไม่มีพื้นฐานมาก่อนไม่สามารถเรียนรู้และเข้าใจถึงเทคนิควิธีอันละเอียดของการเล่นดนตรีได้

นอกจากนั้นแล้วสิ่งหนึ่งที่น่าจะเป็นข้อจำกัดนอกเหนือจากความชอบและความเข้าใจเกี่ยวกับดนตรีพื้นฐานรวมถึงเรื่องของเวลาในการทำกิจกรรมที่มีเพียงหนึ่งชั่วโมงก็คือ ไม่มีของที่ระลึกในการเรียนรู้ สิ่งที่น่ากลับไปได้เป็นเพียงความประทับใจของเสียงดนตรีเท่านั้น

สิ่งที่ได้เรียนรู้

ในการทำกิจกรรมเล่นเครื่องดนตรีได้มีโอกาสเล่นเครื่องดนตรีที่มีชื่อว่า “เปอมาเต” ซึ่งเป็นเครื่องตีชนิดหนึ่ง โดยเสียงจากเครื่องดนตรีชิ้นนี้มีความทุ้มแหลมและกังวานคล้ายคลึงกับการตีระนาดผสมกับฆ้องเล็กของไทย ในการทดลองทำกิจกรรมวิทยากรได้แนะนำให้รู้จักเครื่องดนตรีทุกๆชิ้นและบอกถึงความสำคัญของวงดนตรีที่จะทำการเล่นประกอบการแสดงต่างๆ เช่น Barong & Legong Dance เป็นต้น ซึ่งแสดงออกให้เห็นถึงแง่มุมหนึ่งในวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นในเรื่องศิลปะดนตรี การเล่นดนตรีจึงเป็นอีกช่องทางในการสื่อสารความเป็นท้องถิ่นให้แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างน่าสนใจ

ข้อจำกัด

การที่ได้เรียนรู้กิจกรรม CT ดังกล่าวทำให้เข้าใจถึงความสำคัญของเครื่องดนตรีที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น โดยการใช้สื่อสารผ่านเครื่องดนตรี แต่อย่างไรก็ดี กิจกรรมนี้ก็ยังมีปัญหาและอุปสรรคอยู่ที่ช่วงเวลาที่อาจจะสั้นเกินไปและกิจกรรมก็ต้องอาศัยความสนใจและความรู้พื้นฐานในการเล่นดนตรี ซึ่งอาจจะทำให้ผู้ที่มาท่องเที่ยวกิจกรรมนี้น้อยลงไปเมื่อเปรียบเทียบกับกิจกรรมอื่นๆ เช่น การสลักไม้ การเขียนภาพและการลงสีหน้ากาก เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่จะสามารถนำเอาผลิตภัณฑ์หรือผลผลิตจากองค์ความรู้ที่ได้เรียนรู้มาเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนกว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์การเล่นเครื่องดนตรี

กิจกรรมการแกะสลักไม้

สิ่งที่ได้เรียนรู้

๑. สถานที่จัดการเรียน มีต้นไม้ร่มรื่น การจัดภูมิสถาปัตยกรรมเข้าไปแล้วเกิดความรู้สึกร่มรื่น รวมทั้งรูปแบบอาคารแสดงความรู้สึกเป็นท้องถิ่น สถานที่สะอาด ที่จอดรถกว้างขวาง ห้องน้ำสะอาด
๒. ผู้สอนสามารถจัดระบบได้ดี มีความรู้ลึกซึ้ง สามารถถ่ายทอดให้เข้าใจ มีใจบริการ ใจเย็นในการสอน สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้อย่างดี มีการถามระหว่างการเรียน จะพักไหม เข้าห้องน้ำไหม เชิญดื่มน้ำรับประทานอาหารว่าง ถือเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้มาเรียนรู้รู้สึก “ประทับใจ”
๓. การแต่งกายของผู้สอนสื่อถึงความเป็นบาหลิ
๔. มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย รวมทั้งระยะเวลาแตกต่างกัน ทำให้เหมาะสมกับผู้มาเรียนที่มีเวลาน้อยหรือมาก ราคาเรียนเหมาะสมกับองค์ความรู้ที่ได้
๕. การจัดสถานที่เรียนเป็นสัดส่วน อุปกรณ์การสอนครบถ้วน เหมือนการทำงานจริง
๗. นำชิ้นงานกลับบ้านได้ โดยผู้สอนช่วยตกแต่งงานให้เรียบร้อย

ข้อจำกัด

๑. อาจเป็นเพราะชุมชนไม่พร้อม จึงใช้หน่วยงานเข้ามาจัดการระบบแทน ทำให้ไม่สามารถอยู่ในบรรยากาศความเป็นชุมชน
๒. ขาดการบรรยายถึง “คุณค่า” ความหมายของที่ทำ (ชิ้นงานแกะสลัก) เพื่อให้ผู้เขียนจะได้เลือกได้ถูกว่าจะแกะสลักอะไร ซึ่งอาจเป็นแผนพับให้ดูก่อนเข้ามาเรียนรู้ หรือ ดู VDO ก่อน

คณะทำงานฯได้ร่วมกันสรุปเกี่ยวกับการศึกษาดูงานในกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งในประเด็นเรื่องพื้นที่และกระบวนการของการท่องเที่ยวที่อาศัยการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ กรณีของเกาะบาหลี่ ณ ประเทศอินโดนีเซีย ไว้ดังนี้

ปัจจัย	ผลการวิเคราะห์
๑. จุดแข็ง (strengths)	- ด้านสภาพแวดล้อม สถานที่จัดการเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีความเหมาะสม ร่มรื่น จุดบริการมีความพร้อม - คณะวิทยากรแต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายพื้นเมือง แสดงออกถึงความเป็นท้องถิ่นผ่านวัฒนธรรมการแต่งกายได้ในระดับหนึ่ง - กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีให้ทดลองทำนั้นมีความหลากหลายและสะท้อนวัฒนธรรม คติความเชื่อ วิถีชีวิตของคนในสังคมบาหลี่ได้เป็นอย่างดี - อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการทำกิจกรรมมีความพร้อมและเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว - ในกระบวนการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้แบบตัวต่อตัวทำให้สามารถและเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวิทยากรผู้สอนและนักท่องเที่ยวได้
๒. จุดอ่อน (Weaknesses)	- ขาดการบอกเล่าถึงความสำคัญ ที่มาที่ไป และการเน้นถึงคุณค่าของกิจกรรมที่ทำ - ในบางกิจกรรมยังขาดการจัดช่วงเวลาที่เหมาะสม - ขาดบรรยากาศของความเป็นชุมชน ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถสัมผัสกับจิตวิญญาณความเป็นพื้นที่ที่แท้จริงได้ แม้ว่ากิจกรรมจะสะท้อนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวบาหลี่ก็ตาม - การเก็บรักษาชิ้นงานบางชิ้นไม่สามารถคงสภาพเอาไว้ได้นาน หรือบางกิจกรรมก็ไม่มีชิ้นงานเป็นของที่ระลึก
๓. โอกาส (Opportunities)	- อาจมีการขยายกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ลงสู่ชุมชน โดยชุมชนแต่ละแห่งจัดกิจกรรมที่มีความถนัด - สร้างผลิตภัณฑ์ที่มีการเน้นถึงคุณค่าความเป็นท้องถิ่นให้เกิดขึ้นได้ - สร้างพื้นที่สำหรับแสดงผลงานของศิลปินท้องถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับชมและเรียนรู้งานศิลปะจากเจ้าของกิจกรรม
๔. อุปสรรค/ภาวะ คุกคาม (Threats)	- การสื่อสารระหว่างวิทยากรและผู้ศึกษาเรียนรู้ - ค่าเล่าเรียนในบางกิจกรรมมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง - ระหว่างการทำกิจกรรมอาจมีการรบกวนจากนักท่องเที่ยวคนอื่น ๆ ด้วยการส่งเสียงดัง หรือแม้แต่การสูบบุหรี่ - ที่มาที่ไปของความถูกต้องขององค์ความรู้

บรรยากาศภายในพิพิธภัณฑ์

กิจกรรมการทำเครื่องบูชาชนิดต่างๆจากใบมะพร้าวอ่อน

กิจกรรมการลงสีบนหน้ากากไม้

กิจกรรมการวาดภาพจิตรกรรมประเพณี (บาหลี่)

กิจกรรมการแกะสลักไม้

กิจกรรมการเล่นเครื่องดนตรี Gamelan Gong Kebyar (เครื่องดนตรี)

จากการที่คณะทำงานโครงการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ร่วมกับหน่วยงาน อพท. ได้เดินทางไปศึกษาดูงานการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ บาห์ลีและเกาะชวา ประเทศอินโดนีเซีย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบ กระบวนการและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในต่างประเทศ เพื่อทบทวนแนวทางในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทยเมื่อมองย้อนกลับมาที่กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของไทยที่รอการพัฒนาให้เกิดขึ้นจริง พบว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งในบาห์ลีและเกาะชวา มีความหลากหลายทั้งในทางธรรมชาติและวัฒนธรรม (ภูเขาไฟ, นาขั้นบันได, ศิลปหัตถกรรม, การแสดง) การนำเสนอและการจัดการนั้นมีความน่าสนใจ บาห์ลีสามารถเสนอมรดกทางวัฒนธรรมของตนเองเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ส่วนในกรณีของเกาะชวา แสดงให้เห็นความสำเร็จของการจัดการเกี่ยวกับมรดกโลก ที่สามารถจัดการกับจำนวนของนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากได้อย่างมีระบบ อย่างไรก็ตาม หากมองในด้านของการสื่อความหมายกิจกรรมพบว่า บาห์ลีเองก็ยังประสบปัญหาในการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมของตนเองให้กับนักท่องเที่ยวต่างชาติ แต่บริบทแวดล้อมทางวัฒนธรรมและบรรยากาศทางวัฒนธรรมของบาห์ลีช่วยสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวเป็นการทดแทน

คณะทำงานฯ เห็นพ้องต้องกันว่าแม้ในกระบวนการจัดการนำเสนอกิจกรรมทางวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวจะมีความสะดวก มีการจัดการที่เป็นระบบ บรรยากาศของการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์จะสอดคล้องกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เรียนรู้ได้เป็นอย่างดี แม้วิทยากรจะเป็นผู้ที่มีความรู้อย่างแท้จริงในกิจกรรมดังกล่าว และสามารถสื่อสสารภาษาอังกฤษกับนักท่องเที่ยวได้อย่างแคล่วคล่อง แต่ยังไม่สามารถสื่อความหมายของมรดกวัฒนธรรมนั้นๆ ให้กับนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้าใจอย่างลึกซึ้งได้ บทเรียนดังกล่าวทำให้คณะทำงานฯ มีความตระหนักร่วมกันว่า ในการพัฒนาโครงการการท่องเที่ยวของไทยนั้น จำเป็นต้องมีเน้นย้ำในการเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมรวมถึงกระบวนการสื่อความหมายของแต่ละกิจกรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อให้นักท่องเที่ยวจะได้รับมอบการส่งทอดความหมายและความสำคัญของสิ่งที่ตั้งใจมาเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่

อย่างไรก็ตามปัญหาดังกล่าวนี้อาจเป็นปัญหาเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะกับมรดกวัฒนธรรมที่มีใช้กายภาพ (Intangible Cultural heritage) ซึ่งนักท่องเที่ยวมีความแตกต่างกันในความรู้และทักษะ จึงเป็นเรื่องยากที่ผู้สอนทำกิจกรรม (หรือวิทยากร) จะสามารถสื่อความหมาย, ความสำคัญให้ชัดเจนและถ่องแท้แก่นักท่องเที่ยวต่างวัฒนธรรมซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลได้ และเพื่อหาทางแก้ปัญหาดังกล่าว คณะทำงานฯ จึงจัดทำ “กระบวนการการสร้างหลักสูตรการเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” เพื่อสร้างความชัดเจนอย่างเป็นระบบให้กับการสื่อความหมายมรดกวัฒนธรรมในแต่ละกิจกรรม (ดูหัวข้อที่ ๒.๓) ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้น่าไม่ใช่ปัญหาสำคัญของกลุ่มกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันหรือที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางธรรมชาติซึ่งการสื่อความหมายและความสำคัญของกิจกรรมมีความชัดเจนมากกว่า (เช่น กิจกรรม วิถีชีวิตประมงพื้นบ้าน บ้านบางละมุง หรือวิถีชีวิตมุสลิมจาม บ้านน้ำเชี่ยว)

คณะทำงานฯ ได้เลือกประเทศญี่ปุ่น เป็นพื้นที่ศึกษาดูงานนอกประเทศ สำหรับกลุ่มกิจกรรมที่ได้รับการคัดสรรในพื้นที่พิเศษ โดยเลือกจัดให้เยี่ยมชมและลงมือปฏิบัติในกิจกรรมที่มีความสอดคล้องในด้านเนื้อหา และวิธีการซึ่งจะแตกต่างกันไปตามแต่ละกลุ่ม โดยแบ่งการดูงานออกเป็น ๔ กลุ่ม แยกตามเมืองต่างๆ ดังนี้ คือ

เกียวโต (Kyoto)-โอซาก้า(Osaka): เส้นทางเซรามิกโดยกลุ่มคณะเดินทางจากสพพ.๔ (อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร) เยี่ยมชมศูนย์เครื่องปั้นดินเผาเมืองเกียวโต (Kyoto Pottery Center) ซึ่งเป็นห้องจัดแสดงสินค้าผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาจากที่ต่างๆ ,สมาคมเตาเผาแห่งเกียวโต เซโยไก (Kyoto Seyokai)ซึ่งสมาคมแห่งนี้เป็นของชุมชนและเป็นศูนย์กลางรวบรวมผลงานของชุมชนเพื่อจัดแสดงและขายซึ่งช่วยส่งเสริมธุรกิจของชุมชน โดยจัดให้มีกิจกรรมท่องเที่ยว “เส้นทางเตาเผา ๑๐ แห่งรอบเมืองเกียวโต” เพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเดินทางและช่วยกระจายผลประโยชน์ไปในกลุ่มของชมรมอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวยังสามารถเข้าร่วมเรียนรู้การปั้นและวาดลวดลายลงบนเครื่องปั้นดินเผาในรูปแบบและลวดลายเฉพาะของเตาเผาแต่ละแห่งได้ตามความชอบด้วย จากนั้นเดินทางไปยังเมืองชิการากิ (Shigaraki) ,หมู่บ้านทันซัน (Tanzan)ซึ่งเป็นเมืองและชุมชนที่มีชื่อเสียงด้านเครื่องปั้นดินเผาแห่งหนึ่งของญี่ปุ่น โดยเฉพาะดินเหนียวของเมืองชิการากิส่งออกไปยังแหล่งปั้นเซรามิกที่เมืองเกียวโตมาตั้งแต่ในอดีต คณะเดินทางได้เดินทางไป Tanaba-Yaki Pottery เมืองเฮียวโกะ (Hyoko)ซึ่งเป็นแหล่งเตาโบราณ อายุหนึ่งศตวรรษ (ความยาว ๔๗ เมตร) ซึ่งเป็นเตาเผาเซรามิกที่มีผู้ร่วมใช้อยู่ ๕ ตระกูลและถือเป็นมรดกสำคัญของเมืองเฮียวโกะ นอกจากนี้ได้เยี่ยมชมแหล่งเตาเผา ร้านค้า บ้านศิลปิน พิพิธภัณฑ์และศูนย์แสดงสินค้าและร้านขายของที่ระลึกแล้ว คณะเดินทางยังได้มีโอกาสร่วมปั้นเซรามิกภายใต้การสอนและแนะนำโดยสมาคมเตาเผาแห่งเกียวโต เซโยไก เพื่อเรียนรู้การจัดการ กระบวนการและเทคนิคการสอนและการสื่อความหมายโดยหน่วยงานที่มีประสบการณ์ นอกจากนี้คณะเดินทางยังได้เยี่ยมชมร้านขายของที่ระลึกและเครื่องปั้นดินเผาของเมืองเกียวโต เพื่อเรียนรู้ความสำคัญของเครื่องปั้นดินเผาซึ่งเป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันที่สำคัญของญี่ปุ่น

โตเกียว (Tokyo) โดยกลุ่มเครือข่ายอพท.๖ (น่าน) และอพท.๗ (เมืองโบราณอุทอง) เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติกรุงโตเกียว (Tokyo National Museum) ซึ่งจัดแสดงความสำคัญของลูกปัดโบราณของญี่ปุ่น, พิพิธภัณฑ์กระดาษเมืองโตเกียว (Tokyo Paper Museum) เพื่อเรียนรู้และทดลองทำกระดาษให้เป็นลวดลาย รวมถึงเรียนรู้การพับกระดาษแบบญี่ปุ่น (Origami) ซึ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมประจำชาติที่มีชื่อเสียงโด่งดัง มีศักยภาพสูงและกว้างขวางตั้งแต่เป็นของที่ระลึกไปจนถึงใช้ในงานดีไซน์ไปจนถึงการเป็นกิจกรรมตัวแทนของการเผยแพร่วัฒนธรรมญี่ปุ่นและเข้าร่วมทดลองทำลูกปัดแก้วจากร้านผลิตลูกปัดแก้วแบบทั่วไป และการใช้ลูกปัดแก้วให้เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องประดับและงานศิลปะ

คานาซาวา(Kanazawa) เมืองแห่งศิลปะหัตถกรรมของญี่ปุ่น โดยกลุ่มอพท.๔ (อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร) และอพท.๕ (เลย) โดยเน้นเรียนรู้การทำขนมกับศูนย์ศึกษาเรียนรู้ศิลปะหัตถกรรมของเมืองคานาซาวา ซึ่งมีรูปแบบการจัดการที่น่าสนใจและเป็นระบบ (เป็นทั้งศูนย์รวมของที่ระลึกและเป็นสถาบันสำหรับการเรียนรู้งานหัตถกรรมของเมือง) , ร้านค้าและโรงงานผลิตเซรามิครวมถึงพิพิธภัณฑ์โนะ-ศิลปะการแสดงชั้นสูงของญี่ปุ่นที่กำลังจัดนิทรรศการเกี่ยวกับเครื่องดนตรีและเครื่องแต่งกายในละครโนะ

มิเอะ(Mie) โดยกลุ่มอพท.๑ (พื้นที่หมู่เกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยง) และกลุ่มอพท.๓ (พื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง) โดยคณะเดินทางได้ร่วมเรียนรู้การทำขนมของญี่ปุ่น , การทำตุ้ตัง (Kumi) ซึ่งดัดแปลงมาจากการถักเชือกโดยใช้เครื่องมือเฉพาะให้เป็นของที่ระลึกสมัยใหม่แต่ใช้เทคนิคการถักแบบดั้งเดิมที่ Kumihimo Center Kumi no Sato, เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของกลุ่มผู้หญิงดำนํ้า (Ama) ที่เมืองโทบะ (Osatsu Ama Culture Museum) และกระท่อมของอามะ (Osatsu Kamado-Amagoya: Huts for women drivers) เพื่อรับประทานอาหารทะเลซึ่งจัดเตรียมโดยกลุ่มสตรีนํ้าเพื่อจำลองวิถีชีวิตวัฒนธรรมของตนให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ จากนั้นได้เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับไข่มุกและแสดงการดำน้ำโดยกลุ่ม “อามะ” รวมถึงเยี่ยมชมตลาดปลาและพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านทางทะเลแห่งโทบะ

นอกจากนั้นในเพื่อให้การพัฒนารูปแบบกิจกรรมมีความชัดเจนขึ้น คณะทำงานฯ สนับสนุนให้แต่ละกิจกรรมเรียนรู้เพิ่มเติมผ่านการศึกษาดูงานในประเทศ ตามความประสงค์ของแต่ละกิจกรรม ดังนี้

อพท.๑ และ อพท.๓ ศึกษาดูงานเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชนภาคกลาง (การจัดการตลาดน้ำและ การทำขนมพื้นบ้าน) ที่ บางน้ำผึ้ง จ.สมุทรปราการ

อพท.๔ ศึกษาดูงานเพิ่มเติม ที่สถาบันสอนการรำไทยและล้านนา จ.เชียงใหม่ และ การทำเครื่องปั้นดินเผา จ.อุดรธานี

อพท.๕ ศึกษาดูงานการทำกระดาษสา และโรงเรียนสอนทำอาหาร จ.เชียงใหม่

อพท. ๖ และอพท. ๗ ศึกษาดูงานการทำกระดาษสา จ.เชียงใหม่และ การทำลูกปัดโบราณ อ.เขมราฐ จ. อุบลราชธานี

การเดินทางเพื่อเรียนรู้กระบวนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทั้งในและต่างประเทศ ช่วยให้คณะทำงานฯและคณะเดินทางซึ่งประกอบด้วยกลุ่มกิจกรรมที่ได้รับการคัดสรรร่วมกับเจ้าหน้าที่ในพื้นที่พิเศษแต่ละพื้นที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมและมีประสบการณ์ตรงในพื้นที่ท่องเที่ยวด้วยตนเอง เพื่อที่จะได้เห็นภาพรวมและกระบวนการของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เช่น วิธีการสอน การถ่ายทอดความรู้ การสื่อความหมายให้กับนักท่องเที่ยว ,กระบวนการจัดองค์กรในระดับเมือง ชุมชนและเอกชนเพื่อส่งเสริมและตอบรับกับการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าว เพื่อที่แต่ละกิจกรรมจะได้กลับมาถอดบทเรียนและพัฒนารูปแบบการจัดการในงานของตนเอง

๒.๓ การถอดองค์ความรู้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

จากประสบการณ์ศึกษาดูงานของคณะทำงานการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์พบว่า แม้ทรัพยากรของการท่องเที่ยวในแนวทางใหม่ (คือประสบการณ์ในการเรียนรู้มรดกวัฒนธรรม) จะได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่มากขึ้น แต่ปัญหาประการสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยเฉพาะในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมที่มีใช้กายภาพหรือจับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural heritage) นั่นก็คือ ในกระบวนการสื่อความหมายเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นเป็นเรื่องยาก เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีความแตกต่างหลากหลาย ในบางกรณีนักท่องเที่ยวมีความสนใจอย่างแท้จริง มีความรู้ในเรื่องดังกล่าวมากพอที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเจ้าของกิจกรรมได้ แต่ในอีกหลายกรณีที่นักท่องเที่ยวมีความสนใจเป็นทุนเดิม แต่มีความรู้ในกิจกรรมที่สนใจลงมือทำนั้นค่อนข้างจำกัด ยิ่งหากผู้ถ่ายทอดทักษะหรือองค์ความรู้ซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรมในท้องถิ่นไม่สามารถสื่อความหมาย ไม่มีกระบวนการ วิธีการในการถ่ายทอดความรู้/ทักษะ ที่ชัดเจนและเป็นระบบ ก็จะทำให้การถ่ายทอดองค์ความรู้/ทักษะไม่ประสบผลสำเร็จ และท้ายที่สุดกิจกรรมที่ได้เรียนรู้และลงมือทำนั้นจะไม่สามารถนำไปสู่ความจดจำประทับใจในการแลกเปลี่ยนรู้ และไม่นำไปสู่ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทางวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยวได้ ด้วยเหตุนี้ เจ้าของกิจกรรมนั้นจำเป็นต้องมีความชัดเจนในเนื้อหาหรือทักษะของความรู้และมีความชัดเจนในวิธีการถ่ายทอด เพื่อที่จะสามารถส่งต่อความรู้ได้อย่างเป็นระบบ

คณะทำงานฯ ได้จัดให้มีการอบรมเรื่อง “การสร้างหลักสูตรการเรียนรู้” เพิ่มเติมให้กับเจ้าของกิจกรรมในทุกพื้นที่ โดยเป้าหมายที่แท้จริงในการอบรมดังกล่าวนี้มุ่งที่จะให้เจ้าของกิจกรรมทำความเข้าใจว่า เนื้อหาขององค์ความรู้หรือทักษะที่ตนเองมีอยู่และพร้อมจะส่งต่อ/ถ่ายทอดให้กับนักท่องเที่ยวนั้นคืออะไร (อะไรคือความรู้) จะมีกระบวนการสอน การถ่ายทอดอย่างไร (วิธีการ) และผู้สอน ผู้ถ่ายทอดประสบการณ์นั้นจะรู้ได้อย่างไรว่าการเรียนรู้นั้นได้ผล (การวัดผล) ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ประสบผลสำเร็จ

รูปแบบของการอบรมประกอบด้วยการบรรยายเกี่ยวกับ “การสร้างหลักสูตรการเรียนรู้” ซึ่งก็คือการทบทวนและการสร้างกระบวนการที่จะส่งมอบมวลประสบการณ์ทั้งหมดให้กับผู้เรียนรู้

โดยเริ่มต้นจากการให้เรียงลำดับความรู้ในกิจกรรมของตนเองเป็นขั้นตอน โดยอาจเรียงไปตามความยาก-ง่ายของความเข้าใจ หรืออาจเรียงตามกระบวนการ/วิธีการในการลงมือปฏิบัติ โดยให้เจ้าของกิจกรรมได้ประเมินถึงระยะเวลาของแต่ละขั้นตอนนั้นใช้เวลาในการเรียนรู้และลงมือทำนานเท่าใดทั้งนี้เพื่อจะได้ทบทวนทิศทางภาพรวมของกระบวนการเรียนรู้ในกิจกรรมของตน ว่ามีข้อจำกัดอย่างไร อาจจำเป็นต้องลดขั้นตอนหรือข้ามขั้นตอนบางอย่างที่จำเป็นน้อยกว่าลงไปบ้าง เพื่อไม่ทำให้กระบวนการเรียนรู้ใช้ระยะเวลานานมากเกินไป (อย่างไรก็ตาม ในบางกิจกรรมถ้ามีความจำเป็นต้องใช้ระยะเวลานานก็สามารถทำได้เช่นกัน) จากนั้นให้แต่ละกิจกรรมลงมือทดลองเขียนหลักสูตรการเรียนรู้ในกิจกรรมของตนเอง ทั้งในประเด็นของความรู้, วิธีการที่จะถ่ายทอด และการวัดผลความรู้

จากนั้นคณะทำงานฯ จึงได้ร่วมมือกับเจ้าของกิจกรรมจัดทำ “หลักสูตรการเรียนรู้” ในแต่ละกิจกรรมร่วมกัน จำนวน ๑๓ กิจกรรม ดังนี้

อพท. ๑

หลักสูตรการเรียนรู้ ขนมหาหน้า วิถีชีวิตมุสลิมจาม

คู่มือการเรียนรู้และการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

คำอธิบาย

ชาวมุสลิมจามมีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยอยุธยา สันนิษฐานว่าอพยพมาจากเวียดนามอพยพมาตั้งถิ่นฐานในหลายแห่งในประเทศไทยเช่นชุมชนบ้านครัวเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร แถบจังหวัดระยอง และมีการอพยพของมุสลิมจามอีกกลุ่มมาตั้งถิ่นฐานแถบท่าตะเภา และปากอ่าวคลองน้ำเชี่ยว ตำบลน้ำเชี่ยว อำเภอลำสมอภู จังหวัดตราดและได้ดำรงวิถีชุมชนมุสลิมจามาอย่างต่อเนื่องและยาวนานจนถึงทุกวันนี้

วิถีการกินอยู่ของชาวมุสลิมจามบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราดจึงมีความเป็นเอกลักษณ์ในหลายด้านเช่น อาคารบ้านเรือน อาหาร ส่วนขนมหาหน้าเป็นขนมที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นที่โดดเด่นจัดเป็นของทานเล่นในวัฒนธรรมมุสลิมจามบ้านน้ำเชี่ยว เป็นอาหารที่เป็นการประยุกต์วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นปรับเข้ากับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้และความเข้าใจวิถีชีวิตมุสลิมจามโดยผ่านวัฒนธรรมอาหารของชุมชน

ระยะเวลา

๑ ชั่วโมง ๓๐ นาที

ผู้สอน

คุณสุรัตนา ภูมิมาโนช และคุณสริน วิริญโท

หน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ ๑ วิธีชีวิตมุสลิมจามบ้านน้ำเขียว ตราด

เนื้อหา

ชาวมุสลิมจามีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยอยุธยา สันนิษฐานว่าอพยพมาจากเวียดนามตั้งแต่สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ มาตั้งถิ่นฐานอยู่แถบนครธมต่อมาเจ้าสามพระยาได้กวาดต้อนมาอาศัยในอยุธยาในสงครามการเสียกรุงครั้งที่สองชุมชนจามเป็นกำลังในการสู้รบกับพม่าและได้เข้าสวามิภักดิ์กับพระเจ้ากรุงธนบุรี จึงได้รับอนุญาตให้ตั้งถิ่นฐานที่บ้านครัว และพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้กวาดต้อนชาวจามอพยพมาเพิ่มเติมอีก ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้มีกองทัพอาสาจามไปต่อสู้กับพม่าจนได้รับชนะพระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานที่ดิน เพื่อให้ตั้งถิ่นฐานคือชุมชนบ้านครัวเขตปทุมวัน ส่วนมุสลิมจามอีกกลุ่มได้ลงเรือมาปากอ่าวลำคลองท่าตะเภา และปากอ่าวคลองน้ำเขียว มาตั้งถิ่นฐานอยู่ตำบลน้ำเขียวอำเภอแหลมงอบจังหวัดตราดและได้ดำรงวิถีชุมชนมุสลิมจามมาอย่างต่อเนื่องและยาวนานจนถึงทุกวันนี้

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รู้ถึงประวัติความเป็นมาของมุสลิมจามบ้านน้ำเขียว อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด

ระยะเวลา

๓๐ นาที

กิจกรรมในการเรียนรู้

๑. สนทนาประวัติของมุสลิมจามบ้านน้ำเขียว
๒. สนทนาถึงชุมชนบ้านน้ำเขียว
 - ๒.๑ วิธีชีวิต
 - ๒.๒ สังคม
 - ๒.๓ ความเชื่อศาสนา และประเพณี

วิธีการวัดผล

การสนทนา

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. ภาพเก่าของชุมชนเช่น ภาพสุเหร่า ภาพประเพณี ภาพวิถีชีวิต
๒. แผนที่บ้านน้ำเขียวที่แสดงถึงที่ตั้งสัมพันธ์

หน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ ๒ เรียนรู้การทำ ขนมยาหน้า

เนื้อหา

ขนมยาหน้าเป็นขนมที่จัดเป็นของทานเล่นในวัฒนธรรมมุสลิมจามบ้านน้ำเชี่ยว ทำจากแผ่นแป้งที่ทำให้สุกโดยการนึ่งบนผ้าขาวบาง แล้วโรยหน้าแป้งด้วยเครื่องทำจากการผัดรวมกันของมะพร้าว กุ้ง น้ำตาล อันเป็นวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนแล้วนำมา “ยาหน้า” คือการทำ ลงไปบนแป้งที่นึ่งบนผ้า ห่อแป้งด้วยการพับ ขนมยาหน้าจึงจัดเป็นอาหารที่เป็นการประยุกต์ใช้สิ่งของที่มีอยู่ในท้องถิ่นปรับเข้ากับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักและเรียนรู้ขั้นตอนการทำขนมยาหน้า

ระยะเวลา

๖๐ นาที

กิจกรรมในการเรียนรู้

๑. อธิบายถึงลักษณะ ความเป็นมา และโอกาสในการรับประทานขนมยาหน้าในชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว
๒. สาธิตการทำขนมยาหน้า
 - ๒.๑ สาธิตวิธีการเตรียมแป้ง การนึ่งแป้ง
 - ๒.๒ สาธิตการทำเครื่องยาหน้า
๓. นักท่องเที่ยวทำการผัดเครื่องยาหน้าจากเครื่องปรุงที่เตรียมไว้
๔. นักท่องเที่ยวทำแป้งของขนมยาหน้า
๕. นักท่องเที่ยวทำขนมยาหน้า

วิธีการวัดผล

๑. การสนทนา
๒. ตรวจสอบรสชาติและความสวยงามของขนม

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. เครื่องปรุงขนมยาหน้า ทั้งส่วนแป้งและเครื่องขนม
๒. อุปกรณ์ในการทำขนมยาหน้า เช่น หม้อนึ่ง ผ้าขาวบาง ถ่าน เตาอังไต้ ตะแกรง

อพท. ๓

หลักสูตรการเรียนรู้ วิถีชีวิตประมงชายฝั่ง

คู่มือการเรียนรู้และการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

คำอธิบาย

ชุมชนบ้านชายทะเลบางละมุงเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ริมชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของประเทศไทย อยู่ระหว่างเมืองพัทยาและท่าเรือแหลมฉบังคนในชุมชนมีอาชีพการทำประมงพื้นบ้านที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต มีวิถีชีวิตและภูมิปัญญาด้านประมงชายฝั่งที่พัฒนาอย่างต่อเนื่องยาวนาน เมื่อความเจริญของเมืองท่องเที่ยวและความเจริญของเมืองอุตสาหกรรมที่ขนานบ้างได้เติบโตขึ้นทำให้มีปัญหาในด้านการลดลงของสัตว์น้ำ ชุมชนบ้านชายทะเลบางละมุงได้รวมตัวกันตั้งกลุ่ม “ประมงน้ำตื้นเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ” ขึ้นต่อมา มีการจัดตั้งกลุ่มประมงชายฝั่งขึ้นโดยใช้ชื่อว่า “กลุ่มประมงเทศบาลบางละมุง” เริ่มกิจกรรมที่หลากหลายของกลุ่ม เช่น การถักอวนการจัดตั้งธนาคารปูม้า ธนาคารแม่พันธุ์กุ้งแช่บ๊วยการเลี้ยงหอยหวาน และการทำปะการังเทียมเพื่อรักษาสมดุลระบบนิเวศของท้องทะเลชายฝั่งบ้านชายทะเลบางละมุง เพื่อที่จะได้สืบสานอาชีพประมงชายฝั่งให้สามารถดำรงอยู่ได้ และยังการสร้างให้ชุมชนมีความรักใคร่สามัคคีต่อกันด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่อวิถีชีวิตประมงชายฝั่งบางละมุง จังหวัดชลบุรี

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง ๕๐ นาที

ผู้สอน

คุณธวัชชัย ประครองขวัญ และคุณนพพร ศรีเกษตร

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ วิถีบ้านชายทะเลบางละมุง

เนื้อหา

ชุมชนบ้านชายทะเลบางละมุงเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ริมชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของประเทศไทยอยู่ระหว่างเมืองพัทยาและท่าเรือแหลมฉบังคนในชุมชนมีอาชีพการทำประมงพื้นบ้านที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต มีวิถีชีวิตและภูมิปัญญาด้านประมงชายฝั่งที่พัฒนามาอย่างต่อเนื่องยาวนาน เมื่อความเจริญของเมืองท่องเที่ยวและความเจริญของเมืองอุตสาหกรรมที่ชนบข้างได้เติบโตขึ้นทำให้มีปัญหาในด้านการลดลงของสัตว์น้ำ ชุมชนบ้านชายทะเลบางละมุงได้รวมตัวกันตั้งกลุ่ม“ประมงน้ำตื้นเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ”ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ เพื่อแก้ปัญหาและในปี พ.ศ.๒๕๕๐ ได้มีการจัดตั้งกลุ่มประมงชายฝั่งขึ้นโดยใช้ชื่อว่า“กลุ่มประมงเทศบาลบางละมุง”ได้รับความร่วมมือจากเทศบาลบางละมุงที่จะผลักดันให้บ้านชายทะเลบางละมุงเป็นกลุ่มประมงต้นแบบเริ่มกิจกรรมที่หลากหลายของกลุ่มขึ้น เช่น การถักอวนการจัดตั้งธนาคารปูม้า ธนาคารแม่พันธุ์กุ้งแชบ๊วยการเลี้ยงหอยหวาน และการทำปะการังเทียมเพื่อรักษาสมดุลระบบนิเวศของท้องทะเลชายฝั่งบ้านชายทะเลบางละมุง

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้จักสภาพแวดล้อม สภาพวิถีชีวิตของชุมชนชายทะเลบางละมุง จังหวัดชลบุรี

ระยะเวลา

๒๐ นาที

กิจกรรมในการเรียนรู้

๑. สนทนาเกี่ยวกับทำเลที่ตั้งของชุมชน บ้านชายทะเลบางละมุง จังหวัดชลบุรี
๒. สนทนาเกี่ยวกับวิถีชีวิตประมงชายฝั่งของชุมชน บ้านชายทะเลบางละมุง จังหวัดชลบุรี
๓. สนทนาการจัดตั้งกลุ่มประมงน้ำตื้นเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำของชุมชน

วิธีการวัดผล

สนทนาซักถาม

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

ภาพที่ตั้งสัมพันธ์ของชุมชนบ้านชายทะเลบางละมุง จังหวัดชลบุรี

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ เรียนรู้กิจกรรมประมงชายฝั่ง

เนื้อหา

ชุมชนบ้านชายทะเลบางละมุงเป็นกลุ่มประมงต้นแบบมีกิจกรรมที่หลากหลายของกลุ่ม เช่นการทำจั่น ตักปู การถักอวนการจัดตั้งธนาคารปูม้า ธนาคารแม่พันธุ์กุ้งแช่บ้วยการเลี้ยงหอยหวาน และการทำปะการังเทียมเป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนร่วมมือกันสร้างขึ้นเพื่อรักษาสมดุลระบบนิเวศของท้องทะเลชายฝั่งบ้านชายทะเลบางละมุงเพื่อที่จะได้สืบสานอาชีพประมงชายฝั่งให้สามารถดำรงอยู่ได้ และยังการสร้างให้ชุมชนมีความรักใคร่สามัคคีต่อกันด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

วัตถุประสงค์

เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตประมงชายฝั่งชุมชนบ้านชายทะเล บางละมุง จังหวัดชลบุรี

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง ๓๐ นาที

กิจกรรมในการเรียนรู้

๑. นำชมกิจกรรมของกลุ่มประมงเทศบาลบางละมุง ชลบุรี ที่เป็นกลุ่มประมงต้นแบบถึงกิจกรรมที่ชุมชนได้ดำเนินการ ได้แก่ธนาคารปูม้า (ปูไข่นอกกระดอง) ธนาคารแม่พันธุ์กุ้งแช่บ้วย การเลี้ยงหอยหวาน และ การทำปะการังเทียม พุดคุยซักถามถึงสาเหตุในการดำเนินกิจกรรม วิธีการดำเนินการ สมาชิกกลุ่ม และ เป้าหมายของแต่ละกิจกรรม

๒. สาธิตกรรมวิธีการจับสัตว์น้ำแบบประมงชายฝั่งและกรรมวิธีการทำเครื่องมือจับสัตว์น้ำแบบประมงชายฝั่งที่เน้นความสัมพันธ์ของศักยภาพของชุมชน วิถีชีวิตชายฝั่งและการอนุรักษ์ระบบนิเวศชายฝั่งเช่น การสานหรือถักจั่นตักปู

๓. ทดลองการจับสัตว์น้ำแบบประมงชายฝั่งตามวิถีของชุมชนบางละมุงตามฤดูกาล เช่น การตกหมึก การลากอวนปูอวนกุ้ง ฯลฯ

วิธีการวัดผล

๑. สนทนาซักถาม

๒. สังเกตความถูกต้องของการทดลองจับสัตว์น้ำแบบประมงชายฝั่ง

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. แผนผังกิจกรรมของกลุ่มประมงชายฝั่ง

๒. รูปภาพและเครื่องมือจับสัตว์น้ำของกลุ่มประมงชายฝั่ง

อพท. ๔

หลักสูตรการเรียนรู้ ระบายสีลายสังคโลก

คู่มือการเรียนรู้และการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

คำอธิบาย

สังคโลกหรือเครื่องปั้นดินเผาแบบเคลือบเป็นงานหัตถอุตสาหกรรมที่สำคัญของของอาณาจักรสุโขทัย สังคโลกแต่ละชิ้นจะมีลวดลายที่แตกต่างกัน ลวดลายบนสังคโลกมีความหมายที่เป็นมงคลและมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต สภาพสังคม ความเชื่อ ศาสนา มาตั้งแต่โบราณการถอดลวดลายในสังคโลกสู่นาฏศิลป์การระบำ รำ ฟ้อน จึงเป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะชิ้นใหม่โดยใช้ฐานความคิด ความเชื่อเดิมของชุมชน

ระบายสีลายสังคโลกเป็นระบำที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยคุณมัชฌนันท์ สืบสายจันทร์ ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเครื่องถ้วยสังคโลกสุโขทัย จัดเป็นระบำในแนวระบำมาตรฐาน (classical dance) เน้นความสวยงามของท่ารำ การแปรแถว เครื่องแต่งกาย และความไพเราะของท่วงทำนองเพลง

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้และความเข้าใจและสามารถระบายสีลายสังคโลกได้

ระยะเวลา

๓ ชั่วโมง

ผู้สอน

คุณมัชฌนันท์ สืบสายจันทร์ และคุณอโนทัย สัมอ่ำ

หน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ ๑ ชนบนานาศิลปะ

เนื้อหา

การเรียนนาฏศิลป์ไทยมีขั้นตอนในการเรียนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งคือการเตรียมตัวก่อนเรียน อันได้แก่ การเรียนรู้การนุ่งผ้าโจงกระเบน การรวบผม ฯลฯ ถือเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ขั้นตอนการเตรียมตัวก่อนเรียนนาฏศิลป์ไทย
๒. เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย

ระยะเวลา

๓๐ นาที

กิจกรรมในการเรียนรู้

๑. สนทนาเกี่ยวกับการเตรียมตัวในการเรียนนาฏศิลป์ไทย
๒. อธิบายการนุ่งผ้าโจงกระเบน และสาธิตการนุ่งผ้าโจงกระเบน
๓. ให้นักท่องเที่ยวหัดนุ่งผ้าโจงกระเบนโดยมีครูและนักศึกษาเป็นผู้ช่วย

วิธีการวัดผล

การสังเกตความถูกต้องในการนุ่งผ้าโจงกระเบน

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

ผ้าโจงกระเบน เชือกมัดเอว

หน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ ๒ นาฏยศัพท์เบื้องต้น

เนื้อหา

ทำนาฏยศัพท์ในนาฏศิลป์ไทยเป็นทำในการใช้สื่อความหมายให้เกิดความเข้าใจระหว่างผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ นักท่องเที่ยวมีความรู้เรื่องนาฏยศัพท์และสามารถปฏิบัติทำนาฏยศัพท์เบื้องต้นได้

ระยะเวลา

๓๐ นาที

กิจกรรมในการเรียนรู้

๑. สนทนาเกี่ยวกับทำนาฏยศัพท์เบื้องต้น

๒. ฝึกทำนาฏยศัพท์เบื้องต้นจากต้นแบบ

๒.๑. นามศัพท์หมายถึง ศัพท์ที่เรียกชื่อท่ารำ หรือชื่อท่าที่บอกอาการกระทำของผู้นั้นเช่น วง จีบ สลัดมือ คลายมือ กรายมือ ฉายมือ ปาดมือ กระทบ กระดก ยกเท้าก้าวเท้า ประเท้า ตบเท้า กระทุ้ง กะเทาะ จรดเท้า แตะเท้า ซอยเท้า ขยั้นเท้าฉายเท้า สะดุดเท้า รวมเท้า โยตัว ยกตัว ตีไหล่ กล่อมไหล่

๒.๒. กริยาศัพท์หมายถึง ศัพท์ที่ใช้เรียกในการปฏิบัติบอกอาการกริยา ซึ่งแบ่งออกเป็น

ก. ศัพท์เสริมหมายถึงศัพท์ที่ใช้เรียกเพื่อปรับปรุงท่าทำให้ถูกต้องสวยงาม เช่น กันวง ลดวงส่งมือ ดึงมือ หักข้อ หลบศอก เปิดคาง กดคาง ทรงตัว แผ่นตัว ดึงไหล่ กดไหล่ดึงเอว กดเกลียวข้าง ทับตัว หลบเข้า ถีบเข้า แข้งเข้า กันเข้า เปิดสันชักสัน

ข. ศัพท์เสื่อมหมายถึงศัพท์ที่ใช้เรียกชื่อท่าหรือท่วงทีของผู้รำที่ไม่ถูกต้องตามมาตรฐาน เพื่อให้ผู้รำรู้ตัว และแก้ไขท่าของตนให้ดีขึ้น เช่น วงล้ำ วงคว่ำวงเหยียด วงหัก วงล้น คอติ่ม คางไก่ ฟาดคอ เกร็งคอ หอบไหล่ ทрудตัว ขย่มตัวเหลื่อมล้ำ รำแอ้ รำล้น รำเลื้อย รำล้ำจังหวะ รำหน่วงจังหวะ

ค. นาฏยศัพท์เบ็ดเตล็ดหมายถึง ศัพท์ต่างๆที่ใช้เรียกในภาษานาฏศิลป์ นอกเหนือไปจากนามศัพท์และกริยาศัพท์ เช่น จีบยาว จีบสั้น ลักคอ เดินมือ เอียงทางวง คินตัวอ่อนเหลื่อม เหลื่อมล่าง แม่ทา ท่า-ที่ขึ้นท่า ยืนเข้า ทลายท่า นายโรงพระใหญ่ - พระน้อย นางกษัตริย์ นางตลาด ผู้เมีย ยืนเครื่อง

๓. นักท่องเที่ยวฝึกทำนาฏยศัพท์พื้นฐาน

วิธีการวัดผล

การสังเกตความถูกต้องของการปฏิบัติ

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. แอบบันทีกเสียงเพลงระบำลีลาelayสังคโลก
๒. รูปภาพทำนาฉุยศัพท์

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ ระบำลีลาลายสังคโลก สุโขทัย

เนื้อหา

ระบำลีลาลายสังคโลกเป็นระบำที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยได้รับแรงบันดาลใจจากเครื่องถ้วยสังคโลกสุโขทัย เป็นระบำในแนวระบำมาตรฐาน (classical dance) เน้นความสวยงามของท่ารำ การแปรแถว เครื่องแต่งกาย และความไพเราะของท่วงทำนองเพลง

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้และปฏิบัติระบำลีลาลายสังคโลก สุโขทัยได้

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง

กิจกรรมในการเรียนรู้

๑. สนทนาเรื่องท่าระบำในระบำลีลาลายสังคโลก สุโขทัย
๒. สาธิตการระบำลีลาลายสังคโลก สุโขทัยจากต้นแบบ
๓. ปฏิบัติท่าระบำลีลาลายสังคโลก สุโขทัยจากต้นแบบ
 - ๓.๑ ท่าลายเรียงเส้นโค้ง
 - ๓.๒ ท่าโค้งศิลป์บั้นเอว
 - ๓.๓ ท่าว่ายวนหมุ่มฉฉา
 - ๓.๔ ท่าลีลาท่าโล่
 - ๓.๕ ท่าอ้าโอ่เครือเถา
 - ๓.๖ ท่าเยาว์มาลย์เรียงริน
 - ๓.๗ ท่าชื่นชมหงษ์เหิร
 - ๓.๘ ท่าดำเนินยุงทอง
 - ๓.๙ ท่าจำลองเครื่องถ้วย
 - ๓.๑๐ ท่าสำรวจรายรอบ
 - ๓.๑๑ ท่าวาดขอบคั่นกลาง
 - ๓.๑๒ ท่านางนาฏท่วงที่
 - ๓.๑๓ ท่านารีจรดล

วิธีการวัดผล

๑. สังเกตความถูกต้องของท่ารำ
๒. สังเกตความสวยงามของท่ารำ

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. แอบบันทีกเสียงและเครื่องบันทึกเสียงเพลงระบำลีลาลายสังคโลก
๒. โจงกระเบน ผ้ามัดเอว
๓. ภาพท่าระบำลีลาลายสังคโลก

อพท. ๔

หลักสูตรการเรียนรู้ งานเขียนลายสังคโลกสุโขทัย

คู่มือการเรียนรู้และการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

คำอธิบาย

สังคโลกหรือเครื่องปั้นดินเผาแบบเคลือบเป็นงานหัตถอุตสาหกรรมที่สำคัญของอาณาจักรสุโขทัย ลวดลายบนสังคโลกมีความสำคัญและความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต สภาพสังคมความเชื่อศาสนาและความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างกันแต่ละแหล่งผลิต

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสังคโลกและลวดลายบนสังคโลกและสามารถวาดลวดลายแบบสุโขทัยลงบนชิ้นงานสังคโลกได้

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง (๑๕ นาที + ๑๕ นาที + ๑.๕ ชม.)

ผู้สอน

คุณอลงกต สุขดี คุณสนอง พรหมเพชร และคุณอนันต์ญา พรหมเพชร

หน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ ๑ ประวัติและความสำคัญของสังคโลกสมัยสุโขทัย

เนื้อหา

สังคโลกหรือเครื่องปั้นดินเผาเคลือบเป็นงานหัตถอุตสาหกรรมที่สำคัญของอาณาจักรสุโขทัย ลวดลายบนสังคโลกมีความสำคัญและความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต สถาปัตยกรรม ความเชื่อและศาสนา

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รู้ถึงประวัติความเป็นมาของสังคโลกและความสำคัญของสังคโลกของอาณาจักรสุโขทัยในด้านวิถีชีวิต สถาปัตยกรรม ความเชื่อ และศาสนา

ระยะเวลา

๑๕ นาที

กิจกรรมในการเรียนรู้

๑. แจกเอกสารประวัติสังคโลกสุโขทัย
๒. อธิบายประวัติและความสำคัญของสังคโลกและความสัมพันธ์สังคโลก
 - ๒.๑ วิถีชีวิต
 - ๒.๒ สังคม
 - ๒.๓ ความเชื่อและศาสนา

วิธีการวัดผล

การสนทนาสอบถาม

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

เอกสารประวัติสังคโลก

หน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ ๒ ความหมายในลวดลาย

เนื้อหา

ลายสังคโลกของอาณาจักรสุโขทัยมีความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างกันในสถานที่ผลิตสองแหล่ง คือ แหล่งเตาสุโขทัยและแหล่งเตาศรีสัชนาลัยลายหลักบนสังคโลกแบ่งได้หลากหลาย เช่น ลวดลายเรขาคณิต ลวดลายสัตว์ ลวดลายต้นไม้ และลายรองที่ใช้ตกแต่งให้ลายหลักมีความสมบูรณ์ เช่น ลายพรรณพฤกษา

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวมีความรู้เรื่องความหมายของลวดลายบนสังคโลกกับวิถีชีวิต สภาพสังคม ความเชื่อและศาสนาทั้งลายหลักและลายรอง

ระยะเวลา

๑๕ นาที

กิจกรรมในการเรียนรู้

๑. แจกเอกสารประเภทของลายและความหมายของลวดลายสังคโลก
๒. อธิบายความหมายของลายหลักของสังคโลก
 - ๒.๑ ลายปลา
 - ๒.๒ ลายนกคุ้ม
 - ๒.๓ ลายดอกบัว
 - ๒.๔ ลายสังข์
 - ๒.๕ ลายดอกไม้และพรรณพฤกษา
๓. อธิบายความหมายของลายรองของสังคโลก
 - ๓.๑ ลายพรรณพฤกษา
 - ๓.๒ ลายก้นหอย

วิธีการวัดผล

การสนทนาสอบถาม

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

สมุดภาพประเภทของลายและความหมายของลายสังคโลก

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ การวาดลายบนชิ้นงานสังคโลก

เนื้อหา

ลายสังคโลกเป็นภาพลายเส้น มีความแตกต่างกันในการวาดลาย การวาดลายสังคโลกมีหลักคือการวาดจุดเริ่มต้นลายแล้วจึงขยายลายออกและการเติมความสมบูรณ์ของลายในขั้นตอนสุดท้าย

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้หลักการในการวาดลายสังคโลกและสามารถวาดลายสังคโลกลงชิ้นงานได้

เวลา

๑.๕ ชั่วโมง

กิจกรรมในการเรียนรู้

๑. แจกเอกสารแบบลายสังคโลก
๒. อธิบายหลักการวาดลายหลักของสังคโลก
๓. สาธิตการวาดลายสังคโลก
๔. ให้นักท่องเที่ยวเลือกลายสังคโลก
๕. ให้นักท่องเที่ยววาดลายสังคโลกลงบนชิ้นงานที่เตรียมไว้

วิธีการวัดผล

ความสวยงามและความถูกต้องของลวดลายบนชิ้นงาน

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. เอกสารลายสังคโลก
๒. ดินสอ
๓. พู่กัน
๔. สีเขียนใต้เคลือบ
๕. ภาชนะดินเผาเช่นถ้วย ชุดกาแฟ

อพท. ๔

หลักสูตรการเรียนรู้ แรงบันดาลใจร่วมสมัยในงานเซรามิกสุโขทัย
คู่มือการเรียนรู้และการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

คำอธิบาย

อาณาจักรสุโขทัยเป็นเมืองสังคโลกที่มีประวัติการผลิตยาวนาน สังคโลกสุโขทัยมีชื่อเสียง สวยงาม มีเอกลักษณ์โดดเด่นทำให้มีความต้องการและมีการส่งออกสู่ภูมิภาคดินแดนโพ้นทะเลอันเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานเซรามิกในรุ่นปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สร้างสรรค์งานเซรามิกสมัยใหม่โดยใช้แรงบันดาลใจจากเมืองสุโขทัย

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง ๓๐ นาที

ผู้สอน

คุณอนุรักษ์ และ คุณเฉลิมเกียรติ บุญคง

หน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ ๑ ประวัติความเป็นมาของเมืองสังคโลก

เนื้อหา

อาณาจักรสุโขทัยเป็นเมืองสังคโลกที่มีประวัติการผลิตยาวนาน สังคโลกสุโขทัยมีชื่อเสียง สวยงาม มีเอกลักษณ์โดดเด่นอันเกิดจากการสร้างสรรค์ของคนในเมืองที่มีวัตถุดิบที่สำคัญคือดินสุโขทัย และความเป็นเมืองสุโขทัยที่มีพุทธศาสนา ประเพณี วิถีชีวิตรวมเป็นฐานที่สำคัญของการสร้างสรรค์งานสังคโลกในอดีต

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของเมืองสุโขทัยในฐานะของเมืองสังคโลก

ระยะเวลา

๒๐ นาที

กิจกรรมในการเรียนรู้

๑. สนทนาเกี่ยวกับความเป็นมาของเมืองสุโขทัยในฐานะของเมืองสังคโลก

๑.๑ สุโขทัยทำเลที่ตั้ง แหล่งดินโบราณ

๑.๒ แหล่งเตาเผาสมัยสุโขทัย เช่น แหล่งบ้านเกาะน้อย

๑.๓ เนื้อดินเครื่องปั้นดินเผาสังคโลกสุโขทัย ๔ ชนิดคือ

ก. เนื้อดินชนิดสีขาวนวลและละเอียดพบในผลิตภัณฑ์พวก จาน ชาม ถ้วย จากเตาศรีสัชนาลัย

ข. เนื้อดินสีน้ำตาลนวลถึงเทาเข้มหยาบไม่เคลือบมีเม็ดทรายปน มักจะพบในผลิตภัณฑ์ที่ได้จากเตาสุโขทัยซึ่งเรียกว่า “เตาหมอ”

ค. เนื้อดินสีน้ำตาลนวลและน้ำตาลเข้มหรือเทาไม่มีเม็ดทรายเช่น กระปุก แจกัน ตลับ

ง. เนื้อสีน้ำตาลนวลและน้ำตาลเข้มแกมเทาเนื้อหยาบ เช่นเครื่องประกอบสถาปัตยกรรม

๒. อธิบายลักษณะและประเภทของสังคโลกสุโขทัยเช่น จาน ชาม ถ้วย กระปุก แจกัน เครื่องประกอบสถาปัตยกรรม

วิธีการวัดผล

สนทนาสอบถาม

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. ภาพแหล่งเตาเผาบ้านเกาะน้อย
๒. ภาพแหล่งดินในแม่น้ำยม
๓. ภาพสังคโลกสุโขทัย

หน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ ๒ ขึ้นรูปสรรค์สร้างสังคมโลก

เนื้อหา

สังคมโลกสามารถขึ้นรูปได้หลายแบบการขึ้นรูปที่พบคือการขึ้นรูปโดยอาศัยดิน ที่เป็นวิธีการขึ้นรูปที่เก่าแก่ที่สุดคือการเตรียมเนื้อดินปั้นทำให้เป็นแผ่นจากนั้นจึงนำไปขึ้นรูป ได้หลายวิธี เช่น การปั้นด้วยมือ (hand forming) การกด (jiggering) และการใช้แป้นหมุน

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ นักท่องเที่ยวมีความรู้เรื่องดิน การเตรียมดินและการขึ้นรูป

ระยะเวลา

๑ ชั่วโมง ๓๐ นาที

กิจกรรมในการเรียนรู้

๑. สนทนาเกี่ยวกับการเตรียมดิน การนวดดิน
๒. สาธิตการเตรียมดินและการนวดดินก่อนขึ้นรูป
๓. นักท่องเที่ยวฝึกการเตรียมดินและนวดดิน
๔. อธิบายและสาธิตขั้นตอนการขึ้นรูปด้วยมือ
๕. นักท่องเที่ยวฝึกขึ้นรูปด้วยมือโดยมีการแนะนำการสร้างชิ้นงาน
๖. นักท่องเที่ยวออกแบบชิ้นงานและสร้างชิ้นงาน พร้อมสร้างลวดลายในชิ้นงานทั้งเทคนิคแบบขูดลายและปั้นแปะ
๗. ฝึ่งงานให้แห้ง
๘. อธิบายความรู้และสาธิตการเคลือบและการเผา
๙. นักท่องเที่ยวฝึกการเคลือบชิ้นงานด้วยน้ำเคลือบ ฝึ่งชิ้นงานให้แห้งรอการเผา

วิธีการวัดผล

การสังเกตความถูกต้องของการปฏิบัติและความสวยงามของชิ้นงาน

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. ดิน
๒. น้ำเคลือบ
๓. เตาเผา

อพท. ๕

การวาดลายสังคโลกบนผืนผ้า

คู่มือการเรียนรู้และการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

คำอธิบาย

สังคโลกหรือเครื่องปั้นดินเผาเคลือบเป็นงานหัตถอุตสาหกรรมที่สำคัญของของอาณาจักรสุโขทัย ลวดลายบนสังคโลกมีความสำคัญและความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต สภาพสังคมความเชื่อศาสนาและมีความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างกันแต่ละแหล่งผลิตลายหลักบนสังคโลกแบ่งได้หลากหลาย เช่น ลวดลายเรขาคณิต ลวดลายสัตว์ ลวดลายต้นไม้

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับลวดลายบนสังคโลกและสามารถวาดลวดลายสังคโลกลงบนผืนผ้าและมีแนวทางในการประยุกต์ใช้ลวดลายสังคโลกบนผืนผ้าได้

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง ๓๐ นาที

ผู้สอน

คุณธรรรัตน์ ปรีดาภิรมย์

หน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ ๑ สังคมโลกและลวดลาย

เนื้อหา

สังคมโลกหรือเครื่องปั้นดินเผาเคลือบเป็นงานหัตถอุตสาหกรรมที่สำคัญของของอาณาจักรสุโขทัย ลวดลายบนสังคมโลกมีความสำคัญและความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต สภาพสังคม ความเชื่อและศาสนา

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รู้ถึงความสำคัญของสังคมโลกของอาณาจักรสุโขทัยในด้านวิถีชีวิต สภาพสังคม ความเชื่อ และศาสนา

ระยะเวลา

๑๐ นาที

กิจกรรมในการเรียนรู้

๑. แจกสมุดภาพสังคมโลก

๒. อธิบายความสัมพันธ์ของสังคมโลกและความสัมพันธ์ของลวดลายบนสังคมโลก

๒.๑ วิถีชีวิต

๒.๒ สังคม

๒.๓ ความเชื่อและศาสนา

วิธีการวัดผล

การสนทนา

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

สมุดภาพสังคมโลก

หน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ ๒ เล่าเรื่องลวดลาย

เนื้อหา

ลายสังคโลกของอาณาจักรสุโขทัยมีความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างกันในสถานที่ผลิตสองแหล่ง คือ แหล่งเตาสุโขทัยและแหล่งเตาศรีสัชนาลัยลายหลักบนสังคโลกแบ่งได้หลากหลาย เช่น ลวดลายเรขาคณิต ลวดลายสัตว์ ลวดลายต้นไม้

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวมีความรู้และทัศนคติที่ดีต่อความหมายของลวดลายบนสังคโลกกับวิถีชีวิต สังคม ศาสนา ความเชื่อและศาสนา

ระยะเวลา

๑๐ นาที

กิจกรรมในการเรียนรู้

๑. แจกสมุดภาพสังคโลก

๒. อธิบายความสำคัญของสังคโลกและความสัมพันธ์ของลวดลายบนสังคโลกกับวิถีชีวิต สังคม ศาสนา ความเชื่อและศาสนา

๒.๑ ลายปลาคู่

๒.๒ ลายนกคุ้ม

๒.๓ ลายดอกบัว

๒.๔ ลายสังข์

๒.๕ ลายดอกไม้และพรรณพฤกษา

วิธีการวัดผล

การสนทนา

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

สมุดภาพสังคโลก

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ วาดลายลงเส้น

เนื้อหา

ลายสังคโลกเป็นภาพลายเส้น มีความแตกต่างกันในการวาดลาย การวาดลายสังคโลกมีหลักคือการวาดจุดเริ่มต้นลายแล้วจึงขยายลายออกและการเติมความสมบูรณ์ของลายในขั้นตอนสุดท้าย

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้หลักการในการวาดลายสังคโลกและสามารถวาดลายสังคโลกลงบนพื้นผ้าได้
ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง

กิจกรรมในการเรียนรู้

๑. แจก “สมุดภาพสังคโลก”
๒. อธิบายหลักการวาดลายสังคโลกสุโขทัย
๓. ขั้นตอนของการวาดลายสังคโลกสุโขทัยตามสมุดหัตถวาดลาย
๔. สาธิตการวาดลายสังคโลกสุโขทัย
๕. ให้นักท่องเที่ยวเลือกลายสังคโลกสุโขทัยและหัตถวาดด้วยดินสอบนกระดาษ
๖. ให้นักท่องเที่ยววาดภาพลายสังคโลกลงบนพื้นผ้าด้วยหมึก

วิธีการวัดผล

ความสวยงามและความถูกต้องของลวดลายบนพื้นผ้า

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. สมุดหัตถวาดลายสังคโลกสุโขทัย
๒. ดินสอ กระดาษขนาด A๔
๓. ผ้าขนาดกว้าง ๓๐ เซนติเมตร ยาว ๔๐ เซนติเมตร
๔. ปากกาเขียนผ้า

หน่วยที่ ๔ การสร้างชิ้นงานจากผ้าเขียนลาย

เนื้อหา

ผ้าที่เขียนลวดลายสังคมโลกสามารถนำไปพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์การประดับตกแต่งและใช้สอยได้ตามความเหมาะสม เช่น ภาพประดับผนัง เสื้อยืด ปอดอกหมอน

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถนำลวดลายสังคมโลกบนผืนผ้าไปประยุกต์ใช้ได้

ระยะเวลา

๑๐ นาที

กิจกรรมการเรียนรู้

๑. แสดงตัวอย่างชิ้นงานที่นำผืนผ้าไปประยุกต์ใช้ ได้แก่ ภาพประดับผนัง โคมไฟ เสื้อยืด
๒. สนทนาเกี่ยวกับการนำผืนผ้าไปพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์การประดับตกแต่งและใช้สอยได้ตามความเหมาะสม

วิธีการวัดผล

การสนทนาสอบถาม

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. ภาพประดับผนัง
๒. โคมไฟ
๓. เสื้อยืด
๔. ปอดอกหมอน

อพท. ๔

หลักสูตรการเรียนรู้ พระเครื่องเมืองสุโขทัย

คู่มือการเรียนรู้และการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

คำอธิบาย

พระพิมพ์สุโขทัยมีความสำคัญในด้านอุดมคติพุทธศาสนาแบบเถรวาทคือการสั่งสมบุญบารมีของผู้พิมพ์พระเพื่อไปสู่ยุคพระศรีอารยและพระพิมพ์สุโขทัยยังมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ศิลปะ ประวัติศาสตร์อาณาจักร

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับอุดมคติของการพิมพ์พระในสมัยสุโขทัยและสามารถพิมพ์พระด้วยกรรมวิธีดั้งเดิมได้

ระยะเวลา

๓ ชั่วโมง

ผู้สอน

คุณณรงค์ชัย โตอินทร์ และคุณญาณภัทร โตอินทร์

หน่วยที่ ๑ พระพิมพ์

เนื้อหา

พระพิมพ์หรือพระเครื่องสมัยสุโขทัยพบได้ในแหล่งกรุพระเมืองสุโขทัยและเมืองศรีสัชนาลัยสามารถแบ่งได้เป็นกลุ่มพิมพ์เล็ก กลุ่มพิมพ์ใหญ่ โดยที่แต่ละกรุมีลักษณะทางพุทธศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้เกี่ยวกับพระพิมพ์หรือพระเครื่องสมัยสุโขทัย

ระยะเวลา

๓๐ นาที

กิจกรรมการเรียนรู้

๑. นำผังพระพิมพ์สุโขทัยให้นักท่องเที่ยวศึกษา
๒. สนทนาพระพิมพ์สุโขทัยจากผังพระพิมพ์ในด้าน ประเภทพระ ชื่อพระ ชื่อพิมพ์ กรุและประวัติวัด
๓. สนทนาเกี่ยวกับกลุ่มพระเครื่องตามขนาดของพิมพ์
 - ๒.๑ พระเครื่องกลุ่มพิมพ์เล็กเช่น พระนางเสน่ห์จันทร์ พระลีลาถ้ำหีบ พระซุ้มเรือนแก้ว
 - ๒.๒ พระเครื่องกลุ่มพิมพ์ใหญ่ เช่น พระร่วงคืบ พระยอดขุนพล
๔. สนทนาเกี่ยวกับกรุพระพิมพ์สุโขทัย
 - ๔.๑ กรุเมืองศรีสัชนาลัย เช่น พระร่วงรางปืน พระลีลาวัดอ้อม พระร่วงนั่ง
 - ๔.๒ กรุเมืองสุโขทัยเก่า เช่น พระนางเสน่ห์จันทร์ พระลีลาถ้ำหีบ พระร่วงนั่ง
- ๕.สนทนาเกี่ยวกับวัดและสถานที่พบพระเครื่อง
 - ๕.๑ กรุเมืองศรีสัชนาลัย เช่น วัดเขาพนมเพลิง วัดพญาดำ วัดเจดีย์เจ็ดแถว วัดกุฎีราย
 - ๕.๒ กรุเมืองสุโขทัยเก่า เช่นวัด มหาธาตุ วัดเจดีย์สูง วัดพระพายหลวง วัดถ้ำหีบ วัดตาเถรซึ่ง
หน้า วัดเชตุพน

วิธีการวัดผล

การสนทนาสอบถาม

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. ผังพระพิมพ์สุโขทัย
๒. ภาพวัด
๓. เอกสารชุด “พระเครื่องเมืองสุโขทัย”

หน่วยที่ ๒ พิมพ์พระ

เนื้อหา

การพิมพ์พระด้วยกรรมวิธีสุโขทัย ประกอบด้วยขั้นตอนการเตรียมดิน การพิมพ์พระ และการเผา

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นักท่องเที่ยวบอกขั้นตอนของการเตรียมดินสำหรับการพิมพ์พระได้
๒. เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถบอกขั้นตอนของการพิมพ์พระและสามารถพิมพ์พระได้

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง

กิจกรรมการเรียนรู้

๑. สนทนาเรื่องอุดมคติของการทำพระพิมพ์สมัยสุโขทัย
๒. นำพิมพ์พระให้นักท่องเที่ยวดูทั้งพิมพ์เล็กและพิมพ์ใหญ่
๓. สาธิตการพิมพ์พระ
๔. ให้นักท่องเที่ยวพิมพ์พระโดยเสนอพระพิมพ์เล็กจำนวน ๒ พิมพ์ ได้แก่ พระนางเสน่ห์จันทร์ และพระยอดขุนพลเนื่องจากใช้เวลาในการเผาไม่มากนัก

วิธีการวัดผล

๑. การสนทนา
๒. การตรวจพระที่พิมพ์

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. ก้อนดินจากแหล่งหลุมปลาไหล ดินจากแหล่งแม่โจน
๒. ดินที่ผ่านเตรียมทั้งการบด การผสม และการผึ่งลมให้แห้ง
๓. ก้อนดินสำหรับการพิมพ์พระ
๔. พิมพ์พระ พิมพ์เล็ก ได้แก่ พระนางเสน่ห์จันทร์ และพระยอดขุนพล
๕. เตาเผา ฟืน และอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการเผา

หน่วยที่ ๓ อานิสงค์ของการสร้างพระพิมพ์

เนื้อหา

การพิมพ์พระในสมัยสุโขทัยถือว่าการการส่งสมบุญบารมีของผู้พิมพ์พระเพื่อไปสู่ยุคพระศรีอารีย อันเป็นความสำคัญในด้านอุดมคติพุทธศาสนาแบบเถรวาท

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ นักท่องเที่ยวมีความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับอุดมคติของการทำพิมพ์สมัยสุโขทัย

ระยะเวลา

๓๐ นาที

กิจกรรมการเรียนรู้

๑. นำผังพระพิมพ์สุโขทัยให้นักท่องเที่ยวศึกษาระหว่างการรอการเผา
๒. สนทนาเรื่อง อุดมคติของอานิสงค์การพิมพ์พระในสมัยสุโขทัย และความสัมพันธ์ของพระพิมพ์ในสมัยสุโขทัยกับประวัติศาสตร์สุโขทัย ประเพณี

วิธีการวัดผล

การสนทนาถึงทัศนคติต่ออุดมคติการพิมพ์พระ

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. ผังพระพิมพ์สุโขทัย
๒. ภาพพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย

อพท. ๔

หลักสูตรการเรียนรู้ เครื่องปั้นดินเผาบ้านเกาะน้อย ชุมชนเครื่องปั้นดินเผาศรีสัชนาลัย คู่มือการเรียนรู้และการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

คำอธิบาย

บ้านเกาะน้อยเป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาหรือสังคโลกของอาณาจักรสุโขทัยตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำยม ห่างจากตัวเมืองเก่าศรีสัชนาลัยประมาณ ๕๐๐ เมตร มีเตาดินเผามากมายนับร้อยเตาจัดได้ว่าเป็นแหล่งหัตถอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ของเมือง เตาเผาบ้านเกาะน้อยส่วนใหญ่เป็นเตาทุเรียงที่เผาสังคโลก แบ่งได้สองกลุ่ม คือกลุ่มเตายักษ์ เป็นเตาที่อยู่ใกล้เมืองศรีสัชนาลัยใช้เผาเครื่องถ้วยชามและประติมากรรมขนาดใหญ่ เครื่องประดับสถาปัตยกรรมต่าง ๆ เช่นยักษ์ เทวดา มังกร ช่อฟ้าและกลุ่มเตาตุ๊กตาเป็นเตาเผาที่อยู่ห่างจากกลุ่มเตายักษ์ออกมาทางทิศเหนือ กลุ่มเตาบริเวณนี้ผลิตประติมากรรมลอยตัวขนาดเล็กรูปคน ภาชนะเครื่องใช้ และรูปสัตว์ ที่มีลักษณะโครงสร้างแบบเตาประทุนมีรูปร่างรีก่อหลังคาโค้ง ภายในเตาแบ่งออกเป็นสามส่วน คือช่องใส่ไฟ ห้องบรรจุภาชนะและปล่องไฟปัจจุบันชุมชนบ้านเกาะน้อยยังคงผลิตเครื่องสังคโลกเพื่อสืบทอดความคิดความเชื่อ กรรมวิธีการผลิตแบบดั้งเดิมไว้

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สร้างสรรค์งานเครื่องปั้นดินเผาสังคโลกในแหล่งผลิตโบราณดั้งเดิมของอาณาจักรสุโขทัย บ้านเกาะน้อยอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง ๓๐ นาที

ผู้สอน

คุณเกศอนงค์ พุนดี

หน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ ๑

ประวัติความเป็นมาของแหล่งสังคโลกอาณาจักรสุโขทัย บ้านเกาะน้อย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

เครื่องปั้นสุโขทัย หรือเครื่องสังคโลก ใช้เรียกเครื่องปั้นเคลือบที่ผลิตขึ้นในอาณาจักรสุโขทัย โดยมีแหล่งผลิตที่เมืองศรีสัชนาลัย และที่เมืองสุโขทัยแหล่งในเมืองสุโขทัยแหล่งผลิตเครื่องปั้นอยู่ตามลำน้ำแม่โจน ใกล้กับวัดพระพายหลวง เรียกว่า เตาแม่โจน แหล่งเมืองศรีสัชนาลัย อยู่ใกล้แม่น้ำยมห่างจากกำแพงเมืองศรีสัชนาลัยโบราณไปเพียง ๕๐๐ เมตร พบแหล่งผลิต ๒ แห่ง คือ ที่บ้านปายางและที่บ้านเกาะน้อย ทั้ง ๒ แห่งนี้มีเตาเผารวมกันกว่า ๑๔๐ เตา นับเป็นแหล่งผลิตที่ใหญ่ที่สุดของอาณาจักรสุโขทัย

บ้านเกาะน้อยปัจจุบันอยู่ในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยริมฝั่งคลองบางบอน ตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัยสุโขทัย เครื่องสังคโลกจากเตาเมืองศรีสัชนาลัยมีพบว่าการผลิตประมาณ ๒๐๐ - ๒๕๐ ปี (ช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒) และได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายและพบสังคโลกจากแหล่งนี้ตามแหล่งเรืออับปางในอ่าวไทย เช่น เรือคราม , เรือพทยา , เรือประแสร์ และในแหล่งโบราณคดีในต่างประเทศ เช่น ประเทศฟิลิปปินส์ ประเทศอินโดนีเซียเป็นหลักฐานที่ยืนยันได้ว่าเครื่องสังคโลกบ้านเกาะน้อย เมืองศรีสัชนาลัยเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญ

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของแหล่งผลิตสังคโลกบ้านเกาะน้อย เมืองศรีสัชนาลัย

ระยะเวลา

๒๐ นาที

กิจกรรมในการเรียนรู้

๑. สนทนาเกี่ยวกับความเป็นมาของบ้านเกาะน้อย เมืองศรีสัชนาลัยในฐานะของชุมชนผลิตสังคโลกโบราณของอาณาจักรสุโขทัย

๑.๑ สังคโลกเมืองศรีสัชนาลัย

๑.๒ บ้านเกาะน้อย ทำเลที่ตั้งที่สัมพันธ์กับเมืองศรีสัชนาลัย แม่น้ำยม คลองบางบอน

๑.๓ ประเภทของสังคโลกที่พบในเมืองศรีสัชนาลัย

ก.ประเภทของสังคโลก

ข. สถานที่พบ

๒. อธิบายลักษณะสังคโลกที่ผลิตในปัจจุบันของบ้านเกาะน้อย

วิธีการวัดผล

สนทนาสอบถาม

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. ภาพแผนที่ทำเลที่ตั้งสัมพันธ์ของเมืองศรีสัชนาลัย และบ้านเกาะน้อย
๒. ภาพสังคโลกที่ขุดค้นพบในเมืองศรีสัชนาลัย
๓. นำชมสถานที่จริง เตาเผาบ้านเกาะน้อย ศูนย์ศึกษาและอนุรักษ์เตาสังคโลกบ้านเกาะน้อย สุโขทัย

หน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ ๒ ทำสังคโลกแบบศรีสัชนาลัย

เนื้อหา

การทำสังคโลกแบบบ้านเกาะน้อย ศรีสัชนาลัย มีขั้นตอนคือ ขั้นตอนเตรียมดิน ขั้นตอนขึ้นรูป ขั้นตอนตกแต่ง ลวดลาย ขั้นตอนเคลือบ การเตรียมดินเกิดจากการนำดินในแหล่งผลิต เช่น ดินในแม่น้ำ ดินแถบเชิงเขา นำมาบด ตาก และอัดไว้เป็นก้อน ขั้นตอนการขึ้นรูป มีทั้งการขึ้นรูปแบบอิสระ เช่น การทำตุ๊กตาสังคโลก ตุ๊กตาเสียบาล การขึ้นรูปโดยใช้แม่พิมพ์ เช่น แจกัน และการขึ้นรูปโดยใช้การเทพิมพ์ เช่น การทำพระ และที่สำคัญคือการเคลือบสังคโลก

การตกแต่งลวดลายมีทั้งการเขียนลวดลายด้วยสีก่อนเคลือบ หรือการเขียนได้เคลือบกับการชุดลวดลาย ด้านการเคลือบภาชนะ มีทั้งเคลือบสีเขียว แบบศิลาดลเคลือบสีขาว เคลือบสีน้ำตาล เคลือบสองสี เครื่องเคลือบสังคโลกจาก บ้านเกาะน้อยปัจจุบันได้รับความนิยมเนื่องจากเป็นแหล่งดั้งเดิมของอาณาจักรสุโขทัย มีความประณีต ทั้งทางด้านการออกแบบ ลวดลายรูปแบบภาชนะกันเป็นการสืบทอดมาตั้งแต่อดีต

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถสร้างสรรค์งานสังคโลกได้

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง ๓๐ นาที

กิจกรรมการเรียนรู้

๑. สนทนาเกี่ยวกับขั้นตอนในการทำสังคโลก ขั้นตอนเตรียมดิน ขั้นตอนขึ้นรูป ขั้นตอนทำลวดลาย ขั้นตอนเคลือบ และขั้นตอนเผา

๒. แสดงตัวอย่างชิ้นงานสังคโลกให้นักท่องเที่ยวดู เป็นตัวอย่างชิ้นงานสังคโลกที่ขึ้นรูปด้วยมืออิสระ เช่น ตุ๊กตาเสียบาล รูปปั้นสัตว์

๓. สาธิตการขึ้นรูป

๔. ให้นักท่องเที่ยวขึ้นรูปชิ้นงานสังคโลกด้วยมืออิสระในรูปแบบที่นักท่องเที่ยวเลือก

๕. ให้นักท่องเที่ยวทำลวดลายในชิ้นงานสังคโลกด้วยวิธีการชุด การแปะติด

๖. สนทนาถึงขั้นตอนการเคลือบสังคโลกและให้นักท่องเที่ยวเคลือบสังคโลก

๗. เตรียมชิ้นงานสังคโลกของนักท่องเที่ยวเข้าสู่ขั้นตอนการเผาและนัดหมายการส่งมอบชิ้นงานภายหลัง

วิธีการวัดผล

สนทนาซักถามและตรวจสอบความถูกต้อง สวยงามของชิ้นงาน

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. อุปกรณ์ในการทำชิ้นงาน ได้แก่ ดินแผ่นรองดิน ผ้ายันเปื้อน เครื่องมือชุดลาย น้ำเคลือบ
๒. ชิ้นงานสังคโลกที่ขึ้นรูปอิสระด้วยมือ เช่น ตุ๊กตาเสียบาล สัตว์ ดอกไม้

อพท. ๔

หลักสูตรการเรียนรู้ เซรามิกสุโขทัย สัตว์มงคล

คู่มือการเรียนรู้และการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

คำอธิบาย

สิ่งของโลกหรือเครื่องเคลือบสุโขทัยนอกจากจะอยู่ในรูปของภาชนะเครื่องใช้แล้วยังมีการค้นพบสิ่งของโลกในรูปสัตว์ขนาดเล็กที่อยู่ในความเชื่อหรือชีวิตประจำวัน เช่น หงส์ นกคุ้ม สุนัข ฯลฯ อันเป็นฐานของแรงบันดาลใจที่สามารถนำมาสร้างสรรค์งานเซรามิกสมัยใหม่ได้

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถสร้างงานเซรามิกร่วมสมัยที่สร้างขึ้นจากแรงบันดาลใจจากงานสร้างสรรค์ในอดีต

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง ๓๐ นาที

ผู้สอน

คุณภาณุจิร บัญชุม

หน่วยที่ ๑ สัตว์มงคลในงานเซรามิกยุคสุโขทัย

เนื้อหา

สังคโลกหรือเครื่องเคลือบสุโขทัยนอกจากจะอยู่ในรูปของภาชนะเครื่องใช้แล้วยังมีการค้นพบสังคโลกในรูปสัตว์ขนาดเล็กที่อยู่ในความเชื่อหรือชีวิตประจำวัน เช่น หงส์ นกคุ้ม สุนัข ฯลฯ

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้เกี่ยวกับสัตว์มงคลในงานสังคโลกยุคสุโขทัย

ระยะเวลา

๒๐ นาที

กิจกรรมการเรียนรู้

๑. นำรูปภาพสัตว์มงคลในงานเซรามิกของสุโขทัยให้นักท่องเที่ยวศึกษา
๒. สนทนารูปภาพสัตว์มงคลในงานเซรามิกสุโขทัย
๓. สนทนาเกี่ยวกับประเภทและลักษณะของสัตว์มงคล
 - ๓.๑ หงส์
 - ๓.๒ นกคุ้ม
๓. สนทนาเกี่ยวกับความเชื่อของสัตว์มงคลของคนสุโขทัย
 - ๓.๑ หงส์
 - ๓.๒ นกคุ้ม
๔. สนทนาเกี่ยวกับสัตว์หรือเซรามิกขนาดเล็กอื่นๆที่พบจากการขุดค้น

วิธีการวัดผล

การสนทนาสอบถาม

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. รูปภาพเซรามิกสัตว์มงคลสุโขทัย
๒. เอกสารชุด “เซรามิกสัตว์มงคลสุโขทัย”
๓. สัตว์มงคลสุโขทัยในรูปงานศิลปะอื่น เช่น ไม้แกะสลักนกคุ้ม เครื่องปั้นดินเผา นกคุ้ม

หน่วยที่ ๒ การปั้นสัตว์มงคลสุโขทัย

เนื้อหา

การปั้นสัตว์มงคลสุโขทัย ประกอบด้วยขั้นตอนการเตรียมดิน การขึ้นรูปดิน การตกแต่ง การเผา และการเคลือบ

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นักท่องเที่ยวบอกขั้นตอนของการปั้นสัตว์มงคลสุโขทัยได้
๒. นักท่องเที่ยวสามารถสามารถปั้นสัตว์มงคลสุโขทัยได้

ระยะเวลา

๑ ชั่วโมง ๓๐ นาที

กิจกรรมการเรียนรู้

สนทนาเรื่องขั้นตอนของการปั้นสัตว์มงคลสุโขทัยได้แก่ การเตรียมดิน การขึ้นรูปดิน การตกแต่ง การเผา และการเคลือบ

๒. แสดงดินและส่วนผสมอื่นในดินที่ช่วยการหลอมตัวเมื่อเผา
๓. สนทนาการขึ้นรูปด้วยดินในการบีบมือและสาธิตการขึ้นรูปด้วยการบีบมือ
๔. สาธิตการขึ้นรูปด้วยการบีบมือสัตว์มงคลสุโขทัยขนาดเล็ก ๕ แบบได้แก่ นกคุ้ม ปลา สุนัข หงส์ แมว
๕. ให้นักท่องเที่ยวสร้างสรรค์ผลงานสัตว์มงคลสุโขทัยขนาดเล็กและนำผลงานไปเผาปิסקิตในเตา
๖. อธิบายหลักการของการเคลือบในงานเซรามิก ในเรื่องการเคลือบในสมัยโบราณ สีที่ใช้ กรรมวิธีการเคลือบ ลักษณะของชิ้นงานหลักการเคลือบ
๗. นำชิ้นงานที่เผาปิסקิตออกมาให้นักท่องเที่ยวเคลือบ และตกแต่ง
๘. นำชิ้นงานเผาครั้งสุดท้าย

วิธีการวัดผล

๑. การสนทนาสอบถาม
๒. การตรวจชิ้นงาน

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. ดินและวัตถุที่ใช้ผสม
๒. ดินที่ผ่านเตรียมทั้งการบด การผสม และการผึ่งลมให้แห้ง
๓. น้ำเคือบ
๔. เตาเผา และอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการเผา

หน่วยที่ ๓ ความเชื่อเรื่องสัตว์มงคลสุโขทัย

เนื้อหา

สังคมสุโขทัยมีสัตว์ขนาดเล็ก เช่น หงส์ นกคุ้ม สุนัข ฯลฯ ซึ่งเป็นสัตว์มงคลที่มีความเชื่อ ความศรัทธาของชนสุโขทัยโบราณและโอกาสในการใช้

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับสัตว์มงคลสังคมสุโขทัย

ระยะเวลา

๓๐ นาที

กิจกรรมการเรียนรู้

สนทนาเรื่องสัตว์มงคลสุโขทัย

วิธีการวัดผล

การสนทนาสอบถาม

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

-

อพท. ๕

หลักสูตรการเรียนรู้ อาหารพื้นบ้าน “สำหรับเมืองด่านซ้าย”

คู่มือการเรียนรู้และการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

คำอธิบาย

ด่านซ้ายเป็นเมืองโบราณในหุบเขาและเมืองตั้งอยู่ในบริเวณรอยต่อของวัฒนธรรมล้านนา ล้านช้าง และตอนบนของสยาม จึงทำให้มีความผสมผสานทางวัฒนธรรมประกอบกับลักษณะภูมิประเทศแบบหุบเขาจึงมีความหลากหลายทางธรรมชาติ มีพืชพรรณธัญญาหารที่หลากหลาย จึงทำให้อาหารพื้นบ้านด่านซ้ายมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสำหรับอาหารพื้นบ้านเมืองด่านซ้ายและสามารถเรียนรู้การทำอาหารพื้นบ้านเมืองด่านซ้ายได้

ระยะเวลา

๓ ชั่วโมง

ผู้สอน

คุณคำพัน อ่อนอุทัย

หน่วยที่ ๑ เมืองด่านซ้าย เมืองหุบเขาบนรอยต่อทางวัฒนธรรม

เนื้อหา

เมืองด่านซ้ายเป็นเมืองในหุบเขา ตั้งอยู่บนที่ราบระหว่างภูเขาโดยมีแม่น้ำหมันเป็นแม่น้ำสายหลัก ประกอบกับเมืองตั้งอยู่ในบริเวณรอยต่อของวัฒนธรรมล้านนา ล้านช้างและตอนบนของสยาม จึงทำให้มีความผสมผสานทางวัฒนธรรมประกอบกับลักษณะภูมิประเทศแบบหุบเขาจึงมีความหลากหลายทางธรรมชาติ มีพืชพรรณธัญญาหารที่หลากหลาย จึงทำให้อาหารพื้นบ้านด่านซ้ายมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้เกี่ยวกับภูมิประวัติของเมืองด่านซ้าย

ระยะเวลา

๒๐ นาที

กิจกรรมการเรียนรู้

๑. สนทนาเกี่ยวกับภูมิประวัติของเมืองด่านซ้าย

๑.๑ ด้านที่ตั้งสัมพันธ์เป็นเมืองรอยต่อของ ล้านนา ล้านช้าง สยามทำให้รับอารยธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ที่เหมาะสมหลากหลาย

๑.๒ ด้านความเป็นเมืองหุบเขาเป็นเมืองที่อยู่ในที่ราบเชิงเขา มีแม่น้ำหมันไหลผ่าน ทำให้มีความหลากหลายของพืชพรรณธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะตัว อันเป็นแหล่งอาหารที่มาจากธรรมชาติ เช่น ต้นสะทอน

๒. สนทนาเกี่ยวกับประวัติเมืองด่านซ้าย

วิธีการวัดผล

การสนทนาซักถาม

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. รูปภาพเมืองด่านซ้ายในอดีต

๒. รูปภาพแผนที่เมืองด่านซ้าย

หน่วยที่ ๒ สำหรับอาหารเมืองด่านซ้าย

เนื้อหา

สำหรับอาหารเมืองด่านซ้ายประกอบด้วยอาหารประเภทแกง ซุบ แจ่ว ลาบ หมก ถือเป็นอาหารที่สมบูรณ์ครบสำหรับ มักใช้ในงานต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองหรืองานบุญของคนเมืองด่านซ้าย

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวบอกสำหรับอาหารเมืองด่านซ้ายได้

ระยะเวลา

๑๐ นาที

กิจกรรมการเรียนรู้

๑. สนทนาเรื่องสำหรับอาหารเมืองด่านซ้ายประกอบด้วยอาหารประเภทแกง ซุบ แจ่ว ลาบ หมก

๑.๑ อาหารประเภทแกง คือ อาหารที่ทำให้สุกโดยใช้น้ำมีการปรุงรสด้วยน้ำพริกแกง เช่น แกงข้าวแกงเห็ด แกงอ่อม

๑.๒ อาหารประเภทซุบ คือ อาหารอีสานประเภทหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายยำ เช่น ซุบหน่อไม้ ซุบבקหมี่ ซุบเห็ด

๑.๓ อาหารประเภทแจ่ว คืออาหารที่มีลักษณะคล้ายน้ำพริก มีพริกและน้ำปลาร้าเป็นหลัก อาจเติมเนื้อหรือปลาลงไป และเติมพืชอื่นลงไปเพื่อดับกลิ่นเนื้อหรือช่วยชูรส เช่น หอม ตะไคร้ ข่า กระเทียม นิยมรับประทานกับผัก

๑.๔ อาหารประเภทลาบ คืออาหารที่ใช้เนื้อสัตว์มาสับคลุกกับเครื่องปรุงหลัก พริกป่น น้ำปลา น้ำมะนาว ข้าวคั่ว

๑.๕ อาหารประเภทหมก คืออาหารที่ใช้เนื้อสัตว์หรือผักผสมกันเครื่องแกงปรุงรสด้วยน้ำพริก และน้ำปลาร้า ห่อด้วยใบตองแล้วนำไปนึ่งหรือย่างให้สุก มีการชูรสด้วยใบแมงลัก หรือผักชีลาว

๒. สนทนาเกี่ยวกับน้ำผักสะทอน เครื่องชูรสของอาหารเมืองด่านซ้าย

๓. สนทนาวัฒนธรรมการรับประทานอาหารตามสำหรับด่านซ้าย ในประเด็นโอกาสในการรับประทาน อาหารที่ครบทั้ง ๕ ประเภทถือเป็นวัฒนธรรมการกินอยู่ที่อุดมสมบูรณ์จะพบการกินอาหารทั้ง ๕ ประเภทในงานบุญ งานมงคล หรือการต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองเสมอ

วิธีการวัดผล

การสนทนาทัศนคติด้านวัฒนธรรมอาหารของคนด้านซ้าย

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

รูปภาพต้นผักสะทอนและน้ำผักสะทอน

หน่วยที่ ๓ การทำสำหรับอาหารเมืองด่านซ้าย

เนื้อหา

สำหรับอาหารเมืองด่านซ้ายเป็นอาหารพื้นบ้าน มีกรรมวิธีที่เรียบง่ายไม่ซับซ้อน ใช้วัตถุดิบในชุมชนเปลี่ยนไปตามฤดูกาล จึงทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้และอาหารมีคุณค่าทางโภชนาการ

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถทำอาหารสำหรับอาหารเมืองด่านซ้ายได้

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง ๓๐ นาที

กิจกรรมการเรียนรู้

๑. แบ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวออกเป็น ๕ กลุ่มตามประเภทอาหาร
 - ๑.๑ กลุ่มทำแกงซั่ว
 - ๑.๒ กลุ่มทำซุบผัก
 - ๑.๓ กลุ่มทำแจ่วปลา
 - ๑.๔ กลุ่มทำลาบหมูด่านซ้าย
 - ๑.๕ กลุ่มทำหมกไก่บ้าน อั่วไก่บ้านด่านซ้าย
๒. อธิบายวัตถุดิบ เครื่องปรุงและการเตรียมในแต่ละกลุ่ม
 - ๒.๑ วัตถุดิบและเครื่องปรุงหลัก
 - ๒.๒ การเตรียม เช่น การหั่น การซอย การโขลก
 - ๒.๓ กรรมวิธีการปรุง
 - ๒.๔ การชูรสและการตกแต่ง เช่น การใช้น้ำสะทอนใบขิง ผักชีลาว
๓. ให้แต่ละกลุ่มลงมือทำอาหารที่รับมอบหมาย โดยมีคนในชุมชนด่านซ้ายเป็นผู้ช่วย
๔. นำเสนออาหาร ตกแต่งจานและรับข้อเสนอแนะ

วิธีการวัดผล

๑. การสนทนาสอบถาม
๒. การตรวจทานอาหารในขั้นสุดท้ายในด้านรูปลักษณะ รสชาติของอาหาร

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. วัตถุดิบและอุปกรณ์การทำสำหรับอาหารเมืองด่านซ้าย ๕ ประเภท
๒. หนังสืออาหารด่านซ้าย ที่แสดงอาหาร วัตถุดิบ กรรมวิธีการปรุง โอกาสในการรับประทาน

อพท. ๕

หลักสูตรการเรียนรู้ การทำผ้าห่มนวมฝ้ายเชียงคาน

คู่มือการเรียนรู้และการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

คำอธิบาย

เมืองเลยมีภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อนมีอากาศหนาวเย็นในฤดูหนาวจึงสามารถปลูกฝ้ายได้ดี ในอดีตรัฐบาลมีนโยบายในการส่งเสริมการปลูกฝ้ายที่จังหวัดเลย จึงมีการขยายพื้นที่การปลูกฝ้ายมากขึ้นทำให้ฝ้ายกลายเป็นสินค้าที่โดดเด่นของเมืองในปี พ.ศ.๒๕๔๐ ชุมชนเมืองเลยมีการรื้อฟื้นการปลูกฝ้ายแบบเกษตรอินทรีย์และนำฝ้ายพันธุ์พื้นเมือง เช่น ฝ้ายพันธุ์น้อย ฝ้ายพันธุ์อีดุ่ย ฝ้ายพันธุ์ใหญ่กลับมาปลูกในหลายชุมชน เช่น บ้านผาแบ่น ตำบลบ้านบุสม อำเภอเชียงคาน ฝ้ายจึงเป็นสินค้าเกษตรที่สำคัญของเมืองเลยและเหตุที่จังหวัดเลยเป็นจังหวัดที่มีอากาศหนาวเย็นในฤดูหนาวจึงมีภูมิปัญญาการทำผ้าห่มนวมฝ้ายที่ทำด้วยมือและฝ้ายอินทรีย์เมืองเลยขึ้น

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้และความเข้าใจวิถีชีวิตคนเชียงคาน จังหวัดเลย โดยผ่านการทำผ้าห่มนวมฝ้าย

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง ๓๐ นาที

ผู้สอน

จำเอนทองหล่อ เสวตวงษ์

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เมืองฝ้าย วัฒนธรรมไทยเลย

เนื้อหา

เมืองเลยเป็นเมืองที่มีภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อนมีอากาศหนาวเย็นในฤดูหนาวจึงสามารถปลูกฝ้ายได้ดี ในอดีตรัฐบาลมีนโยบายในการส่งเสริมการปลูกฝ้ายที่จังหวัดเลย จึงมีการขยายพื้นที่การปลูกฝ้ายมากขึ้นเช่นพันธุ์ศรีสำโรง๖๐ เนื่องจากฝ้ายสามารถขึ้นได้ดีในที่สูงจากระดับน้ำทะเล ประมาณ ๑,๒๐๐ เมตร มีอุณหภูมิที่เหมาะสม คือ ๒๒-๒๕ องศาเซลเซียส มีแดดเพียงพอมีฝนสม่ำเสมอ มีดินร่วนปนทรายที่มีการระบายน้ำดีในปี พ.ศ.๒๕๔๐เริ่มมีการปลูกฝ้ายแบบเกษตรอินทรีย์และนำฝ้ายพันธุ์พื้นเมือง เช่น ฝ้ายพันธุ์น้อย ฝ้ายพันธุ์อู่ตะเภา ฝ้ายพันธุ์ใหญ่ เข้ามาปลูกชุมชนเช่นบ้านผาแบ่น ตำบลบุษมาอำเภอยางคายน ฝ้ายจึงเป็นสินค้าเกษตรของเมืองเลยจนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ภาครัฐได้ส่งเสริมการจัดงาน “ดอกฝ้ายบานที่เมืองเลย” ประกอบกับจังหวัดเลยเป็นจังหวัดที่มีอากาศหนาวเย็นในฤดูหนาวจึงมีภูมิปัญญาการทำผ้าไหมนมฝ้ายที่ทำด้วยมือทั้งผืนและฝ้ายอินทรีย์เมืองเลยขึ้น

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้จักสภาพแวดล้อม สภาพวัฒนธรรมของเมืองฝ้ายไทยเลย

ระยะเวลา

๒๐ นาที

กิจกรรมในการเรียนรู้

๑. สนทนาเกี่ยวกับทำเลที่ตั้งของเมืองเลย
๒. สนทนาเกี่ยวกับการปลูกฝ้ายเมืองเลยแบบดั้งเดิม และการส่งเสริมของภาครัฐในช่วงการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่ได้ส่งเสริมการปลูกฝ้ายที่เมืองเลย
๓. สนทนาเกี่ยวกับการรื้อฟื้นการปลูกฝ้ายแบบดั้งเดิมด้วยเกษตรอินทรีย์และพันธุ์ฝ้ายพื้นเมือง
๔. สนทนาเกี่ยวกับวัฒนธรรมฝ้ายเมืองเลย

วิธีการวัดผล

สนทนาซักถาม

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. ภาพที่ตั้งของเมืองเลย
๒. รูปเก่าเกี่ยวกับการส่งเสริมของภาครัฐในการปลูกฝ้าย เช่น พันธุ์ฝ้าย ไร่ฝ้าย สถานที่รับซื้อฝ้าย

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ ทำผ้าห่มนวมฝ้าย

เนื้อหา

การทำผ้าห่มนวมฝ้ายของเมืองเลยเป็นภูมิปัญญาที่ประยุกต์ขึ้นจากการเป็นเมืองฝ้ายและและมีอากาศหนาวเย็นในฤดูหนาว ปัจจุบันมีขั้นตอนในการทำคือขั้นดัดฝ้าย ขั้นชั่งฝ้ายขั้นทำกรอบ ขั้นแผ่แผ่นฝ้ายและขั้นใส่ไส้ฝ้านวม ที่ทำด้วยมือทั้งผืนขึ้น

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวทำผ้าห่มนวมฝ้ายตามวัฒนธรรมของเมืองเลย

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง

กิจกรรมในการเรียนรู้

๑.อธิบายถึงขั้นตอนของการทำผ้าห่มนวมฝ้ายเมืองเลย

๑.๑ ขั้นดัดฝ้าย เป็นขั้นตอนของการแยกฝ้ายและเม็ดฝ้ายออกจากกันออกและนำฝ้ายมาตีดเพื่อให้ฟูเป็นปุยฝ้าย

๑.๒ ขั้นชั่งฝ้าย เป็นการนำฝ้ายมาชั่งเพื่อกำหนดขนาดของผ้าห่มนวมฝ้ายและราคาของผ้าห่มนวม

๑.๓ ขั้นทำกรอบ เป็นการทำตารางฝ้ายโดยเริ่มที่การใช้ไม้เหวี่ยงซึ่งด้ายเป็นตารางบน กง หรือ กังซึ่งมีลักษณะเป็นกรอบสี่เหลี่ยมที่ทำจากไม้ เหล็กหรือท่อพลาสติกโดยวัดขวาง ๒ รอบ ตรง ๓ รอบ และเฉียงอีก ๓ รอบ

๑.๔ ขั้นแผ่แผ่นฝ้าย คือการนำฝ้ายที่หีบเมล็ดออกและตีจนฟูเป็นปุยแล้วมาแผ่ให้เป็นแผ่นบนพื้นให้ได้ตามขนาดที่ต้องการจากนั้นนำกงที่ซึ่งด้ายไว้ลงมาทาบ ใช้ไม้ผุนหรือไม้หมุนที่มีลักษณะเป็นแผ่นกลมๆ มาหมุนทั้งแผ่นเพื่อให้ยัดปุยฝ้ายโดยทำทั้งสองด้าน

๑.๕ ขั้นใส่ไส้ฝ้านวม เป็นขั้นที่ใส่ไส้ผ้าห่มนวมฝ้ายในปลอกผ้าห่มและผ้าชั้นคลุมด้านนอกของไส้นวม

วิธีการวัดผล

ตรวจสอบความถูกต้องของการผลิตในแต่ละขั้นตอนและความสวยงามของชิ้นงาน

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. ตาข่าย
๒. ไม้เมตร
๓. กรอบไม้ หรือเหล็ก หรือท่อพลาสติก
๔. ไม้หมุนผ่านววม (ไม้หมุน)
๕. เส้นด้ายสำหรับสาน

อพท. ๖

หลักสูตรการเรียนรู้ การทำตุ้มค่าคิง วัดพระเกิด เมืองน่าน

คู่มือการเรียนรู้และการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

คำอธิบาย

ตุ้มหมายถึงธงแขวนของคนล้านนา มีลักษณะเป็นแถบยาว ห้อยลง ใช้ประดับหรือประกอบพิธีกรรม ตุ้มล้านนามีหลากหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับพิธีกรรมที่ใช้ตุ้ม ทั้งทำด้วยผ้าไหมโลหะด้าย หรือกระดาษและตุ้มล้านนามีลักษณะและความเชื่อแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ในแถบจังหวัดน่านมีความเชื่อเรื่องการ “ทำตุ้มค่าคิง” โดยเชื่อว่าเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้พิธีสะเดาะเคราะห์และในงานสงกรานต์

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สร้างตุ้มค่าคิงและประกอบพิธีกรรมถวายตุ้มค่าคิงในวัดพระเกิด จ.น่าน

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง ๓๐ นาที

ผู้สอน

คุณคำรบ คุณสุชาดา วัชราคม และชุมชนวัดพระเกิด

หน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ ๑ ตุงเมืองน่าน

เนื้อหา

ตุง หมายถึง ธงแขวนของคนล้านนาทำด้วยผ้าไหมโลหะด้าย หรือกระดาษอยู่ในรูปของแถบยาว ห้อยลงใช้ประดับหรือประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ โดยมีหลากหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับพิธีกรรมที่ใช้ตุง จุดมุ่งหมายของการทำตุงในเมืองน่านมีหลากหลายเช่นการถวายเป็นพุทธบูชา การประดับศาสนสถาน การสะเดาะเคราะห์ ขจัดภัยพิบัติหรือใช้ในพิธีกรรมและเทศกาลตุงเมืองน่านแบ่งได้หลากหลายประเภท เช่น ตุงไชย เป็นตุงผ้าขนาดใหญ่ รูปสี่เหลี่ยมผืนยาว ทำด้วยผ้า เส้นฝ้าย เส้นไหมซึ่งจะทอแบบโปร่ง มีการตกแต่งด้วยลวดลายหรือการทอทอเป็นลวดลายตุงใย คือ ตุงที่เส้นด้ายโยงเข้าด้วยกัน เพื่อใช้ในพิธีสำคัญทางศาสนาหรือแขวนไว้ในวิหารหน้าพระประธานถวายเป็นพุทธบูชาตุงกระด้างเป็นตุงที่ทำด้วยไม้แกะสลัก ปูนปั้นหรือโลหะแผ่นฉลุลายตุงปีเป้งคือตุงที่ประดับด้วยด้ายปีเกิด ทำด้วยกระดาษหรือผ้าทอพิมพ์หรือเขียนเป็นรูปสัตว์ประจำปีเกิดตุงค่าคิงเป็นตุงทำจากกระดาษสีขาว ที่มีความยาวเท่ากับความสูงของผู้สร้าง ใช้ในงานขึ้นบ้านใหม่ที่มีพิธีสืบชะตาพิธีสะเดาะเคราะห์ หรือปักบูชากองเจดีย์ทรายตุงพระบฏ , พระบฏเป็นผ้าที่มีกรอบทั้งสี่ด้านทำด้วยไม้ทำให้ตั้งวาดรูปพระพุทธรูปประทับยืน ปางลีลา หรือบางเปิดโลก

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ความหมายของตุง อานิสงค์ของการสร้างและถวายตุงเป็นพุทธบูชา

ระยะเวลา

๒๐ นาที

กิจกรรมการเรียนรู้

๑. สนทนาเกี่ยวกับตุงและความเชื่อของการสร้างตุง

๒. สนทนาเกี่ยวกับประเภทของตุงเมืองน่าน

๒.๑ ตุงไชย

๒.๒ ตุงใย

๒.๓ ตุงกระด้าง

๒.๔ ตุงค่าคิง

๒. อธิบายลักษณะของตุงค่าคิงและอานิสงค์ของการทำตุงค่าคิง

วิธีการวัดผล

สนทนาสอบถาม

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. ภาพประเภทต่างของตุงล้านนา
๒. ตุงเมืองน่าน

หน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ ๒ การทำตุ้ค่าคิง วัดพระเกิด เมื่อน่าน

เนื้อหา

ตุ้ค่าคิง เป็นตุ้ทำจากกระดาสีขาวที่มีความยาวเท่ากับความสูงของผู้สร้างใช้ในงานขึ้นบ้านใหม่ที่มีพิธีสืบชาติพิธีสะเดาะเคราะห์หรือปักบูชากองเจดีย์ทราย

ตุ้ค่าคิงมีความยาวเท่ากับความสูงของผู้สร้าง มีส่วนประกอบ ๓ ส่วนคือ ส่วนหัว ส่วนลำตัว ส่วนหาง และส่วนประกอบอื่น อันได้แก่ ลายข้าง ลายตัว ลายหัวใจ ลายสะบัด และปั้นเหน่ง

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถทำตุ้ค่าคิงและร่วมถวายตุ้ค่าคิงเป็นพุทธบูชา

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง ๓๐ นาที

กิจกรรมในการเรียนรู้

๑. อธิบายถึงตุ้ค่าคิง ด้านอันนิสงค์ของการทำตุ้ค่าคิงตามขนบล้านนา
๒. อธิบายถึงลักษณะของตุ้ค่าคิง ในส่วนประกอบหลักสามส่วน ส่วนหัว ส่วนตัว ส่วนหาง ส่วนประกอบอื่นและความหมายของตุ้ค่าคิงในล้านนาคติ
๓. นักท่องเที่ยวร่วมกันทำตุ้ค่าคิงโดยวัดขนาดความสูงเพื่อกำหนดความยาวของตุ้
๔. นักท่องเที่ยวทำบุญถวายตุ้เป็นอันนิสงค์แก่พระประธานวัดพระเกิด

วิธีการวัดผล

สนทนาซักถามและตรวจสอบความถูกต้อง สวยงามของชิ้นงาน

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. ตุ้ค่าคิง
๒. อุปกรณ์การทำตุ้ค่าคิง เช่น กระดาสีขาว กระดาษทำลาย กรรไกร กาว

อพท. ๗

หลักสูตรการเรียนรู้ การร้อยลูกปัดอุทอง

คู่มือการเรียนรู้และการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

คำอธิบาย

อาณาจักรทวารวดีเกิดขึ้นราวเมื่อพ.ศ. ๑๐๐๐ ที่ระยะเริ่มแรกมีชุมชนบ้านเมืองพัฒนาจากการเป็นชุมชนสถานีการค้าเมืองอุทองศูนย์กลางของอาณาจักรทวารวดีเป็นเมืองใหญ่ ที่มีเครือข่ายระดับรัฐเป็นรัฐแรกสุดของกลุ่มน้ำเจ้าพระยาพัฒนาการของอาณาจักรมีการเติบโตเนื่องจากการค้าขายกับต่างชาติจนพัฒนาเป็นเมืองท่าชายฝั่งมีบทบาทเป็นเมืองท่าค้าขายสำคัญ ทำให้รับวัฒนธรรมต่างแดน เช่น วัฒนธรรมอินเดียผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นเกิดเป็น “วัฒนธรรมทวารวดี” อันเป็นยุควัฒนธรรมสมัยแรกสุดของเมืองไทยมีหลักฐานการสร้างตัวเมืองเป็นผังรูปวงรี กว้างประมาณ ๑กิโลเมตร ยาวประมาณ๒กิโลเมตร มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ ได้พบหลักฐานที่สำคัญของอาณาจักร เช่น ธรรมจักรศิลา โบราณวัตถุมากมายที่ยืนยันถึงการติดต่อค้าขายต่อกัน และโบราณวัตถุที่พบเป็นจำนวนมากคือ ลูกปัดโบราณ

ปัจจุบันชุมชนเมืองอุทองได้ริเริ่ม พัฒนาการสร้างลูกปัดสมัยใหม่ขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องประดับที่บอกถึงความเป็นคนอุทองและได้พัฒนาขึ้นเป็นสินค้าของที่ระลึกสำหรับการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สร้างสรรค์งานร้อยลูกปัดสมัยใหม่โดยใช้แรงบันดาลใจจากลูกปัดโบราณเมืองอุทอง อาณาจักรทวารวดี

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง ๓๐ นาที

ผู้สอน

คุณสมนึก และคุณนิภา ทองรักชาติ

หน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ ๑ ประวัติความเป็นมาของเมืองอุททอง

เนื้อหา

ราว ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว พ่อค้าชาวชมพูทวีป (อินเดีย) ที่เดินทางมาค้าขายแลกเปลี่ยนสิ่งของสินค้าเรียกภูมิภาคนี้ว่าสุวรรณทวีปสุวรรณภูมิ ต่อมาคนพื้นเมืองโดยเฉพาะกลุ่มผู้นำได้รับเอาอารยธรรมจากชมพูทวีปคือ อินเดียเช่น ศาสนาตัวอักษร ภาษา วรรณคดี ฯลฯ ระหว่าง พ.ศ. ๔๐๐-๕๐๐ จีนสมัยราชวงศ์ฮั่นได้ขยายการค้าแผ่เข้ามาสุวรรณภูมิทั้งทางบกและทางทะเลทำให้สุวรรณภูมิกลายเป็นดินแดนที่อยู่กึ่งกลางระหว่างตะวันตกคืออินเดียบกับตะวันออกคือจีน เป็นเหตุให้ปริมาณการค้าขายแลกเปลี่ยนเพิ่มมากขึ้นมีผู้คนชาติพันธุ์อื่นๆ จากที่ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกเคลื่อนย้ายเข้ามาติดต่อกับการค้าขายแลกเปลี่ยนมากขึ้นทำให้มีเมืองท่าหรือสถานการค้าทางทะเลเกิดขึ้น ๒ แห่งสำคัญ คือ คลองท่อม หรือตะโกลา (ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อมจังหวัดกระบี่) ทางอ่าวพังงา ฝั่งทะเลตะวันตก กับออกแก้วหรือพุนัน (ที่ปากแม่น้ำโขงในเวียดนาม) ทางฝั่งทะเลตะวันออก ส่วนบริเวณสุวรรณภูมิกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาก็เกิดบ้านเมืองสำคัญขึ้นทางปากตะวันตกของอ่าวไทยตรงที่เป็นดินแดนระหว่างลำน้ำแม่กลองกับลำน้ำท่าจีนเขตลุ่มลำน้ำจะเข้สามพันรู้จักกันต่อมาภายหลังในชื่อเมืองอุททอง จังหวัดสุพรรณบุรี

เมื่อ พ.ศ. ๑๐๐๐ ถือเป็นการเริ่มต้นยุค "ทวารวดี" ในสยามประเทศ ที่ระยะเริ่มแรกมีชุมชนบ้านเมืองเติบโตขึ้นเป็นชุมชนสถานการค้าเช่นบริเวณชายฝั่งทะเลทั้งด้านตะวันตกทางเขตจังหวัดระนอง-พังงากับด้านตะวันออกทางเขตจังหวัดปัตตานี-สงขลา-นครศรีธรรมราช-สุราษฎร์ธานี-ชุมพรและเส้นทางจันทบุรี-ปราจีนบุรี ส่วนในที่ราบลุ่มภาคกลางก็มีทางลุ่มน้ำป่าสักบริเวณจังหวัดเพชรบูรณ์-ลพบุรีที่เติบโตใหญ่ขึ้นเป็นเมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์และทางลุ่มน้ำลพบุรี มีเมืองจันทเสน อำเภอตากลิ จังหวัดนครสวรรค์เมืองละโว้ จังหวัดลพบุรี แล้วเชื่อมโยงผ่านช่องเขาเข้าไปถึงบริเวณที่ราบสูงทางต้นน้ำมูน-ชีในเขตจังหวัดนครราชสีมา-ชัยภูมิต่อเนื่องไปทางปลายน้ำที่สบกับแม่น้ำโขงที่จังหวัดอุบลราชธานีซึ่งล้วนเป็นเขตที่มีผู้คนตั้งหลักแหล่งอยู่ก่อนหน้านั้นราว ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว

อุททองจึงเป็นเมืองใหญ่ ที่มีเครือข่ายระดับรัฐถือเป็นรัฐแรกสุดของกลุ่มน้ำเจ้าพระยาภาคกลาง นอกจากนั้นยังเป็นรัฐแรกสุดในดินแดนสยามที่นับถือพุทธศาสนาเริ่มปรับปรุงตัวอักษรปลดละจากอินเดียได้ให้เป็นตัวอักษรพื้นเมืองเรียกว่าอักษรทวารวดี

หลังจากนั้นชุมชนได้เติบโตเนื่องจากการค้าขายกับต่างชาติจนพัฒนาเป็นเมืองท่าชายฝั่งราวพุทธศตวรรษที่ ๕ ขึ้นไปเมืองอุททองมีบทบาทเป็นเมืองท่าค้าขายสำคัญ

วัฒนธรรมอินเดียผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดเป็น “วัฒนธรรมทวารวดี” อันเป็นยุควัฒนธรรมสมัยแรกสุดของเมืองไทยมีหลักฐานการสร้างตัวเมืองเป็นผังรูปวงรี กว้างประมาณ ๑ กิโลเมตร ยาวประมาณ ๒ กิโลเมตร มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของเมืองอุททองในฐานะของเมืองในวัฒนธรรมทวารวดีที่เป็นเมืองท่าค้าขายติดต่อกับอาณาจักรอื่นในยุคเดียวกัน

ระยะเวลา

๒๐ นาที

กิจกรรมในการเรียนรู้

๑. สนทนาเกี่ยวกับความเป็นมาของเมืองอุททองในฐานะของเมืองท่าของทวารวดี

๑.๑ อุททองทำเลที่ตั้งโบราณ

๑.๒ อุททองในฐานะของเมืองท่าของทวารวดี

๑.๓ อุททองกับเครือข่ายทางการค้า

ก. อุททองกับอินเดีย

ข. อุททองกับเมืองภายใน

๒. อธิบายลักษณะสินค้าที่แลกเปลี่ยนกันในยุคทวารวดี เช่น แร่โลหะ ลูกปัด เครื่องปั้น

วิธีการวัดผล

สนทนาสอบถาม

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. ภาพถ่ายทำเลที่ตั้งสัมพันธ์ของเมืองอุททองในฐานะของเมืองท่าในยุคทวารวดี

๒. ภาพเมืองโบราณอุททอง

๓. ภาพธรรมจักรศิลาศิลปะทวารวดีที่สมบูรณ์ที่สุดของอุททอง

หน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ ๒ ลูกปัดโบราณเมืองอุทง

เนื้อหา

“เมืองโบราณอุทง”ถือเป็นเมืองสำคัญแห่งดินแดนสุวรรณภูมิ ทั้งการเป็นเมืองท่าเมืองศูนย์กลางเศรษฐกิจการค้า การคมนาคม ในยุค“ทวารวดี”(ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๖) หลักฐานสำคัญยืนยันความเป็นเมืองท่าโบราณของอุทงที่มีการสร้างความสัมพันธ์ ติดต่о เชื่อมโยง กับอาณาจักรสำคัญภายนอกเช่น อินเดีย โรมัน อาหรับ คือ “ลูกปัด”

ลูกปัดอุทงที่พบในเมืองโบราณอุทงและพื้นที่โดยรอบ๒๐-๓๐กิโลเมตร มีการสืบเนื่องต่อกันมาอย่างน้อย ๓ยุค คือ ยุคเหล็ก พุทธและทวารวดี กินระยะเวลาประมาณ ๑,๕๐๐ - ๒,๐๐๐ปีโดยลูกปัดอุทง แบ่งออกเป็น๔กลุ่มหลักๆได้แก่

๑. ลูกปัดที่ทำจากดินเผา กระดุกสัตว์ และเปลือกหอย เช่น หอยมือเสือ หอยสังข์
๒. ลูกปัดที่ทำจากหินเช่น คาร์เนเลียน อะเกตหินแก้วผลึก หินเขียวหนุมาน(ควอตซ์)หยกลูกปัดกลุ่มนี้มีหลายรูปทรง มีทั้งแบบเรียบ สีเดียว และผสมสีรวมไปถึงลูกปัดหินเนื้อใสที่เรียกว่า “ลูกปัดทวารวดีรุ่น” หรือ “ลูกปัดขาวรุ่น”
๓. ลูกปัดที่ทำจากแก้วลูกปัดแก้วสีเขียวหรือที่นิยมเรียกกันว่า“ลูกปัดอินโดแปซิฟิก” ลูกปัดแก้วอำพัน ลูกปัดแก้วหลายสี ลูกปัดแก้วลายแถบหรือที่นิยมเรียกว่า “สแลน” เป็นต้น
๔. ลูกปัดที่ทำจากโลหะ เช่น ทองคำ

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้และทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับลูกปัดอุทง ทวารวดี

ระยะเวลา

๓๐ นาที

กิจกรรมในการเรียนรู้

๑. สนทนาเกี่ยวกับลูกปัดอุทงและประเภทของลูกปัดอุทง
๒. แสดงรูปภาพลูกปัดที่ค้นพบในอุทง แหล่งที่พบ
๓. สนทนาเรื่องความสัมพันธ์ของคนอุทงกับลูกปัดอุทง เช่น แหล่งค้นพบ วิธีการในการค้นพบ ความเชื่อในลูกปัด การดูแลรักษาและการร้อยลูกปัดโบราณตลอดทั้งกิจกรรมการอนุรักษ์ลูกปัดโบราณของคนอุทงที่อยู่ในรูปของแหล่งเรียนรู้ชุมชน

วิธีการวัดผล

สนทนาซักถาม

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. รูปภาพลูกปิดโบราณที่พบในเมืองอุททอง
๒. รูปภาพเมืองโบราณ
๓. รูปภาพสร้อยลูกปิดโบราณที่แสดงให้เห็นถึงการร้อยลูกปิด

หน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ ๓ ร้อยลูกปัดอุทอง

เนื้อหา

การร้อยลูกปัดเป็นกรรมวิธีที่ชุมชนเมืองอุทองได้คิดสรรค์ขึ้นเพื่อเก็บลูกปัดโบราณเพื่อป้องกันการสูญหาย และสามารถนำมาเป็นเครื่องประดับได้ โดยอยู่ในรูปของสร้อยคอ สร้อยข้อมือและอาจพบในรูปแบบอื่น

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถร้อยลูกปัดแบบอุทองได้

ระยะเวลา

๒ ชั่วโมง

กิจกรรมการเรียนรู้

๑. แจกลูกปัดและกระบะร้อยลูกปัด
๒. อธิบายประเภทของลูกปัด ความเชื่อในความหมายของลูกปัด เช่น สี ลักษณะ คุณสมบัติ
๓. แจกอุปกรณ์การร้อยลูกปัด ได้แก่ เส้นเอ็น ลวดโลหะ ตะขอ
๔. อธิบายและให้ดูตัวอย่างของชิ้นงานที่ทำเสร็จ เช่น สร้อยข้อมือ สร้อยคอ
๕. สาธิตการร้อยลูกปัดพร้อมให้นักท่องเที่ยวทำตามทีละขั้น
๖. นำเสนองานที่ทำเสร็จสมบูรณ์ของนักท่องเที่ยว

วิธีการวัดผล

ตรวจสอบชิ้นงาน

อุปกรณ์ในการเรียนรู้

๑. ลูกปัดและกระบะร้อยลูกปัด
๒. อุปกรณ์การร้อยลูกปัด
๓. ตัวอย่างชิ้นงาน

การถอดองค์ความรู้ของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เป็น “หลักสูตรการเรียนรู้” จะช่วยให้เจ้าของกิจกรรมมีความชัดเจนทั้งในองค์ความรู้, วัตถุประสงค์ของความรู้, ลำดับและขั้นตอนของการส่งต่อความรู้ รวมไปถึงวิธีการของการนำเสนอความรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติของนักท่องเที่ยว แม้ว่าในกระบวนการนี้จะดูเหมือนเป็นการ “จัดการ” องค์ความรู้ของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) มาทำให้เป็น “หน่วยของความรู้” แต่คณะทำงานฯ ตระหนักดีว่ากระบวนการดังกล่าวเป็นเพียง “เครื่องมือ” เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการส่งต่อความรู้และประสบการณ์เท่านั้น มิได้ต้องการลดทอนให้การเรียนรู้มรดกวัฒนธรรมซึ่งเป็นเสมือน “จิตวิญญาณของพื้นที่” ต้องกลายเป็นกระบวนการที่แห้งแล้งและเป็นกลไกแต่อย่างใด ผู้สอนยังคงดำรงตนเป็นผู้ถ่ายทอดที่จะพิจารณาถึงความเหมาะสมในขั้นตอนต่างๆ ของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันกับนักท่องเที่ยว โดยที่ในกระบวนการดังกล่าวยังคงมีความยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สำรวจ ค้นหาความริเริ่มสร้างสรรค์ในตนเองหรือร่วมสร้างความหมายใหม่ร่วมกับเจ้าของกิจกรรม

คณะทำงานฯ พบว่าในหลักสูตรการเรียนรู้ที่แต่ละกิจกรรมจัดทำขึ้นมานี้ ในด้านหนึ่งเป็นเสมือนคู่มือความรู้และกำหนดกรอบวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ในพื้นที่หนึ่งๆ ไว้เป็นหลัก (โดยเฉพาะในมรดกวัฒนธรรมที่ชุมชนเป็นเจ้าของ กรณีเช่นการทำตุ้ดค่าคิง ที่สพพ. ๖ น่าน) ที่บุคคลอื่นๆ ในกลุ่มก็สามารถถ่ายทอดทักษะและองค์ความรู้ให้กับนักท่องเที่ยวแทนกันได้ โดยที่นักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้ทักษะหรือมีประสบการณ์ไปในทิศทางเดียวกัน

หลังจากที่แต่ละกิจกรรมของแต่ละพื้นที่มี “หลักสูตร” เพื่อการเรียนรู้และสื่อความหมายแล้ว คณะทำงานฯ ได้ให้แต่ละกิจกรรมคิดค่าใช้จ่ายเพื่อเป็น “ต้นทุน” ของกิจกรรม เพื่อที่จะได้เริ่มต้นเตรียมการสำหรับการรับนักท่องเที่ยวที่จะมาทดลองเที่ยวและประเมินผลแต่ละกิจกรรมว่ามีความพร้อมสำหรับการเป็นพื้นที่/เป้าหมายใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์หรือไม่อย่างไร ดังตัวอย่างของการคิดค่าใช้จ่ายของการทำกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในบางกิจกรรม ดังนี้

การจัดทำและคำนวณค่าใช้จ่ายของกิจกรรม

ลำดับ	ชื่อกิจกรรม	สถานที่	กิจกรรม	ราคา/ระยะเวลา ในการเข้าร่วม	หมายเหตุ
๑	การเรียนรู้วิถีชีวิตมุสลิม จาม ผ่านการทำอาหาร พื้นบ้านที่ชุมชนบ้านน้ำ เขียว	ชุมชนบ้าน น้ำเขียวจ. ตราด	เรียนการทำอาหาร	๔๐๐ บาทต่อคน / ใช้ระยะเวลา ๓-๔ ชั่วโมง	* รวมราคาวัตถุดิบ *จำนวนนักท่องเที่ยว กลุ่มละไม่เกิน ๑๐ คน โดยที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้เรียนรู้ กรรมวิธีการทำอาหารคาว ๑ อย่างและของ ว่าง ๒ อย่าง คือ กวยเตี่ยวผัดปู ทอดมันถั่ว และข้าวเกรียบยาหน้า * ราคาอาจมีการพิจารณาตามความ เหมาะสมของกลุ่มนักท่องเที่ยว
๒	การเรียนรู้วิถีชีวิตประมง ป่าชายเลน	ชุมชนบ้าน สลักเพชร เกาะช้าง จ. ตราด	เรียนรู้การ ลากหมึก หอม ในช่วง กลางวัน	๘๐๐ บาทต่อคน / ใช้ระยะเวลา ๓ ชั่วโมง ๑,๕๐๐ บาทต่อคน / ใช้ระยะเวลา ๖ ชั่วโมง	* มกราคม - มิถุนายน * จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว ๓ คน * ปลาหมึกที่ลากได้เป็นของนักท่องเที่ยว ทั้งหมด
			เรียนรู้การ ตกหมึก กล้วย (หมึก หลอด) ในช่วง กลางคืน	๑,๒๐๐ บาทต่อคน / เหมาทิ้งคืน	* มกราคม - มิถุนายน * จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว ๓ คน * ปลาหมึกที่ลากได้เป็นของนักท่องเที่ยว ทั้งหมด
			เรียนรู้การ ทำกะปิ	๒๐๐ บาทต่อคน / เหมามาตลอด กระบวนการทำ กะปิ	* กรกฎาคม-กันยายน * จำกัดที่ ๑๐ คน

ลำดับ	ชื่อกิจกรรม	สถานที่	กิจกรรม	ราคา/ระยะเวลา ในการเข้าร่วม	หมายเหตุ
๓	การเรียนรู้วิถีชีวิตของประมงเทศบาลบางละมุง	ณ กลุ่มประมงบางละมุง จ.ชลบุรี	เรียนรู้การตกปลาหรือตกหมึก	เรือใหญ่ จุได้ ๑๐ คน ราคาคนละ ๗๐๐ บาท เรือเล็ก จุได้ ๕ คน ราคาคนละ ๗๐๐ บาท	* ตุลาคม – มีนาคม * ระยะเวลาออกเรือ ๕-๖ ชั่วโมง * นักท่องเที่ยวเตรียมของว่างและเครื่องดื่มขึ้นเรือไปเอง * หมึกและปลาที่ตกได้จะเป็นของนักท่องเที่ยวทั้งหมด
๔	การเรียนรู้ทำอาหารกินอยู่อย่างคนด่านซ้ายไทเลยกับแม่คำพัน	ณ ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไทย อ.ด่านซ้าย จ.เลย	เรียนการทำอาหาร	๓๐๐ บาทต่อคน / ใช้ระยะเวลา ๒ ชั่วโมง	* รวมราคาวัตถุดิบ จำนวนนักท่องเที่ยว กลุ่มละ ๑๐ คน สามารถติดต่อล่วงหน้าเพื่อคัดเลือกอาหารที่ต้องการเรียนรู้วิธีทำได้ ๓ อย่าง * ราคาอาจมีการพิจารณาตามความเหมาะสมของกลุ่มนักท่องเที่ยว
			เรียนรู้ขั้นตอนการทำน้ำผักสะทอน	๑,๐๐๐ บาทต่อคน / ใช้ระยะเวลา ๙ ชั่วโมง (๐๙.๐๐-๑๘.๐๐ น.)	* รวมการทำอาหารและการรับประทานอาหาร
๕	การเรียนรู้การทำผ้าห่มนวมเชียงคาน	ร้านสุณีพร ผ้าห่มนวม อ.เชียงคาน จ.เลย	ทำผ้าห่มนวม (เบาะขนาดเล็ก)	๔๐๐ บาทต่อคน / ใช้ระยะเวลา ๑ ชั่วโมง	* สามารถรับนักท่องเที่ยวได้ ๕ – ๑๐ คน เปิดให้บริการ ๐๘.๐๐ – ๑๘.๐๐ น. แจ้งความจำนรร่วมกิจกรรมล่วงหน้าอย่างน้อย ๒ วัน
			ทำผ้าห่มนวม (ขนาดใหญ่)	๗๐๐ บาทต่อคน / ใช้ระยะเวลา ๑ ชั่วโมง ๓๐ นาที	

ลำดับ	ชื่อกิจกรรม	สถานที่	กิจกรรม	ราคา/ระยะเวลา ในการเข้าร่วม	หมายเหตุ
๖	การเรียนรู้ การทำตุ้งวัด พระเกิด	วัดพระเกิด จ.น่าน	ทำตุ้ง รูปแบบสั้น	๕๐ บาทต่อคน / ใช้ระยะเวลา ๑ ชั่วโมง	* นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาทำได้ตั้งแต่ เวลา ๐๘๐๐-๑๗๐๐ น. ของแต่ละวัน โดย ไม่เว้นวันหยุดและสามารถนิมนต์ พระสงฆ์ มาทำพิธีถวายตุ้ง ได้ทุกครั้ง (เว้นช่วงเวลา ๑๑๐๐-๑๓.๐๐ น. ซึ่งเป็นเวลาฉันอาหาร ของพระและ เวลาพักเที่ยงของบุคคลทั่วไป) *จำนวนการรับนักท่องเที่ยวสามารถรับได้ ตั้งแต่รายบุคคล ไปจนถึงเป็นกลุ่มคณะหาก มาเป็นกลุ่มคณะ ไม่ควรเกินครั้งละ ๖๐ คน และควรแจ้งล่วงหน้า
			ทำตุ้ง รูปแบบยาว	๕๐ บาทต่อคน / ใช้ระยะเวลา ๒ ชั่วโมง	
๗	การเรียนรู้ การทำลูกปัด โบราณ	ณ บ้านดิน ริมน้ำ รีสอร์ท อ.อยู่ ทอง จ. สุพรรณบุรี	ร้อยลูกปัด เป็นกาไล ข้อมือ	๓๐๐ บาทต่อคน / ใช้ระยะเวลา ๒ ชั่วโมง	* จำนวนนักท่องเที่ยว รับผิดชอบตั้งแต่รายบุคคล และคณะ นักท่องเที่ยวมาเป็นคณะควร ติดต่อล่วงหน้า จำนวนรับสูงสุดต่อครั้ง ไม่ เกิน ๔๐ คน * การทดลองกิจกรรมลูกปัดครั้งนี้ได้ใช้ ลูกปัดโบราณของแท้ซึ่งมีมูลค่าสูง ทางคณะ ทำงานได้เสนอแนะ ให้คุณสมนึกหาวัตถุดิบ อื่นมาทำลูกปัด ซึ่งอาจจะได้แก่การนำหินมา เจียรไนใหม่ เป็นต้น
			ร้อยลูกปัด เป็น สร้อยคอ	๕๐๐ บาทต่อคน / ใช้ระยะเวลา ๒ ชั่วโมง	

๒.๔ กระบวนการทดลองเที่ยวและประเมินผล

ภายหลังจากที่คณะทำงานฯ ได้ดำเนินการพัฒนากิจกรรมที่ผ่านการคัดสรรในเขตพื้นที่พิเศษ เพื่อให้เป็นพื้นที่หรือกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาโดยลำดับ คณะทำงานฯ ได้จัดให้มีกระบวนการทดลองเที่ยวในกิจกรรมต่างๆ โดยแบ่งนักท่องเที่ยวออกเป็นสองกลุ่ม คือกลุ่มคณะทำงานฯ ร่วมกับหัวหน้างานท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) และกลุ่มนักท่องเที่ยวจริง เพื่อให้แต่ละกิจกรรมได้ทดลองรับนักท่องเที่ยวที่จะลงมาทำกิจกรรมต่างๆตามที่ได้เสนอไว้ โดยที่นักท่องเที่ยวจากทั้งสองกลุ่มนั้นจะต้องทำการประเมินผลพื้นที่ของการท่องเที่ยววนั้น

โดยที่คณะทำงานฯ และเจ้าหน้าที่จากอพท. จะเป็นผู้ประเมินคุณสมบัติกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ส่วนนักท่องเที่ยวจะประเมินความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวในกิจกรรมนั้นๆ และหลังจากนั้นทางคณะทำงานฯ จะได้ประมวลผลการประเมินผลออกมาเป็นคะแนนรายหัวข้อการประเมิน และสรุปผลเพื่อมอบให้กับเจ้าของกิจกรรมได้พิจารณาร่วมกันกับคณะทำงานฯ ถึงผลที่ได้รับ และจะนำไปสู่กระบวนการของการพัฒนาปรับปรุงในกิจกรรมนั้นๆ ในระยะต่อไป

ภายใต้การดำเนินงานของคณะทำงานโครงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้สร้างและพัฒนาเกณฑ์คุณสมบัติการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จนได้ข้อสรุปที่สามารถถือเป็นเกณฑ์ประเมินกิจกรรมของแต่ละพื้นที่ โดยยึดเอาตามนิยามที่คณะทำงานฯ ได้กำหนดไว้ในโครงการต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๕ โดยได้ขยายความให้ชัดเจนขึ้นและเพิ่มเติม “คุณสมบัติอื่นๆ” เพิ่มขึ้นมาจากเดิมเพื่อเน้นย้ำถึงความสำคัญในประเด็นดังกล่าว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการทบทวนถึงเป้าหมายที่แท้จริงของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ดังต่อไปนี้

เกณฑ์ประเมินคุณสมบัติการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

๑. คุณสมบัติในเชิงพื้นที่

- มีความโดดเด่นทางมรดกวัฒนธรรมและ/หรือธรรมชาติ
หมายถึง การเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญอย่างเด่นชัดในด้านมรดกวัฒนธรรมหรือในทางธรรมชาติ
- ชุมชนเจ้าของวัฒนธรรมตระหนักรู้คุณค่าของมรดกวัฒนธรรม/ธรรมชาติและพร้อมที่จะเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
หมายถึง ชุมชนหรือเจ้าของกิจกรรมต้องมีความมั่นใจ เข้าใจในคุณค่าของกิจกรรมที่ทำและพร้อมที่จะทำให้งิจกรรมดังกล่าวเป็นพื้นที่ของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยว

๒. คุณสมบัติในเชิงกระบวนการ

- มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม
หมายถึง ในกิจกรรมที่ได้ทำนั้นช่วยให้ผู้ร่วมทำกิจกรรมได้มีความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของตัวเองได้มากขึ้น
- มีกระบวนการที่นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม
หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนเองผ่านการลงมือปฏิบัติในกิจกรรมนั้นๆ
- มีกระบวนการที่นำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่และส่งเสริมให้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ท่องเที่ยว
หมายถึง ในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ ช่วยทำให้นักท่องเที่ยวได้มีความเข้าใจเพิ่มมากขึ้นใน ความสำคัญ ความเกี่ยวโยงของกิจกรรมพื้นที่ท่องเที่ยวจากการลงมือปฏิบัติ
- สนับสนุนส่งเสริมให้มีความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างยั่งยืน
หมายถึง กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวได้ลงมือปฏิบัตินั้น เป็นส่วนหนึ่งของการสนับสนุนให้เกิดความสมดุลของชุมชนในด้านต่างๆ

๓. คุณสมบัติด้านคุณสมบัติอื่นๆ

- **สะท้อนความจริงแท้ (Authenticity) ความดั้งเดิม และความยั่งยืนของกิจกรรม**
หมายถึง เป็นกิจกรรมที่ยังคงรักษารูปแบบและเนื้อหาในลักษณะเดิมไว้ โดยไม่ได้ปรับเปลี่ยนความหมายและความสำคัญจนพ้นไปจากเดิมโดยสิ้นเชิง
- **สามารถนำเสนอความหมายของมรดกวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน**
หมายถึง เจ้าของกิจกรรมสามารถที่จะสื่อสาร ถ่ายทอดความหมาย, ความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมของชุมชนให้เป็นที่เข้าใจและเป็นที่รับรู้ต่อนักท่องเที่ยว
- **ฟื้นฟูและธำรงมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น**
หมายถึง กิจกรรมที่ได้เสนอให้กับนักท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการรักษาหรือฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่สืบไป
- **ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และทรัพยากรมนุษย์ได้รับการเชิดชูและให้คุณค่า**
หมายถึง กิจกรรมที่ได้ดำเนินการนั้นมีส่วนช่วยให้เกิดความยั่งยืนในทรัพยากรทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติและในขณะเดียวกันก็เป็นการยกย่องเชิดชูความรู้และผู้รู้ของชุมชน
- **ชุมชนเจ้าของวัฒนธรรมใช้ทรัพยากรเดิมที่มีอยู่**
หมายถึง กิจกรรมที่ดำเนินการนั้นใช้ทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่เป็นหลัก
- **เป็นกิจกรรมที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจในจิตวิญญาณของพื้นที่ (Spirit of Place/ Sense of Place)**
หมายถึงกิจกรรมนั้นๆ ช่วยให้นักท่องเที่ยวได้มีความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ลึกซึ้งขึ้นและสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมดังกล่าวเข้ากับความสำคัญของพื้นที่
- **สามารถตอบรับการท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี**
หมายถึง กิจกรรมของพื้นที่นั้นๆ สามารถเปิดรับนักท่องเที่ยวให้มาทำกิจกรรมต่างๆได้ตลอดทั้งปี ไม่จำเป็นต้องขึ้นกับช่วงระยะเวลาเทศกาล
- **มีศักยภาพในการที่จะพัฒนาไปสู่ความร่วมมือในระดับภูมิภาคและสากล**
หมายถึง เป็นกิจกรรมที่พร้อมสำหรับการพัฒนาจากระดับชุมชนไปสู่การตอบรับกับการท่องเที่ยวในระดับนานาชาติ และอาจจะเป็นตัวอย่างที่ดี (Best Practice) ให้กับกิจกรรมอื่นๆ ทั้งในระดับชาติและในนานาชาติ

แบบประเมินคุณสมบัติกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์(Creative Tourism)

คุณสมบัติของการเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยให้เติมตัวเลขคะแนนลงในช่องว่างที่กำหนด คะแนนอยู่ในช่วง ๐-๑๐ น้อยที่สุด ๐ → ๑๐ มากที่สุด	สำนักงานพื้นที่พิเศษ															
	อพท.๑		อพท.๓	อพท.๔								อพท.๕		อพท.๖	อพท.๗	
	วิถีประมงปายายเลน (คุณสงกรานต์)	วิถีชีวิตนุสลิมาจาม (คุณหน้อย)	วิถีชีวิตประมงชายฝั่ง (กลุ่มประมง)	ระบับีลลาลายสังคโลก(คุณอินทัย/คุณณัฏฐณันท์)	งานปั้นและเขียนลายสังคโลก (สุเทพสังคโลก)	งานปั้น แรงบันดาลใจร่วมสมัย (เนทนาเชรามิก)	เขียนลายโคมไฟแขวน (คุณธารรัตน์)	แฮนด์เมด เซรามิก(คุณเปย์)	เครื่องปั้นดินเผาสังคโลก เกาะน้อย (คุณอุ๊ด)	เครื่องปั้นดินเผาสังคโลก (คุณเกศ)	พระเครื่องเมืองสุโขทัย(คุณกบ/คุณแก้ว)	การทำอาหารพื้นบ้าน ด้านซ้าย (คุณคำพัน)	การทำผ้าไหมนมผ้ายาว เย็บจาน (ก้านันต์)	ทุ่งวัดพระเกิด (คุณคำรบ)	ลูกปัดโบราณ (คุณสมนึก)	
ด้านคุณสมบัติเชิงพื้นที่																
๑. มีความโดดเด่นทางมรดกวัฒนธรรมและ/หรือธรรมชาติ																
๒. ชุมชนเจ้าของวัฒนธรรมตระหนักคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมและพร้อมที่จะเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้																
ด้านคุณสมบัติเชิงกระบวนการ																
๑. มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม																
๒. ต้องมีกระบวนการที่นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของกิจกรรม																
๓. มีกระบวนการที่นำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่และส่งเสริมให้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ท่องเที่ยว																
๔. สนับสนุนส่งเสริมให้มีความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างยั่งยืน																
ด้านคุณสมบัติอื่น ๆ*																
๑. สะท้อนความจริงแท้ ความดั้งเดิม และความยั่งยืนของกิจกรรม																
๒. สามารถนำเสนอความหมายของมรดกวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน																
๓. พื้นฟูและธำรงมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น																
๔. ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และทรัพยากรมนุษย์ได้รับการเชิดชูและให้คุณค่า																
๕. ชุมชนเจ้าของวัฒนธรรมใช้ทรัพยากรเดิมที่มีอยู่																
๖. เป็นกิจกรรมที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจในจิตวิญญาณของพื้นที่ (Sense of Place)																
๗. สามารถตอบรับการท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี																
๘. มีศักยภาพในการที่จะพัฒนาไปสู่ความร่วมมือในระดับภูมิภาคและสากล																

*หมายเหตุ ด้านคุณสมบัติอื่น ๆ จะคิดคะแนนเพียง ๕ คะแนน

แบบประเมินเกณฑ์คุณสมบัติการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)

เกณฑ์ประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

ในกรณีของเกณฑ์ประเมินสำหรับนักท่องเที่ยว นั้น เป็นเกณฑ์ประเมินความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งยังคงอิงอยู่กับเกณฑ์หลักคือ คุณสมบัติในด้านพื้นที่และกระบวนการ แต่ได้เพิ่มการวัดความพึงพอใจในด้านที่เกี่ยวข้องกับเจ้าของกิจกรรม,ด้านบริหารจัดการและด้านสภาพแวดล้อม ดังนี้

๑. ด้านพื้นที่

- มีความน่าสนใจทางมรดกธรรมชาติ/มรดกวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว
- เป็นกิจกรรมที่สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่/สะท้อนจิตวิญญาณของพื้นที่ (Spirit of Place/ Sense of Place)
- มีความจริงแท้ (Authenticity)

๒. ด้านกระบวนการ

- มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมที่ทำ
- ได้รับประสบการณ์ตรงจากเจ้าของพื้นที่
- มีความเข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับจิตวิญญาณของพื้นที่(Spirit of Place/ Sense of Place)

๓. ด้านเจ้าของกิจกรรม

- ความเป็นเจ้าบ้านที่พร้อมและกระตือรือร้นในการแนะนำขั้นตอน วิธีการและการถ่ายทอดความหมายของกิจกรรม
- มีความสามารถในการสื่อสารและสามารถสื่อความหมายที่สำคัญของกิจกรรม
- มีความรอบรู้และเข้าใจอย่างลึกซึ้งในกิจกรรม

๔. ด้านการบริหารจัดการ

- มีความเหมาะสมในการจัดเตรียมพื้นที่/อุปกรณ์
- มีความเหมาะสมในด้านระยะเวลาของการจัดกิจกรรม
- มีความเหมาะสมในด้านราคาและค่าใช้จ่ายของกิจกรรม

๕. ด้านสภาพแวดล้อม

- มีความเหมาะสมในด้านสภาพแวดล้อมของพื้นที่
- มีการรักษาสมดุลในทางสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

จุดมุ่งหมายแท้จริงของการ “ประเมินคุณสมบัติกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” โดยคณะทำงานฯ ร่วมกับเจ้าหน้าที่จากอพท. และการ “ประเมินความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” โดยนักท่องเที่ยว นั้น ก็เพื่อที่จะนำผลจากการประเมินที่ได้รับ เอาไปเป็นข้อมูลย้อนกลับเพื่อการทบทวนเกี่ยวกับกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์รายกิจกรรม ว่ามีจุดแข็งและข้อจำกัดอย่างไร อันจะนำไปสู่การพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับหลักการของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวมากขึ้น

ประเด็นพิจารณา	"ความคาดหวัง"		"ความพอใจ"		"ข้อเสนอแนะ"
	ก่อนมาเที่ยวครั้งนี้		จากการได้เที่ยวจริง		เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุง
	คะแนน	เหตุผลประกอบ	คะแนน	เหตุผลประกอบ	(ได้โปรดให้ความเห็น)
ด้านพื้นที่					
๑.มีความน่าสนใจทางมรดกทางธรรมชาติ/มรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว					
๒.เป็นกิจกรรมที่สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่/สะท้อนจิตวิญญาณของพื้นที่ (Spirit of Place/Sense of Place)					
๓.มีความจริงแท้ (Authenticity)					
ด้านกระบวนการ					
๑.มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมที่ทำ					
๒.ได้รับประสบการณ์ตรงจากเจ้าของพื้นที่					
๓.มีความเข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับจิตวิญญาณของพื้นที่ (Spirit of Place/Sense of Place)					
ด้านเจ้าของกิจกรรม					
๑.มีความเป็นเจ้าบ้านที่พร้อมและกระตือรือร้นในการแนะนำขั้นตอน วิธีการและการถ่ายทอดความหมายของกิจกรรม					
๒.มีความสามารถในการสื่อสารและสามารถสื่อความหมายที่สำคัญของกิจกรรม					
๓.มีความรอบรู้และเข้าใจอย่างลึกซึ้งในกิจกรรม					
ด้านบริหารจัดการ					
๑.มีความเหมาะสมในการจัดเตรียมพื้นที่/อุปกรณ์					
๒.มีความเหมาะสมในด้านระยะเวลาของการจัดกิจกรรม					
๓.มีความเหมาะสมในด้านราคา ค่าใช้จ่ายของกิจกรรม					
ด้านสภาพแวดล้อม					
๑.มีความเหมาะสมในด้านสภาพแวดล้อมของพื้นที่					
๒.มีการรักษาสมดุลในทางสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม					

เกณฑ์ประเมินความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

๒.๕ สู่เป้าหมายใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ในท้ายที่สุด เมื่อแต่ละกิจกรรมได้ผ่านการคัดเลือกให้เป็นพื้นที่และกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจากได้พัฒนารูปแบบและเนื้อหาสอดคล้องกับเกณฑ์คุณสมบัติของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทั้งคุณสมบัติในเชิงพื้นที่ ,คุณสมบัติเชิงกระบวนการและคุณสมบัติด้านอื่นๆ รวมถึงมีความพร้อมทั้งในด้านของเจ้าของกิจกรรม ,ด้านบริหารจัดการและด้านสภาพแวดล้อมแล้ว กิจกรรมดังกล่าวนั้นก็มีความพร้อมที่จะได้รับการประกาศให้เป็นเป้าหมายใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของประเทศไทย โดยคณะทำงานฯ ร่วมกับองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) ได้จัดให้ มิ่งานแกล่งข่าวประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism Thailand: New Destinations)เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๘ณ Marriott Executive Apartments Sukhumvit Park สุขุมวิท ๒๔ เพื่อเปิดตัวโครงการ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: หัวใจสำคัญสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”และเป็นการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทั้งหมด ๑๓ กิจกรรม โดยทางองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) ร่วมกับคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้มอบตราสัญลักษณ์ “Creative Tourism Thailand”ให้กับเจ้าของกิจกรรมที่ได้รับการคัดเลือก และผ่านการประเมินจากการทดลองท่องเที่ยวทั้งจากคณะทำงานร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ และนักท่องเที่ยวซึ่งนับได้ว่าเป็นการเริ่มต้นของเป้าหมายใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย

บรรยากาศงานประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

๑) พื้นที่พิเศษหมู่เกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยง (อพท.๑)

๑.๑) กิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิตมุสลิมจาม (บ้านน้ำเชี่ยว)

กิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิตมุสลิมจาม (บ้านน้ำเชี่ยว)

๒) พื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง (อพท.๓)

๒.๑) กิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิตประมงพื้นบ้าน (บ้านบางละมุง)

กิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิตประมงพื้นบ้าน (บ้านบางละมุง)

๓) พื้นที่พิเศษอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร (อพท.๔)

๓.๑) กิจกรรมเรียนรู้สังคมโลกบ้านเกาะน้อย ชุมชนเครื่องปั้นดินเผาศรีสัชนาลัย (เกตองนค์)

กิจกรรมเรียนรู้สังคมโลกบ้านเกาะน้อย ชุมชนเครื่องปั้นดินเผาศรีสัชนาลัย (เกตองนค์)

๓.๒) กิจกรรมเรียนรู้งานปั้นและเขียนลายสังคโลก (โมทนา เซรามิค)

กิจกรรมเรียนรู้งานปั้นและเขียนลายสังคโลก (โมทนา เซรามิค)

๓.๓) กิจกรรมเรียนรู้เซรามิคสุโขทัย (การุจิร บุษชุม)

กิจกรรมเรียนรู้เซรามิคสุโขทัย (การุจิร บุษชุม)

๓.๔) กิจกรรมเรียนรู้งานปั้นและเขียนลายสังคโลก (สุเทพสังคโลก)

กิจกรรมเรียนรู้งานปั้นและเขียนลายสังคโลก (สุเทพสังคโลก)

๓.๕) กิจกรรมเรียนรู้ฐานศิลปสู่โขทัย (วิทยาลัยนาฏศิลปสุโขทัย)

กิจกรรมเรียนรู้ฐานศิลปสู่โขทัย (วิทยาลัยนาฏศิลปสุโขทัย)

๓.๖) กิจกรรมพิมพ์พระสุโขทัย (บ้านพระพิมพ์ลักขณศิลป์)

กิจกรรมพิมพ์พระสุโขทัย (บ้านพระพิมพ์ลักขณศิลป์)

๓.๗) กิจกรรมเรียนรู้เขียนลวดลายสังคโลกลงบนผืนผ้า (บ้านปรีดาภิรมย์)

กิจกรรมเรียนรู้เขียนลวดลายสังคโลกลงบนผืนผ้า (บ้านปรีดาภิรมย์)

๔) พื้นที่พิเศษเลย (อพท.๕)

๔.๑) กิจกรรมเรียนรู้การทำผ้าหม่นวมเชียงคาน (ร้านสุณีพร)

กิจกรรมเรียนรู้การทำผ้าหม่นวมเชียงคาน (ร้านสุณีพร)

๔.๒) กิจกรรมเรียนรู้การทำอาหารพื้นบ้านด่านซ้าย (แม่คำพัน อ่อนอุทัย)

กิจกรรมเรียนรู้การทำอาหารพื้นบ้านด่านซ้าย (แม่คำพัน อ่อนอุทัย)

๕) พื้นที่พิเศษเมืองเก่าน่าน (อพท.๖)

๕.๑) กิจกรรมเรียนรู้การทำ “ตุ๊กตาคิง” วัดพระเกิด (ชุมชนวัดพระเกิด)

กิจกรรมเรียนรู้การทำ “ตุ๊กตาคิง” วัดพระเกิด (ชุมชนวัดพระเกิด)

๖) พื้นที่พิเศษเมืองโบราณอู่ทอง (อพท.๗)

๖.๑) กิจกรรมเรียนรู้การทำลูกปัดแบบโบราณ (สมนึก ทองรักชาติ)

กิจกรรมเรียนรู้การทำลูกปัดแบบโบราณ (สมนึก ทองรักชาติ)

บทสรุป

โครงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นและส่งเสริมคุณค่า (Value Creation) ของวิถีชีวิตและมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยวางอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชน และในกระบวนการท่องเที่ยวที่มีส่วนในการพัฒนาศักยภาพทั้งของนักท่องเที่ยวและของชุมชนไปพร้อมๆกัน ซึ่งถือเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เนื่องจากการท่องเที่ยวที่เริ่มต้นจากความภาคภูมิใจในวิถีชีวิตวัฒนธรรมของตนเอง นอกจากจะเป็นการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าให้กับทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนแล้ว ในขณะเดียวกันก็สามารถตอบรับกับการเข้ามาของนักท่องเที่ยวต่างวัฒนธรรมที่ตระหนักในคุณค่าของมรดกทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมซึ่งพร้อมจะมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพไปพร้อมๆกัน

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นเครื่องมือให้ชุมชนได้มีโอกาสนำมาใช้สิทธิ์ความเป็นเจ้าของพื้นที่ เพื่อกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวด้วยตนเอง สามารถกำหนดช่วงเวลา และจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวตามศักยภาพและความพร้อมของชุมชน และที่สำคัญชุมชนสามารถสร้างธุรกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยตนเองพร้อมกับสร้างความเข้าใจให้กับนักท่องเที่ยวและชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวแบบรับผิดชอบต่อชุมชน

ในการดำเนินโครงการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยการริเริ่มสืบค้นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่พิเศษแต่ละแห่งซึ่งมีพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินงานได้แก่ เขตพื้นที่พิเศษ ๑ หมู่เกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยง, เขตพื้นที่พิเศษ ๓ เมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง, เขตพื้นที่พิเศษ ๔ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัยและกำแพงเพชร, เขตพื้นที่พิเศษ ๕ เลย, เขตพื้นที่พิเศษ ๖ เมืองเก่าและเขตพื้นที่พิเศษ ๗ เมืองโบราณอู่ทอง

คณะทำงานฯ ได้ดำเนินการประชุมร่วมกับผู้บริหารและพื้นที่พิเศษเพื่อทำความเข้าใจในแผนงานและเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในแต่ละพื้นที่พิเศษสำรวจและสืบค้นกิจกรรมในแต่ละพื้นที่พิเศษ โดยมุ่งเน้นและค้นหากิจกรรมที่จะสะท้อนถึงจิตวิญญาณของชุมชนและพื้นที่ (Spirit of Place/Sense of Place) โดยผ่านการเรียนรู้และปฏิบัติ รวมไปถึงรับฟังข้อเสนอกิจกรรมจากพื้นที่พิเศษต่าง ๆ เพื่อนำมาพิจารณาประกอบการสำรวจและสืบค้นกิจกรรมจากนั้นได้พัฒนากิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แต่ละพื้นที่ ทั้งในเชิงเนื้อหาและกระบวนการในกิจกรรมที่มีศักยภาพ ตามมาด้วยการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่พิเศษของ อพท.

จากนั้นได้จัดให้มีการศึกษาดูงานเพื่อเรียนรู้ ทำความเข้าใจ และถอดบทเรียนจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทั้งในและต่างประเทศ จัดการทดลองท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่พิเศษ เพื่อทบทวน ประเมิน และวิเคราะห์รูปแบบเชิงกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หลังจากนั้นจึงประชุมร่วมผู้บริหารและพื้นที่พิเศษเพื่อสรุปผล ให้ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และจัดทำรายงานเชิงกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในแต่ละพื้นที่

คณะทำงานฯ ได้พัฒนากระบวนการเรียนรู้กับเจ้าของกิจกรรมในรูปแบบของการจัดการทดลองเที่ยว โดยจำลองสถานการณ์นักท่องเที่ยวจากทีมงานคณะทำงานฯ เพื่อทดลองทำกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาและปรับปรุงกิจกรรมให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้น ก่อนที่จะได้ประกาศและได้มอบตราสัญลักษณ์ “Creative Tourism Thailand” ให้กับเจ้าของกิจกรรมในเขตพื้นที่พิเศษทั้ง ๑๓ กิจกรรม ซึ่งถือได้ว่าเป็นเป้าหมายใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของประเทศไทย ซึ่งมีความสอดคล้องกับ นิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่คณะทำงาน โครงการต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้กำหนดไว้เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๕๕ว่า

“การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือการท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจในคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง โดยผ่านประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของพื้นที่หรือเจ้าของวัฒนธรรม” (คณะทำงาน โครงการต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : ๒๕๕๕)

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.(๒๕๕๔) แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙

ฉันทน์ วรรณณอม (๒๕๒๒). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา

นิตา ชัชกุล (๒๕๕๐). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บริดเจต์, แดน ปีช. (๒๕๑๔) แปลโดย อาจารย์หัต. อักษราภิธานศรับท์ พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา

ประภัศร สุทธาเวศ (๒๕๕๐). วิวัฒนาการและพัฒนากการท่องเที่ยว: กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต.

ปิ่นเพชร จำปา. (๒๕๔๕). วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ.๒๓๙๔-๒๕๔๔. วิทยานิพนธ์สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์.

ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (๒๕๕๓). Baht & Brains :สร้างเศรษฐกิจไทยด้วยความคิดสร้างสรรค์, กรุงเทพฯ : ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ.

สวัฒน์ จูธารณ์และจริญญา เจริญสุขใส. (๒๕๔๕). แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ใน เอกสารการสอน ชุดวิชา ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว หน่วยที่ ๑-๗ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์, พิเชฐ สายพันธ์, อรุมา เตพลกุล, ธีระ สินเดชารักษ์. (๒๕๕๖) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ : องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)

สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้. (มปป) กระตุกต่อมคิด Creative Economy สร้างเศรษฐกิจ ด้วยความคิดสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ : เลิฟ แอนด์ ลิฟ

สมบัติ กุสุมาวลี (๒๕๕๔). เขียน “เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์” ตอนที่ ๑ กรุงเทพฯ : ส.เจริญการพิมพ์.

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.(๒๕๕๓) กลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ,กรุงเทพฯ :องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.(๒๕๕๔) แผนยุทธศาสตร์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ระยะ ๕ ปี (๒๕๕๖ - ๒๕๖๐),กรุงเทพฯ :องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.

ฮาวกินส์.จอห์น (๒๕๕๓) แปลโดย คุณากร วาณิชวิรุฬห์. เศรษฐกิจสร้างสรรค์ : เขามั่งคั่งจากความคิดกันอย่างไร (The Creative Economy : How People Make Money from Ideas) , กรุงเทพฯ : ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ.

- Bourdier, P. (๑๙๘๔). *Distinction : A Social critique of the Judgement of Taste*. London : Routledge.
- Burns, Peter M. (๑๙๙๙). *An Introduction to Tourism & Anthropology*. New York : Routledge.
- Calibog-Singha, C.S. (๒๐๑๒). *Sustainable Tourism : Concepts and case studies in Philippines*. Caring for nature, culture, and people. Quezon city : Haribon Foundatin, Inc.
- Cohen, E. (๑๙๙๖). *Thai Tourism Hill Tribes Islands and Openended Prostitution*. Bangkok: White Lotus.
- Goeldner, Charles R. and Ritchie, J.R.Brent (๒๐๐๖) *Tourism : Principles, Practices, Philosophies*. New Jersey : John Willy & Sons Inc.
- McKean, P. (๑๙๘๙). ‘Towards a theoretical Analysis of Tourism: Economic Dualism and Cultural Introversion in Bali’ in Smith, V. Editor. *Hosts and Guests: The Anthropology of Tourism*. Philadelphia: University of Pensylvania Press.
- MacCannell, D. (๑๙๗๖). *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class*. Newyork: Schoken Boos.
- Meguid, Ossama A.W. Abdel (๒๐๐๘). “Community-based Ecotourism: Concept, characteristics and direction” In *Creative Tourism: A Global Conversation*. Rebecca Wurzbarger et al. (eds), New Mexico: Sunstone Press. pp.๑๒๘-๑๓๗.
- Lewis, Hayes A. (๒๐๐๘). “Creative Tourism Indian Country: More than Beads, feathers and Casinos” In *Creative Tourism: A Global Conversation*. Rebecca Wurzbarger et al. (eds), New Mexico: Sunstone Press. pp. ๑๘๓-๑๙๖.
- Ohridska-Olson, R., & Ivanov, S. (๒๐๑๐). *Creative Tourism Business model and its application in Bulgaria*, Retrived from http://culturalrealms.typepad.com/files/creativetourismbm_article_๑_lr.pdf
- Ornuma Teparakul et al. (๒๐๑๓). *Creating and Maintaining Sustainable Rural Community through Creative Tourism: Experience from Thailand*. ISEPST ๒๐๑๓, Internati’onal Symposium on Education, Psychology, Society and Tourism on ๒๗-๒๙ June, ๒๐๑๓ Seoul, Korea.
- Ornuma Teparakul et al. (๒๐๑๕). *Key Success indicators of Creative Tourism Activities in Thailand : A Case study*. IUAES Inter-Congress ๒๐๑๕ : Re-imagining Anthropological and Sociological Boundaries ๑๕-๑๗ July, ๒๐๑๕, Thammasat University Bangkok Thailand.
- Pearce, D. G., & Butler, R. W (๑๙๙๓). *Tourism research: Critiques and Challenges*. London: Routledge.

Picard, Michel. (๑๙๙๗). Cultural Tourism, Nation-Building, and Regional Culture : The Making of a Balinese Identity. In Tourism, Ethnicity, and the State in Asian and Pacific Societies, ed. Michel Picard and Robert E. Wood, ๑๘๑-๒๑๔. Honolulu : University of Hawai'i Press.

Pichet Saipan et al. (๒๐๑๓). Innovation of Cultural Creativity in the process of Creative Tourism in Thailand. CTTH ๒๐๑๓, ๑๕th Contemporary Trends in Tourism and Hospitality on ๒๖-๒๗ September, ๒๐๑๓ Novi Sad/Vojvodina/Serbia.

Pichet Saipan et al. (๒๐๑๔). Innovation in Sustainable and Responsible Tourism Practices through Creative Tourism in Thailand. TOURAVEL ๑๔ International Conference on Tourism and Travel Studies on ๕-๗ June, ๒๐๑๔ Istanbul, Turkey.

Raymond, C (๒๐๐๓). Case Studies-Creative Tourism New Zealand : Creative Tourism New Zealand and Australia Council for the Arts.

Raymond, C. (๒๐๐๗). Creative Tourism New Zealand: The practical challenges of developing creative tourism. In Greg Richards and Julie Wilson (Eds.), Tourism, Creativity and Development (pp.๑๔๕-๑๕๗). New York: Routledge.

Raymond, C. (๒๐๐๘). "The Practical Challenges of Developing Creative Tourism: A cautionary tale from New Zealand" In Creative Tourism: A Global Conversation. Rebecca Wurzbarger et al. (eds), New Mexico: Sunstone Press. pp.๖๓-๖๙.

Raymond, C (๒๐๑๐). "What in a Name ? The Origins of the Term 'Creative Tourism' in.

Wurzbarger, Rebecca, et al. Creative Tourism: A Global Conversation: How to Provide Unique Creative Experiences for Travelers Worldwide. Santa Fe: Sunstone Press.

Richards, G. (๒๐๐๙). Tourism development trajectories-From Culture to Creativity? Paper presented to the Asia-Pacific Creativity Forum on Culture and Tourism, Jeju Island, Republic of Korea, ๓-๕ June.

Richards, G. (๒๐๑๐). Creative Tourism and Local Development. In Wurzbarger, Rebecca, et al. Creative Tourism: A Global Conversation: How to Provide Unique Creative Experiences for Travelers Worldwide. Santa Fe: Sunstone Press.

Richards, G. (๒๐๑๑). Creativity and Tourism : The State of the Art. Annals of Tourism Research, Vol. ๓๘, No. ๔, pp.๑๒๒๕-๑๒๕๓.

Richards, G., & Raymond, C. (๒๐๐๐). Creative Tourism. ATLAS News, ๒๓, ๑๖-๒๐

- Richards, G., & Wilson, J. (๒๐๐๖). Developing Creativity in Tourist Experiences ; A Solution to the Serial Reproduction of CultureM Tourism Management, ๒๗, pp.๑๔๐๘-๑๔๑๓
- Salman, D. & Uygur, D. (๒๐๑๐). Creative Tourism and Emotional Labor : an Investigatory model of Possible Interactions. International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research ๔ (๓) : ๑๘๖-๑๙๗
- Smith, V. Editor. (๑๙๘๙). Hosts and Guests: The Anthropology of Tourism. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Suddan Wisudthiluck et al. (๒๐๑๓). Buddhist Votive Tablets as Cultural Heritage in Tourism: a Challenge and Opportunity in Creative Tourism of Thailand. National Tourism & Events Excellence Conference on ๒๓ July, ๒๐๑๓ Melbourne, Australia.
- Tan,S.-K., et al.(๒๐๑๔) A Taxonomy of Creatrive Tourists in Creative Tourism. in Tourism Management.๔๒ pp.๒๔๘-๒๕๙.
- Teera Sindecharak et al. (๒๐๑๓). Creative Tourism: Perception of Tourists, the Availability of Ownership and Possibility of Creative Tourism in Thailand. IACSS ๒๐๑๓, International Academic Conference on Social Sciences on ๒๗-๒๘ July, ๒๐๑๓ Istanbul, Turkey.
- Toffler, A.(๑๙๘๐).The Third Wave. New York: William Morrow.
- UNESCO, (๒๐๐๖). Towards Sustainable Strategies for Creative Tourism Discussion Report of the Planning Meeting for ๒๐๐๘ International Conference on Creative Tourism Santa Fe,New Mexico,USA October ๒๕-๒๗,๒๐๐๖
- UNCTAD : Creative Economy Report ๒๐๐๘
- Urry, J. (๑๙๙๐). The Tourist Gaze, London: Sage Publications.
- Wynne, D. (๑๙๘๙). Leisure, Lifestyle, and the New Middle Class : A Case Study. London : Rudledge.
- Wurzburger, Rebecca; et al (๒๐๐๙).Creative Tourism: A Global Conversation: How to Provide Unique Creative Experiences for Travelers Worldwide: As Presented at the ๒๐๐๘ Santa Fe & UNESCO International Conference on Creative Tourism in Santa Fe, New Mexico, USA. Santa Fe:Sunstone Press.

วารสาร

ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว. (๒๕๕๔) เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ทุนวัฒนธรรมและโอกาสทางธุรกิจ. วารสารนักบริหาร ปีที่ ๓๑ ฉ. ๑ หน้า ๓๒-๓๗

ชาญณรงค์ ชัยพัฒน์.(๒๕๓๓). บทบาทและสภาพการณ์ของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในประเทศไทย. วารสารนักบริหาร, ๓๐(๑), หน้า ๑๘-๒๒

ภูริวัจน์ เดชอุ่ม. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : กรอบแนวคิดสู่แนวทางการปฏิบัติสำหรับประเทศไทย. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๓๓๒ : (๓๒๙-๓๖๔), ๒๕๕๖

ภัณณิ แก้วสง่า, นิศาชล จำนงศรี. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : ทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวไทย Suranaree J.Soc.Sci. Vol.๖ No.๑ ; June ๒๐๑๒ (๙๓-๑๑๑)

ราชกิจจานุเบกษา. (๒๕๕๔). สรุปสาระสำคัญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑. เล่มที่ ๑๒๘ ตอนพิเศษ ๑๕๒ ง. ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๔

ยูเนสโก คูริเย กรกฎาคม-สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๒.

Suddan Wisudthiluck et al. (๒๐๑๔). Creative Tourism in Thailand : Problems and Obstacles Case Studies of Ceramic and Cotton Quilt Making. Thammasat Review Vol.๑๗ No ๑ January-June, ๒๐๑๔ pp.๑๖๗-๑๗๙. Paper presented at ICOT ๒๐๑๔, the International Conference on ๒๕-๒๘ June, ๒๐๑๔ Dalian, China.

เว็บไซต์

กรมการท่องเที่ยว. (๒๕๕๓) สถิตินักท่องเที่ยว. www.tourism.go.th